

Kriminologi

af

Stephan Hurwitz og Karl O. Christiansen

BIND I

3. udgave af Stephan Hurwitz: Kriminologi

GYLDENDAL

„Kriminologi“ er sat med Linotype Times
og trykt i Gyldendals Forlagstrykkeri, København.
3. udgave.

© 1968 by Gyldendalske Boghandel,
Nordisk Forlag A.S., Copenhagen.

Printed in Denmark 1968.

18570

INDHOLD

Forord	7
--------	---

FØRSTE DEL

Den kriminologiske videnskab

1. Kriminologien og dens forgreninger . . .	11
2. Forholdet mellem kriminologi og kriminalret .	15
3. Kilder og metoder	24
4. Kriminologiens historie . .	40
5. Kriminaliteten i Danmark .	52

ANDEN DEL

Kriminalitetens biologiske baggrund

<i>Arvelighed og kriminalitet</i>	73
6. Anlæg og omverden	73
7. Særligt om „kriminelle anlæg“	77
8. Nærmere udforskning af arvefaktorens betydning .	81
9. „Forbryderfamilier“	83
10. Statistisk familieforskning	87
11. Kriminalitetsfrekvensen i lovovertræderens slægt . .	89
12. Forsøg på at isolere arvefaktoren	94
13. Psykiske abnormiteter i lovovertræderes slægt .	97
14. Alkoholisme i slægten	105
15. Tvillingforskning	110
16. Sammenfattende bemærkninger om arvelighed og kriminalitet	129

<i>Kriminal-somatologi</i>	131
17. Kriminalantropologiske undersøgelser	131
18. Konstitutionsforskning	135
19. Endokrinologisk forskning	145
<i>Psyriske abnormiteters betydning for kriminaliteten</i>	153
20. Psykoser	154
21. Abnorme enkeltreaktioner	167
22. Neuroser	169
23. Oligofrenierne	180
24. Psykopati	194
25. Seksualabnormiteter	209
26. Frekvensen af psyriske afvigelser blandt kriminelle	221

FORORD

Nærværende *Kriminologi, Bind I*, fremtræder sammen med det følgende bind som tredje udgave af *Stephan Hurwitz: „Kriminologi“* (første udgave 1948 og anden udgave 1951). Det følger i alt væsentligt retningslinierne fra de tidligere udgaver. Dog er der indføjet nye afsnit om „Kriminologiens historie“, „Kriminaliteten i Danmark“, „Seksualkriminalitet“ og „Ænæggede tvillinger“. Anden udgaves afsnit 5, der indeholdt en oversigt over en række kriminologiske undersøgelser er udeladt; det ville i dag sprænge bogens rammer. Afsnittene 30–33 om „Kriminalpsykologiske iagttagelser“ er til dels placeret i det udvidede afsnit om „Neuroser“. Enkelte andre, mindre begrænsninger og tilføjelser er ligeledes foretaget. I øvrigt er stoffet ført à jour i det omfang, det har været praktisk muligt. Register, figur- og tabelfortegnelse samt litteraturliste til begge bind vil fremkomme i bind 2.

Forfatterne har delt arbejdet imellem sig således, at *Karl O. Christiansen* i hovedsagen er ansvarlig for tilføjelser og à jour føring, medens forfatterne i fællesskab har udformet stoffet og redigeret bogen.

Amanuensis, cand. jur. *Svend Gram Jensen* har ydet værdifuld bistand, navnlig til afsnittet om „Kriminaliteten i Danmark“. Amanuensis, cand. jur. *Vagn Greve* har grundigt gennemlæst manuskriptet. *Ruth Christiansen* samt sekretær, cand. jur. *Jørgen Jepsen* og stud. scient. *Claus Christiansen* har ydet væsentlig bistand ved korrekturlæsning m.v.

Konsul George Jorck og Hustru Emma Jorck's Fond har ydet støtte til billiggørelse af bogen. Vi takker varmt herfor.

April 1968.

Stephan Hurwitz

Karl O. Christiansen

FØRSTE DEL

DEN KRIMINOLOGISKE
VIDENSKAB

1. KRIMINOLOGIEN OG DENS FORGRENINGER

Ordet *kriminologi* benyttes i forskellige, mere eller mindre vidtrækkende betydninger. I videste forstand omfatter det hele kriminalvidenskaben, i snævrere forstand navnlig den del deraf, der på empirisk grundlag beskriver kriminel adfærd og udforsker de mulige kriminalitetsfaktorer, d.v.s. de individuelle og sociale forhold, der har – eller kan have – sammenhæng med kriminel adfærd. Det er i denne noget snævrere forstand, ordet 'kriminologi' benyttes i nærværende fremstilling.

Den anførte definition omfatter, hvad der efter almindelig sprogbrug betegnes som læren om kriminalitetens årsager. Når dette udtryk ikke er anvendt her, skyldes det, at det let kan lede på vildspor, idet kriminalitetens komplicerede baggrund ofte må lade spørgsmålet om den enkelte kriminalitetsfaktors kausale betydning stå åbent.

Hertil kommer, at det undertiden kan være vanskeligt at skulle afgøre, hvad der i en given sammenhæng er årsag, og hvad der er virkning. F. eks. kan det forhøjede antal af separerede og fraskilte personer blandt kriminelle ses som udtryk for en årsagssammenhæng, hvorefter det er separation og skilsmisse, der betinger kriminaliteten, eller det omvendt er kriminaliteten, der forårsager ægteskabets opløsning. Men sammenhængen kan også være den, at såvel kriminaliteten som separation og skilsmisse er betinget af en fælles bagved liggende faktor, f. eks. drikfældighed.

De kriminologiske undersøgelser har i første række været rettet på en udredning af kriminalitetens sammenhæng med forhold i lovovertræderens person eller omverden, herunder særlig spørgsmålet om forbrydelsens tilblivelsesforhold (ætiologi, genese). Baggrunden for den kriminelle adfærd kan dog som forskningsobjekt ikke ubetinget skilles fra selve denne adfærds former og udstrækning, og kriminologien må derfor også i et vist omfang rumme en beskrivende del, den såkaldte *criminografi*. Endvidere henregnes til kriminologiens arbejdsfelt prognose- eller prædiktionsforskningen. Også den forskning, der sær-

lig beskæftiger sig med forholdet mellem forbrydelsen og dens offer (victimologien), hører hjemme i kriminologien.

Ofte medtages under betegnelsen 'kriminologi' og dens systematiske fremstilling læren om sanktionsformerne, særlig fængselsstraffen (pønologi) samt kriminalpolitikken, d.v.s. læren om de midler, der bør tages i brug til bekæmpelse af kriminaliteten. Men herved får fremstillingen let et for udflydende præg. Det er hensigtsmæssigt, at den her som på andre områder, f. eks. læren om forbrydelsers efterforskning i teknisk henseende (kriminalistik), retsmedicin og retspsykiatri, henviser til særlige fagvidenskaber.

Hvad angår kriminalpolitikken, består der mellem denne og den empiriske kriminalitetsforskning en nær sammenhæng, idet forskningens praktiske formål er at skabe et erfaringsgrundlag for en rigtig kriminalpolitik. Men så længe kriminologiens praktiske resultater er usikre og omtvistelige, er der dog et betydeligt spring fra den rent empiriske forskning til et kriminalpolitisk program, og det er derfor hensigtsmæssigt at gøre en klar, også i terminologien markeret, sondring mellem de to områder. Dette er ikke til hinder for, at den kriminologiske fremstilling, hvor sammenhængen indbyder dertil, gør opmærksom på kriminalpolitiske konsekvenser af de foretagne undersøgelser, eller at man i kriminalpolitikken peger på forskningsopgaver, som man må tillægge særlig praktisk betydning.

Indenfor kriminologiens område hører også den på empirisk basis grundede udforskning af de kriminalpolitiske foranstaltningers virkemåde og effektivitet.

I modsætning til den her antagne terminologi og systematik anlægges i amerikansk faglitteratur en videre betydning af betegnelsen 'criminology' som omfattende større områder af pønologien og kriminalpolitikken, end det almindeligvis er tilfældet i europæiske lære- og håndbøger.

Det er i første række den *almindelige* kriminologi, fremstillingen har for øje. Til denne slutter sig en *speciel* kriminologi, der behandler enkelte typiske adfærdsformer af kriminel karakter, f. eks. drabskriminalitet, seksualkriminalitet, tyverikriminalitet. En række af de vigtigste nyere undersøgelser angår sådanne enkelte kriminalitetstyper, undertiden bestemt efter sociologiske kriterier, der til en vis grad er uafhængige af den strafferetlige afgrænsning af forbrydelsesbegreberne.

I det følgende skal kriminologiens hovedområder omtales lidt nærmere.

Som allerede nævnt er *kriminografi* navnet på kriminologiens deskriptive del.

Kriminelle handlinger beskrives og klassificeres oftest efter, hvilken straffebestemmelses gerningsindhold der realiseres. Straffebestemmelserne inddeles i reglen efter arten af det retsgode eller den interesse, der er krænket. Der dukker af og til forslag op om at anvende andre beskrivelses- og klassificeringssystemer, som formodes at være mere relevante for forskningen.

Kriminelle personer kan beskrives og klassificeres efter arten af den begåede kriminalitet, efter ejendommeligheder ved deres levnedsløb, herunder straffenes antal, varighed og fordeling, eller efter deres sociologiske eller psykologiske særpræg.

Beskrivelsen af kriminaliteten vil ofte være kvantitativ, og bearbejdelsen af talmaterialerne må bygge på de almindelige statistiske metoder. Som et særligt kildemateriale foreligger *officielle kriminalstatistiske publikationer*, der giver oplysninger om kriminalitetens former og udbredelse.

Kriminalsociologien beskæftiger sig med kriminalitetsfaktorer, der kan henføres til det miljø, hvor kriminaliteten forekommer.

Til miljøet henregnes dels de mere generelle økonomiske, politiske og kulturelle samfundsforhold, dels også sociale faktorer, der i en vis forstand kan betegnes som mere specifikke, først og fremmest de såkaldte primærgrupper (familie, skole, det erhvervsmæssige miljø, de ægteskabelige forhold). I tilknytning til kriminalsociologien behandles også spørgsmålet om kriminalitetens afhængighed af klima og årstider, samt af køn, alder og race. Til kriminalsociologien kan også henføres den i efterkrigsårene, oprindelig navnlig i U.S.A., i de senere år blandt andre lande også i Skandinavien intensivt dyrkede, udforskning af fængselssamfundet som social institution, d. v. s. fange-, betjent- og funktionærgrupperne i deres indbyrdes samspil.

Kriminalbiologien beskæftiger sig med de kriminalitetsfaktorer, der kan henføres til lovovertræderens person. Den kan opdeles i to underområder: *Kriminalsomatologien* belyser kriminaliteten i relation til lovovertræderens legemlige tilstand og udvikling (legemstype, sygdomme m. v.). *Kriminalpsykologi og -psykiatri* betragter kriminaliteten i relation til lovovertræderens personlighed (intelligens, karakter m. v.).

Medens lovovertræderens somatiske forhold spillede en stor rolle

for Lombroso og hans efterfølgere, samler hovedinteressen sig i dag om den kriminalpsykologiske og -psykiatriske forskning. Her er det navnlig forekomsten af psykiske afvigelser, der har påkaldt interessen, men også spørgsmålet om motiver og behov bag de kriminelle handlinger rummer et vidt felt for forskningen.

Til den *socialpsykologiske* behandling af kriminalitetsproblemet kan man henregne undersøgelser, der studerer samspillet mellem personlighed og miljø. Udforskningen af primærgruppernes betydning kan betragtes såvel som en gren af sociologien som en gren af psykologien. For så vidt man beskæftiger sig med relativt enkle, let iagttagelige faktorer (den ydre familiesituation, den erhvervsmæssige uddannelse og karriere, ægteskabelig stand), kan området nærmest henføres til sociologien. Ligger hovedinteressen i en undersøgelse af, hvordan disse faktorer opleves af lovovertræderen, og hvordan de som oplevelser har influeret på hans kriminalitet, bevæger man sig snarest ind på psykologiens område.

I den *kriminologiske arvelighedsforskning* er hovedproblemet, hvilken rolle arvefaktorerne spiller for den kriminelle karriere. Ofte stilles spørgsmålet som et spørgsmål om arv *eller* miljø. Arvede anlæg, der betegner udviklingsmuligheder, må imidlertid stedse ses i samspil med miljøforholdene.

Arvelighedsforskningen kan ikke simpelt hen betragtes som et biologisk specialområde; såvel problemstillingen som de anvendte metoder og fortolkningen af resultaterne peger i lige så høj grad mod socialpsykologi og sociologi.

Gennem *prædiktionsforskningen* søger man at forudsige dels kriminalitetsudviklingen, dels forekomsten af kriminalitet hos hidtil ustraffede eller recidiv hos tidligere straffede personer. Problemet er i sidstnævnte henseende, om man ud fra kendskab til en lovovertræders egenskaber på et givet tidspunkt (f. eks. løsladelsestidspunktet) kan forudsige noget om sandsynligheden for, at han indenfor en given periode vil begå kriminelle handlinger.

Begrebet *victimologi* er af nyere dato, og dets indhold er ikke helt klart præciseret. Som et underområde indenfor kriminologien må det nærmest defineres som læren om forholdet mellem forbryderen og hans offer. Betydningen af alkoholpåvirkning hos voldskriminalitetens ofre kan tjene som eksempel på et for victimologien frugtbart forskningsfelt.

2. FORHOLDET MELLEM KRIMINOLOGI OG KRIMINALRET

Medens kriminalretten er læren om retsregler (normer), er kriminologien en lære om faktiske foreteelser. Begge discipliner mødes i samme brændpunkt: det kriminelle, d. v. s. den under straf forbudte adfærd. Men medens en af strafferettens primære opgaver er at fremstille, hvad der efter gældende ret er strafbart, beskæftiger kriminologien sig ikke med denne opgave, men retter bag om retsreglerne søgelyset mod det menneskemateriale, som kommer i konflikt med straffeloven.

Den nu angivne klare modsætning beror dog på en vis forenkling. Der består en gensidig afhængighed mellem kriminalret og kriminologi, som kræver en nærmere udredning.

Kriminologiens afhængighed af kriminalretten

Selv om kriminologien i princippet er en beskrivende og empirisk, ikke-normativ videnskab, lader genstanden for dens undersøgelser, kriminaliteten, sig ikke bestemme uden kriterier, der hviler på en social vurdering. En nær tilknytning til kriminaliteten i juridisk forstand er en betingelse for, at kriminologien kan arbejde med et veldefineret og kontrollabelt erfaringsmateriale.

Hermed skal det dog ikke være sagt, at kriminologiens område uden videre kan bestemmes efter strafferettens forbrydelsesbegreb. Dette begreb er ikke konstant fra tid til tid eller fra sted til sted.

Forbrydelsesbegrebets relativitet møder os allerede på de tidligste stadier af retsudviklingen, hvor de forskellige religions- og kultursamfund viser en broget uensartethed med hensyn til de handlinger, der betragtes som forbrydelser; jfr. *Westermarck* (1906–08), *Fauconnet* (1920), *Adamek* (1944).

Som eksempler på væsentlige ændringer i opfattelsen over længere tidsperioder kan peges på en række nu straffri forhold, der i ældre tid var genstand for strenge straffe, fra dansk rets område således guds-fornægtelse, sværgen og banden, hor, homoseksualitet og anden „omgængelse mod naturen“. Det kan også nævnes, at strejker i det 18. århundrede betragtedes som oprør, der efter omstændighederne kunne rammes med dødsstraf eller andre strenge straffe.

I andre tilfælde er forbrydelsesbegrebet bevaret, men væsentlig indskrænket, hvilket f. eks. i dansk ret er tilfældet med hensyn til incest.

Omvendt er forhold, der nu anses for groft kriminelle, i tidligere kulturperioder blevet holdt udenfor forbrydelsesbegrebet og det dertil knyttede offentligretlige strafansvar eller blevet pådømt langt lempeligere end nu. Dette gælder navnlig med hensyn til drab, der i dansk ret på landskabslovenes tid og frem til reformationen i almindelighed kun medførte et økonomisk ansvar (bod).

Svingninger fra straffrihed til streng straf og tilbage til straffrihed forekommer i vidt omfang under påvirkning af religiøse strømninger og ændringer i kirkens magt, jfr. *Iuul* (1942, s. 89 ff.).

Talrige eksempler foreligger også på radikalt afvigende opfattelser indenfor samme epoke, men i forskellige kulturområder, jfr. *Adamek* (1944, s. 79 ff.) om modstridende opfattelser hos forskellige naturfolk med hensyn til drab af gamle.

Et indtryk af forbrydelsesområdets variation indenfor kortere tidsrum får man ved at sammenligne den danske straffelov af 1930 med dens forgænger af 1866. Undersøger man tillige straffebestemmelserne udenfor straffeloven, vil man se, at den nyere udvikling præges af en stærk forøgelse af de strafbare handlingers tal, idet navnlig den tekniske og sociale udvikling har affødt et væld af nye livsforhold med dertil hørende retlig normering under strafansvar.

Endelig viser en sammenligning af straffelovgivningerne i forskellige lande, men indenfor samme kulturkreds, talrige vigtige afvigelser med hensyn til det kriminaliseredes område. De enkelte forbrydelsesbegreber har således forskellig udstrækning, jfr. f. eks. angående tyveri og andre berigelsesforbrydelser (*Torp*, 1918, s. 7). Der gælder forskellige principper med hensyn til de almindelige strafbarhedsbetingelser (kriminel lavalder, tilregnelighed m. v.), forsøg og meddelagtighed – i begge de sidstnævnte henseender går dansk ret f. eks. videre i retning af kriminalisering, end tilfældet er i vore nabolande. Der forekommer forskelligheder i selve forbrydelseskataloget; eksempler herpå haves særlig i de politiske og politisk farvede forbrydelser, men findes også indenfor de almindelige, borgerlige forbrydelser, f. eks. med hensyn til homoseksuelle forhold, der i en række lovgivninger er forbudt under straf, medens det i andre lovgivninger, f. eks. dansk og svensk, kun straffes under særlige omstændigheder. Se også *Andenæs og Hauge* (1966).

Selv indenfor et og samme retsområde vil der til enhver tid være en række forhold, om hvis strafbarheds berettigelse – efter gældende lov eller gennem ny kriminalisering – en noget svingende retsopfattelse

kan gøre sig gældende, f. eks. i vor tid sådanne forhold som svangerskabsafbrydelse, skattesvig, blasfemi og pornografi.

Det hævdes undertiden, at kriminalitetsbegrebets relativitet gør en videnskabelig kriminologi umulig. Det er videnskabens opgave at opstille universelle teorier eller at formulere generelle love, d. v. s. love, der gælder uafhængigt af tid og sted. Hvorledes kan man det, når kriminologiens objekt i den grad varierer?

Som svar på denne kritik har man søgt at opstille et kriminalitetsbegreb, der er mere uafhængigt af den til enhver tid gældende straffelov.

Fælles for sådanne forsøg er konstateringen af, at kriminel adfærd og kriminelle personer er beslægtede med en række andre adfærdsformer og persongrupper. Det er – hævdes det – kun tilfældigheder, der gør, at visse af dem er blevet kriminaliserede. De kriminelle handlinger kan ikke forklares, uden at de ses i sammenhæng med de ikke-kriminaliserede adfærdsformer, hvoriblandt de hører hjemme.

Nogle teoretikere betragter alle eller de fleste lovovertrædere *som afvigende i personlighedsmæssig henseende*, se f. eks. *Kinberg* (1925, s. 15 og 18). Fra dette udgangspunkt generaliseres der. Kriminaliteten er „efter sit væsen et menneskeligt, biologisk og socialt fænomen“ og „kun sekundært et juridisk fænomen“ (s. st. s. 70). I sin yderste konsekvens omfatter kriminalitetsproblemet fra et biologisk synspunkt ikke alene dem, der allerede har afsløret deres kriminelle tendenser gennem kriminelle handlinger, men også den store gruppe af potentielt kriminelle (s. st. s. 16).

Den diametralt modsatte opfattelse hævder, at kriminalitet ikke adskiller sig fra anden adfærd. Den er normal, ikke blot som noget der forekommer i alle samfund (jfr. *Durkheim*, 1927, se nærmere i det følgende s. 49 f.), men også i den forstand, at de *kriminelle handlinger* – trods deres asociale eller antisociale karakter – er *normale sociale handlinger*. Kriminalitet læres ved efterligning, ganske som en profession og al anden social adfærd læres. Kriminalitetens „normalitet“ fremgår bedst af dens udbredelse i den store ustraffede del af befolkningen. Der peges særlig på den store skjulte kriminalitet, hyppigheden af white collar crime, se afsn. 29, trafikforseelser, overtrædelser af skattelovene og mange andre love udenfor straffelovens område. En kriminologisk teori, der kun gælder for den mest dramatiske og groveste, statistisk set betydningsløse, del af kriminaliteten er værdiløs, fordi den kun kan forklare en mindre del af de begåede lovovertrædelser (*Vold*, 1958, s. 200 f.).

Denne opfattelse glider imidlertid uden skarpe grænser over i betragtningen af kriminalitet *som asocial, antisocial eller socialt afvigende adfærd*. Kriminologien skal følgelig beskæftige sig med de socialt afvigende handlinger, hvad enten de er kriminaliserede eller ej, fordi de sociologisk set er af samme natur. Ud fra dette synspunkt vil vagabondage, prostitution, alkoholisme, lige så vel som white collar crime og andre socialt skadelige handlinger være relevante objekter for kriminologisk forskning. – *Sutherland and Cressey's* generelle definition af kriminalitet er formentlig det bedste eksempel på en vidtgående, sociologisk orienteret udvidelse af kriminalitetsbegrebet. Kriminalitet indbefatter tre elementer: 1) En værdi, der anerkendes af en politisk indflydelsesrig gruppe. 2) En fra denne gruppe mere eller mindre isoleret gruppe, hvor modstridende synspunkter gør sig gældende, således at den pågældende værdi nedvurderes og trues. 3) Anvendelse af tvang fra magthavergruppernes side overfor den, der ringeagter det af magthaverne anerkendte gode. „Kriminaliteten er dette sæt af relationer, når den betragtes fra gruppens, snarere end fra individets synspunkt“ (*Sutherland and Cressey*, 1960, s. 15). Kriminologien må derfor kunne udvide sit forskningsfelt ud over de legale definitioners grænser, hvor som helst man støder på ikke-kriminaliseret adfærd, der *ligner* lovovertrædelserne (s. st. s. 20). – Mindre yderliggående opfattelser findes hos *Gillin* (1945) og *Clinard* (1957).

Det legale kriminalitetsbegreb har sit historiske udspring i religion og moral. For såvel lovovertræderen som for myndighederne og de lovlydige borgere træder stadig opfattelsen af *kriminalitet som umoralske eller syndige handlinger* stærkt frem. – Også denne opfattelse har givet anledning til generaliseringer (*Bianchi*, 1956). Da de kriminelle handlinger kun er en speciel grov type af umoralske handlinger, der offentligt misbilliges gennem straffen, må de undersøges indenfor den helhed, hvor de hører hjemme. Derefter vil – forskelligt i forskellige samfund – adfærdsformer som f. eks. gudsbespottelse, ikke-ægteskabelige kønsforbindelser, skilsmisse, løftebrud etc. blive objekter for den kriminologiske forskning.

Et synspunkt, ifølge hvilket kriminalitetsbegrebet indeholder momenter af såvel det antisociale som af det moralsk forkastelige, er udformet i en sociologisk teori, der tager sit udgangspunkt i normbegrebet og betragter de legalt definerede *kriminelle handlinger som en specifik type af normbrud*.

Sellin (1938) opfatter handlenormer (conduct norms) som en udkry-

stallisering af en gruppes sociale indstilling (social attitude) overfor de forskellige måder, hvorpå en person under givne omstændigheder kan handle. Krænkelser af normen medfører en reaktion fra gruppens side. Studiet af sådanne normer kan man kalde *etologi*. Denne videnskabs område er mange gange videre end studiet af de kriminalretlige normer, og det er på den, man må bygge den videnskabelige kriminologi. Det er ganske vist sandsynligt, at kriminologerne vil fortsætte med at koncentrere deres interesse om kriminaliteten, men de bør opfatte sig selv som etologer med et specielt arbejdsfelt (s. st. s. 39).

Navnlig i den ældre litteratur har betænkkeligheder ved kriminalitetsbegrebets relativitet ført til forslag om at opstille et absolut – af tid og sted uafhængigt – forbrydelsesbegreb. Mest kendt er *Garofalo's* begreb om *naturlige forbrydelser*. Herved forstod han handlinger, som intet civiliseret samfund kan tåle, idet de er skadelige for samfundet og strider mod elementær menneskelig medfølelse og mod instinktiv fornemmelse af hæderlighed. Begrebet skulle navnlig omfatte personlige skadetilføjelser af inhuman karakter og grove krænkelser af andres ejendomsret (jfr. *Allen*, 1960, s. 256–60). Denne definition leder over til de i det følgende omtalte sociologiske formuleringer.

For så vidt det derimod er tanken at give begrebet 'naturlig forbrydelse' en mere bogstavelig betydning, således at det skulle sigte til handlinger, der efter naturens orden overalt og ubetinget må være genstand for fordømmelse, er det udtryk for en spekulativ tankegang, der er uden berøring med kriminologiens empiriske forskningsmetode, end-sige med naturvidenskaberne. Naturen kender ingen forbryder. Klassificeringen af en handling som forbrydelse er udtryk for en social eller kulturel vurdering, ikke for en naturvidenskabelig analyse.

Spørgsmålet om et naturligt eller rationelt forbrydelsesbegreb er også berørt hos *Goos* (1878, s. 11–28) og *Torp* (1905, s. 200–205). Som almindelige, med „forholdets natur“ stemmende kendetegn for forbrydelsen anføres her, at der må foreligge et tilregneligt retsbrud, som det efter den i samfundet herskende opfattelse er påkrævet at straffe. Herefter skal forbrydelsesbegrebet vel ikke være noget rent vilkårligt, men man har dog – ved at lægge vægten på samfundsinteresserne – understreget, at der ikke lader sig angive noget fast begrebsmærke, men kun visse rettesnore eller legislative udgangspunkter for det straffebares område.

Forsøgene på at definere kriminalitetsbegrebet uafhængigt af straffeloven er hidtil ikke lykkedes. Der opereres med varierende forestillinger om, hvad der er normalt og patologisk, socialt og antisocialt, moralsk acceptabelt og moralsk forkasteligt. Normalitet opfattes af nogle som et præcist defineret statistisk begreb (*Burt*, 1957), af andre som det hyppigt forekommende (*Vold*, 1958), og af atter andre som en idealtilstand, der enten ikke beskrives eller afgrænses vagt og gli-dende (*Kinberg*, 1925). Det patologiske kan begrænses til et snævert felt af afvigelser, der af alle erkendes som abnorme processer eller tilstande, eller udvides til at omfatte enhver afvigelse fra det gennemsnitlige, hvorved det bliver nytteløst for teori og forskning. Antisocialt kan dække alt, fra farlige angreb på statsmagten og borgerne til lette symptomer på manglende konformitet med gruppen. Noget lignende gælder begreber som umoralitet og normbrud. Der er ingen mulighed for at henvise til, hvad der er normalt eller unormalt i en eller anden henseende, socialt skadeligt eller det modsatte, moralsk eller umoralsk; thi i denne henseende er variationerne fra befolkningsgruppe til befolkningsgruppe, fra samfund til samfund og fra tid til anden endnu større end for det legale kriminalitetsbegrebs vedkommende.

Christie (1958, s. 124 ff.) fremhæver med rette, at det indebærer visse fordele at acceptere den legale definition med de variationer i det kriminelles område, der følger heraf. Kriminologien har den fordel fremfor andre videnskaber om afvigende adfærd, at samfundet selv officielt definerer, hvad der er lovbrud, og at der er oprettet statslige organer, der har til opgave at gribe ind overfor lovovertræderen. Retssystemet indgår som en miljøfaktor, som medbetingelser kriminel adfærd, altså som en kriminalitetsfaktor. Ved at se *lovovertræderen i samspil med retssystemet* forsvinder en væsentlig del af de problemer, der vedrører forskningsmaterialernes repræsentativitet. Variationer med hensyn til tid og sted bliver en fordel, fordi de giver mulighed for frugtbare sammenligninger. – Ligheden med den af *Sutherland and Cressey* hævdede opfattelse, hvor kriminaliteten også betragtes som et sociologisk samspilsfænomen – og ikke som en adfærd per se – er klar; men en afgørende forskel ligger i, at Christie fastholder det legale grundlag for sin definition. Forskningsområdet bliver imidlertid udvidet til at omfatte ikke blot lovbrøderen, men også retssystemet. Det sidste studium vil mange opfatte som en del af retssociologien, om hvis placering der hersker nogen uenighed. Dets betydning for kriminologien kan dog ikke omtvistes.

Rummeligt afgrænser *Wolfgang* (1963, s. 158 ff.) kriminologiens arbejdsfelt som: anvendelsen af videnskabelig metode ved undersøgelse og analyse af forekomsten af regelmæssigheder, ensartethed, sammenhæng, årsagsforhold og sandsynligheder vedrørende lovovertrædelser, lovovertrædere og de måder, hvorpå man reagerer overfor dem.

Nødvendigheden af at fastholde den legale definition

Konklusionen af denne oversigt over forsøg på at definere et universelt kriminalitetsbegreb er, at kriminologien må baseres på det legale begreb. *Sellin* har advaret mod en for løs brug af ordet 'kriminalitet' og vil i hovedsagen reservere det som betegnelse for de straffbare handlinger, men han vil dog samtidig inddrage andre brud på legale normer, f. eks. de civilretlige (1938, s. 32 f. og s. 39). *Tappan* afgrænser snævrere og fremhæver, at kriminologisk forskning til forskel fra udforskningen af anden afvigende adfærd udelukkende skal beskæftige sig med den i straffeloven definerede adfærd (1960, s. 20 og 1953, s. 47 f.). Lignende synspunkter hævdes af *Michael and Adler* (1933), *Jefferey* (1957), og af mange europæiske kriminologer, f. eks. *Durkheim* (1922), *Bonger* (1936), *Radzinowicz* (1945), *Middendorff* (1959), *Christie* (1960), m. fl.

Noget helt entydigt kriminalitetsbegreb er vi altså ikke nået frem til. Derimod er nødvendigheden af klare, men ikke nødvendigvis ensartede afgrænsninger understreget. Konsekvenserne af eventuelle forskelle må tages op til debat, når forskningsresultater eller teorier fremlægges.

Udgangspunktet for den kriminologiske forskning bliver herefter handlinger, hvis indhold er beskrevet eller defineret i lovgivningens forbuds- og påbudsnormer med de dertil knyttede sanktioner.

Denne definition er elastisk. Det ville ikke være ønskeligt at udelukke studier af f. eks. grovere trafikforseelser, strafbar beruselse og skatte-svig, eller sanktionsformer som frihedsstraf anvendt udenfor straffelovens område fra den kriminologiske forskning.

Rene bagatelforseelser er dog som regel uden kriminologisk interesse, og det må i så henseende naturligvis være uden betydning, om lovgivningen hæfter særlige navne på forskellige kategorier af straffbare forhold (forseelser, forbrydelser etc.) eller lader dem alle gå ind under den samme betegnelse. I almindelighed udsondres da også forseelser af den nævnte art fra den kriminalitet, som de kriminologiske

undersøgelser beskæftiger sig med, hvilket atter vil sige, at forskningens område bestemmes efter et skøn baseret på en vis vurdering af vedkommende adfærdstype.

Om de i den strafferetlige teori foretagne forsøg på at fastslå en begrebsmæssig forskel mellem egentlige forbrydelser og blotte politiovertrædelser kan henvises til *Hurwitz* (1933, s. 165 ff.), hvorefter et skarpt kriterium kun kan findes i straffølgens intensitet (kvantitativt i modsætning til kvalitativt kriterium).

Tabellerne i den danske kriminalstatistik over anmeldte og pådømte forbrydelser omfatter overtrædelser af straffeloven, men ikke af særlovgivningen, bortset fra dyrplageri og ulovlig svangerskabsafbrydelse. Under normale forhold falder denne sontring stort set sammen med sontringen efter et kvantitativt kriterium, idet hovedparten af de i straffeloven kriminaliserede handlinger kan rammes med højere straf end bøde eller hæfte, medens dette kun undtagelsesvis er tilfældet med hensyn til overtrædelser af særlovgivningen.

Foruden småforseelser kan der være andre deliktsgrupper, som af særlige grunde bør undtages fra den almindelige kriminologi. Navnlig taler de erfaringer, der foreligger om politiske misbrug af strafferetten, mod kritikløst at basere kriminologien på et rent positivt kriterium.

Selv med de her nævnte begrænsninger kan det ikke anses for ønskeligt at binde kriminologien til en absolut konformitet med den gældende strafferet. Retshistorien og retssammenligningen viser, i hvor høj grad tilfældigheder præger fastsættelsen af det straffbares område.

Men ikke alene kan det – afhængigt af undersøgelsens formål – være tilrådeligt at *udskyde* visse områder af straffbare forhold fra den almindelige kriminologis undersøgelsesfelt, navnlig således at dette indskrænkes til forhold af en vis alvorligere karakter. Det må naturligvis også stå forskeren frit for at undersøge adfærdstyper, der ikke er kriminaliserede, som f. eks. vagabondage, prostitution og alkoholisme, og dermed persongrupper, der ikke omfattes af straffebestemmelserne, når dog disse undersøgelser direkte eller indirekte kan kaste lys over kriminologiske problemer. Blot må det kræves, at hver enkelt forfatter gør sin terminologi klar.

I definitionen af de for kriminologien relevante *persongrupper* tages der ikke hensyn til, om visse subjektive strafbarhedsbetingelser er opfyldt. Kriminologien må have mulighed for også at beskæftige sig med lovovertrædere, som objektivt har begået kriminelle handlinger, men

som på grund af sindssygdom, åndssvaghed m. v. på et eller andet af straffeprocessens trin fritages for de reaktioner, som handlingen i almindelighed medfører.

Unge, der dømmes ved ungdomsdomstol for straffelovsovertrædelser eller dermed ækvivalente overtrædelser eller fritages for tiltale mod en efter deres alder afpasset forsorg, hører med ind under området. Specielle problemer opstår her, fordi ungdomsdomstole og børneværn bygger deres afgørelser på andre kriterier end de ordinære domstole. Disse spørgsmål er særlig behandlet i amerikansk litteratur, se f. eks. *Tappan* (1949, Ch. I og Part III, specielt Ch. IX).

Selv ved en begrænsning til det kriminalretliges område vil kriminalitetsbegrebet imidlertid stadig dække en mangfoldighed af forskellige adfærdsformer. Underinddelinger vil ofte være påkrævede. Det kan ske efter kriminalitetens grovhed eller efter arten af de begåede forbrydelser (se nærmere s. 33 f.). Indenfor vore dages kriminologiske forskning er der en tendens til at koncentrere studiet om specielle typer af kriminalitet. Mere oplysende end en undersøgelse af kriminaliteten som helhed kan det være at få noget at vide om mennesker, der har begået mord, voldtægt, heteroseksuelle eller homoseksuelle forbrydelser, indbrudstyverier, motortyverier, bedrageri, brandstiftelse, politiske forbrydelser m. v.

Hånd i hånd med tendensen til at koncentrere undersøgelserne om enkelte forbrydelseskategorier går en tendens til at forlade de legale klassifikationer, se f. eks. i det følgende s. 38 f. Det er sandsynligt, at man ad denne vej efterhånden kan nå til en bedre beskrivelse af kriminalitetsbegrebets materielle indhold end gennem undersøgelser af større og mere heterogene grupper.

Alligevel taler meget for *også* at foretage undersøgelser af grupper af lovovertrædere med forskelligartet kriminalitet. Det er en kendsgerning, at næsten alle recidivister blandt de kriminelle, der er idømt frihedsstraf, er dømt for flere forskellige typer af lovovertrædelser, således at det kan være vanskeligt at finde repræsentanter for bestemte, snævert definerede typer af lovovertrædelser blandt kriminelle med mere vedvarende kriminalitet. Set under en anden synsvinkel har sådanne brogede grupper i øvrigt et fælles træk, som man må lægge vægt på: de har alle krænket normer, der i det pågældende samfund vurderes således, at reaktionen er blevet en alvorlig sanktion, og de fleste af dem har gjort det mere end én gang og på mere end én måde.

Kriminologiens indflydelse på kriminalretten

Den nyere strafferetlige udvikling har skabt et system af retsregler, der lægger vægt på forbyrderens personlighed og afstemmer sanktionens art og grad efter denne. Om end denne udvikling ikke indeholder noget skarpt brud med fortiden – man har f. eks. fra gammel tid kendt til særbehandling af sindssyges og børns kriminalitet – så har dog individualiseringen i den sidste menneskealder fået en betydning, der er væsensforskellig fra de tidligere spredte tilløb, og kriminologiske begreber og synspunkter er derved blevet indvævet i kriminalretten i et omfang og på en måde, der har stillet denne videnskab overfor nye problemer og opgaver i nær sammenhæng med kriminologien. En stadig mere vidtgående differentiering af de kriminalretlige reaktioner har virket i samme retning.

3. KILDER OG METODER

Empirisk forskning

Kriminologi er en erfaringsvidenskab. Dens første opgave er at indsamle materiale, beskrive, analysere og klassificere det (kriminografi). Men den kriminologiske forskning har et videre sigte. Det er dens opgave at formulere lovmæssigheder, der vedrører kriminelle og ikke-kriminelle data (kriminalitetsfaktorer). Derimod spiller formuleringen af generelle teorier, hvor lovmæssighederne søges sammenfattet og forklaret ud fra et lille antal grundbegreber og postulater endnu en underordnet rolle indenfor kriminologien. Forsøg på sådanne generalisationer savnes dog ikke i nogen epoke af kriminologiens historie, selv om det er de såkaldte „middle-range“-teorier, der dominerer i vore dage.

Den empiriske forskningsproces beskrives ofte således: En hypotese om kriminalitetens sammenhæng med en eller flere kriminalitetsfaktorer formuleres. Herudfra deduceres konsekvenser vedrørende de pågældende data. Gennem nye iagttagelser, der vedrører disse forhold, bekræftes eller forkastes hypotesen. Det kan imidlertid ofte være frugtbart at spørge i stedet for – forsøgsvis – at postulere sin opfattelse i en hypotetisk formuleret lov. Spørgsmålet giver plads for flere svarmuligheder. Det må understreges, at hypoteser aldrig kan bevises definitivt, og at besvarelsen af spørgsmål aldrig er endelig. Lovmæssighederne sandsynliggøres gennem en stadig voksende

mængde af iagttagelser, men et enkelt negativt tilfælde må altid give anledning til forkastelse – eller modifikation – af loven.

Den ideale forskningsproces består i, at man 1) klart formulerer sine problemer som spørgsmål eller hypoteser, 2) undersøger, hvilke materialer der bedst egner sig til belysning af problemerne, og 3) vælger de forskningsmetoder, som under hensyn til problemstilling og kildemateriale har størst udsigt til at føre til et resultat. Det vil sige, at problemstillingen bestemmer materiale og metode. Ofte går det imidlertid anderledes. Både af praktiske og teoretiske grunde kan man være tvunget til at vælge sit kildemateriale efter de metoder, der rent faktisk beherskes. Det hænder også, at et bestemt materiale stilles til rådighed, hvorefter man må gøre sig klart, om man ud fra det kan formulere problemer af kriminologisk interesse, og om man kan finde metoder, der er egnede til behandling af spørgsmålet.

I en stor del af den kriminologiske forskning drejer det sig imidlertid ikke om at teste mer eller mindre forfinede hypoteser, og en stor del af resultaterne rummer ikke dybere teoretiske implikationer. Det kriminografiske kortlægningsarbejde og de solide beskrivelser af lovovertræderes miljø og personlighed er oftest den nødvendige forudsætning for opstillinger af hypoteser og teorier. Indenfor store områder af kriminologien er den omhyggelige iagttagelse, registrering, analyse og klassifikation af det iagttagne af selvstændig betydning. For øvrigt kan også mindre systematisk indsamlet viden have sin værdi.

Iagttagelsesproblemer

En af vanskelighederne i kriminologisk forskning beror på, at kun et begrænset udsnit af de begåede forbrydelser bliver genstand for iagttagelse. Dette gælder i nogen grad også andre sociale og psykologiske afvigelser, men gør sig stærkest gældende, hvor afvigelsen følges af alvorlige sanktioner. Hvor lille en brøkdel af den totale kriminalitet, der kommer til myndighedernes kundskab og registreres som kriminalitet, vides ikke med sikkerhed. Mange forskellige forhold influerer herpå: brøken er forskellig for forskellige arter af lovovertrædelser, varierer fra samfund til samfund, fra det ene geografiske miljø til det andet, fra befolkningsgruppe til befolkningsgruppe og fra tidsperiode til tidsperiode.

Den af den skjulte kriminalitet betingede begrænsning af de materialer, der står til rådighed for forskningen, og de skævheder, der præger disse materialer, udelukker ikke muligheden af en videnskabelig krimi-

nologi. Den medicinske forskning har nået resultater, selv om det kun er en brøkdel af alle sygdomme, der bliver diagnosticeret, og kun en brøkdel af disse, der medfører indlæggelse på hospital, hvor hovedparten af forskningen er koncentreret.

Registreringsbetingelser

For at *kriminelle handlinger* kan komme til myndighedernes kundskab og *registreres* må en række betingelser være opfyldt.

1) *Nogen må være opmærksom på, at en lovovertrædelse er begået.* Dette krav er ikke altid opfyldt. Specielt på særlovgivningens område, hvor kendskabet til love og regler, administrative bestemmelser, cirkulærer etc. er begrænset, kan et lovbrud af de implicerede såvel som af udenforstående blive opfattet som en retmæssig handling. Det gælder også om en del af straffelovskriminaliteten.

En bedragerisk transaktion anses undertiden på grund af en retsvildfarelse for en lovlig forretningsmæssig disposition. Også faktiske vildfarelser kan give anledning til, at strafbare handlinger ikke observeres, eksempelvis seksualforhold til mindreårige, men fysisk veludviklede piger, eller uagtensomme drab begået af læger, sygeplejersker m. fl., hvor ingen – heller ikke den skyldige – er opmærksom på, at der foreligger en strafbar kunstfejl.

2) *Nogen, som har kendskab til lovovertrædelsen, må anmelde den til politi eller anden myndighed.* Heller ikke dette sker altid. Det kan dreje sig om alle arter af lovbrud, fra relativt uskyldige særlovsovertrædelser til grove forbrydelser som tyveri, bedrageri og falsk, seksualforbrydelse overfor børn og forsætligt og uforsætligt drab.

Ofte undlades anmeldelse til politiet på grund af besværet for anmelderen, lovovertrædelsens ubetydelighed, forholdet mellem lovovertræderen og offeret, en (måske berettiget) formodning om personlig risiko ved anmeldelse, eller at offer eller vidner selv er impliceret i kriminalitet. Som eksempler kan nævnes pengeafpresning, seksualkriminalitet overfor børn (hvor forældrene er bange for, at børnene skal skades ved politiets afhøringer), tyverier fra og svindel overfor pårørende, vold mod ægtefælle, bedragerier og underslæb, der som regel først anmeldes, når muligheden for en privat ordning med gerningsmanden glipper; jfr. *Wheeler* (1967).

3) *Politi eller anden myndighed må registrere handlingen og foretage de nødvendige undersøgelser for at få bekræftet, at der virkelig foreligger en lovovertrædelse.* Om anmeldelsen tages til følge og registreres må naturligvis bero på et skøn over bl. a. anmelderens pålidelighed og gerningens alvorlighed. Det hænder, at politifolk fraråder, at anmeldelse indgives på grund af handlingens ubetydelighed, ufarlighed eller små opklaringschancer.

Om de registrerede handlinger giver de fleste landes kriminalstatistik oplysninger. Af de anmeldte forbrydelser opklaredes her i landet i 1965 omkring 33%, væsentlig flere på landet (41%) end i hovedstaden (21%) og i de større byer (34%). Lægges til de opklarede forbrydelser sager, hvor „gerningsmanden er fundet, men sagen henlagt på grund af bevissets stilling“, stiger opklaringsprocenten for hele landet 2–3%.

Konsekvensen af en stor skjult kriminalitet bliver, at der findes et betydeligt antal *lovovertrædere, som ikke er registrerede*. Spørgsmålet er, om de registrerede lovovertrædere kan anses for at være et repræsentativt (tilfældigt) udsnit af samtlige de personer, som har begået kriminelle handlinger. Alting tyder på, at denne antagelse er uholdbar. Den kendte kriminalitet og de registrerede lovovertrædere udgør utvivlsomt et skævt udvalg. Nogle af de forhold, der kan influere på udvalget af registrerede lovovertrædere, omtales nedenfor.

1) *Antallet af begåede kriminelle handlinger.* Indtil et vist punkt forøges sandsynligheden for, at gerningsmanden bliver pågrebet, når antallet af hans lovovertrædelser vokser. Større erfaring spiller en rolle for de professionelle forbrydere, men for hovedparten af lovovertræderne er dette et forhold af ringe vægt, som næppe kan opveje risikoen ved den fortsatte kriminelle aktivitet. Ved visse, mere emotionelt betingede lovovertrædelser spiller forhåndserfaringer overhovedet ingen rolle.

2) *De begåede forbrydelsers grovhed og farlighed.* Opklaringsprocenterne ligger ved de groveste forbrydelser meget højt (ofte i nærheden af 100). Det er et felt, hvor store politistyrker og et højt udviklet teknisk apparat kan mobiliseres, ligesom man kan sikre sig et effektivt samarbejde mellem politi og publikum.

3) *Lovovertræderens kriminelle fortid.* Den, der er straffet mange gange, kommer lettest i politiets søgelys. Ved visse lovovertrædelser vil efterforskningsarbejdet – efter de nødvendige undersøgelser i marken – koncentreres

om en større eller mindre gruppe af personer, der tidligere har gjort sig bemærkede på det pågældende felt. Men også for den forstraffede, der ikke er specialist, er det et handicap, at hans generalia i forvejen findes i politiets registre.

4) *Geografisk område.* Den registrerede kriminalitet er som regel adskillige gange større i byerne end på landet. De fleste registrerede lovovertrædere finder vi i de mere eller mindre slumprægede kvarterer, hvilket naturligvis må influere på fordelingen af politistyrken og på, hvor det største efterforskningsarbejde sættes ind.

5) *Lovovertræderens sociale status.* Risikoen for anholdelse påvirkes bl. a. af klædedragten og af, hvordan man optræder. Sandsynligheden for at blive registreret som kriminel er størst for den, der har de dårligste økonomiske forhold og den laveste sociale status.

6) *Alderen.* Når gerningsmanden er kendt, er alderen en faktor, der influerer på chancen for registrering. Meget generelt kan forholdene skildres således: For børn og ganske unge er sandsynligheden for anmeldelse af begåede kriminelle handlinger relativt lav. En stor del af disse forhold klares „privat“. Chancen for anmeldelse tiltager imidlertid stærkt i ungdommen og kulminerer relativt tidligt. I de yngste aldersklasser er lovovertrædelserne gennemgående mindre vel planlagte, udspringer hyppigere af motiver, der forøger chancen for opklaring (spænding, eventyrlyst og anden emotionel baggrund). På et noget senere alderstrin, formentlig i løbet af 20'rne, bliver forholdet det omvendte; her vil dygtighed, modenhed og erfaringer virke; lovovertrædelserne tilrettelægges bedre, gennemføres dygtigere, med deraf følgende ringere mulighed for opklaring. De voksnes mere eller mindre positive holdning overfor de forskellige aldersklasser spiller også en rolle.

7) *Intelligens.* Den svagt begavede, der begår lovovertrædelser, løber større risiko for at blive pågrebet og har sværere ved at fastholde en benægtelse, således at han snarere end sine normalt begavede eller velbegavede kammerater bliver registreret.

8) *Køn.* Der er næppe tvivl om, at kriminelle kvinder, dels i kraft af de lovovertrædelser, de begår, dels i kraft af myndighedernes holdning, registreres væsentlig sjældnere end mænd.

De her nævnte og andre faktorer, der influerer på registreringshyppigheden, medfører, at det udvalg af lovovertrædere, som man i den kriminologiske forskning har mulighed for at undersøge, bliver skævt:

Blandt registrerede lovovertrædere er de forstraffede, der har begået særlig mange eller særlig grove kriminelle handlinger, overrepræsenteret. Det antages i almindelighed, at det er i denne kategori af kriminelle, kriminalitetsfaktorerne viser sig tydeligst. Ved behandlingen af kriminalstatistiske data bør man være opmærksom på, at antallet af forstraffede som regel vil være for stort i forhold til begyndertallene.

Hertil kommer, at de registrerede lovovertrædere i social og psykologisk henseende udgør et negativt udvalg af samtlige kriminelle. Man finder blandt dem forholdsvis *for* mange fra de dårligste kvarterer med den laveste sociale status og den dårligste økonomi, jfr. afsnittene 23, 27 og 29. Ligeledes må man antage, at de psykisk afvigende, intelligensdefekte, emotionelt ustabile m. v. er overrepræsenterede.

Først indgående undersøgelser af den skjulte kriminalitet kan skabe klarhed over disse forhold og muliggøre en korrektion af de skævheder, der er karakteristiske for den registrerede kriminalitet.

Kriminologiens kilder

Hvad angår kriminologiens kilder, kan der næppe angives nogen begrænsning. Kriminaliteten er en del af det levende liv; den kan som empirisk fænomen betragtes fra en sociologisk, biologisk eller psykologisk synsvinkel. Oplysninger om dens former, udbredelse, årsager og væsen indeholdes i statistiske tabelværker, fængselsberetninger, politiefterretninger, domssamlinger, faglitteratur, forbryderes autobiografier (se f. eks. litteraturhenvisninger hos *Grünhut*, 1948, s. 166 ff.), i pressen og skønlitterære værker. Men ved siden heraf, eller først og fremmest, rummer de til enhver tid værende kriminelle personer selv et udtømmeligt materiale for kriminologiske enkelt- og gruppeundersøgelser.

Det er imidlertid en alvorlig vanskelighed for kriminologien, at forskeren kun undtagelsesvis har mulighed for at iagttage den faktiske kriminalitet. Han må bygge på et kildemateriale, der med andet formål for øje er indsamlet af iagttagere, der ikke er trænet i at observere det, der for den videnskabelige udforskning af kriminaliteten er det væsentlige.

Det kildemateriale, der udgør grundlaget for beskrivelse og klassifikation af *kriminelle handlinger* stammer således fra de samme kilder som dem, der bruges ved belysning af straffesagen, d. v. s. lovovertræderen selv, ofret, vidner, og de spor, som forbrydelsen efterlader.

1) *Lovovertræderen*. Bortset fra de tilfælde, hvor den sigtede nægter sig skyldig, har man i første række hans egen tilståelse at bygge på. Nægter han, er man henvist til de nedenfor nævnte kilder. Også hvis der foreligger en tilståelse, må man imidlertid regne med fejkilder, der dels kan skyldes interessen i at få den mildest mulige straf, og dels at lovovertræderen ønsker, at hans handling skal ses i det gunstigst mulige lys. Andre mere eller mindre patologiske motiver kan virke i samme retning. Modsat ser man dog også eksempler på falske selvanmeldelser og tilståelser.

2) *Ofret*. Ved visse lovovertrædelser er et offer til stede. Dettets iagttagelse og beskrivelse er imidlertid heller ikke fejlfri. Han er part i sagen og vil ofte være i affekt under forbrydelsen, hvilket hyppigt gør iagttagelserne ukorrekte. Det kan også være en prestigesag at fastholde anmeldelsen. En forklaring, der er oplæst, vedstået og underskrevet, ændrer man nøddigt.

3) *Vidner*. Undertiden er der vidner til stede. De vanskeligheder, der ligger i vurderingen af vidneudsagnet, er som bekendt betydelige. Her skal kun peges på, at selv uhildede vidner sjældent er objektive og nøgterne iagttagere. De vil, som ved iagttagelsen af anden menneskelig adfærd, ofte identificere sig med den ene eller den anden af de implicerede parter, hvilket påvirker iagttagelse og erindring, jfr. vidnepsykologiens resultater.

4) *Forbrydelsens spor*. Visse forbrydelser efterlader sig materielle spor. Fortolkningen heraf kan ofte fastslå, hvad der er sket, eller godtgøre, at en aflagt forklaring er uholdbar.

På de her nævnte kilder for beskrivelsen af den kriminelle handling må kriminologien bygge. Ved lidet dybtgående undersøgelser vil fejkilderne i almindelighed være mindre farlige. Ved mere indgående, f. eks. kliniske undersøgelser, hvor man som hovedmateriale må benytte lovovertræderens egne beretninger, vokser deres antal til legio. Nogle forskere anlægger ved den slags undersøgelser det synspunkt, at det afgørende ikke er det faktiske handlingsforløb, men lovovertræderens oplevelse af det. Det er imidlertid vanskeligt at drage en skarp grænse mellem lovovertræderens oplevelse af handlingsforløbet på undersøgelsestidspunktet og det, han oplevede på gerningstidspunktet. Såvel ubevidste som bevidste fortegninger kan ske for lovovertræderen og forblive upåagtede af forskeren. De første politirapporter er altid et nøje studium værd. De kan vejlede – men også vildlede.

Ved iagttagelsen af *de registrerede lovovertrædere* har forskeren mulighed for at anvende de fra andre humane videnskaber kendte meto-

der. De vigtigste er interviewing, spørgeskemateknik, testning og klinisk iagttagelse.

En vanskelighed af principiel karakter skal nævnes. Iagttageren og lovovertræderen vil oftest have kendskab til, at det er kriminaliteten, der betinger undersøgelsen. Dette kan virke belastende ved interviewing, testning osv. og influere på begge parter beskrivelse og fortolkning.

Christie har været opmærksom på denne fejlkilde; i et doktorarbejde (1960) vedrørende en kriminel gruppe og en kontrolgruppe har han udelukkende udnyttet oplysninger indsamlet af andre, herunder data, der stammer fra de militære udskrivningsmyndigheder og de dertil knyttede psykologer. Dette materiale er indsamlet under den traditionelle sessionsbehandling af de værnepligtige, uden at undersøgeren har haft kendskab til den kriminalitet, der forekom hos ca. 5 % af de undersøgte, og uden at undersøgerne eller lovovertræderne i sessionsmaterialet har kunnet vide, at oplysningerne senere ville blive brugt til andet formål.

Specielt om kriminalstatistik

Den i mange lande publicerede officielle kriminalstatistik kan indeholde værdifuldt kildemateriale for forskningen. *Sellin* (1947, s. 156) betegner den som en af *sociologiens* vigtigste kilder, idet han understreger betydningen af et pålideligt kriminalitetsindeks for kriminologien og den kriminalpolitiske praksis.

Kriminalstatistikken kan være af betydning indenfor de fleste af kriminologiens grene, f. eks. i kriminografi, kriminalsociologi, kriminalpsykologi og -psykiatri, arvelighedsforskning m. v. *Sellin* (1951, s. 490) definerer kriminalstatistik som a) ensartede data om lovovertrædelser eller lovovertrædere, udtrykt i tal, b) indsamlet af de officielle retshåndhævende myndigheder fra deres registre, c) klassificerede og opstillede i tabelform og analyserede for at påvise sammenhæng indenfor eller imellem de forskellige klasser af data og d) offentliggjort periodisk efter en ensartet plan. Den kan opdeles efter kilden i politi-, rets- og fængselsstatistik m. v. Om andre klassifikationsmåder se *Roesner* (1936), *Sellin's* netop anførte værk og *Radzinowicz* (1948, s. 186 ff.). Den statistiske enhed kan være den kriminelle handling, den trufne afgørelse (dom, tiltalefrafald, m. v.) eller personen, jfr. *Wilkins* (1965).

Det antages i almindelighed, at politistatistik og specielt statistik over anmeldte forbrydelser er pålideligere end domsstatistikken, fordi dens tal nærmer sig mest til den totale kriminalitets størrelse, se *Sellin*

(1931, s. 346). Dette afhænger dog helt af, hvor omhyggeligt politiet registrerer anmeldte forbrydelser. Til visse formål, f. eks. belysning af kriminalitetsudviklingen, synes i Danmark den statistik, der bygger på retternes oplysninger, til trods for at den indirekte afhænger af anmeldelses- og opklaringstallene, at være den pålideligste.

Kriminalstatistikken giver oplysninger om kriminalitetens former og udbredelse, variationer heri i tidens løb, samt fra sted til sted og fra befolkningsgruppe til befolkningsgruppe. For så vidt er dens data, således som det også fremgår af kriminologiens historie, et vigtigt kilde-materiale for kriminalsociologien. Allerede til kriminografien hører imidlertid en oversigt over kriminalitetens omfang og udvikling. Oplysninger om de årlige antal anmeldte og opklarede forbrydelser, anholdte, domfældte, indsatte i fængsel osv. bidrager væsentligt hertil, specielt når tallene ses i relation til de dertil svarende befolkningsgrupper. Det gør også beregninger af *kriminalitetshyppigheden* målt ved antallet af kriminelle i relation til den befolkningsgruppe, hvorfra de er rekrutteret, f. eks. antallet af de i et givet år straffede mænd i forhold til den voksne mandlige befolkning (incidensen), eller de på et givet tidspunkt levende straffede personer i relation til de strafmyndige (prævalensen), *Finkelnburg* (1912). Det samme gælder *kriminalitetsrisikoen* målt som sandsynligheden for, at en person, der gennemlever en vis risikoperiode, vil blive straffet, *Dahlberg* (1948), og *recidivsand-synligheden* udtrykt ved forholdet mellem de i en given periode recidiverede lovovertrædere og antallet af recidivmulige, *Köbner* (1893). Om de ovenfor anførte begreber se nærmere i afsn. 5.

Den danske kriminalstatistik, der i de senere år har gennemgået en omfattende revision, indeholdt i 1965 oplysninger om anmeldte og opklarede forbrydelser, disses art og gerningssted, tiltalefrafald og domfældelser efter forbrydelsens art, gerningssted, køn, alder, idømt straf; endvidere om betingede domfældelser og benådnings, forbryderbegyndere og recidivister, samt visse data om anke og kære i straffesager og om pådømte straffesager. Fængselsvæsenets årsberetninger giver ret detaljerede oplysninger om indsatte i fængselsvæsenets anstalter, herunder også en recidivstatistik vedrørende de for 5-6 år siden løsladte. – Kriminaliteten i Danmark er statistisk beskrevet i afsnit 5.

Kriminalstatistikens beskrivelser af kriminologiens objekt behandles anderledes og præsenteres på en anden måde, end tilfældet er ved mindre omfattende undersøgelser af kriminaliteten. Som kilde for

forskningen adskiller kriminalstatistikken sig dog ikke principielt fra andet kildemateriale. De statistiske oplysninger er til syvende og sidst baseret på myndigheders og eventuelt ofrenes iagttagelser af enkelte lovovertrædelser og individuelle lovovertrædere, det vil i en vis forstand sige på case studies. – Derfor burde man – som særligt fremhævet af Wheeler – såvel i kriminalstatistikken som andre steder i den kriminologiske forskning lade myndighederne og anmelderne (ofrene) indgå som objekter for kriminalitetsstudiet (*Wheeler, 1967*).

Klassifikationsproblemer

Beskrivelsen af lovovertrædelser og lovovertrædere baseret på straffelovens definitioner af gerningsindholdene leder direkte over i en på kriminalretlig systematik baseret klassifikation.

Efter kriminalitetens grovhed har man, lidt forskelligt i forskellige lande, inddelt i egentlige forbrydelser og blotte politiovertrædelser; felonies og misdemeanours; indictable og non-indictable offences; Verbrechen, Vergehen og Übertretungen; crimes, délits og contraventions. Disse juridiske klassifikationer er udtryk for en af lovgiverne på forhånd opstillet vurdering af forbrydelsers forkastelighed eller samfundsskadelighed, og de kan i et vist omfang være vejledende. En bedre – i det mindste noget finere – gradering får man ved at betragte de faktisk anvendte sanktioner (advarsel, bøde, fængsel, sikkerhedsforanstaltninger etc.) og straffens størrelse (bødens størrelse, frihedsstraffens længde).

En underinddeling kan også ske efter arten af de begåede lovovertrædelser defineret legalt eller på anden måde. I mange lande anvender man en tre- eller firedeling: ejendomsforbrydelser, personforbrydelser (ofte opdelt i volds- og seksualforbrydelser) samt „andre forbrydelser“, herunder statsforbrydelser. Mest detaljeret bliver den juridiske klassifikation, hvis man ganske enkelt følger lovens definitioner af de enkelte strafbare gerningsindhold.

Mange kriminologer anser sådanne opdelinger for relevante. Den almindelige juridiske systematik, som den kommer til udtryk i kriminalstatistikken større forbrydelsesgrupper, korresponderer ganske godt med sociologisk prægede inddelinger. Det kan efter denne opfattelse ikke være nogen nærliggende opgave for kriminologien at søge en radikalt ny klassificering af forbrydelserne gennemført.

Heroverfor står andre, der betragter straffelovens klassifikation af

de kriminelle handlinger som mindre relevant for forskningen. Det gælder eksempelvis allerede *Aschaffenburg* (1933, s. 11) og mange yngre, f. eks. *Grünhut* (1960, s. 2), *Sutherland and Cressey* (1960, s. 18) samt *Jefferey* (1957, s. 377). *Radzinowicz* betegner „den dogmatiske klassifikation“ af forbrydelserne som „noget kunstig og skematisk, fordi den ikke tager tilstrækkeligt hensyn til de specifikke sociale, psykologiske og moralske aspekter af de enkelte lovovertrædelser, aspekter, som er af den største vigtighed i kriminalpolitik og kriminologi“, (1948, s. 183).

Noget universelt klassifikationssystem eller generelt anvendelige klassifikationskriterier, der kan erstatte den strafferetlige klassifikation, kan der dog ikke henvises til. Her som på andre felter spiller undersøgelsens formål en afgørende rolle.

Bearbejdelse af de indsamlede data

I dette afsnit behandles de tekniske fremgangsmåder, der kan bringes i anvendelse, når registrerede data foreligger, i form af casestories, besvarede spørgeskemaer, interviewrapporter, testresultater, tabelmateriale etc. Traditionelt omtales der i kriminologiske lære- og håndbøger to metoder: statistisk analyse og individualistiske metoder. Her skal også omtales en tredje metode, rækkeundersøgelser, der i visse henseender placerer sig imellem de to førstnævnte. Det antages undertiden, at statistisk metode særlig skulle egne sig til behandling af kriminalsociologiske problemer og individualistisk metode til behandling af kriminalpsykologiske og -psykiatriske problemer. Metoderne kan imidlertid supplere hinanden på praktisk taget alle kriminologiens felter.

1. *Statistisk analyse.* Statistisk analyse er betegnelse for de matematiske metoder, der kan bringes i anvendelse, når talmaterialer skal beskrives, analyseres og sammenlignes.

De særlige statistiske metoder og de hermed forbundne begreber, som benyttes ved bearbejdelsen af de indsamlede data, kan ikke fremstilles her. Den fulde forståelse af dem forudsætter et specialstudium. Her skal kun gives en kort oversigt over enkelte grundbegreber og visse problemstillinger af kriminologisk betydning.

En kortfattet, populær vejledning i statistisk metode gives i dansk litteratur af *Bjerke, Colding-Jørgensen og Madsen* (1960). Af lærebøger skal nævnes

Kemp og Nielsen (1959) og *Leunbach* (1963). – Mere indgående behandlinger af statistisk teori findes i *Hald* (1948 og 1960) samt *Rasch* (1960).

Mange data vedrørende kriminaliteten gentager sig nok talmæssigt med en betydelig regelmæssighed, *Quetelet* (1869). For mange er det dog karakteristisk, at de varierer, om end ofte indenfor temmelig faste rammer. Ved hjælp af statistisk metode undersøger man, hvordan iagttagelserne fordeles sig. Nogle fordelinger er af en sådan art, at man kan udtale sig om sandsynligheden for, at senere iagttagelser vil fordele sig på lignende måde. Svarende hertil vil man undertiden kunne udtale sig om sandsynligheden for, at en bestemt begivenhed indtræffer eller ej.

Ved nogle undersøgelser må man lægge vægt på, at et af en større population udvalgt iagttagelsesmateriale er repræsentativt, således at det afspejler egenskaber ved totalpopulationen uden større afvigelser end dem, der kan skyldes tilfældige variationer. Sikkerhed for, at et udvalg i alle henseender repræsenterer populationen rigtigt, får man dog aldrig. Ved udtagelse af materialer kan man enten udvælge undersøgelsesgruppens medlemmer ved lodtrækning, f. eks. ved hjælp af lister over tilfældige tal eller lignende, eller konstruere en miniaturepopulation, der med hensyn til en række kendte og for problemet relevante egenskaber svarer til totalpopulationen. I øvrigt er kravet om, at et kriminologisk materiale skal være repræsentativt, ofte overdrevet. Mange problemer kan løses, uden at det kræver undersøgelse af repræsentative grupper.

Mange af de opgaver, man stilles overfor i forskningen, nødvendiggør sammenligning af relative hyppigheder i to materialer, f. eks. to grupper af lovovertrædere eller en gruppe af kriminelle og en ikke-kriminel kontrolgruppe. Før sådanne sammenligninger foretages, må man sikre sig, at grupperne er sammenlignelige. Drejer det sig f. eks. om kriminalitetshyppigheden i to befolkningsgrupper, kan en forskel med hensyn til skjult kriminalitet måske blive afgørende for resultatet. Fordelingen med hensyn til de tidligere nævnte faktorer, som influerer på hyppigheden af registreret kriminalitet (se s. 26 ff.), bør derfor kontrolleres. I øvrigt må sammenligneligheden altid testes ved en undersøgelse af forekomsten af de for problemstillingen relevante faktorer i de to materialer. Køn, alder og geografisk miljø er blandt de vigtigste i kriminologiske undersøgelser, men mange andre kan komme på tale. Et eksempel på sammenlignelighedskravets nødvendighed har man

i Zeleny's behandling af spørgsmålet om hyppigheden af åndssvaghed blandt kriminelle, se i det følgende s. 191 f.

Ved visse problemer eksisterer der en anden værdifuld mulighed for at gøre uensartet sammensatte materialer sammenlignelige. Den består i skønsmæssige beregninger af den forventede kriminalitet eller det forventede recidiv i to forskellige grupper. Den estimerede størrelse af kriminalitet eller recidiv kan derefter bruges som en slags standard, hvorudfra afvigelser måles, se f. eks. *Mannheim and Wilkins* (1955, s. 108 ff.). Metoden kan med udbytte anvendes ved sammenlignende recidivundersøgelser og ved undersøgelser af forskellige behandlingsformers effektivitet (*Börjeson*, 1966).

Har man sikret sig, at grupperne er sammenlignelige, kan man ved hjælp af matematiske metoder beregne sandsynligheden for, at en given forskel mellem de observerede hyppigheder er andet og mere end tilfældige udslag af de variationer, der altid forekommer i empiriske data.

Den statistiske testning bygger på en beregning af *spredningen* (standard deviation), der er et matematisk udtryk for, hvordan observationsværdierne afviger fra gennemsnittet, og *middelfejlen* (standard error), der er afledt af spredningen. Hvis den observerede forskel er over 1,96 gange middelfejlen, er sandsynligheden, P, for, at den er tilfældig, mindre end 5%, hvilket i socialvidenskabelige undersøgelser ofte betegnes som signifikansgrænsen. Er forskellen 2,58 gange middelfejlen, er sandsynligheden for tilfældigheder i den her angivne betydning 1%, og en forskel på 3 gange middelfejlen svarer til 0,3% chance for tilfældigheder. – Under visse omstændigheder foretrækkes en anden beregning, χ^2 – testet, der kan bruges på samme måde.

Undertiden er opgaven at undersøge sammenhængen (korrelationen) mellem variationerne i to observationsrækker, f. eks. rugprisens størrelse og antallet af tyverier i løbet af en årrække. Oftest vil en grafisk fremstilling i kurver umiddelbart give et indtryk af sammenhæng eller mangel på sammenhæng; men man har dog også forskellige matematiske metoder til behandling af dette problem. Der er mulighed for, at variationer i de sammenholdte serier forekommer uafhængigt af hinanden (ingen korrelation), eller at variationer i den ene serie modsvares af variationer i samme eller modsat retning i den anden serie (henholdsvis positiv og negativ korrelation). Graden af korrelation kan udtrykkes i en korrelations-koefficient, R, et tal, der ligger mellem +1 og $\div 1$, hvor +1 betegner højeste grad af positiv korrelation og $\div 1$

højeste grad af negativ korrelation, medens 0 betyder, at de to fænomenerækker varierer helt uafhængigt af hinanden.

I prædiktionsforskningen har spørgsmålet om, hvilken kvantitativ betydning man skal tillægge de anvendte faktorer, været særlig behandlet. Her har man taget statistiske metoder i brug, som gør det muligt at *beregne* den vægt, man skal tillægge hver enkelt af prædiktionsfaktorerne for at nå til det bedst mulige forudsigelsesresultat.

2. *Individualistiske metoder.* Individualistiske metoder tager ligesom de statistiske metoder deres udgangspunkt i enkelttilfælde. Den væsentligste forskel er, at undersøgelsen beskæftiger sig med flere detaljer og ofte i analyse og beskrivelse prøver at fremstille disse i en organisk sammenhæng.

Begrebet 'individualistisk undersøgelse' (case study) er elastisk. Det spænder fra mentalobservationer, der har til formål at belyse lovovertræderens tilregnelighed, til mere indgående undersøgelser som f. eks. Shaw (1931 og 1938), Karpman (1944) og Stürup (1951) med en stor detailrigdom i skildringen.

Bjerre har i en række kriminalpsykologiske studier, navnlig „Bidrag til mordets psykologi“ (1925), forsøgt at give en indtrængende analyse af enkelte forbryderpersonligheder, hvis træk skal være typiske for større grupper. Se også Kinberg *m. fl.* (1943, s. 49 ff.), der med hensyn til den anvendte metodik særlig henviser til Thomas and Znaniecki (1927). Om der fra undersøgelser baseret på denne metode kan drages almene slutninger, beror, som Kinberg siger, ikke på talmæssige konstateringer, men på den „nødvendige og modsigelsesfri sammenhæng i den psykologiske udviklingsproces“ (1943, s. 54). Det kan næppe bestrides, at der i vurderingen af, hvorvidt denne betingelse er opfyldt, må indgå et subjektivt moment, som undertiden synes det dominerende for skønnet.

Case study metoden har udviklet sig i U. S. A. særlig på grundlag af den psykiatrisk orienterede rådgivningsvirksomhed. Dens pionér i kriminologien er Healy (1917). Fremfor statistisk behandling af et stort materiale lægger den hovedvægten på en indgående undersøgelse af et enkelttilfælde, særlig med det formål for øje at efterforske de faktorer, der har betinget forbrydelsens tilblivelse (genese). Undersøgelserne strækker sig over de undersøgte personers hele livshistorie.

En væsentlig forudsætning for forståelsen af enkelthandlinger og -personer er, at man er i stand til at leve sig ind i lovovertræderens

(og eventuelt ofrets) bevidsthed i tiden forud for og frem til forbrydelsen og opleve den af *Kinberg* nævnte „nødvendige og modsigelsesfri sammenhæng“. Det har været diskuteret, om forklaringer af denne art svarer til de forklaringer, der anvendes på andre af kriminologiens områder. Nogle hævder, at dette ikke er tilfældet, og henviser til, at den forstående leven-sig-ind-i et andet menneskes sindstilstand er noget principielt andet end en naturvidenskabelig årsagsforklaring. *Exner* siger således, at man forstår en forbrydelse, når man fatter den betydning, som gerningen har for gerningsmanden, idet man gennem en indfølelse erkendelse forstår de sjælelige tilstande og bevæggrunde, hvorfra den er udsprungen (1949, s. 6). Han betragter 'åndsvideenskabelig forståen' som væsensforskellig fra 'naturvidenskabelig årsagsforklaring' (s. st. s. 8). Spørgsmålet kan ikke anses for løst. Det skal dog påpeges, at 'forklaring' i betydning af 'påvisning af sammenhæng' er et videre begreb end kausalbegrebet.

Case studies giver særlige muligheder for at belyse baggrundsfaktorerne, motivationsprocessen, lovovertræderens holdning og indstillinger, psykologiske ejendommeligheder og afvigelser. Der lægges ofte vægt på at skildre den dynamiske udvikling og på at give et helhedsbillede af lovovertræderen.

3. *Rækkeundersøgelser*. Overgangen mellem masseiagttagelser og enkeltundersøgelser er flydende. *Exner* nævner en mellemtype, 'Reihenuntersuchungen', der defineres som studiet af et antal enkelttilfælde, der forholder sig ens med hensyn til et antal kriminologisk vigtige faktorer (1949, s. 11). Som kildemateriale adskiller disse undersøgelser sig ikke fra de materialer, der indsamles ved masseiagttagelser eller case studies. Ved bearbejdelsen har man imidlertid mulighed for at anvende såvel statistisk analyse som den for case studies karakteristiske indleven i situationen.

En i amerikansk litteratur omtalt metode, *limited case studies*, er ligeledes en mellemform mellem de statistiske og individualistiske metoder. Den er anvendt af bl. a. *Lindesmith* (1947), *Cressey* (1953) og *Lemert* (1953) ved undersøgelse af narkotika-misbrug, visse typer af underslæb og checkfalskneri. Metoden skildres således: 1) En grov definition af den lovovertrædelse, der ønskes undersøgt, formuleres. 2) En hypotetisk forklaring opstilles. 3) Et enkelt tilfælde undersøges med det formål at teste hypotesen. 4) Hvis hypotesen ikke holder, må man

enten reformulere den eller redefinere objektet, således at den nye definition bliver mere præcis end den første. 5) På denne måde nås hurtigt praktisk sikkerhed for, at hypotesen er anvendelig, men ethvert negativt tilfælde kræver reformulering eller redefinition. 6) Denne proces fortsætter, indtil en universel sammenhæng er påvist. 7) De tidligere udskudte *negative tilfælde* granskes igen med det formål at sikre, at hypotesen *ikke* passer på dem.

På denne måde søger man at nå frem til lovmæssigheder, der måske nærmer sig til en årsagsforklaring: Når personer med visse karakteristika har et bestemt problem og havner i en bestemt situation, vil de begå lovovertrædelser af en bestemt type, og: den slags lovovertrædelser begås kun under netop disse omstændigheder.

Sutherland and Cressey fremhæver, at metoden kombinerer statistisk og individualistisk metode, og tilføjer, at den adskiller sig fra den første ved, at den søger at gå ud over den statistiske analyse til en teoretisk forklaring, og fra den sidste ved kun at medtage de for hypotesen relevante træk (1960, s. 69).

4. *Sammenfatning.* Det fremgår af det ovenfor sagte, at de statistiske og individualistiske metoder ikke er modsætninger. De kan anvendes på det samme kildemateriale og supplere hinanden. Det siges ofte, at man ikke ved hjælp af statistisk metode kan „bevise årsagssammenhæng“, hvilket vistnok er tvivlsomt. Det er i hvert fald givet, at man ved statistikken hjælp kan godtgøre (eller bedre: sandsynliggøre, se straks nedenfor) den regelmæssige forekomst af sammenhæng af den art, man bygger på i kriminologien. Enkeltundersøgelser kan på den anden side aldrig give den ønskede sikkerhed for, at en iagttaget forbindelse mellem kriminalitet og kriminalitetsfaktorer vil vise sig igen. Hertil kræves iagttagelse af flere tilfælde og statistisk behandling af resultaterne.

Statistiske og individualistiske metoder supplerer hinanden således: Ved hypotesedannelsen kan den omhyggelige undersøgelse af et enkelt tilfælde virke inspirerende. Hypotesen kan testes ved hjælp af større materialer. Ofte vil det være nødvendigt at modificere hypotesen, og her kan man igen hente inspiration i studiet af enkelttilfælde. Den nye (modificerede) hypotese må søges bekræftet ved statistiske undersøgelser på nye materialer. Denne proces kan principielt aldrig afsluttes. Rigtigheden af en hypotese kan ikke bevises, men i heldigste fald sandsynliggøres med en høj grad af sikkerhed.

4. KRIMINOLOGIENS HISTORIE

En systematisk udforskning af kriminalitetens udbredelse og former og af de kriminelle personer er først begyndt i løbet af det 19. århundrede. Men spørgsmål, der hører til denne forskningskreds, har interesseret menneskeheden fra de ældste tider, og spredte tilløb til kriminologiske synsmåder kan påvises hos oldtidens filosoffer såvel som hos senere epokers tænkere og samfundsreformatorer. Fra første færd har de kriminalretlige, kriminalpolitiske og kriminologiske emneområder været intimt sammenknyttede (se s. 15 ff. og s. 52). I den korte oversigt, der her skal gives, er det ikke straffeteorierne, straffesystemernes, kriminalpolitikken eller selve kriminalitetens historiske udvikling, der skal rides op. Fremstillingen er samlet om den kriminologiske forskning, men helt undgå nu og da at berøre kriminalvidenskabernes og visse grundvidenskabers udvikling kan man ikke. – En udmærket, lidt ældre oversigt over kriminologiens historie findes hos *Bonger* (1936). Af nyere behandlinger skal særlig nævnes *Sellin*, i „Kriminologi“, Stockholm, 1955, samt *Mannheim*, „Pioneers in Criminology“, 1960, med en serie ganske indgående enkeltbiografier.

Prækriminologerne

Bonger (1936) karakteriserer en gruppe af lærde (filosoffer, teologer, samfundsteoretikere, jurister, læger m. v.) som prækriminologer, fordi man – om end spredt og undertiden tilfældigt – finder kriminologiske synspunkter udtrykt i deres skrifter.

Blandt disse indtager den engelske humanist *Thomas More* (1478-1535) en central stilling. I det berømte værk „Utopia“ (1516) finder man hans skildring af en idealstat; bogen indeholder også en detaljeret behandling af kriminologiske og kriminalpolitiske emner.

I bogens første del betragtes kriminalitetsproblemet sociologisk: forbrydelsens årsager ligger i samfundet selv. More fortæller om den tids talrige forbrydelser og lovens strengthed. Til trods for den hårde retspraksis var kriminaliteten dog stadig voksende. Den egentlige årsag til kriminalitetens vækst lå i økonomiske og erhvervsmæssige forhold. De store landmænd havde kastet sig over fåreavl, fordi ulden med stort udbytte kunne eksporteres til Flandern. Derved var to erhvervsgrupper blevet ramt: de små landbrugere, som havde solgt deres jord til de rige opkøbere, og de småtbemid-

lede klædemagere, som ikke mere havde råd til at købe ulden. Der var opstået „et misforhold mellem de store massers himmelråbende elendighed og de riges demoraliserende luksus“.

Et første tilløb til kriminalbiologien finder vi hos den italienske læge og fysiognomiker *Gambattista della Porta* (1536–1615). *Sellin* (1955) betegner della Porta som „måske ... verdens første kriminolog“. I „*De Humane Physiognomica*“ (1586) gør han rede for sammenhængen mellem bestemte legemlige træk og dertil svarende sjælelige egenskaber. Det empiriske grundlag for sin forskning fandt han i Napolis fængsler, hvor han studerede levende og henrettede forbrydere.

Også den franske læge *J. O. de la Mettrie* (1709–50) mente, at de psykiske funktioner kunne lokaliseres anatomisk, nemlig til hjernen; han henviste til toksiske stoffers indflydelse på hjernens tilstand og dermed på bevidsthedslivet og drog – i tilknytning til konkrete tilfælde – visse retspsykiatriske konsekvenser heraf.

Østrigeren *Franz Joseph Gall* (1758-1828) er sammen med sin nære medarbejder, *Johann Christoph Spurzheim* (1776–1832), kendt som frenologiens skaber. Han var en dygtig hjerneanatom, der arbejdede ud fra den hypotese, at der i hjernen findes afgrænsede „organer“ for de forskellige sjælelige funktioner. Ved en undersøgelse af hjerneskallen kunne man fastslå, hvilke åndelige evner der var særlig udviklet. På et kort over hjernen angav han 27 „organer“ svarende til bestemte sjælelige egenskaber; til disse føjede hans elever yderligere en halv snes stykker. Nogle af disse „organer“ kan opfattes som tilbøjeligheder til bestemte former for kriminalitet: morddrift, samle- eller tyveridrift, snedighed (med relation til bedrageri), kønsdrift, hovmod m. fl.

Medens *More's* synspunkter må anses for forløbere for en egentlig kriminalsociologi, er fysiognomikernes og frenologernes hypoteser forløbere for retspsykiatri, kriminalpsykologi og -psykiatri.

Det sidste gælder mere udpræget om nogle af de læger, der i begyndelsen af forrige århundrede bidrog væsentligt til psykiatriens udvikling, først og fremmest franskmændene *Philippe Pinél* (1745-1826) og *Jean Esquirol* (1772-1840) samt englænderen *James C. Prichard* (1786-1848). Hos Esquirol og hos den i Europa på den tid formentlig ukendte amerikanske læge *Benjamin Rush* (1745-1813) finder vi første gang beskrevet en sygdom, som blev kendt under det af Prichard prægede navn 'moral insanity'.

I begyndelsen og midten af det 19. århundrede møder vi flere læger, hvis

bidrag til rets- og kriminalpsykiatrien er af afgørende betydning for kriminologiens udvikling. Det gælder de franske psykiatere *Benoît Augustin Morel* (1809-73), *Prosper Despine* (1812-92) samt *Paul Broca* (1824-80), som grundlagde Société d'anthropologie de Paris i 1859. Videst spænder englænderen *Henry Maudsley* (1835-1918), der skønt først af alt psykiater nåede at behandle eller tage stilling til en række centrale kriminologiske spørgsmål.

Nævnes skal også den række tilløb til vore dages „case stories“, som blev indledt med *Francois Gayet de Pitaval's* 20-bindes serie „*Causes célèbres et intéressantes*“ (fra 1734). Den fik mange efterfølgere og blev senere fortsat i Tyskland under navnet „*Der neue Pitaval*“ ved *Hitzig und Häring* (1842-91). Her finder man også *Anselm Ritter von Feuerbach's* „*Merkwürdige Verbrechen in aktenmässiger Darstellung*“ (1808 og 1811).

Sociologisk orienteret kriminalstatistik

De tilløb til en sociologisk betragtning af kriminaliteten, som prægede tiden frem til 1800-tallet, kommer til fuld udfoldelse hos den belgiske astronom og statistiker *Adolphe Quetelet* (1796-1874), der ofte betegnes som kriminologiens grundlægger. I 1826 forelagde han nogle af sine resultater for det kongelige akademi i Bruxelles. De indgik i en bog, han udgav i 1835. En ny og stærkt udvidet udgave kom i 1869 under titlen „*Physique sociale ou Essai sur le développement des facultés de l'homme*“.

Allerede i sit første arbejde påviser Quetelet på basis af en statistik over drab i Frankrig i perioden 1826-31, hvordan de samme tal gentager sig „med en regelmæssighed, som ikke er til at tage fejl af“.

„Den regelmæssighed, hvormed de samme forbrydelser gentages fra år til år i den samme orden og belægges med de samme straffe i de samme forhold, er en af de mest mærkelige kendsgerninger, vi kan læse i domsstatistikken. Jeg har lagt vægt på at henlede opmærksomheden på det i mine forskellige skrifter. Jeg har ikke undladt at gentage hvert år: Der er et budget, som realiseres med forfærdende regelmæssighed af fængslerne, arresterne og skafotterne, og det er et budget, som man frem for alt med ethvert middel må søge at få reduceret ... Så triste er da menneskenes livsvilkår! Vi kan i forvejen forudsige, hvor mange mennesker der vil plette deres hænder med deres medmenneskers blod, hvor mange der vil blive falsknere og hvor mange giftblandere – næsten som man i forvejen kan forudsige de fødsler og dødsfald, som vil finde sted.

Samfundet bærer i sig selv kimen til alle fremtidige forbrydelser. Det for-

bereder dem i nogen grad, og forbryderne er kun det redskab, som udfører dem. Derfor betinger enhver social orden i sig selv et vist antal og udvalg af forbrydelser, der er et nødvendigt resultat af dens organisation ...“ (s. st. I, s. 95 ff., jfr. II, s. 316 f.).

Quetelet forudså, at opfattelsen af samfundet som „årsag til kriminaliteten“ kunne give anledning til misforståelser. Han er da også blevet stemplet som fatalist, skønt han selv understregede, at konsekvensen af synspunktet var, at der var mulighed for at forbedre menneskene ved at ændre deres institutioner, sædvaner, uddannelse og alt det, der i øvrigt påvirker deres væremåde.

Han definerede den individuelle „tilbøjelighed til kriminalitet“ (le penchant au crime) som den større eller mindre statistiske sandsynlighed for, at mennesker placeret under samme ydre forhold ville begå forbrydelser (II, s. 249). At de ydre omstændigheder skulle være de samme betød to ting: de skulle i lige høj grad begunstige kriminaliteten 1) ved tilstedeværelsen af objekter, der kunne friste til kriminalitet, og 2) ved den lethed, hvormed lovovertræderen under disse forhold kunne begå lovovertrædelsen. Det kan betragtes som et første forsøg på at formulere en generel teori om kriminalitetens årsagsforhold.

Quetelet beskrev ejendoms kriminalitetens stigning om vinteren og personforbrydelsernes kulmination i sommertiden. Han var opmærksom på, at den kvindelige kriminalitet kun udgjorde en brøkdel af den mandlige, og at kriminaliteten kulminerede i de unge år. Han gjorde rede for de sæsonsvingninger, der kunne iagttages i hyppigheden af de forskellige lovovertrædelser.

Problemet om de officielle statistiske datas forhold til den totale (kendte og ukendte) kriminalitet gav anledning til overvejelser, der endte med, at Quetelet fastslog, 1) at vi intet sikkert kunne vide om den totale kriminalitets omfang, men 2) at der dog var et næsten konstant forhold mellem på den ene side de anmeldte og pådømte lovovertrædelser og på den anden side det ukendte antal af samtlige begåede lovovertrædelser. Hvis ikke det forholdt sig sådan, ville hele kriminalstatistikken være „falsk og absurd“, hvilket han fandt ganske utænkeligt.

Den kriminologisk orienterede kriminalstatistik fandt adskillige dyrkere i forrige århundrede. Blandt de mere kendte er Quetelet's samtidige, franskmanden *André-Michel Guerry* (1802-66), for hvem kriminalstatistikken først og fremmest blev et mål for folkets moralske standard, og belgieren

Edouard Ducpétiaux (1804-68), som i sin bog „Le paupérisme dans les Flandres“ påviste, at den voldsomme krise i Flandern i årene 1845-48 bragte en stærk stigning i kriminaliteten med sig (i løbet af 3 år 87%). Herhen hører også *Alexander von Oettingen* (1827-1905) og *Georg von Mayr* (1841-1925), hvis undersøgelser over sammenhængen mellem kornprisens størrelse og antallet af tyverier citeres som klassiske eksempler på de økonomiske forholds betydning for kriminaliteten.

Biologisk orienteret forskning

Den italienske psykiater *Cesare Lombroso* (1836–1909) var den centrale skikkelse i forrige århundredes kriminalvidenskab. Han er ophavsmænd til læren om en særlig forbrydertype, *homo delinquens*, og det var ham, hans elever og tilhængere, der grundlagde den såkaldte *positive eller italienske skole*. Han har mere end nogen anden virket som inspirator til en på naturvidenskabelige principper baseret undersøgelse af de kriminelle individer og i det hele til empirisk forskning af kriminalitetsfaktorerne. Han var stærkt påvirket af *Darwin's* udviklingslære og af *Comte's* positivisme.

Lombroso's interesse for kriminalitetsproblemerne begyndte, fortæller han selv, da han som militærlæge opdagede, at den „hæderlige“ soldat adskilte sig fra sin „lastefulde“ kammerat ved i mindre grad at være prydet med obstkøne tatoveringer. En større rolle spillede det dog, at han i 1870 ved obduktion af en berømt røver og morder, der var kendt for sin kynisme og brutalitet, fandt en anatomisk ejendommelighed i kraniet, som han anså for typisk for laverestående aber. Af dette fund udsprang hans grundlæggende ideer med visionær styrke, siger han selv mange år senere. „Dette var ikke simpelt hen en tanke, det var en åbenbaring. Ved synet af denne hjerneskal var det, som om jeg med ét så – som en uhyre oplyst slette under en flammende himmel – problemet om forbryderens natur – et atavistisk væsen, som i sin person reproducerer det primitive menneskes og de lavere dyrs grusomme instinkter.“ „Det er dette, der forklarer forbryderens mange kropslige misdannelser og abnormiteter.“ „Jeg blev yderligere opmuntret til denne dristige hypotese gennem resultaterne af mine studier af Verzeni, en forbryder dømt for sadisme og voldtægt, som viste de primitive menneskeæderes kannibalistiske instinkter og rovdyrenes grusomhed“ (1911, s. XIV-XVI).

Lombroso's vigtigste skrifter er: „L'uomo delinquente“ (1876), oprindeligen en lille bog på 252 sider, i senere udgaver forøget til et tobinds værk på mere end 1200 sider, oversat til tysk i 1887, til fransk i 1888. „Il delitto

politico“ (1890). „La donna delinquente“ (1893). „Le crime, causes et remèdes“ (1899), oversat til tysk i 1902 og til engelsk i 1911; indlemmet som tredje bind i den femte italienske udgave af „L'uomo delinquente“ (1897), der dermed tæller 1903 sider. – Udførlig bibliografi findes i „Crime, Its Causes and Remedies“ (1911, s. 453 ff.) og hos *Wolfgang* (1960). I øvrigt spænder Lombroso's produktion over sådanne hovedemner som kretinisme, sindssygdom, genialitet, grafologi, spiritisme m. m.

Lombroso begynder i smuk overenstemmelse med sit darwinistiske udgangspunkt bogen om forbrydermennesket med en gennemgang af kriminaliteten hos planter og fortsætter med dyrenes, de vildes og børnenes kriminalitet.

Han skildrer således de kødædende planter, dyrs angreb på hinanden og på mennesker, kampen for mage og hannernes indbyrdes kamp om førerstillingen i hjorden. Han nævner også eksempler på anvendelsen af sanktioner; heste, kvæg og elefanter udstøder lejlighedsvis besværlige individer af hjorden.

Som en fortsættelse heraf beskrives den vilde som prototypen på den fødte forbryder. Her er kriminaliteten ikke undtagelsen, men hovedreglen. Den primitive mand er tyv, røver og morder, den primitive kvinde prostitueret.

Barnet er en lille vild, der ifølge sin afstamning og udvikling afslører mange af den fødte forbryders karakteristiske træk. Lombroso citerer en række eksempler, der skal vise, at børn er tyvagtige, grusomme, hævnerrige, løgnagtige osv.

Lombroso bygger ikke på de (på hans tid) bedst mulige kilder, når han bevæger sig ind på zoologiens, antropologiens eller børnepsykologiens område, og hans konklusioner er ofte forhastede. Hele læren munder imidlertid ud i beskrivelsen af homo delinquens, en anatomisk defineret mennesketype, lige så forskellig fra de lovlydige borgere som negrene fra de hvide. Dette forbrydermenneske er ikke prædisponeret, men *prædestineret* til kriminalitet.

Nogle af typens vigtigste legemstræk skal nævnes: lille kraniekapacitet, lav vigende pande, fremspringende ansigtsparti, stærkt udviklede kæber, stærkt udviklede kindben; lav hjernevægt, atypiske dannelser i hjernevindingerne; anomalier ved ørene, øjnene, læberne, tænderne eller ganen; tottet, krøllet hår; overtallige fingre eller brystvorter; abnormiteter ved kønsorganerne; feminisme hos mænd og maskulinisme hos kvinder, infantilisme; stammen og kejthåndethed. – Der skulle dog

foreligge mindst fem af disse eller lignende „degenerationstegn“, før Lombroso ville henføre en lovovertræder til homo delinquens.

Psykologisk beskrev Lombroso forbryderen som moralsk imbecil, uden anger, samvittighed eller medlidenhed, kynisk, forræderisk, forfængelig, impulsiv, begærlig, grusom, doven etc. Væsentligt var det, at forbryderne manglede følelse for andres lidelser, „om end de ikke var ganske ufølsomme“. Lombroso antog, at denne følelseskulde var en konsekvens af en nedsat følsomhed overfor smertepåvirkninger.

Lombroso var ikke blot kliniker. Han var også teoretiker med en vis tilbøjelighed til at fortabe sig i spekulationer, der kunne fjerne ham langt fra de empiriske data, hvorpå han byggede. Homo delinquens, der i hans første arbejder antoges at omfatte de fleste kriminelle, opfattede han som et spring tilbage i den fylogenetiske udvikling, *en atavisme*. Senere ændredes hans teori væsentligt, idet han mente at se en afgørende kriminalitetsårsag i *epilepsien*. I slutningen af halvfemserne kom *degeneration*, en patologisk betinget tilstand, der var forbundet med en udviklingsstandsning, til at spille en væsentlig rolle i hans teoretiserende betragtninger. Lidt forenklet kan man måske om hans senere opfattelse sige, at han så kriminaliteten som atavistisk betinget af enten et *spring tilbage* i udviklingen eller af en *degenerativ standsning* af den ontogenetiske udvikling. Helt afklaret synes hans synspunkter dog aldrig at være blevet.

Hånd i hånd med disse ændringer af den oprindelige teori gik en stadig mere differentieret opfattelse af lovovertræderne, se nærmere Bind II. Medens Lombroso oprindeligt betragtede praktisk taget alle kriminelle som fødte forbrydere, reduceredes antallet efterhånden til omkring 30–35% (1899). Hans elevs kritik og specielt *Ferri's* indflydelse spillede en væsentlig rolle for denne ændring. *Ferri's* påvirkning var også afgørende for hans stigende – og oprigtige – interesse for sociale faktorer. Selv i visse af betragtningerne over de sociale forholds betydning for kriminaliteten stak dog atavismen sin hestehov frem.

Lombroso's teorier vakte fra første færd kritik; men han blev igangsætter af en biologisk, psykiatrisk og psykologisk udforskning af kriminalitetsfaktorerne, som tæller hundredvis af forskere og tusindvis af mere eller mindre dybtgående undersøgelser af lovovertræderens person. Gennem sine skrifter, der hurtigt nåede verdensberømmelse, og gennem den agitatoriske virksomhed, han og hans elever udfoldede på internationale kongresser, i tidsskrifter osv., bragte han opfattel-

sen af kriminaliteten som et årsagsbestemt fænomen til gennembrud. Den kriminalvidenskabelige interesse koncentreredes i alle lande om den forbryderiske personlighed og andre empirisk tilgængelige faktorer fremfor om de i århundreder dyrkede juridiske begreber, hvorved Lombroso praktisk set blev grundlæggeren af den moderne kriminalbiologi.

Lombroso var større som kriminalpolitiker end som kriminolog. Det materiale, han indsamlede, er – bedømt efter strengere kildekritiske principper og målt med nyere metoder – for største delen værdiløst, og ligeledes savner hans generaliserende teorier om det forbryderiske anlægs betydning, om forbrydelsen som et tilbagefald til tidligere primitive udviklingstrin, om sammenhængen mellem forbrydelse og sinds sygdom, samt epilepsi og (senere) degeneration, videnskabelig holdbarhed. Det samme gælder flertallet af hans kriminalpsykologiske iagttagelser.

Sutherland fældede i sin tid en absolut affejende dom over Lombroso og hans skole: „Denne skole ... forsinkede det arbejde, der var i gang på den tid, i 50 år og ydede til gengæld intet varigt bidrag af selvstændig betydning“ (1947, s. 55). Mere afbalanceret er *Wolfgang's* sammenfattende vurdering af Lombroso's metode: „Lombroso undersøgte kriminalitetens årsager ved hjælp af metoder, som han var uddannet i, og hvor han følte sig kompetent. Han brugte kliniske og historiske metoder, antropometrisk og statistisk teknik, analogier og som illustration anekdoter. Hans dårligt definerede målinger, uholdbare deduktioner, inadækvate kontrolgrupper er alvorlige mangler ved hans forskning. Men han viste også fantasifuld indsigt, god intuitiv dømmekraft, intellektuel ærlighed, erkendelse af sin begrænsning, forsøg på at anvende kontrolgrupper og trang til at få sine teorier testet upartisk. Mange af vore dages forskere arbejder ikke meget bedre end han“ (1960, s. 207).

Lombroso's datter, *Gina Lombroso Ferrero*, havde nok ret, da hun skrev om ham: „Skønt videnskabsmand forblev Lombroso digter“. *Aschaffenburg* tilføjede: „Ham var det ikke givet at arbejde som eksakt logiker og systematiker, han var en profet, en empiriker med bredt udsyn, en inspireret, der i sin sydlandske begejstring for de store linier glemte respekten for detaljerne. Hans værker er ikke mere en guldgrube af viden, men hans tanker har befrugtet hans modstandere langt mere, end de vil indrømme overfor sig selv“ (1933, s. 192).

Enrico Ferri (1856–1929) bidrog mere end nogen anden til, at Lombroso's synspunkter kom til at øve indflydelse på den kriminalpolitiske debat. Hovedparten af hans egen forskning må dog karakteriseres som sociologisk. Han skal omtales på dette sted på grund af sin nære tilknytning til Lombroso. Han var jurist af uddannelse, overbevist determinist, elev af og ven med Lombroso, i lange perioder professor i strafferet, men mere end noget andet politiker. Hans kriminologiske hovedværk udkom første gang i 1881. Tredie-udgaven fik titlen „*Sociologia criminale*“ (1892).

Ferri understregede, at kriminaliteten – som andre menneskelige handlinger – udsprang af mange uløseligt sammenknyttede årsager. De klassificeredes i tre grupper: 1) antropologiske eller individuelle, 2) fysiske og 3) sociale. Samspillet mellem de sociale og de biologiske faktorer skildredes omtrent således: De sociale omgivelser bestemmer kriminalitetens form, men de dybereliggende årsager må søges i biologiske (organiske eller psykiske), antisociale tendenser. Om Ferri's forbrydertypologi se Bind II.

Den franske sociologiske skoles pionerer rettede en skarp kritik mod Lombroso's resultater, og den tyske fængselslæge *Adolf Baer* (1834–1908) fremhævede i 1893, at de degenerationstegn, man fandt hos forbryderne, svarede til dem, der hyppigt forekom i de lavere sociale lag, hvorfra de kriminelle blev rekrutteret. Det var dog *Charles Buckman Goring* (1870–1919), der gav teorien om den fødte forbryder dødsstødet. Gennem sammenlignende undersøgelser af kriminelle og ikke-kriminelle påviste han, at en anatomisk forbrydertype ikke eksisterede. Alligevel var han ikke i tvivl om de biologiske faktorerers dominerende indflydelse. Hans hovedværk „*The English Convict*“ (1913) er en detaljeret undersøgelse af 3000 engelske svært-kriminelle baseret på målinger og beskrivelser af 96 forskellige legemlige og psykiske ejendommeligheder.

Goring afviste Lombroso's teori om den fødte forbryder som énsidig og forsøgte at skabe et bredere grundlag for den kriminologiske forskning ved hjælp af begrebet 'den kriminelle diatese', der defineredes som „en hypotetisk egenskab af en eller anden art, en konstitutionel tendens, enten mental, moralsk eller fysisk, som til en vis grad er til stede hos alle, men så stærkt hos nogle, at den i givet fald kan afgøre, at det skal blive deres skæbne at ende deres tilværelse i fængslet“ (s. st. s. 26).

Goring's indgående statistiske analyser viste, at lovovertrædere fysisk var lidt dårligere udrustet end ikke-kriminelle; men navnlig med hensyn til intelligens var de underlegne. Han gav en detaljeret beskrivelse af alderens betydning for udviklingen af de kriminelle levnedsløb og beskæftigede sig også med arvefaktorens betydning (se s. 90 og s. 94 f.).

Sociologisk orienteret forskning

Reaktionen overfor Lombroso's biologiske teorier om kriminalitetens årsager blev særlig stærk i Frankrig. *A. Lacassagne* (1843–1924) og *L. Manouvrier* (1850–1927), der begge var medicinere, viste en klar forståelse af kriminalitetens sociale årsager, men dyberegående undersøgelser af sociologisk karakter foretog de ikke. Det var Lacassagne, der fastslog: „Et samfund har de forbrydere, det fortjener“. Den franske skole, der ofte kaldes miljøskolen eller Lyonerskolen, kom dog først til sin fulde udfoldelse med *Tarde*. Sit højdepunkt nåede fransk kriminal- og retssociologi med *Durkheim*.

Gabriel Tarde (1843–1904) var jurist og sociolog. Hans hovedværk „*Les lois de l'imitation*“ kom i 1890. Samme år udkom hans „*Philosophie pénale*“, hvor han gentog: „Alle den sociale tilværelses vigtige handlinger udføres under eksemplets herredømme“ (s. 323). Efterligningen følger tre love: 1) Den afhænger af graden af kontakt. I byerne skifter efterligningens indhold oftest (mode); i stabile grupper skifter indholdet sjældnere (sædvane). 2) Efterligningen går i almindelighed fra den (socialt) højerestående til den laverestående, og fra by til land. 3) Når to moder, som gensidigt udelukker hinanden, opstår samtidigt, kan den ene substitueres for den anden (indpasning). Tarde's forklaring på kriminaliteten baseredes på disse love (s. 332 ff.). Kriminaliteten begynder som alle andre sociale fænomener som mode og bliver til sædvane.

Tarde gav også en god beskrivelse af, hvordan gruppekriminalitet og professionel kriminalitet læres. Hans synspunkter, der er beslægtede med *Sutherland's* teori om differentiell association, blev illustreret med livfulde eksempler.

Émile Durkheim (1858–1917) beskæftigede sig i flere af sine bøger med kriminologiske emner, særlig spørgsmålet om straffens funktion og kriminaliteten som socialt fænomen.

I bogen om den sociale arbejdsdeling „De la division du travail social“ (1893) fastslog han, at arbejdsdelingens sociale funktion var at styrke samfundsmedlemmernes solidaritet. Solidariteten kom klarest til udtryk gennem de juridiske regler, som han opdelte i to kategorier; de repressive (strafferetlige) og de restituerende (civilretlige). Kriminalitet defineredes formelt som enhver handling, der var bestemmende for den reaktion mod ophavsmanden, som man kaldte for straf. Han forsøgte dog at supplere den formelle definition med en materiel beskrivelse. Forbrydelserne bestod – med få undtagelser – i handlinger, der vakte almindelig afsky hos samfundets medlemmer. „Med andre ord, man kan ikke sige, at en handling sårer den kollektive bevidsthed, fordi den er kriminel; den er kriminel, fordi den sårer den kollektive bevidsthed. Vi misbilliger den ikke, fordi det er en forbrydelse, men det er en forbrydelse, fordi vi misbilliger den“ (1937, s. 48).

Straffens funktion var at skabe mulighed for en udladning af de emotioner, som blev vakt af forbrydelsen. Man straffede ikke af hensyn til retfærdighed eller nytte, og det behøvede ikke at være den skyldige, der blev straffet; det væsentlige var, at der *blev* straffet! Mere indgående overvejelser viste dog, at den retfærdige (og sonende) straf bedst opfyldte straffesystemets (nyttige og nødvendige) funktion (s. 77).

I bogen om arbejdsdelingen fremhævede Durkheim, at forbryderen var et fremmedlegeme i samfundet, en parasit, et sygeligt fænomen. Allerede i 1895 fastslog han imidlertid – i „Les règles de la méthode sociologique“ – at forbryderen ikke var et onde, men „un agent régulier de la vie sociale“ (s. 89); kriminaliteten var en (moralisk) nødvendighed; thi det var den, der – gennem straffen – gav den kollektive bevidsthed sin styrke, som igen var nødvendig for moralens og rettens normale udvikling (s. 87).

Navnlig amerikanske sociologer har lagt stor vægt på Durkheim's lidet præcise begreb 'anomi', der er udtryk for en mangelfuld tilpasning på grund af mangelfuld kontakt mellem samfundets forskellige organer. Heri så Durkheim årsagen til en del af kriminaliteten og til visse selvmord.

Hans elev *Paul Fauconnet* (1874–1938) skabte det empiriske grundlag for Durkheim's teorier om forbrydelse og straf. Durkheim's bøger var oftest bygget på et relativt spinkelt empirisk grundlag; de vrimler med spekulationer, hvor han med forbløffende klarhed gang på gang greb rigtigt. Alligevel kan man på en måde betegne Fauconnet's bog

„La responsabilité“ (1920) som skolens ypperste værk. Hans opfattelse af straffens funktion afveg ikke væsentligt fra Durkheim's, men den gav en mere indgående beskrivelse af „samfundet som årsag til kriminaliteten“. Det var ikke forbryderen, der var årsag; thi forbryderen skabte ikke det moralske onde. Individet var kun lejlighedsårsag (s. st. s. 276).

Det afgørende er imidlertid, at Fauconnet underbyggede teorien med en række iagttagelser, bl. a. vedrørende kollektiv, indirekte og passiv ansvarlighed. Han forklarede vigtige forhold ved primitive folkeslags ansvarlighed ud fra hypotesen om, at straffen (egentlig) var rettet mod forbrydelsen, og han påviste god overensstemmelse mellem sine teorier og vigtige træk ved straffesystemets udvikling, fra kollektiv til individuel og fra objektiv til subjektiv ansvarlighed.

Til den sociologiske skole henregner man også italieneren *Napoleone Colajanni* (1847-1920), der var den første, der udgav et værk med titlen *Kriminalsociologi*: „La sociologia criminale“ (1889). En del af den franske skoles første tilhængere var marxister eller i det mindste stærkt påvirkede af *Karl Marx*. Til denne gruppe hører også italieneren *F. Turati* (1857-1932) og hollænderen *Willem Adriaan Bongers* (1876-1940).

Den senere udvikling

En væsentlig del af den senere kriminologiske forskning har udviklet sig ad de hovedveje, der er skitseret i det foregående. Forsøg på at forene de sociologiske og de biologiske og psykologiske synspunkter mangles ikke. *Bongers* (1936) taler ligefrem om en bio-sociologisk skole, hvortil han henregner tre af de mest betydelige kriminalpolitikere fra tiden omkring århundredskiftet, hollænderen *G. A. van Hamel* (1842-1917), belgieren *Adolphe Prins* (1845-1919) og tyskeren *Franz von Liszt* (1851-1919).

Nogen „skole“ i egentlig forstand kan man ikke længere tale om. Uden utilladelige generalisationer kan man dog karakterisere hovedparten af den kriminologiske forskning i U. S. A. som sociologisk og socialpsykologisk orienteret. I Europa indtog den kriminalbiologiske forskning en fremtrædende plads i mellemkrigsårene; men også kriminalsociologien havde sine repræsentanter. I efterkrigsårenes europæiske forskning synes kriminalsociologi (og retssociologi) at spille en stadig større rolle, men også psykiatriske og psykologiske synspunkter præger billedet.

Kriminologi og ideologi

Kriminologien har fra den positive skoles fremtræden i 1870'erne og indtil den nyeste tid været en kampretning med en bestemt ideologi og et bestemt kriminalpolitisk program vendt mod antagelsen af 'fri vilje', 'tilregnelighed' og 'gengældelse' som grundbegreber i straffetretten og for en rationel bekæmpelse af kriminaliteten gennem fjernelse af dens årsager og behandling af forbryderne – ikke efter deres skyld, men i forhold til deres farlighed.

Praktisk er dette program i vidt omfang blevet realiseret. I alle nyere straffelove viser positivismens resultater sig i individualiserende foranstaltninger, der tager hensyn til lovovertrædernes egenart. Det kan dog ikke siges, at man er nået til afsluttende kriminalpolitiske resultater, lige så lidt som den ideologiske strid mellem de biologiske og sociologiske samt de spiritualistiske retninger er bragt til ophør.

For den videnskabelige kriminologis vedkommende må nu ethvert andet program afvises end det, som i sin tid skulle retfærdiggøre betegnelsen 'positiv' i modsætning til 'spekulativ' skole, nemlig at forskningen skal være en uhildet erfaringsforskning, hvilende på iagttagelse og, hvor det er muligt, eksperiment.

5. KRIMINALITETEN I DANMARK

I sin i 1729 udkomne „Danmarks og Norges Beskrivelse“ fremhæver *Ludvig Holberg* danskerne som et lovlydigt folkefærd. Der gives næppe noget land, „hvor tyveri, rof og mord gaar mindre udi svang“. Noget pålideligt empirisk grundlag for dette udsagn kan der imidlertid umuligt have foreligget. På Holbergs tid fandtes der ikke nogen dansk kriminalstatistik – endsige en international kriminalstatistik, der muliggjorde sammenligninger fra land til land.

Det var først i det 19. århundrede, at Danmark fik en kriminalstatistik. Den indførtes ved kancelli-cirkulære af 29. marts 1828, fordi den efter det Kongelige Danske Cancellie's opfattelse ville „afgive et vigtigt og interessant Bidrag til Bedømmelsen af Nationens sædelige Tilstand og Straffelovenes Virksomhed“. De første årgange, 1828–31, offentliggjordes i Collegial-Tidende for Danmark. Herefter findes de i „Statistisk Tabelværk“, hvoraf det i 1847 udsendte (trettende) hæfte indeholdt „detaillerede Criminaltabeller for Kongeriget Danmark for

Aarene 1832–40, samt en almindelig Fremstilling af disses Indhold“. Siden 1933 offentliggøres de i „Statistiske Meddelelser“, der er en direkte fortsættelse af tabelværket.

Gennem kancelli-cirkulæret af 1828 kom Danmark til at indtage en foregangsstilling. Man havde ganske vist påbegyndt regelmæssige opgørelser og publikationer i England i 1810 og i Frankrig og Belgien i begyndelsen og midten af 1820'rne. De tilsvarende svenske og norske påbegyndtes i begyndelsen af 1830'rne; men i de fleste lande er regelmæssige kriminalstatistiske publikationer af nyere dato.

Selv om der således foreligger årlige opgørelser over kriminaliteten i Danmark helt tilbage til 1828, betyder dette ikke, at man uden vanskeligheder kan foretage sammenligninger forholdsvis langt tilbage i tiden. Vanskelighederne beror dels på ændringer af retsgrundlaget, dels på andre mindre åbenlyse forandringer af den kriminalpolitiske praksis, og dels på at der fra tid til anden er sket en omlægning af kriminalstatistikken. Den seneste mere gennemgribende ændring vedrører kriminalstatistikken for 1960 og følgende år. Sådanne ændringer i det grundlag, hvorudfra udviklingen må vurderes, vil naturligvis besværliggøre og undertiden ligefrem umuliggøre tidsmæssige sammenligninger.

Trods de mangler, der er ved sådanne talmæssige opgørelser, må man dog anvende de officielle kriminalstatistiske publikationer ved kvantitative beskrivelser af kriminaliteten i Danmark, da de er de eneste eksisterende kilder for sådanne studier. Med tyngdepunktet i *Kriminalstatistikken for 1965 (Statistiske Meddelelser 1967:2)* skal der i det følgende gives en sådan skildring tilligemed et rids af visse sider af udviklingen, særlig efter 1933.

Det skal dog også her understreges, at såvel politistatistikken som domfældelsesstatistikken alene vedrører den *registrerede* kriminalitet. Om omfanget og udviklingen af den *totale* kriminalitet, d. v. s. den kendte + den skjulte kriminalitet, kan intet sikkert siges, cfr. dog slutningen af dette afsnit. For sanktionsstatistikken gælder det yderligere, at området nødvendigvis er indskrænket til den del af lovovertræderne, hvis kriminalitet opklares, og hvor gerningsmanden opfylder de subjektive betingelser for at blive draget strafferetligt til ansvar. Børn under 15 år samt personer, der har unddraget sig ansvaret ved flugt eller selvmord, er naturligvis udelukket fra at figurere i sanktionsstatistikken. Nogen væsentlig forhøjelse af de i det følgende refererede hyppighedstal ville hensyntagen til disse forhold vedrørende gerningsmanden dog ikke kunne afstedkomme; men der er grund til at påpege,

at der i Norge og Sverige er påvist relativt høje kriminalitetstal for de 12–14-årige, jfr. *Sveri* (1960 og 1964, s. 245 f.) samt *Persson Blegvad* (1964, s. 270 ff.).

Forekomsten af kriminalitet kan talmæssigt belyses på flere måder. Enklest er en angivelse af det absolutte antal anmeldte forbrydelser, det absolutte antal tiltalefrafald og domfældelser, det absolutte antal indsatte i fængslerne osv. Hyppigheds- og risikoangivelser er dog ofte mere oplysende.

Et sådant, og i visse henseender bedre, talmæssigt udtryk for kriminalitetens udbredelse har man i *kriminalitetsincidensen*, der defineres som forholdet mellem kriminaliteten i en vis periode og den dertil svarende befolkningsmængde, f. eks. antallet af registrerede kriminelle i 1 år per 100.000 personer af den pågældende befolkningsgruppe.

Mere kompliceret er det at foretage en opgørelse af det samlede antal straffede personer på et givet tidspunkt og sætte dette totaltal i relation til folkemængden på samme tid. En sådan størrelse, *kriminalitetsprævalensen*, defineres som den del af den strafmyndige befolkning, der på et givet tidspunkt er blevet registreret for kriminalitet, hvilket kan opfattes som et udtryk for, hvor *udbredt* kriminaliteten er. – I princippet bestemmes kriminalitetsprævalensen simpelt ved en optælling af 1) samtlige nulevende straffede personer og 2) samtlige nulevende personer, der er 15 år eller derover, og en efterfølgende division af 1) med 2). Denne direkte metode er dog praktisk uanvendelig på befolkningen som helhed, idet den ville kræve en gennemgang af såvel samtlige strafferegistre som samtlige folkeregistre.

Begreberne 'kriminalitetsprævalens' og 'kriminalitetsincidens' har det tilfælles, at begge er talmæssige udtryk, der er baseret på *indtrufne* begivenheder. Kriminalitetsprævalensen udsiger noget om, hvad der er indtruffet inden et bestemt (forbigående) *tidspunkt*, og kriminalitetsincidensen angiver, hvad der er sket indenfor et bestemt (forløbent) *tidsrum*.

I modsætning hertil er *kriminalitetsrisikoen* et talmæssigt udtryk for sandsynligheden for *fremtidige* begivenheders indtræden – nærmere bestemt: sandsynligheden for, at en tilfældigt valgt person fra en nærmere angivet population bliver registreret som kriminel indenfor en bestemt periode. Kriminalitetsrisikoen beregnes af de et givet år fundne kriminalitetsincidenser som sandsynligheden for, at en person, der gennemlever en vis periode (risikoperioden), vil blive straffet. Sættes risikoperioden lig med personens hele levetid tales der om 'totalrisikoen'.

Opsummeres kriminalitetsrisikoen for de enkelte alderstrin, fås en tabel, hvis resultater også kan afbildes som en kurve, der tillader aflæsning af risikoen for mindst én gang at blive registreret som kriminel indenfor en bestemt aldersgruppe. Se som eksempler tabel 3 og den dertil svarende figur 3. Kurven vil i almindelighed have et karakteristisk forløb med en stærk stigning i risikoperiodens begyndelse og en efterhånden aftagende tilvækst, således at kurven henimod livsløbets afslutning flader af.

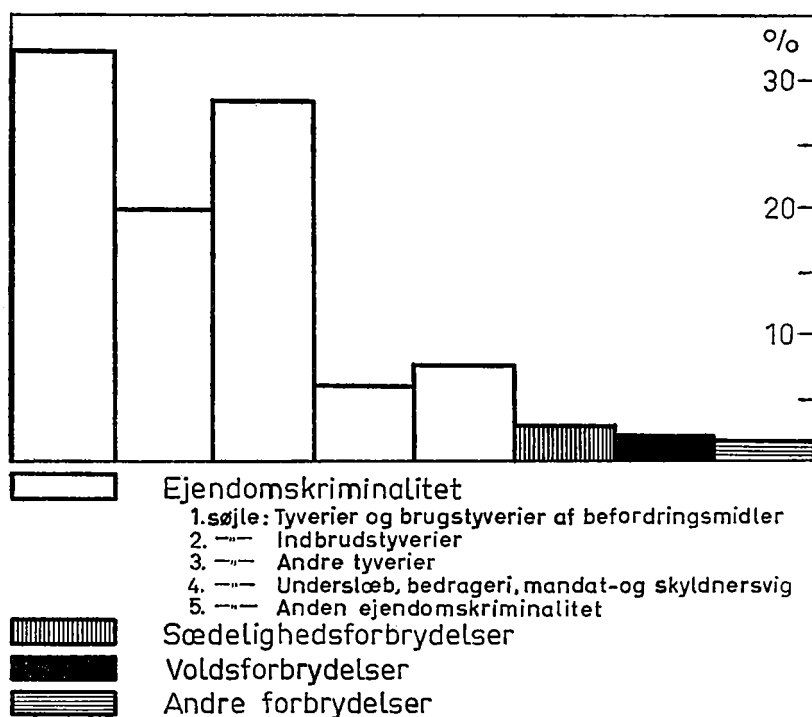
Som basis for et skøn over kriminalitetsrisikoen foretages der beregninger af incidensen af begyndere indenfor de forskellige aldersklasser. Men da denne talstørrelse angiver antallet af registrerede kriminelle per 100.000 personer indenfor den pågældende aldersgruppe, og det her strengt taget drejer sig om at få et talmæssigt udtryk for antallet af registrerede forbryderbegyndere per 100.000 ustraffede personer indenfor den pågældende aldersgruppe, vil det, hvor det drejer sig om små grupper, være nødvendigt at foretage visse korrektioner. Da kriminalitetshyppigheden er stærkt aftagende med alderen, og antallet af personer, der straffes efter det fyldte 70. år, er meget ringe, kan beregninger af totalrisikoen passende afsluttes omkring 70-års alderen.

Politistatistik

Politistatistikken, hvor den statistiske enhed er „den til politiets kundskab komne forbrydelse“, går tilbage til 1921. Af kriminalstatistikken for 1965 (tabel I) fremgår, at der i dette år registreredes ialt 155.238 *straffelovsovertrædelser*. Udtrykket 'straffelovsovertrædelser' skal dog ikke tages helt bogstaveligt, idet der – af hensyn til kontinuiteten i de årlige opgørelser – i det anførte tal tillige er indbefattet 60 overtrædelser af lov nr. 256 af 27. maj 1950 om værn for dyr § 18, stk. 1, samt 23 overtrædelser af §§ 6–7 i lov nr. 177 af 23. juni 1956 om foranstaltninger i anledning af svangerskab m. v., idet *dyrplageri* og *ulovlig svangerskabsafbrydelse* tidligere var straffelovsdelikter. Det samlede tal skal man i øvrigt heller ikke betragte som en veldefineret størrelse, idet det i et par noter til opgørelsen oplyses, at af de 493 registrerede overtrædelser af straffelovens kap. 16 (forbrydelse i offentlig tjeneste eller hverv) vedrørte godt 400 forhold én og samme sag, og af de 6.139 registrerede tilfælde af dokumentfalsk var der alene i én sag ca. 4.800 forhold. Man kan ikke udelukke, at det i disse to tilfælde drejer sig om to fortsatte forbrydelser; i så fald bliver de store tal misvisen-

de. Hvis ikke andre lignende forhold er forblevet unævnte, kan det sammenfattende anslås, at *den registrerede kriminalitet i Danmark i 1965 beløb sig til ca. 150.000 straffelovsovertrædelser.*

Voldsforbrydelser (incl. drab) har i alt kun udgjort knap 2%, ligesom *sædelighedsforbrydelser* blot har udgjort knap 3%. Det, der har vejet til, er *ejendoms kriminaliteten* og heraf især tyveri og brugstyveri. Alene af *tyverier og brugstyverier* blev der i 1965 registreret i alt 125.109 tilfælde, og disse delikter har således udgjort ikke mindre end godt 80% af samtlige de i 1965 til politiets kundskab komne forbrydelser. Af mindre betydning bliver *underslæb, bedrageri, mandatsvig og skyldnersvig*, der tilsammen har udgjort knap 6% af det samlede antal registrerede straffelovsovertrædelser. Se i øvrigt tabel 1 side 57.

Figur 1. De til politiets kundskab komne forbrydelser 1965, fordelt efter forbrydelsesart.

Tabel 1. Antal lovovertrædelser m. v. anmeldt eller i øvrigt kommet til politiets kundskab 1965

	abs. tal	%
Sædelighedsforbrydelser	4.316	2,8
Voldsforbrydelser	2.961	1,9
Tyverier og brugstyverier	125.109	80,6
Underslæb, bedrageri, mandatsvig og skyldnersvig....	9.072	5,8
Anden ejendoms kriminalitet	11.604	7,5
Andre forbrydelser	2.176	1,4
I alt	155.238	100,0

Af de anmeldte straffelovsovertrædelser opklaredes – jfr. foran s. 27 – i 1965 omkring 33%. – Som et eksempel på betydningen af kriminalstatistikens seneste omlægning skal nævnes, at opklaringsprocenten i 1959 var 38,3 og i 1960: 30,2; siden har den været svagt stigende. En dertil svarende nedgang i antallet af domfældelser har ikke fundet sted. Den faldende opklaringsprocent er således næppe udtryk for en reel tilbagegang i efterforskningsarbejdets effektivitet, men snarere et udslag af en ændret registreringspraksis hos politiet.

I øvrigt er sådanne samlede opgørelser over opklaringsprocenten for straffelovsovertrædelser, taget under ét, kun af begrænset interesse, idet den varierer stærkt for de forskellige deliktskategorier. For de alvorligste forbrydelser, hvor alle ressourcer sættes ind på sagens opklaring, og hvor befolkningens aktive bistand kan mobiliseres, er opklaringsprocenten meget høj. For visse berigelsesdelikters vedkommende er den derimod temmelig lav; en del tyverier bliver utvivlsomt kun anmeldt til politiet, fordi forsikringsselskaberne kræver det, og en del af disse anmeldelser medfører næppe anden politimæssig aktivitet end optagelse af en rapport.

De i 1965 opklarede forbrydelser kan dog være anmeldt et tidligere år. Opklaringsprocenter ved forbrydelser, hvor tallene er meget små, må derfor bygge på en samlet opgørelse for en længere periode. I modsat fald kan man endogså risikere at finde opklaringsprocenter på mere end 100. I 1965 var opklaringsprocenten for „kap. 29 i øvrigt“ således ifølge kriminalstatistikken 158.

Ca. 60% af de anmeldte sædelighedsforbrydelser opklares, hvilket er højere end opklaringsprocenten for ejendoms kriminalitet, men lavere end opklaringsprocenten for voldskriminalitet. Hvad angår de enkelte delikter, kan det f. eks. anføres, at der i 1965 anmeldtes 23 drab og opklaredes 21, at der anmeldtes 222 røverier og opklaredes 94, og at

der anmeldtes 125.109 tyverier og brugstyverier og opklaredes 29.966. Ud fra disse tal og tallene for tidligere år kan man anslå, at af alle drab opklares cirka 10%, af røverierne henvend halvdelen og af tyverier og brugstyverier omkring en fjerdedel.

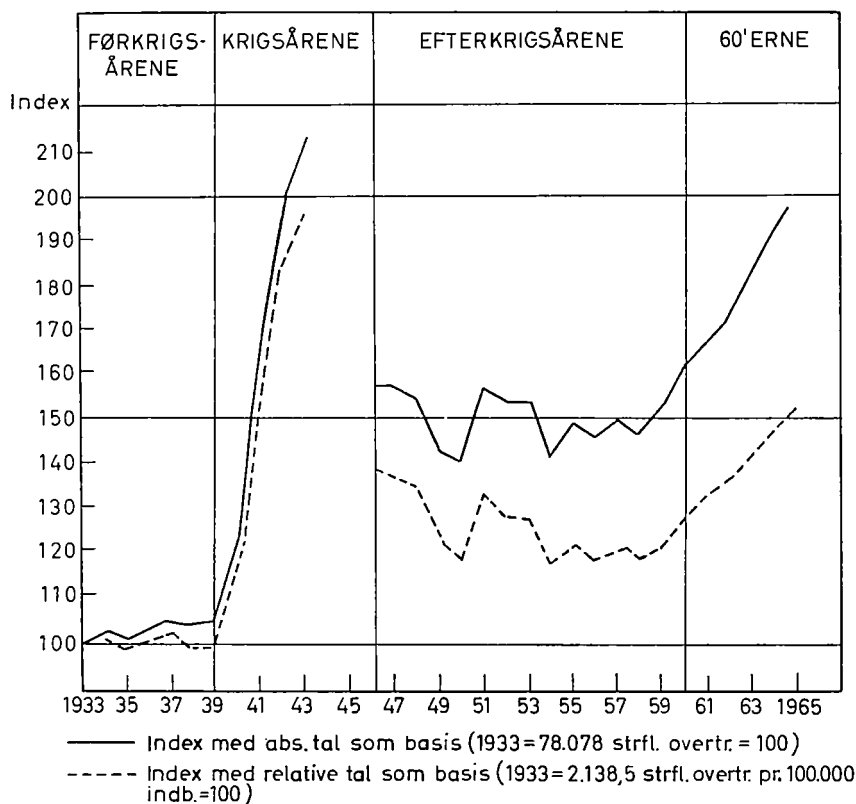
Udviklingen i perioden 1933–65. I det følgende skal der gives en redegørelse for udviklingen siden den nugældende straffelov trådte i kraft, d. v. s. for perioden 1933–65. Dette tidsrum har været præget af store sociale forandringer, som også afspejler sig i kriminalitetstallene. Den vigtigste af disse er den tyske besættelse og de nærmeste efterkrigsår, der tegner sig særlig stærkt i kriminalitetsbilledet.

I 1933 blev der af politiet registreret i alt 78.078 straffelovsovertrædelser (heri ikke medregnet overtrædelser af kap. 22, bortset fra §§ 201–02 og 205–06, der dog næppe er af større talmæssig betydning). Hvis man med dette år som basis (78.078 $\sim$ 100) foretager en indeksberegning over den af politiet registrerede kriminalitet, falder perioden 1933–65 i fire, tydeligt adskilte epoker, jfr. figur 2.

I årene umiddelbart før den anden verdenskrig lå kriminaliteten på samme niveau som i 1933. For 1938 og 1939 er indekstallene henholdsvis 104 og 105.

Under krigen steg kriminaliteten voldsomt. For de første fire år under den tyske besættelse (1940–1943) er indekstallene henholdsvis 123, 168, 198 og 213. Det sidstnævnte indekstal (for 1943) svarer til 165.906 straffelovsovertrædelser og udgør det højeste antal forbrydelser, der hidtil er blevet registreret her i landet. For 1944 og 1945 foreligger der ingen politistatistik; men der er ingen grund til at antage, at stigningen i kriminaliteten skulle være ophørt førend et godt stykke ind i 1945 (se *Trolle*, 1945, s. 171 ff. og 200 ff., og *Christiansen*, 1951, s. 546 ff.). Den af krigsårene affødte stigning i kriminaliteten skyldes i første række en stigning i antallet af volds- og ejendomsforbrydelser, som fordobledes fra 1937–38 til 1943. 'Andre forbrydelser' forøgedes derimod kun med 40%, og der var ingen særlig forøgelse af seksualdelikternes antal (*Christiansen*, s. st. s.574).

I 1946 konstateredes et betydeligt fald i kriminaliteten sammenlignet med de foregående år. Indekstallet for 1946 er 157, og fra nu af og til og med 1959 bevæger det sig uregelmæssigt mellem 157 og 140, med minimum 140 i 1950. Kriminalitetens omfang syntes således at have stabiliseret sig på et niveau, der lå fra cirka 33% til cirka 50% højere end førkrigsniveauet. Faldet i kriminaliteten i 1946 skyldes i sær-

Figur 2. De til politiets kundskab komne forbrydelser 1933–65, belyst ved absolutte og relative tal.

lig grad et formindsket antal volds- og ejendomsforbrydelser, hvorimod antallet af sædelighedsforbrydelser kun varierer lidt, *Christiansen* (1950, s. 230).

Først i 1960 steg indekstallet på ny op over 160. Udviklingen skal her blot antydes ved at anføre indekstallene for hvert enkelt år fra 1960 til 1965: 162–168–173–183–192–199.

At kriminaliteten – set under en bred synsvinkel og målt i absolutte tal – er steget, kan ikke undre, når det tages i betragtning, at befolkningstallet i Danmark i perioden 1937–1964 steg fra 3,7 millioner til 4,7 millioner, og at der samtidig fandt en fortsat urbanisering af befolkningen sted. Forskydninger i befolkningens aldersmæssige fordeling bør naturligvis også tages i betragtning. Det er en selvfølge, at en be-

folkning med forholdsvis flere i de kriminelt mest aktive aldersklasser må tegne sig for flere forbrydelser end en befolkning af samme størrelse, men med færre i disse klasser.

Tager man, f. eks. ved at beregne *kriminalitetsincidensen* per 100.000 indbyggere, hensyn til befolkningstilvæksten, ændres den almindelige tendens i udviklingen ganske vist ikke totalt; men efterkrigsårenes relative tal befinder sig dog – som det ses af fig. 2 – i et væsentligt lavere leje end de absolutte. I forhold til 1933 forøgedes incidensen indtil 1965 „kun“ med 50%, medens det absolutte antal af de af politiet registrerede lovovertrædelser i de samme år fordobledes.

Sanktionsstatistik m. v.

Kriminalstatistikken indeholder også en sanktionsstatistik, hvor den anvendte enhed er sanktionen, som f. eks. tiltalefrafald, dom til fængsel eller forvaring, til sindssygehospital eller åndssvageanstalt. Her finder man opgørelser over antallet af anvendte sanktioner, sanktionernes art, personlige oplysninger vedrørende lovovertræderne, m. v. Sanktionsstatistikken er altså *ikke en personstatistik*. Den er en statistik over domfældelser m. v. – ikke over domfældte m. v. I løbet af et kalenderår kan én og samme person meget vel blive udsat for mere end én kriminalretlig sanktion. – Skønmæssigt kan man efter en på Kriminalistisk Institut foretaget undersøgelse anslå, at antallet af domfældte mænd vil være i det mindste 10% mindre end antallet af domfældelser af mænd.

I afsnit 28 om kriminalitetens tidsmæssige variationer omtales langtidsudviklingen. Her skal kun nævnes, at antallet af domfældelser af mænd siden 1867 med få undtagelser har udgjort mellem 0,3 og 0,4% af de mandlige befolkningstal.

Siden 1953 findes der i statistikken en sammenfattende sanktionsstatistik (1965: Tabel XX), hvor der for ét-års aldersgrupper indtil 24 år og derefter for større aldersgrupper meddeles oplysninger om antallet af domfældelser, bødevedtagelser og tiltalefrafald for overtrædelse af straffeloven. Grundlaget for disse opgørelser er imidlertid ændret væsentligt i 1960 ved en udvidelse af begrebet, ligesom tallene for nogle af årene ikke er offentliggjort, medens der i et par år findes et ukendt antal dobbelttællinger; se vedrørende de første år *Christiansen* (1961, s. 268 ff.). Tabellen sigter mod at give et indtryk af kriminaliteten i de enkelte aldersgrupper, idet man ved sammenlægning af domme til

højere straf, bøder og tiltalefrafald for straffelovsovertrædelser får et samlet udtryk for den kriminalitet, der giver anledning til sanktioner.

Af tabellen for 1965 fremgår det, at der dette år blev anvendt i alt 13.181 kriminalretlige sanktioner, heraf 12.022 imod mandlige lovovertrædere og 1.159 imod kvindelige lovovertrædere. 7.055 af det samlede antal sanktioner angik højere straf end bøde. I det følgende vil der blive set bort fra de talmæssigt lidet betydende kvindelige lovovertrædere, der nærmere behandles i bind II.

Tabel 2. Kriminalretlige sanktioner mod mænd 1965 efter sanktionens art og lovovertræderens alder; absolutte og relative tal

Alder	Tiltale- frafald	Bøder	Højere straf	Sanktioner	
				abs. tal	pr. 100.000
15 år	385	184	1	570	1467
16 –	553	198	12	763	1901
17 –	689	219	99	1007	2356
18 –	384	197	533	1114	2475
19 –	211	144	716	1071	2331
20 –	142	123	542	807	1811
21 –	137	103	475	715	1728
22 –	87	76	362	525	1364
23 –	68	70	367	505	1435
24 –	54	48	299	401	1229
25–29 år	197	189	1039	1425	938
30–39 –	240	239	1128	1607	572
40–49 –	121	183	580	884	295
50–59 –	84	117	255	456	161
60 år og derover	37	53	82	172	48
I alt . . .	3389	2143	6490	12022	675
I procent	28,2 %	17,8 %	54,0 %	100,0 %	—

Det fremgår umiddelbart af tabel 2, at de 15–24-årige udgør de kriminelt mest aktive aldersklasser. Af de 12.022 sanktioner, som i 1965 rettedes imod mandlige lovovertrædere, udgjorde de 15–24-åriges andel ikke mindre end 7.478 eller 62,2%. Som det så ofte er blevet fremhævet, er kriminalitetsproblemet i stor udstrækning et ungdomsproblem.

Af oversigten fremgår det endvidere, at de anvendte sanktioner fordeles sig således på hovedgrupperne: *tiltalefrafald*: 28,2%, *bøder*: 17,8% og *alvorligere sanktioner*: 54,0%. Den nærmere fordeling af sanktionerne på de forskellige aldersgrupper skal derimod ikke gøres til genstand for omtale her, men omtales i afsnit 32.

Mere oplysende er dog *sanktionsincidensen* målt ved antallet af sanktioner i relation til størrelsen af den aldersklasse, hvorfra de pågældende personer rekrutteres, se tabellens sidste kolonne. Sanktionsincidensen er forholdsvis høj allerede i 15-års alderen, stiger stærkt de følgende år og kulminerer i 18-års alderen med næsten 2500 sanktioner per 100.000 mænd eller 2,5%. Fra 20-års alderen falder den tilsvarende stærkt, således at niveauet for de 24-årige ligger under niveauet for de 15-årige. Faldet fortsætter op igennem aldersklasserne. For de 60-årige og ældre er incidensen 48, svarende til ca. ½‰ sanktioner årligt.

Hvis man bruger *sanktionsincidensen* som et mål for *kriminaliteten*, bliver resultatet altså, at kriminaliteten aftager stærkt med voksende alder, hvilket vil sige, at alderen er en fremtrædende kriminalitetsfaktor.

Et talmæssigt udtryk for kriminalitetens *udbredelse* i befolkningen har man som nævnt i *kriminalitetsprævalensen*. På basis af beregninger, foretaget ud fra den officielle kriminalstatistik oplysninger for perioden 1890–1953, omfattende samtlige mænd under 72 år, idømt højere straf end bøde, samt befolknings- og dødelighedsstatistik, angiver Christiansen og Nielsen (1959) *kriminalitetsprævalensen pr. 31. december 1953* til mellem 7 og 8%.

Kriminalitetsrisikoen er som foran omtalt et tredje talmæssigt udtryk for kriminalitetens størrelse, nemlig et udtryk for sandsynligheden for at blive registreret som kriminel. En forenklet fremgangsmåde, der afviger noget fra den af Dahlberg (1943) på et svensk materiale anvendte, er benyttet i en nyere dansk undersøgelse, hvor årene 1949, 1951, 1953 og 1955 udgjorde basis for beregningerne (Christiansen, Møller og Nielsen, 1960–61). Denne undersøgelses hovedresultater kan, jfr. tabel 3, sammenfattes således:

Den totale risiko for, at en mand, der lever indtil sit 70. år, mindst én gang bliver straffet for en straffelovsovertrædelse med højere straf end bøde, er beregnet på basis af tallene for 1955 til ca. 10%, hvorimod den tilsvarende risiko for en kvinde ligger helt nede omkring 1½–2%.

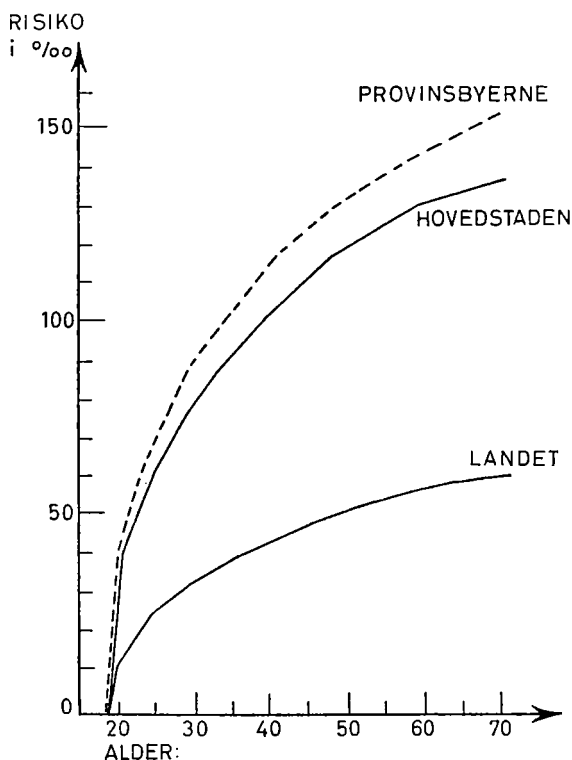
Risikoen for de enkelte årgange og for de enkelte år er beregnet ud fra incidenserne, der i tabellens 4. kolonne er angivet i promille. De

Tabel 3. Risikoen for at blive registreret som kriminel, belyst ud fra kriminalitetshyppighederne for mænd for udvalgte år

År	Alder	Antal forb.beg.	Befolk.tal	Incidens i ‰	Kumuleret incidens
1937:	u. 18 år	10	100800	0,10	0,30
	18-20 -	674	99200	6,79	20,67
	21-24 -	699	128200	5,45	42,47
	25-29 -	457	163200	2,82	56,57
	30-39 -	605	280600	2,16	78,17
	40-49 -	292	225100	1,30	91,17
	50-59 -	141	179500	0,79	99,07
	60-69 -	61	123400	0,49	103,97
1949:	u. 18 år	29	88800	0,33	0,99
	18-20 -	921	88500	10,41	32,22
	21-24 -	707	121200	5,83	55,54
	25-29 -	568	159600	3,56	73,34
	30-39 -	786	312500	2,52	98,54
	40-49 -	527	281900	1,87	117,24
	50-59 -	230	218100	1,05	127,74
	60-69 -	106	157300	0,67	134,44
1951:	u. 18 år	27	90800	0,30	0,90
	18-20 -	821	87500	9,38	29,04
	21-24 -	672	117300	5,73	51,96
	25-29 -	516	153200	3,37	68,81
	30-39 -	775	311800	2,49	93,71
	40-49 -	527	291700	1,81	111,81
	50-59 -	284	227200	1,25	124,31
	60-69 -	88	162100	0,54	129,71
1953:	u. 18 år	35	93300	0,38	1,14
	18-20 -	777	88400	8,79	27,51
	21-24 -	605	115400	5,24	48,47
	25-29 -	392	149300	2,63	61,62
	30-39 -	494	307800	1,60	77,62
	40-49 -	408	298700	1,37	91,32
	50-59 -	193	236500	0,82	99,52
	60-69 -	100	166500	0,60	105,52
1955:	u. 18 år	31	96800	0,32	0,96
	18-20 -	795	91000	8,74	27,18
	21-24 -	595	114200	5,21	48,02
	25-29 -	401	144700	2,77	61,87
	30-39 -	565	306600	1,84	80,27
	40-49 -	392	302800	1,29	93,17
	50-59 -	214	245400	0,87	101,87
	60-69 -	94	172500	0,54	107,27

15–17-åriges risiko er i kolonne 5 – ligeledes i promille – angivet som $3 \times$ incidensen i denne aldersklasse. De 30–39-åriges risiko er 10 gange incidensen. I kolonne 5 findes de kumulerede (opsummerede) incidenser for samtlige aldersklasser. I 1937 stiger risikoen op igennem aldersklasserne således: 15–17-årige: 0,30‰, 18–20-årige: 20,67‰, til 103,97‰, som er den totale risiko, hvis man lever til man bliver 70 år. – Det ses, at den på basis af de årlige incidenser beregnede risiko varierer fra år til år. En af risikotallene udledt forudsigelse vil altså kun være holdbar, hvis kriminalitetsincidenserne holder sig omkring udgangsårets niveau.

Risikoen er for begge køns vedkommende højere i byerne end på landet, se fig. 3. For ejendoms- og seksualforbrydelser kulminerer kriminalitetsrisikoen i 18–20-års alderen, hvorimod risikoen for voldsforbrydelser stiger stærkt indtil 25-års alderen.

Figur 3. Risikoen for at blive registreret som kriminel i hovedstaden, provinsbyerne og på landet, belyst ud fra kriminalitetsincidensen for mænd i 1955.

Risikokurverne for ejendoms- og voldsforbrydelser har i øvrigt det almindelige karakteristiske forløb med en stærk stigning i de yngre aldersklasser og en affladning til slut. Kurven over seksualforbrydelser forløber anderledes, idet risikoen for at blive registreret for sådanne lovovertrædelser holder sig nogenlunde konstant op gennem årene, hvilket bevirker, at kurven bliver mere retlinet.

Fængselsstatistik

Den officielle kriminalstatistik og fængselsvæsenets årsberetninger indeholder også data om strafafsonere. Det er – bortset fra begynderstatistikken – de eneste danske statistikker vedrørende kriminelle personer – omend kun et udsnit af dem. *I 1965 blev i alt 1.843 personer, 1.765 mænd og 78 kvinder, indsat i statsfængsel m. v.* (1965: tabel XVIII).

Totaltallet omfatter indsatte i statsfængslerne – herunder særfængsel og diverse fængselsafdelinger – samt personer indsat i arbejds- og ungdomsfængsel eller taget i sikkerhedsforvaring. Endvidere medregnes de forvarrede i anstalterne i Herstedvester og Horsens, men ikke de i de københavnske fængsler og provinsens arresthuse indsatte. Det store antal lovovertrædere, der afsoner korte straffe i arresthusene, indgår altså ikke i ovennævnte tal. Disse tal findes i fængselsvæsenets årsberetninger. I 1964 blev således 2.626 mænd og 99 kvinder indsat i statsfængslerne m. v., mens arresthusene m. v. modtog 7.906 mænd og 123 kvinder til strafafsoning, hvilket for mændenes vedkommende er 3 gange så mange som i statsfængslerne; se den af direktøren for fængselsvæsenet afgivne „Beretning om Fængselsvæsenet i Danmark 1964“ (1966).

Af samme beretning fremgår det, at 10% af de indsatte i statsfængsler m. v. var dømt for seksualforbrydelser, 6% for voldsforbrydelser og 83% for ejendomsforbrydelser (57% for tyveri, 11% for underslæb, 8% for dokumentfalsk og 7% for andre ejendomsforbrydelser). – 8% af mændene afsonede straffe på 4 mdr.s fængsel eller mindre; maksimum fandtes i gruppen 4–6 mdr.s fængsel med 20%, og ungdomsfængsel var repræsenteret med 15%. – Af mændene havde ca. $\frac{1}{3}$ ikke tidligere vist nogen kriminalitet, 7% havde ét eller flere tiltalefrafald, mens $\frac{1}{3}$ tidligere var idømt 5 domme eller mere. – De indsattes alder kulminerede (på grund af det relativt store ungdomsfængselsbelæg) allerede ved 19 år, og godt $\frac{1}{3}$ var i aldersklassen 18–24 år; men ca. $\frac{1}{4}$ var dog i 30–39-års alderen og knap $\frac{1}{3}$ endnu ældre. De her nævnte anstalter modtager altså strafafsonere, der gennemgående er noget ældre, end man efter sanktionsstatistikken skulle forvente.

Forbryderbegyndere og recidivister

Af den officielle kriminalstatistik (1965: Tabel XII) fremgår det, at i 1965 blev i alt 4.194 forbryderbegyndere, 3.752 mænd og 442 kvinder, idømt højere straf end bøde. Begrebet 'forbryderbegynder' indbefatter her: 1) første gang domfældte, 2) personer, som tidligere er blevet idømt bødestraf, men ikke anden straf, for straffelovsovertrædelser m. v., 3) personer, som i mindst 10 år forud for begåelsen af den sidste forbrydelse ikke på ny er blevet registreret for kriminalitet og 4) udlændinge, der ikke tidligere har været straffet her i landet. Om definitionen af forbryderbegyndere se i øvrigt Wolf (1959). Samme år recidiverede i alt 2.861 personer, 2.738 mænd og 123 kvinder, til højere straf end bøde (tabel XIV).

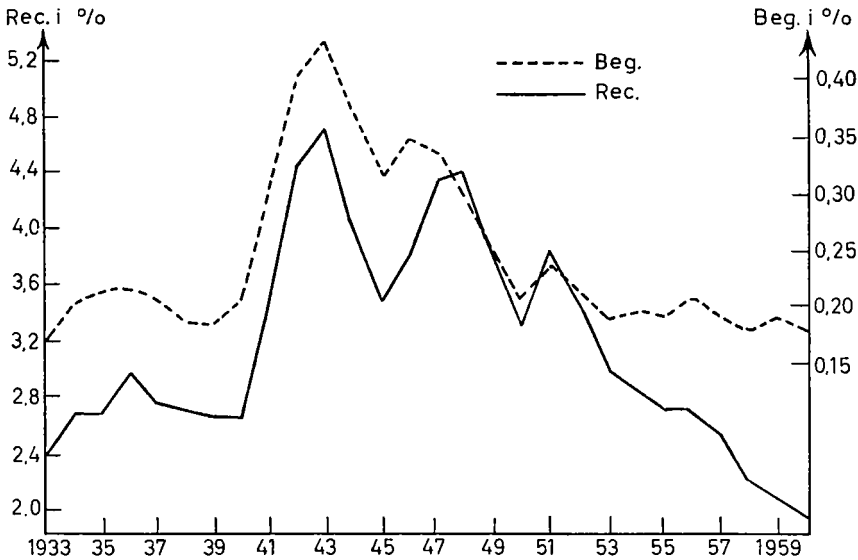
En egentlig recidivstatistik, der giver oplysninger om tilbagefald i forskellige kategorier af tidligere straffede, bringes i fængselsvæsenets årsberetning. Det fremgår af beretningen for 1963, at af de 2.025 mænd og 100 kvinder, der i 1958 blev løsladt fra statsfængslerne og særanstalterne, recidiverede tæt ved 50% af mændene og 41% af kvinderne indenfor en observationsperiode på gennemsnitligt 5½ år.

Det mandlige recidiv i Danmark 1933–60 er i øvrigt også belyst på anden måde (Christiansen og Pål, 1965). Kildematerialet udgøres af kriminalstatistikkerne fra 1866 og de derefter følgende år frem til 1960 suppleret med oplysninger fra befolkningsstatistikken om dødeligheden i den samme periode og antallet af voksne mænd, opdelt på aldersgrupper, for perioden 1933–60. Kriminalitetsbegrebet er kriminalstatistikens overtrædelser af borgerlig straffelov, som har medført højere straf end bøde. Begyndertallene er stillet i relation til antallet af strafmyndige mænd, og recidivtallene til det beregnede antal straffede for hvert af de pågældende år.

Af undersøgelsens hovedresultater skal, jfr. fig. 4, fremhæves:

I periodens begyndelse, 1933–40, og slutning, 1952–60, lå begynderincidensen omkring 0,2%, medens den i krigsårene nåede op i et niveau omkring 0,4%. Recidivincidensen lå i 1930'erne på godt 3%, men faldt i slutningen af 1950'erne til omkring 2%. I krigsårene var recidivet tæt ved 5%. For de forstraffede har sandsynligheden for at blive straffet igen således i det meste af perioden været 10–15 gange så stor som sandsynligheden for at indlede en kriminel løbebane. I øvrigt viser undersøgelsen, at begynder- og recidivincidensen – målt på denne måde – i alt væsentligt varierer på samme måde fra år til år – kun niveauerne er forskellige.

Der er i samtlige år flest begyndere i aldersklassen 21–24 år og færrest hos de ældste. Såfremt tiltalefrafald kunne medtages i disse beregninger,

Figur 4. Incidensen af mandlige begyndere og recidivister i perioden 1933–60, angivet i procenter af henholdsvis voksne mænd og levende mandlige kriminelle.

ville maksimum indtræde før 21-års alderen. De 50–59-åriges begynderincidens udgør omkring $\frac{1}{4}$ af de 21–24-åriges. Recidivincidensen ligger overalt, bortset fra visse krigsår, højest hos de unge under 21 år. Efter krigen har recidivet for de yngste ligget omkring 12–15%, medens det for de 50–59-årige er faldet fra ca. 1% i 1947 til knap $\frac{1}{2}\%$ i de seneste år forud for 1960. Recidivet hos de 50–59-årige udgør altså kun omkring $\frac{1}{25}$ af recidivet i den yngste aldersklasse.

Det vil sige, at sandsynligheden for at recidivere aftager forholdsvis stærkere med voksende alder end sandsynligheden for at blive straffet første gang. Alderen er, således vurderet, mere fremtrædende som recidivfaktor end som kriminalitetsfaktor.

Den „skjulte“ kriminalitet

Man ved, som det fremgår af det foregående, en del om de registrerede lovovertrædelser og sanktionsanvendelsen; men det er et åbent spørgsmål, hvor meget man på dette grundlag kan sige om alle forbrydelser og alle kriminelle. Svaret vil afhænge af, om vi er i stand til at måle den kvantitative betydning af de fejlkilder, som blev nævnt i afsnit 3.

I de senere år er der i en række lande blevet foretaget undersøgelser af den „skjulte“ kriminalitet. Fælles for de fleste af dem er, at man – i almindelighed anonymt – udspørger en gruppe personer, om de har foretaget strafbare handlinger. Den største er blevet gennemført i Skandinavien, hvor *Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi* har foranlediget, at parallelle og ensartede undersøgelser er blevet iværksat i Norge, Finland, Danmark og Sverige. Man forelagde her en stor del af de unge mænd, som de pågældende år mødte på session, et spørgeskema vedrørende en række forskellige forbrydelser og spurgte dem, om de nogensinde havde begået nogen af dem. Hovedparten af resultaterne vil blive behandlet i senere afsnit i den sammenhæng, hvor de hører hjemme, men der skal dog allerede nu – som en slags korrektiv til de foranstående tal og tabeller – refereres nogle få resultater.

Det har vist sig, at det er „normalt“ at være kriminel i den forstand, at de fleste af de unge mænd erkendte, at de havde begået én eller flere af de lovovertrædelser, som var nævnt i skemaet, som f. eks. spirituskørsel, butikstyveri og smugleri. På den anden side var det de færreste, der havde begået mange og grove forbrydelser. Det viste sig endvidere, at den skjulte kriminalitet ikke overalt var fordelt på samme måde som den registrerede.

I tabel 4 er der gengivet nogle af resultaterne fra den skandinaviske undersøgelse. De norske tal hidrører fra *Christie, Andenæs and Skirbekk* (1965), de finske fra *Anttila and Jaakkola* (1966), medens de danske, der er meddelt af *Greve*, har karakter af foreløbige resultater.

Det bør ved sammenligning af de tre undersøgelser bemærkes, at de danske tal vedrører et udsnit af landet som helhed, medens de resultater, der er refereret fra de to andre undersøgelser angår hovedstæderne. Alle tre undersøgelser tyder imidlertid på, at det kun er et mindretal af unge mænd, der ikke indrømmer at have begået alvorligere lovovertrædelser. For så vidt tør man konkludere, at de registrerede lovovertrædere kun udgør en brøkdels af de mænd, der på et eller andet tidspunkt i ungdommen har gjort sig skyldig i kriminelle handlinger.

Tabel 4. Skjult kriminalitet blandt unge mænd i dele af Skandinavien

	Danmark	Oslo	Helsinki
Butikstyveri	—	56 %	40 %
Hærværk	—	55 %	29 %
Smugleri	51 %	37 %	34 %
Restaurationstyveri	36 %	38 %	21 %
Automattyveri m. m.	16 %	56 %	—
Tyveri fra motorkøretøj	15 %	8 %	16 %
Samleje med mindreårig	15 %	15 %	18 %
Arbejdspladstyveri	13 %	25 %	—
Hæleri	12 %	22 %	18 %
Restaurationsbedrageri	10 %	7 %	4 %
Automobiltyveri	—	7 %	17 %
Røveri	—	2 %	2 %

Blandt de øvrige undersøgelser af den skjulte kriminalitet fremhæves *Porterfield* (1946), *Elmhorn* (1965) og *Gold* (1966). Se i øvrigt litteraturhenvisningerne i de nævnte afhandlinger.

ANDEN DEL

**KRIMINALITETENS BIOLOGISKE
BAGGRUND**

Arvelighed og kriminalitet

6. ANLÆG OG OMVERDEN

Om arvede anlæg i almindelighed

Begrebet 'anlæg' lader sig kun vanskeligt definere. I de angelsaksiske sprog findes der ikke noget tilsvarende ord. Det bruges nærmest som et sammenfattende udtryk for et individs arveligt betingede tendenser. *Kinberg* (1940) kalder det „en biologisk fikseret på arvelighedsfaktorer beroende tendens til at svare med visse bestemte reaktioner på visse bestemte stimuli“. Der lægges vægt på, at anlæg ikke er egenskaber, men muligheder, som ikke direkte lader sig erkende, *Kemp* (1960). 'Gen' er betegnelsen for de anatomiske enheder, lokaliseret i eller ved cellens kromosomer, hvortil anlæggene er knyttet. De er med enkelte undtagelser, de såkaldte mutationer, selvreproducerende. Udtrykket 'anlæg' benyttes dels – lidt vagt – om et større eller mindre indbegreb af disse muligheder (det samlede anlæg, anlæg i en vis retning, f. eks. socialt, antisocialt, kriminelt), dels – mere præcist – om hver enkelt af mulighederne (enkeltanlæg, potenser).

I arvemassen indgår et vist antal *anlægspar*, sammensat af et gen fra fædrene og et gen fra mødrene side. Disse anlægspar spaltes i individets kønsceller, således at hver af disse modtager ét af elementerne, enten det fædrene eller det mødrene, og viderefører dette til afkommet.

Abnormiteter ved de kromosomer, der bestemmer kønnet (X- og Y-kromosomerne), synes ifølge nyere undersøgelser at forekomme med noget forhøjet hyppighed blandt asociale. Det er dog små tal, det drejer sig om, f. eks. 19 antisociale med X-kromosomabnormiteter blandt 958 mænd i institutioner for lettere intelligensdefekte, d.v.s. 1,98%, men det er næsten 10 gange så mange, som man antager findes i hele den mandlige befolkning. En kort oversigt over forskningens hidtidige resultater findes i *Forssman and Hambert* (1967).

Hvis de fædrene og mødrene gener i et anlægspar er ensartede, hvis der f. eks. fra begge sider er arvet anlæg til samme øjenfarve, taler man om *homozygote anlæg*, i modsat fald om *heterozygote anlæg*.

Konstellationen af enkeltanlæg er særegen for hvert individ. Hver enkelt af de nedarvede egenskaber skyldes et eller flere gener; en del egenskaber beror dog på et kompliceret sammenspil mellem mange gener. Dette gælder formentlig hovedparten af de personlighedsmæssige ejendommeligheder i den udstrækning, de er arveligt betingede. Man overtager ikke det samlede arveanlæg uændret fra slægt til slægt, men fra hver ascendentlinie arves en række gener, der i det nye individ indgår i ny kombination.

Genotype og fænotype

Man sonderer mellem *genotype* (anlægsspræg) og *fænotype* (fremtoningspræg), *Johannsen* (1909). Genotypen er selve arvemassen, bestemt ved samtlige foreliggende gener i deres specifikke konstellation, fænotypen de til udvikling komne anlæg. Genotypen er en abstraktion, hvis egenskaber man kun indirekte kan slutte sig til; fænotypen er umiddelbart iagttagelig. Forskellen mellem genotype og fænotype beror ikke alene på de biologiske arvelove. Selv om et enkeltanlæg er arvet på en sådan måde, at der efter disse love intet skulle være til hinder for, at det blev manifest, er det dog muligt, at det ikke vil komme til at gøre sig gældende. Dels er udviklingen af det enkelte anlæg afhængig af de andre i den samlede arvemasse, og dette spiller en særlig rolle, når der er tale om sjælelige egenskaber; dels er de enkelte anlægs manifestation afhængig af ydre indflydelse på den fødte og ufødte organisme. Hvad man fører videre i arv til nye generationer, afhænger udelukkende af genotypen; helheden, som den på et givet tidspunkt fremtræder, er fænotypen, der kan opfattes som et resultat af de fra forældrene arvede anlæg og de ydre indflydelser (*Exner*, 1949), eller som „summen af arveanlæggenes reaktion under de foreliggende kår“ (*Kemp*, 1960).

Anlæg og medfødte egenskaber

Anlæg og medfødte egenskaber er ikke identiske begreber. Fosteret er i moders liv udsat for påvirkninger (intra-uterine indflydelser), f. eks. syfilittisk smitte, der kan få afgørende betydning for det vordende menneskes fremtoningspræg, uden at de heraf betingede egenskaber i streng forstand kan siges at være arvede. Der kan også før befrugtningen være sket *kimbeskadigelser*, som indvirker på fænotypen uden at beskadige det genotypiske arvegods, såkaldt *blasto-toxi* (kimforgiftning).

Anlæg og individualitet

I den kriminologiske litteratur sondres der ofte mellem *anlæg* og *individualitet*, idet anlæg alene betegner summen af arveanlæggene, genotypen, medens individualiteten betegner de til udvikling komne tendenser, fænotypen. Individualiteten er altså ikke noget rent endogent (af indre forhold bestemt) fænomen, men et produkt af anlæg og de omverdensfaktorer, der – eksogent – har indvirket på og formet anlægget i tidens løb. I diskussionen om forholdet mellem endogene og eksogene faktorerers betydning for individets udvikling gennemføres denne terminologi dog kun sjældent. Når man her taler om anlæg og miljø, sigter man som regel med 'anlæg' (også) til det udviklede anlæg.

Omverden

Begrebet *omverden* eller *miljø* benyttes i forskellige, oftest uklare og uskarpe betydninger. For kriminologiens vedkommende har navnlig *Exner* (1949, s. 22 ff.) og *Kinberg* (1940, s. 147 ff.) bidraget til en præcisere begrebsdannelse.

Man kan tale om et *indre, humoralt miljø*, *Kinberg* (1940), hvori det centrale nervesystem lever, og et *genmiljø*, *Kemp* (1960), samt om et *ydre miljø*: individets omverden. I almindelighed haves kun dette sidste for øje i diskussionen om anlæg og miljø, og alene herom er der tale i det følgende.

Den ydre omverden kan inddeles i den *naturlige* og den *sociale omverden*. Det er forholdet mellem denne omverden og anlægget, der særlig har beskæftiget kriminologien. Historisk har miljøskolen oprindeligt haft opmærksomheden henledt på de økonomiske komponenter i denne omverden, men begrebet omfatter samtlige materielle og åndelige forhold.

Når der tales om et individs omverden, må man, som fremhævet af *Exner* (1949), gøre sig klart, at man har at gøre med et *relativt begreb*: omverdenen netop i forhold til dette individ og derfor forskellig fra omverdenen i forhold til andre individer med en anden modtagelighed for indtryk udefra.

Ligesom anlægget er omverdenen en faktor af potentiel karakter: den rummer en *mulighed* for påvirkning, men om denne mulighed realiseres beror på kombinationen af anlæg og miljø, jfr. nærmere nedenfor om samspillet mellem disse faktorer.

Omverdensfaktorerne kan være stationære eller temporære (omverdensstilstande – omverdensbegivenheder). I denne forbindelse må også fremhæves en vigtig sontring mellem *tidligere* omverdensindflydelser, der har virket formende på gerningsmandens personlighed, og *aktuelle* omverdensindflydelser i en bestemt situation.

Vekselvirkning mellem anlæg og omverden

Mellem anlægs- og omverdensfaktorer er der et uophørligt samspil, en uopløselig vekselvirkning.

Det er allerede nævnt, at (tidligere) miljøfaktorer gennem deres stadige indvirken på anlægget er med til at forme, hvad vi kalder individualiteten. Omvendt er miljøvirkningerne afhængige af anlægsfaktorer.

For det første beror en persons miljø til en vis grad på eget valg. Man kan sondre mellem *le milieu inéluctable* (f. eks. barnets familieomgivelser i dets første år) og *le milieu accepté ou choisi*: en væsentlig del af det voksne menneskes omverden (*de Greef*, 1946, s. 83 f.).

Miljøfaktorerne kan endvidere i vidt omfang formes og omdannes af personen. Og den virkning, miljøet øver på en given person, er i høj grad afhængig af hans modtagelighed og andre personlige egenskaber. *Kinberg* har sagt, at miljøet fra i går er altid i større eller mindre grad til stede i individualiteten af i dag. Den omvendte sætning gælder til en vis grad også: visse sider af det miljø, som i nogen tid har omgivet en person, er formet af hans individualitet.

Såvel anlæg som omverden kan efter det anførte karakteriseres som dynamiske faktorer, der er funktionelt afhængige. En god formulering af deres indbyrdes afhængighed er givet af *Exner* (1949, s. 31) i følgende to *grundsætninger*:

- 1) Hvad der bliver ud af anlægget, afhænger – indenfor det ved anlægget givne spillerum – af omverdenen.
- 2) Hvilken omverden et menneske får, og hvorledes denne omverden virker på ham, afhænger – indenfor det ved de ydre forhold givne spillerum – af anlægget.

7. SÆRLIGT OM „KRIMINELLE ANLÆG“

Som ovenfor nævnt er det juridiske forbrydelsesbegreb foranderligt. At ville sammenkæde et biologisk fikseret anlæg med et efter tid og sted skiftende retsbegreb er naturligvis meningsløst. Problemet kan kun være, om der forekommer *anlæg, som med større sandsynlighed medfører antisocial eller asocial adfærd* af typisk kriminel beskaffenhed, d. v. s. af en sådan art, at den under moderne kulturforhold i almindelighed er forbundet med pønale følger.

Således formuleret er spørgsmålet et særspørgsmål indenfor det videre problem om nedarvning af personlighedsegenskaber. Efter vor nuværende viden kan det ikke udelukkes, at visse psykiske særtræk overvejende er betinget af genotypen. Heriblandt kan der være nogle, der under givne ydre omstændigheder kan disponere for en bestemt form for asocial adfærd. Dette er noget andet end at sige, at kriminalitet i sig selv er arvelig (*Fuller and Thompson*, 1960, s. 299 f.). Se også *Caldwell* (1956, s. 196), *Hartmann* (1961, s. 144 ff.) samt *Sutherland and Cressey* (nævnt i det flg. s. 79). Lovene for en sådan nedarvning er ukendte. Der kan, som det nedenfor nærmere skal omtales, ikke drages sikre slutninger fra tilstedeværelsen af kriminalitet hos forældrene eller fjernere slægtninge. Omvendt kan kriminalitet med stor hyppighed forekomme hos individer, i hvis slægt ingen kriminalitet tidligere er forekommet.

I det anførte ligger ikke, at et „anlæg for asocialitet“ rummer *positive* egenskaber af antisocial karakter. Der kan lige så vel være tale om bortfald af psykiske komponenter, som spiller en rolle for den sociale tilpasning, altså om en psykisk insufficiens, jfr. i øvrigt om begrebet ‘arvelig belastning’ nedenfor s. 82.

Ekstreme anlægs- og miljøteorier

Det fremgår af det allerede anførte, at den af *Lombroso* oprindeligt hævdede opfattelse, hvorefter en større eller mindre del af de kriminelle er *fødte forbrydere*, d. v. s. personer, der i kraft af et arvet anlæg med nødvendighed, *uafhængigt af deres miljø*, udvikler sig til forbrydere, ikke kan være rigtig. Det er imidlertid værd at bemærke, at udtrykket „født forbryder“ stammer fra *Ferri*, og at *Lombroso*, selv om han brugte det, i sine senere værker har fremsat udtalelser, der viser, at teorien ikke har skullet tages bogstaveligt, men kun på en

tilspidset måde har givet udtryk for hans opfattelse: „I have observed born criminals occupying high positions in the world, who satisfied their evil propensities in the exercise of their profession, becoming very often, instead of the antisocial beings they once were, useful members of society“ (1911, s. 448). I nyere kriminologi har man hævdet, at der fødes personer, hvis anlæg rummer en udtalt, ekstraordinær sandsynlighed for kriminalitet, f. eks. psykopater. Ikke desto mindre fastholdes læren om den fødte forbryder endnu på visse hold i vendinger, der stadig lader anlægget være eneafgørende, om end nu mest med henblik på undtagelsestilfælde. Generaliserende udtalelser om arvefaktoren som udelukkende ansvarlig for kriminaliteten („les crimes des vivants sont commis par les morts“) forekommer nu næppe indenfor faglitteraturen.

De rene anlægsteorier har således udspillet deres rolle. Selv i Tyskland, hvor genetikere og psykiatere i mellemkrigsårene oftest betragtede arvefaktorerne som udslaggivende ved de mere vedvarende former for kriminalitet, er opfattelserne i vore dage mere nuancerede.

Illchmann-Christ (1953, s. 95) finder i en undersøgelse af 110 mandlige lovovertrædere i alderen 18–21 år ikke mindre end 23, der betegnes som „Anlagekriminellen“, men herved forstås unge lovovertrædere, der enten 1) har væsentlige minusfaktorer i slægten i forbindelse med miljøforhold, der *ikke var tilstrækkelige* som forklaring på kriminaliteten, eller som 2) afslører en langvarig og udpræget ensartethed og stivhed i reaktionsmønsteret samt personlighedstræk, der tyder på anlægsbetingede, kriminogene dispositioner, om end disse personlighedsfaktorer forekommer *sammen med tydelige miljøbeskadigelser*. Hertil skal bemærkes, at sådanne klassifikationer beror på et omtvisteligt skøn.

Lige så uholdbare som de yderliggående anlægsteorier er de opfattelser, der lægger alt på miljøet, f. eks. under den form, at anlægget reduceres til en for alle mennesker fælles og ens kriminalitets*mulighed* („every person is a potential criminal“). Disse opfattelser er særlig kommet til orde i lidt ældre psykoanalytiske og individualpsykologiske forbrydelsesteorier, hvorefter kriminaliteten i dens typiske former forklares henholdsvis som udslag af en neurotisk konflikt (skyldfølelse og strafbehov i forbindelse med et fortrængt ødipuskompleks) og som produkt af en af miljøet betinget overkompensation af et mindre-værds-kompleks. Se f. eks. *Reik* (1925), *Alexander und Staub* (1929) og *Adler* (1927, s. 250 ff.).

På overgangen til de yderliggående miljøteorier findes nogle sociologiske teorier, der betragter miljøet som den eneste eller i hvert fald den egentlige årsag til al kriminalitet, se hertil om den sociologisk orienterede kriminalstatistik og de egentlige sociologiske teorier i afsnit 4. Som et eksempel fra vore dage kan nævnes *Sutherland and Cressey* (1960, s. 102 ff.), der hævder, at visse nedarvede træk kan være signifikant korrelerede med kriminel adfærd, i kraft af at samfundsmedlemmerne har lært at reagere på disse træk på en bestemt måde. Anden form for sammenhæng mellem arveanlæg og kriminalitet er ikke påvist. Hermed nærmer man sig til en relativiseret opfattelse.

Relative teorier

Efter vor nuværende viden kan det fastslås, at der i spørgsmålet om anlæg og miljø i forhold til kriminaliteten ikke kan være tale om et enten-eller, men om et både-og. Problemet består i at udrede samspillet mellem disse faktorgrupper. Ifølge *von Hentig* (1914, s. 182) er det kriminelle anlæg omvendt proportionalt med styrken af den kriminogene anledning, ligesom et sygeligt anlæg er omvendt proportionalt med styrken af den patogene faktor. Hertil er dog at bemærke, at eksakte formuleringer af denne art er egnet til at give et urigtigt billede af kriminalitetsfaktorenes virkelige samspil, der er præget af alt andet end matematisk lovmæssighed. Jfr. *Færgeman* (1945, s. 19) om det komplicerede forhold mellem patogen oplevelse og personlig disposition til abnorme psykiske reaktioner.

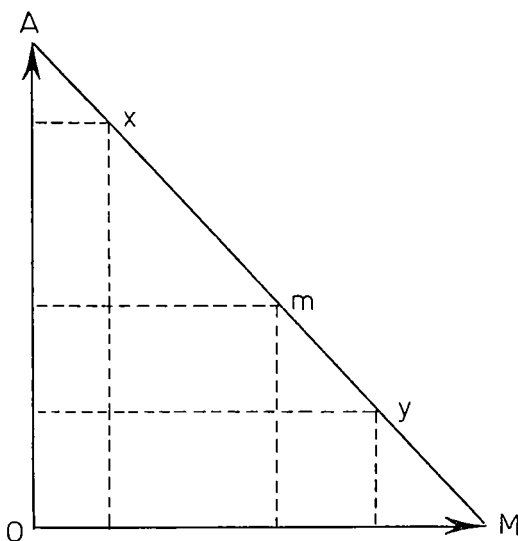
I nordisk litteratur har man opstillet en *klassifikation*, hvorefter der med hensyn til forholdet mellem anlægs- og miljøfaktorer sondres mellem *tre grupper af tilfælde*: 1) sådanne hvor anlægget anses for udslagsgivende, 2) sådanne hvor såvel anlæg som miljø er af væsentlig betydning, og 3) sådanne hvor miljøfaktorer må betragtes som de afgørende. Den anden gruppe af tilfælde forekommer hyppigst, jfr. *Helweg* (1949, s. 227 f.) og *Kemp* (1960, s. 196 f.); om et ekstremt konstitutionelt betinget tilfælde se s. st. s. 20. De rent anlægs- eller miljøbetingede tilfælde hører til undtagelserne.

Det siger sig selv, at en klassificering af denne art, selv om den hviler på omhyggelige iagttagelser, må være skønsmæssigt præget.

Lund (1921), der bl. a. redegør for en undersøgelse af 445 groft vanartede unge (gennemsnitsalder 15 år) henfører af disse ca. 12% til anlægsgruppen,

ca. 40% til anlægs- + miljøgruppen og ca. 48% til den rene miljøgruppe. Som fuldstændigt uforbederlige anser forf. 4% af gruppen. – *Aschaffenburg* (1933, s. 157), der refererer *Lund's* undersøgelse, gør opmærksom på, at *Gruhle* i sin bog om ungdomskriminalitetens årsager (1912) kommer til omtrent det samme resultat som *Lund* med hensyn til de anlægsbestemte tilfælde, idet han antager, at afsporingen i ca. 13% af tilfældene med sikkerhed ville være indtrådt selv under gode miljøforhold og god ledelse.

Et billede af den glidende overgang, der efter forholdets natur altid må være tale om i forhold mellem anlæg og omverden, giver diagrammet i fig. 5, der af *Luxenburger* (1938, s. 29) er opstillet med henblik på den rolle, disse faktorer spiller for psykiske lidelsers ætiologi, og som her er sat i relation til den kriminelle adfærd.

Figur 5. Samspejlet mellem anlæg og miljø, efter *Luxenburger*.

I dette koordinatsystem betegner ordinaten anlægget og abscissen miljøet. Linien A–M angiver den kriminelle adfærd. Ved A (anlægspolen) ville en adfærd ligge, der var udelukkende arveligt betinget, og ved M (miljøpolen) en adfærd, der var udelukkende omverdensbetinget, men disse yderpunkter forekommer ikke i virkeligheden; de er alene tænkte muligheder. Den kriminelle adfærd ligger i virkeligheden altid et sted mellem A og M. Den relative betydning af anlægs- og miljø-

faktoren er forskellig på hvert punkt af linien A-M. F. eks. har punkt x en større anlægskomponent og en mindre miljøkomponent, punkt m lige store anlægs- og miljøkomponenter og punkt y en mindre anlægs- og større miljøkomponent.

Det forekommer sandsynligt, at samspillet mellem anlæg og miljø er mere kompliceret end antydnet i denne enkle lineære funktion, se straks nedenfor. Om mulighederne for gennem eksakt forskning at underbygge dette skøn og beskrive samspillet nærmere henvises til den følgende fremstilling.

Nissen (1945, s. 461 ff.) har fremsat følgende betragtninger: Efter en 20-årig tjeneste som direktør for Botsfengslet i Oslo erklærer han sig helt enig med *Johan Scharffenberg*, der på grundlag af en undersøgelse af over 3000 fanger mener, at dårlig arv spiller en større rolle som årsag til kriminalitet end dårlige kår. Generalisationer af denne art må dog tages med alt muligt forbehold. En nærmere analyse af det pågældende materiale har vist, at det ikke er muligt ud fra disse resultater at drage sikre slutninger om arvens kontra miljøets betydning som årsag til kriminelle handlinger. Bods-fængselsfangernes dårlige familiemiljø præget af kriminalitet og drik-fældighed synes en væsentlig mere nærliggende forklaring end medfødte arveanlæg, *Møggestue* (1952). På samme måde må hensyn tages til de konklusioner, der drages af forfattere, som undersøger udprægede miljøfaktorer, således *Exner* (1926, s. 14): Krigen var den stærkest tænkelige bekræftelse på de ydre forholds overvejende indflydelse på kriminaliteten og viser, at den bedste kriminalpolitik altid vil være en god socialpolitik, og v. *Koppenfels* (1926, s. 52 f.): Verdenskrigen og efterkrigsårenes erfaringer giver det klareste bevis for omverdensfaktorernes afgørende indflydelse. I nyere tid har blandt mange andre *Hartmann* (1961, s. 144 ff.) og *Christiansen og Stürup* i et utrykt arbejde understreget, hvor kompliceret samspillet mellem anlæg og miljø er.

8. NÆRMERE UDFORSKNING AF ARVEFAKTORENS BETYDNING

Nærmere oplysninger om det kriminelle arveanlæg kan søges tilvejebragt gennem slægtsforskning. Navnlig tre metoder kommer i betragtning: undersøgelse af enkelte bestemte forbryderfamilier (*konkret familieforskning*), undersøgelse af større grupper af kriminelle personers familieforhold (*statistisk familieforskning*), samt specielt *tvillingforskning*.

Begrebet 'arvelig belastning'

De faktorer, man ved disse undersøgelser interesserer sig for, sammenfattes ofte under betegnelsen *arvelig belastning* eller *disposition*. Det sidste udtryk tages dog også i en lidt anden betydning som 'aktuel disposition', der ikke alene afhænger af bestemte arveanlæg, men af „det reaktionsberedskab, hvori genotypen, delvis som følge af tidligere påvirkninger, befinder sig“ (Kemp, 1960, s. 200), jfr. begrebet *konstitution*, nedenf. s. 135 ff. Alder, modning og erfaring påvirker den aktuelle disposition. Arvelighedsbelastning betegner i denne sammenhæng særlig sådanne forhold i slægten som mentale defekter (åndssvaghed, sindssygdom, psykopati, epilepsi), kriminalitet, prostitution, alkoholisme, selvmord. Ofte medtages andre, mindre udprægede patologiske og anti-sociale træk, f. eks. psykiske særheder, socialunderstøttelsesbehov, undertiden også ugunstig alder hos forældrene ved konceptionen.

Man taler om *direkte* belastning, når den pågældende faktor findes hos (en af eller begge) forældrene, *indirekte* belastning, når den findes hos den fjernere ascendens, og *kollateral* belastning, når den kan konstateres i sidelinierne.

Betegnelsen 'arvelig belastning' er for så vidt misvisende, som den benyttes til angivelse af, at vedkommende forhold forefindes hos slægten, uden at det hermed er fastslået, at der virkelig er en arvelig forbindelse mellem dette forholds tilstedeværelse og udgangspersonens kriminalitet. Som en mere neutral og korrektere betegnelse kunne foreslås *minusfaktorer i slægten*, hvorved spørgsmålet om arveligheden holdes åbent til belysning i hvert enkelt tilfælde og i almindelighed.

Hvis den almindelige betegnelse fastholdes som en nem og indarbejdet terminologi, må det i hvert fald understreges, at det ikke er meningen hermed at anerkende den tidligere udbredte, ret uklare, almindelige *degenerationslære*, i forbindelse med hvilken læren om den arvelige belastning har udviklet sig.

Forskningens udviklingslinje

Udviklingslinjen i undersøgelserne vedrørende arvelig belastning præges navnlig af følgende forhold:

1) Medens ældre undersøgelser særlig beskæftiger sig med *sindssygdom*, *epilepsi*, *kriminalitet* og *alkoholisme* hos de kriminelles slægt (specielt forældrene), har man i nyere tid fremdraget *psykopati* som

en særlig vigtig belastningsfaktor. De ældre undersøgelser, som enten slet ikke har øje for de psykiske afvigelser, der nu betegnes som psykopati etc., eller som i hvert fald ikke sonderer mellem psykose og psykopati, har allerede som følge heraf mindre interesse.

2) De ældre undersøgelser omfatter som regel forbrydergrupper, der ikke er udspaltet i undergrupper efter kriterier, som i nyere undersøgelser anses for relevante med henblik på arvelig belastning, idet man til at begynde med ikke har sondret mellem recidivister og andre *hårdnakkede kriminelle* på den ene side og éngangstraffede og andre *lettere kriminelle* på den anden side, men, for så vidt materialet udsøndres i forskellige grupper, mere har haft øje for de forskellige forbrydelsesarter (seksualkriminalitet, drab, berigelse osv.). Hertil kommer, at spørgsmålet om materialernes repræsentativitet oftest står ubesvaret, smlgn. i det følgende de to undersøgelser af familien *Juke*. Også af disse grunde er de fleste ældre undersøgelser uden større interesse.

I det følgende skal under særlig hensyntagen til nyere undersøgelser gives en oversigt over og bedømmelse af det indhøstede erfaringsmateriale indenfor den konkrete familieforskning (9), den statistiske familieforskning (10–14) og tvillingforskningen (15).

9. „FORBRYDERFAMILIER“

Det første stadium i den kriminologiske slægtsforskning vedrører undersøgelser af bestemte såkaldte „forbryderfamilier“, som gennem generationer har udvist en særlig kriminel eller på anden måde asocial adfærd. Den ældste af disse undersøgelser hidrører fra 1877 (*Dugdale*, „The Jukes“), medens hovedparten af dem er publiceret i de første årtier af dette århundrede. De har som regel ikke specielt haft forekomsten af kriminalitet for øje, men har mere i almindelighed interesseret sig for ophobninger af psykiske defekter, moralsk og social „degeneration“ i de undersøgte slægter. Flere af disse slægtsberetninger, navnlig de amerikanske beretninger om slægterne *Juke*, *Nam* og *Kallikak*, vakte ved deres fremkomst stor opsigt og blev i vide kredse taget som bevis for arvelighed af moralske defekter, ligesom de i vidt omfang blev anvendt til støtte for krav om sterilisation af åndssvage, forbrydere m. v. I nyere tid har de været genstand for en kritik, der ikke har ladet meget tilbage af deres værdi som beviser for arvelighed.

Der skal i det følgende gives en kort oversigt over de vigtigste af

disse arbejder. Nævnes skal dog også en række i Norge foretagne undersøgelser, særlig af landstrygerslægter, *Nissen* (1934, s. 32 ff.), *Flekstad* (1949), samt en dansk undersøgelse af sigøjnere, omfattende stamtavler for otte sigøjnerfamilier – *Bartels and Brun* (1943).

Af de amerikanske undersøgelser er som nævnt den ældste *Dugdale's* beretning om slægten Juke (1877, 4. udg. 1911). Man havde lagt mærke til, at et stort antal lovovertrædelser blev begået af personer i samme slægt, og Dugdale søgte nu at spore denne slægts meriter tilbage over et tidsrum af 200 år. Han hævdede at have fremskaffet oplysninger om over 700 medlemmer af slægten, og på grundlag af de indhentede – mere eller mindre tvivlsomme – oplysninger karakteriserede han over halvdelen af disse som forbrydere, prostituerede, vagabonder og lignende.

Undersøgelsen af denne slægt blev 40 år senere taget op på ny af *Estabrook* (1916) og omfattede nu henved 3000 descendenter. Af disse antoges halvdelen at være åndssvage, en trediedel var tyve, prostituerede, fattiglemmer eller på anden måde asociale. Alle de kriminelle var åndssvage. Men det må dog bemærkes, at frekvensen af de kriminelle viste sig dalende gennem de to undersøgelser, nemlig fra 11% til 6% af familiemedlemmerne.

Særlig interesse vakte den af psykiateren og arvelighedsforskeren *Goddard* (1912) foretagne undersøgelser af en slægt, som han betegnede som „Kallikak“ (af græsk: kalos: skøn, god; kakos: dårlig, slet) for at angive, at den bestod af to grene, en med gode, en med dårlige arveegenskaber. Goddard fulgte slægten tilbage gennem seks generationer og konstaterede, at stamfaderen havde haft en illegitim forbindelse med en åndssvag pige, medens han senere indgik ægteskab med en normal kvinde af god familie. Fra den første forbindelse nedstammede den uheldige linie med et stort antal psykisk defekte og asociale personer, fra den anden en linie med næsten udelukkende normale og socialt værdifulde borgere.

Til disse særlig berømte undersøgelser slutter der sig nogle af Eugenics Record Office i New York publicerede slægtsstudier over „The Hill Folk“ (*Danielson and Davenport*, 1912) og „The Nam Family“ (*Estabrook and Davenport*, 1912), der viser samme billede som de allerede omtalte undersøgelser.

Af de i Tyskland foretagne undersøgelser er de bekendteste *Jörger's* og *Mönkemöller's* redegørelser for familierne „Zero“ (1905), „Victoria“ (1907–08) og „Marcus“ (1918), samt *Riedl's* undersøgelse af

slægten „Kilohm“ (1933). Også disse familieberetninger viser en høj frekvens af minusfaktorer i den ene generation efter den anden. Det samme er tilfældet med hensyn til en række undersøgelser foretaget under den nazistiske epoke, hvor interessen for denne forskning blussede stærkt op.

Kritik

En kritisk betragtning af de i det foregående omtalte undersøgelser og deres resultater viser for det første, at det i hvert fald er uberettiget, når man i disse har villet se en *direkte* dokumentation for særlig høj *kriminalitets*frekvens knyttet til bestemte slægter. De fleste af undersøgelserne viser nemlig – til trods for at der er tale om et menneskemateriale, som socialt og psykisk er særlig udsat for kriminalitet – ikke kriminalitetstal, der er højere end gennemsnitsbefolkningens. Kun et par af de tyske undersøgelser afviger herfra.

Dirksen (1924-25) giver en sammenstilling af procentsatsen af kriminelle i en række familier, hvoraf kan nævnes: Kallikak 0,3%, Nam 1,0%, Marcus 2,0%, Hill Folk 4,0%, Juke 6,0%, Zero 7,0%, Kilohm 30,0%, Victoria 39,0%.

Hvis man imidlertid af familieundersøgelser som de omtalte vil uddrage et bevis for arveligheden af de minusfaktorer, af hele det psykiske mindreværd og den asocialitet, som i så udstrakt omfang forekommer i disse familier, må det heroverfor gøres gældende, at selve de oplysninger, hvorpå disse beretninger hviler, er – og ifølge sagens natur har måttet være – særdeles tvivlsomme, så snart undersøgeren er gået nogle generationer tilbage. Dette gælder ikke mindst, når man har villet bygge en åndssvaghedsdiagnose for forlængst afdøde personer på spinkle informationer om disse personers almindelige væremåde. I så henseende behøver man blot at henvise til den knusende dom, der i en ældre engelsk betænkning om sterilisationsspørgsmålet fældes over værdien af *Goddard's* Kallikakundersøgelse. Det siges her, at fremgangsmåden ved tilvejebringelsen af oplysninger var uvidenskabelig, instruktionerne til undersøgerne tendentiøse, og det betegnes som tidspilde at foretage en nærmere analyse af krønikerne vedrørende slægterne Kallikak, Juke og Nam.

Også bortset fra de fejlkilder, der ligger i usikkerheden af det materi-

ale, familieundersøgelser af den nævnte art som regel må bygge på, må der advares mod at drage generelle konklusioner om arvelighedsfaktorer som kausale for kriminalitet og asocialitet på grundlag af studier over særlig udvalgte forbryderfamilier. Og selv for de pågældende familiers vedkommende er det et åbent spørgsmål, hvorvidt den kriminelle adfærd overvejende beror på uheldige arveanlæg eller på de særlig dårlige omgivelser med kriminelle handle-mønstre som forbilleder, hvorunder børnene i disse familier er vokset op.

Meningerne om dette spørgsmål, der også rejser sig med hensyn til resultaterne af de nedenfor omtalte familieundersøgelser af højere metodisk værdi, er meget delte. Se på den ene side f. eks. *Goring* (1919, s. 264-68), der i almindelighed søger at påvise, at smitten fra forældrene er en ubetydelig faktor i forhold til arvns indflydelse, men heroverfor *Sutherland and Cressey* (1960, s. 100), der gør opmærksom på, at smitten kan angå „the general attitude“ og derfor kan have været den afgørende faktor selv i tilfælde, hvor sønnen har begået andre forbrydelser eller betjent sig af en anden teknik end faderen. En mæglende stilling indtager *Exner* (1949, s. 154), hvorefter det vel ved de her omtalte familier drejer sig om tilfælde med særlig ugunstige omverdensforhold, men hvorefter ophobningen af kriminalitet dog er alt for stor til, at den alene kan forklares ved omverdensindflydelse.

I nyere amerikanske undersøgelser lægges hovedvægten afgjort på miljøforhold, jfr. således den hidtil vistnok mest indgående undersøgelse af kriminaliteten indenfor den samme familie (den såkaldte Martinfamilie), *Shaw* (1938). Det hedder her (s. 350) om fem kriminelle brødre: „Hvis disse brødre havde levet under normale omverdensforhold, ville de antagelig have erhvervet sig uddannelse som faglærte folk, have udfoldet en socialt billiget adfærd og tilegnet sig socialt billigede idealer med samme lethed, med hvilken de blev helbefarne i at begå tyverier“. – Jfr. også det af Crime Commission of New York State, 1929, udgivne værk „Problem Boys and Their Brothers. Case Studies of Delinquents and Non-Delinquents in the Same Families“.

10. STATISTISK FAMILIEFORSKNING

Belastningsfaktorer under ét

Der foreligger et næsten uoverskueligt antal undersøgelser af større kriminalitetsgrupper sigtende til at belyse forekomsten af minusfaktorer hos slægten. Flertallet omfatter de kriminelles *forældre*, nogle beskæftiger sig særlig med de kriminelle personers *afkom*, og endelig koncentrerer en del undersøgelser sig om *søskendekriminaliteten*; til disse sidste hører tvillingundersøgelserne, se nedenfor s. 110 ff.

Ofte giver de herhen hørende arbejder meddelelser om de forefundne *belastende faktorer sammenfattet under ét* for hver af de undersøgte grupper, f. eks. særskilt for recidivister og ikke-recidivister. Som regel omfatter denne *generelle belastning* faktorerne sindssygdom, åndssvaghed, psykopati, alkoholisme, kriminalitet, men afgrænsningen af de enkelte faktorer varierer, og undertiden udvides eller indskrænkes den nævnte kreds af faktorer. Der knytter sig derfor stor usikkerhed til almindeligt holdte angivelser om „generel belastning“.

Som eksempel på den store variation i angivelserne om den „generelle belastning“ selv hos et meget specielt materiale kan nævnes de af *Koopmann* (1942) refererede undersøgelser vedrørende psykopatiske ekshibitionister. Medens *Staehelin* regner med arvelig belastning i 74% af tilfældene, angiver *Koopmann* arvelig belastning i 39% af tilfældene, for de åndssvage ekshibitionisters vedkommende dog 80%.

De tal, der i nyere undersøgelser angives for arvelig belastning direkte fra forældrene, ligger i recidivistgruppen som regel *mellem 40 og 85%*, altså på et meget højt niveau.

Til orientering kan enkelte vigtige undersøgelsesresultater refereres:

Ifølge en af *Stumpfl* foretaget undersøgelse (1935, s. 287) var 66% af fædrene til 195 svært-kriminelle forbrydere enten psykopater eller drankere eller kriminelle (eller havde flere af disse egenskaber i forening), medens kun 25% af fædrene til 166 let-kriminelle forbrydere kom ind under nogen af disse kategorier.

De angivelser, der sammenfatter alle belastende faktorer under ét, rummer alt for uensartede momenter til at kunne virke oplysende om de arveligt betingede komponenters betydning for kriminaliteten. De

kan give et indtryk af forekomsten af de til kriminalitet disponerende omstændigheder i visse forbryderes slægt. Men den relative vægt af disse omstændigheder og spørgsmålet om deres arve- og miljøbetingede karakter kan kun udredes eller søges belyst ved en analyse af hver enkelt af de i betragtning kommende faktorer.

Enkelte belastningsfaktorer

Riedl (1933, s. 238), der undersøgte direkte og kollateral belastning hos 200 tidligt-kriminelle og 200 sent-kriminelle, meddeler følgende tabelariske oversigt dels over den samlede belastning, dels over dens fordeling på de enkelte defekter, se tabel 5.

Tabel 5. Minusfaktorer hos slægtninge til kriminelle, efter *Riedl*

	Defekte i det hele taget %	Svagt bega- vede %	Sinds- syge %	Psyko- pater %	Alko- holi- kere %	Krimi- nelle %
Sent-kriminelles fædre (200)	43,0	3,0	1,5	22,5	23,0	7,5
Tidligt-kriminelles fædre (200)	85,0	4,5	3,5	60,0	48,5	36,0
Sent-kriminelles søskende (809)	16,0	3,8	1,0	9,7	3,5	5,7
Tidligt-kriminelles søskende (918)	43,9	13,6	1,3	22,0	6,2	18,2

Resultaterne af den sidstnævnte undersøgelse, hvorefter 1) den direkte belastning er dobbelt så stor hos de tidligt kriminelle som hos de sent-kriminelle, 2) differencer i samme retning afspejler sig i søskenderækkerne, og 3) differencerne i den direkte belastning træder særlig stærkt frem med hensyn til psykopati, alkoholisme og kriminalitet, hvorimod de ikke er væsentlige med hensyn til sindssygdom og åndssvaghed, stemmer godt med andre undersøgelsesresultater, særlig i tysk kriminologi. – Nogen mulighed for at sondre mellem anlægsfaktoren (eller individualiteten) og miljøfaktoren (smitten) giver sådanne undersøgelser dog ikke.

11. KRIMINALITETSFREKVENSEN I LOVOVERTRÆDERES SLÆGT

De tal, der nævnes i kriminologiske fremstillinger angående slægtskriminaliteten for forskellige grupper af lovovertrædere, er *stærkt varierende*. Undertiden forekommer tal, der er lavere, end hvad der må antages at svare til den almindelige kriminalitetsprævalens i gennemsnitsbefolkningen, se nærmere om kriminalitetens omfang i Danmark, afsnit 5. Som eksempel herpå kan nævnes, at *Geill* (1906) kun hos 44 af de af ham undersøgte 1742 forbrydere (2,53 %) fandt „forbrydere i afstamningen“, og at *Kemp* (1936) i sit materiale af prostituerede kvinder kun fik oplysning om kriminalitet hos fædrene i 2,1 % tilfælde. Ved resultater af denne art må der imidlertid regnes med den betydelige fejlkilde, der ligger i, at oplysninger er baseret på udgangspersonernes egne lidet pålidelige meddelelser.

Omvendt finder man undertiden overordentlig høje tal, der er lidet egnet som sammenligningsgrundlag, fordi kriminalitetsbegrebet er strakt ud over de almindelige rammer, eller fordi andre særlige forhold gør sig gældende.

Som eksempel kan nævnes *Burt* (1945), der påviste kriminalitet eller „umoralitet i slægten hos 54 % af de kriminelle børn, mod 17 % i den ikke-kriminelle kontrolgruppe. Forfatteren oplyser dog, at kun 11 % af de kriminelle børn havde slægtninge, der var *dømt* for forbrydelse (s. 52).

Glueck (1939, s. 111 ff.) fandt en overordentlig høj kriminalitetsprocent i probandernes familie. I 207 eller 51,5 % af de 402 familier, for hvilke der forelå pålidelig oplysning, var der straffesagsafgørelser for forskellige lovovertrædelser, derunder beruselse. Bortset fra 9 tilfælde drejede det sig om overtrædelser begået af forældre eller søskende, og som regel (i 75 % af tilfældene) forelå alvorligere forseelser end strafbar beruselse. Forf. ser i sit materiale et bevis for forekomsten af „*a family tradition of lawlessness and vice*“, men ikke for nogen arvelig tendens til kriminalitet (s. 112). – Undersøgelsen omfatter ikke nogen kontrolgruppe. Forf. antager imidlertid, at kriminalitetsprocenten for den almindelige befolkning i Massachusetts eller U. S. A. højst kan være 10 %. – I samme forfatters arbejde (1939, s. 79 f.) konstateres lignende, dog noget højere, kriminalitetstal i de unge lovovertræderes slægt.

Af metodisk større interesse er en række undersøgelser, der opererer med et *snævrere kriminalitetsbegreb* (som regel anlægges kriteriet: idømt frihedsstraf), og som søger at belyse arvelighedsspørgsmålet ved at *sammenholde forskellige grupper med hverandre*.

1. Der foreligger her for det første flere statistiske påvisninger af en progressivt stigende kriminalitet i *grupper af afkom*, eftersom henholdsvis a) *ingen af forældrene er straffet*, b) *faderen eller moderen er straffet*, c) *begge forældrene er straffet*.

Ifølge Goring (1919, s. 256) er kriminalitetsprocenten i de tre grupper henholdsvis 47,3, 53,8 og 60,7. Forf. sammenholder disse tal med de procenter, der måtte forventes efter Mendel's arvelighedslove, og mener, at skønt tallene for kriminalitet afviger væsentligt fra den Mendel'ske fordeling, „synes de dog udpræget at indicere, at kriminalitet har en arvelig karakter“. Udgangspersonerne er straffefanger dømt for alvorlige forbrydelser, hvilket vil sige, at der i hver familie er mindst én kriminel søn.

Lund (1918, s. 270) viser en endnu kraftigere stigning gennem de tre grupper. Procenterne angives her som henholdsvis 44,6, 55,1 og 86,7. Denne del af undersøgelsen omfatter 128 svenske familier. Udgangspersonerne er individer, der i barndoms- eller ungdomsårene har gjort sig skyldige i kriminelle handlinger og derfor er blevet anbragt i opdragelsesanstalt; efter at være blevet udskrevet herfra i alderen 17-18 år er de blevet straffet mindst to gange. Disse personers slægt er undersøgt gennem tre generationer.

Jonsson (1967, s. 86 ff.) har påvist, at fædre til 305 asociale eller kriminelle, særdeles vanskelige drenge i 7-15-års alderen, anbragt på et behandlingshjem nær Stockholm (Skå), havde et signifikant højere antal kriminelle fædre (27%) end en kontrolgruppe af 222 tilfældigt udvalgte Stockholm-drenge i den samme alder (11%). Efter en nærmere undersøgelse konkluderes der „tentativt“ således:

1. Kriminalitet er meget mere udbredt blandt fædre til de asociale og kriminelle drenge end blandt kontrolgruppens fædre.
2. Betinget dom forekommer mindre hyppigt blandt de dømte fædre i den første end i den anden gruppe.
3. Denne forskel synes at hænge sammen med en mere vedvarende kriminalitet hos fædre til drengene i den første gruppe end i den anden – ikke med kriminalitetens grovhed.
4. Det forøgede recidiv kan hænge sammen med, at kombinationen kriminalitet-alkoholmisbrug er hyppigere i den første end i den sidste gruppe af fædre.

Forfatteren tager dog det almindelige forbehold, at hans materiale er af begrænset størrelse.

Nogle har ment, at man af disse resultater kan drage en sikker slutning om arveligheden som udelukkende kausalitetsfaktor, idet man er gået ud fra miljøforholdenes ligeartethed. Men selv om det i det store

og hele ved alle disse familier drejer sig om socialt ensartede, meget dårligt stillede befolkningsgrupper, er der dog væsentlige differencer med hensyn til både det sociale og moralske miljø og familiernes belastning med psykiske defekter. *Jonsson* (1967, s. 26 f., s. 221 ff.) forklarer sammenhængen som et resultat af social arv, der er udtryk for den indlysende kendsgerning, at enhver form for afvigende adfærd har rod i såvel miljø som anlæg. I modsætning til, hvad der gælder genetisk arv, antages afvigerne fra generation til generation at tendere til at blive mere afvigende, cfr. hertil kritiske bemærkninger hos *Christie* (1968).

2. Der er også foretaget korrelationsundersøgelser vedrørende det her behandlede spørgsmål. Således har *Goring* foretaget sådanne undersøgelser med hensyn til 1000 kriminelle og 1000 ikke-kriminelle afkom (s. st. s. 258 ff.). Han konstaterer en statistisk relevant sammenhæng mellem forældrenes og sønnernes kriminalitet, cfr. hertil *Sutherland and Cressey's* ovenf. s. 79 og 86 refererede synspunkt. Også i brøderækkerne findes signifikant forøgelse af kriminaliteten. *Lund* har foretaget korrelationsberegninger med et børneantal af over 3000 (s. 279 ff.). Korrelationskoefficienten for forholdet mellem forekomst af kriminalitet hos forældrene og forekomst af kriminalitet og vanartethed hos børnene var forholdsvis lav, 0,34.

3. Flertallet af nyere undersøgelser beskæftiger sig med kriminaliteten hos de kriminelle udgangspersoners *forældre*, eventuelt tillige deres fjernere ascendens, *søskende* og *fætre* (*kusiner*). Man har særlig fæstet opmærksomheden ved spørgsmålet, om væsentlige forskelligheder i slægtskriminaliteten kan påvises, eftersom udgangspersonerne kun lejlighedsvis har begået en strafbar handling, eller de må karakteriseres som vedvarende og groft kriminelle (eller for børns vedkommende som alvorligt vanartede). Kun i den sidstnævnte gruppe kan der være spørgsmål om et arvet anlæg. Væsentlig forhøjede kriminalitetstal hos slægten i denne gruppe opfattes i vidt omfang som bevis for et sådant anlægs tilstedeværelse.

Særlig indgående undersøgelser er på dette område foretaget af tyske forfattere i 1930'erne. Værdien af disse undersøgelser svækkes stærkt ved deres umiskendelige tendens i retning af at fastslå et arvebiologisk grundlag for kriminalitetsbekæmpelsen, specielt med henblik på sterilisation. Et par af de vigtigste arbejder skal dog i det følgende kort refereres.

Af *Schnell's* og *Schmid's* undersøgelser vedrørende slægtskriminaliteten for henholdsvis 502 tilbagefaldsforbrydere (1935, s. 44 ff.) og 502 førstegangsforbrydere (1936, s. 23 ff.) fremgår væsentlige differencer i den kriminelle belastning. Det bemærkes herved, at undersøgelserne udelukkende hviler på aktmateriale. En sammenstilling af de to forfatters parallelundersøgelser viser følgende resultater: Blandt førstegangsforbrydernes fædre var antallet af kriminelle 8,2%, blandt recidivisternes fædre 29,4%. For mødrenes vedkommende var tallene henholdsvis 1,6% og 9,8%. Når kriminaliteten i den nærmeste slægtskabskreds regnes med, bliver det samlede resultat, at recidivisternes familier viste kriminalitet i 55,2% tilfælde, medens procenten for førstegangsforbrydernes familier var 17,3.

I samme retning peger de indgående undersøgelser, der er foretaget af *Stumpf* (1935, s. 4 ff. og s. 284 ff.). Man har tillagt disse resultater særlig betydning, bl. a. fordi de ikke alene er baseret på aktmateriale, men på mere omfattende, af forfatteren iværksatte undersøgelser, der skulle frembyde større kontrol. Der er imidlertid grund til at fremhæve den mulighed for vilkårlighed, der ligger i forfatterens bestemmelse af kriminalitetstallene. Han har set bort fra „bagatelstraffe“, men har ikke fulgt skarpe kriterier for, hvad der henregnes hertil. F. eks. medtages betleri o. lign. under de forhold, der tælles som straf, selv om straffen ikke har oversteget én dag. Ved voldsforbrydelser er der taget hensyn til gerningens beskaffenhed i det enkelte tilfælde. Også ved andre delikter er der øvet et subjektivt skøn, jfr. s. 6: „der er altid først blevet vejlet og derefter talt“.

Af de svært-kriminelles fædre var 28,4% straffet, af de let-kriminelles fædre 4,0%.

Af de svært-kriminelles mødre var 14,3 % straffet, af de let-kriminelles mødre 0,6%.

Af de svært-kriminelles brødre var 37,0% straffet, af de let-kriminelles brødre 10,8%.

Af de svært-kriminelles fætre var 17,5 % straffet, af de let-kriminelles fætre 5,1%.

Stumpf har også nærmere undersøgt arten og hyppigheden af kriminaliteten hos de to slægtsgrupper. Han opgør hovedresultaterne af sine undersøgelser i følgende tre grundsætninger (s. 5):

a) Blandt tilbagefaldsforbrydernes (de svært-kriminelles) slægtninge finder man flere kriminelle end hos éngangsforbrydernes (de let-kriminelles) slægtninge.

b) Blandt tilbagefaldsforbrydernes slægtninge finder man flere recidivister end blandt éngangsforbrydernes slægtninge.

c) Hos de slægtninge i begge grupper, der var straffet én gang, finder man flere grove begåelsesmåder hos tilbagefaldsforbrydernes slægtninge end hos éngangsforbrydernes slægtninge.

I denne forbindelse kan også nævnes en række undersøgelser udenfor Tyskland vedrørende slægtskriminaliteten hos vanartede og kriminelle børn og unge mennesker, visende stigende slægtskriminalitet for de mere alvorligt afficerede grupper.

Se f. eks. den officielle amerikanske undersøgelse „*From Truancy to Crime. A Study of 251 Adolescents*“, (New York State Crime Commission, 1928), her refereret efter Wood and Waite, s. 168-69. Undersøgelsen omfatter skoleskulkere uden og med senere lovovertrædelser og viser følgende hyp-pighed af familiekriminalitet:

Skulkere uden senere kriminalitet: familiekriminalitet i 43% af tilfældene.

Skulkere med senere smålovovertrædelser: familiekriminalitet i 50% af tilfældene.

Skulkere med senere noget alvorligere overtrædelser: familiekriminalitet i 66% af tilfældene.

Skulkere med senere grove forbrydelser (felony): familiekriminalitet i 83% af tilfældene.

Törnquist (1966, s. 50) fandt i en undersøgelse af 155 ikke-recidiverede mænd, løsladt fra interneringsanstalt og 171 flere gange recidiverede, at der i den første gruppe var 14% med kriminalitet i hjemmet (forældre, søskende, andre) mod 30% i den anden gruppe. Forskellen er signifikant. Da opvækstmiljøet imidlertid omfatter andre end familiemedlemmer, betyder resultatet ikke arvelighedsproblemet, hvad forfatteren heller ikke til-sigter; men det kan tages som et almindeligt udtryk for sammenhængen mellem vedvarende kriminalitet og minusfaktoren 'kriminalitet i hjemmet'.

Trods de fejkilder og den usikkerhed, hvormed nogle af disse undersø-gelser må siges at være behæftet, giver de dog sammenholdt med hin-anden *indicier for en vis sammenhæng mellem alvorlig kriminalitet hos større grupper af personer og kriminalitet i disse personers slægt*. Men noget bevis for, at denne sammenhæng beror på et arveligt an-læg, er ikke ført, så længe muligheden for en miljøbetonet sammen-hæng står åben. At de kronisk eller grovere kriminelle personer har en mere kriminel slægt end de tilfældigheds-kriminelle, *kan* forklares ved de gennemsnitligt ugunstigere omverdensfaktorer, deriblandt netop de nære pårørendes kriminalitet, som har hersket i den førstnævnte gruppe, og som ligefrem kan have skabt en kriminel tradition.

Ifølge *Lund* (1918, s. 35) var frekvensen af ugunstige miljøfaktorer bortset fra kriminalitet størst i gruppen med den højeste kriminelle belastning. Miljødifferencen var dog mindre end de øvrige differencer i de forskellige

grupper, og forf. slutter heraf, at der må foreligge karakterologiske uligheder i de forskellige gruppers familier, og at årsagen til den asociale ka-
Törnquist (1966) undersøgte materiale (se s. 53 ff.); men denne forfatter rakter må søges i en arvelig disposition. Omtrent det samme gælder det af forklarer sammenhængen ud fra et rolleteoretisk synspunkt (kap. 12), hvor (positiv eller negativ) identifikation med familiegruppen, specielt med faderen, er af væsentlig betydning.

Interessen samler sig derfor om de undersøgelser, der forsøger at belyse slægtskriminaliteten under omstændigheder, hvorved slægtsfaktoren kan *isoleres fra miljøfaktoren*.

12. FORSØG PÅ AT ISOLERE ARVEFAKTOREN

1. *Goring* (1919, s. 261 ff.) har gjort forskellige forsøg på at isolere arvefaktoren fra miljøfaktoren i sine statistiske beregninger. Han undersøger først korrelationen mellem ægtefællers kriminalitet i det foreliggende materiale. Denne viser sig at være lige så stor – 0,64 – som korrelationen med fædre- og brødrekriminaliteten. Da den jo ikke kan bero på arv, synes der heri at ligge et bevis for, at „familiesmitten“ er den afgørende faktor. Dette bevis må dog forkastes, fordi en tredje relevant faktor her spiller ind, nemlig de selektive love, som præger ægtefællevalget (assortative mating, „krage søger mage“).

Derimod finder *Goring* et afgørende bevis for arvefaktorens udtalte dominans i den omstændighed, at der kan påvises en signifikant positiv korrelation mellem faders og søns kriminalitet, ikke alene hvor faderens kriminalitet efter sin art har kunnet virke som eksempel for sønnen, navnlig ved tyveriforbrydelser, men også ved kriminalitetsformer, hvor sådan eksempeldannelse eller smitte må anses for udelukket, f. eks. brandstiftelse og navnlig sædelighedsforbrydelser. Ved at sammenholde korrelationerne i de forskellige forbrydelsesarter når *Goring* ud fra denne betragtning til at anse det for godtgjort, at „den arvede faktor i kriminaliteten er fra 0,45 til 0,5 og intensiteten af den kriminelle smitte mellem 0,05 og 0,1“ (s. 267), og han drager af hele sin undersøgelse følgende almindelige konklusioner:

a) Den kriminelle 'diatese' (tilbøjelighed), som den ytrer sig i tendensen til at blive dømt og indsat i fængsel for forbrydelse, arves efter nogenlunde samme skala som andre fysiske og mentale kvaliteter.

b) Smitten fra forholdene i hjemmet (the parental contagion) er som helhed af ubetydelig vægt i sammenligning med arvelighedens indflydelse og mentale defekter (s. 268).

Hele denne udvikling viser, at eksakte statistiske beregninger kan føre på vildspor, når fortolkningen ikke kan stå for en nærmere kritik. Det må her være tilstrækkeligt at påpege, at det dårlige, til kriminalitet disponerede miljø, naturligvis ikke behøver at foreligge i form af et direkte eksempel til bestemte forbrydelser, men kan – og som regel vil – bestå i hele den atmosfære, der omgiver barnet og den unge, se udførligere kritik hos *Sutherland and Cressey* (1960, s. 99 ff., jfr. foran s. 86).

2. *Bernhardt* (1930) har på grundlag af et omfattende aktmateriale foretaget en undersøgelse over *søskendekriminalitet*, hvor der bl. a. sondres mellem følgende to grupper:

1) Begge forældre ikke-kriminelle, men *kriminalitet* hos *bedsteforældre* eller andre nært beslægtede.

2) Ingen kriminelle forældre eller andre beslægtede.

Forf. konstaterede dobbelt så stor søskendekriminalitet i gruppe 1) som i gruppe 2) og mener, at denne forskel må være endogent betinget, da begge grupper af børn er opvokset i ikke-kriminelle hjem. – Så enkelt lader miljøfaktoren sig dog ikke eliminere. Bortset fra muligheden for en direkte påvirkning fra bedsteforældre til børnebørn må man regne med, at børnebørn af kriminelle bedsteforældre gennem forældremellemløbet udsættes for ugunstigere miljøpåvirkninger. – Det sidste er stærkt understreget af *Jonsson* (1967), der opstiller den almindelige hypotese, at det miljø, forældrene skaber for deres børn, er det samme som det, bedsteforældrene har skabt for dem (se f. eks. s. 20 og s. 221 ff.).

3. I Tyskland er der endvidere foretaget sammenlignende undersøgelser af groft kriminelle personers *børn og stedbørn*.

Den første af disse undersøgelser er foretaget af *Kuttner* (1938). Undersøgelsen omfattede 208 sikkerhedsforvarede fangers børn og stedbørn. Begge grupper af børn havde en kriminalitet, der lå over det almindelige, men kriminaliteten var langt større hos fangernes egne børn end hos deres stedbørn.

Antallet af „egne børn“ over 14 år var 149, antallet af stedbørn over 14 år 62. I den første gruppe var der 14,7% kriminelle, i den anden 9,6%. Ser man på antallet af børn, der var straffet mere end to gange, bliver forskellen væsentlig større, i første gruppe 8,0%, blandt stedbørnene kun 1,6%. Den mest iøjnefaldende forskel mellem de to grupper fremkommer dog, når man betragter henholdsvis de mandlige egne børn over 18 år (i alt 36 personer) og de mandlige stedbørn over 18 år (i alt 25 personer). Her viser forf.'s undersøgelse følgende resultater (s. 27):

Tabel 6. Kriminalitet hos sikkerhedsforvaredes egne børn og stedbørn, efter Kuttner

	Overhovedet straffet	Recidiveret flere gange	Recidiveret mindst 5 gange
36 egne børn ...	47,2 % (17 pers.)	27,8 % (10 pers.)	19,4 % (7 pers.)
25 stedbørn	20,2 % (5 pers.)	4,0 % (1 pers.)	4,0 % (1 pers.)

For pigebørnenes vedkommende var de absolutte tal meget små. Af 39 egne børn blev her 4 straffet (alle for tyveri), af 20 steddøtre var kun én straffet.

Af de anførte tal i forbindelse med oplysninger, hvorefter forbrydernes egne børn i væsentlig større omfang end stedbørnene havde svigtet i skole og erhverv, drager Kuttner den slutning, at arveligheden af et kriminalitets-anlæg er bevist, og dette så meget mere, som kriminaliteten hos de (egne) børn, der var kriminelle, viste stor lighed med faderens. Forf. anfører i så henseende (s. 35), at alle de kriminelle egne børn lige som fædrene har vist sig tidligt kriminelle (før de fyldte 25 år), at de er recidivister, og at de i de fleste tilfælde viser samme deliktsart eller hoveddeliktsretning som faderen.

Konklusionen af undersøgelsen er, at den „støtter det allerede rejste krav om sterilisation af den tidligt-kriminelle, endogene forbryder“ (s. 35).

Mod Kuttner's undersøgelse kan der rejses afgørende indvendinger. Den oplyser intet om, hvorvidt de kriminelle stedbørn har haft gunstige omverdensforhold end de egne børn, hvilket man dog må gå ud fra er tilfældet, idet de som regel ikke har tilbragt deres første leveår i stedfaderens stærkt kriminalitetsprægede hjem. Ingen af de anførte forskelle er signifikante ved 5%-grænsen. Der forefindes i udgangsmaterialet af sikkerhedsforvaringsfanger et betydeligt antal psykisk defekte personer (forf. angiver selv antallet af psykopater blandt fædrene til henved 60%). Yderligere må man regne med, at muligheden for social

arv gennem positiv identifikation med faderen vil være væsentlig reduceret i et stedsøn-stedfader forhold, hvor identifikationen ofte er negativ. Endelig – og ikke mindst – må det tages i betragtning, at undersøgelsen er præget af en klar forhåndsindstilling, jfr. forf.'s egen bemærkning s. 19 om, at han er *gået ud fra* den antagelse, at der i fænomenet kriminalitet ligger en biologisk arvelig faktor.

En supplerende undersøgelse med tilsvarende resultater omtales af v. *Neu-reiter* (1940, s. 46 ff.). For at afhjælpe den mangel, der ligger i Kuttner's begrænsede materiale, har han foranlediget en undersøgelse af lignende art med hensyn til 323 sikkerhedsforvarede fanger i en anden anstalt og deres 212 egne børn og 48 stedbørn. Denne undersøgelse hævdes at have bekræftet Kuttner's resultater „i fuldt omfang“.

Det bør nævnes, at undersøgelserne hidrører fra en periode i tysk videnskab, der opfordrer til at vise tilbageholdenhed overfor resultaterne. *Selv om* de sidst refererede undersøgelser var bekræftet ved undersøgelser over større materialer og under betingelser, der ikke lod tvivl om den videnskabelige behandlings korrekthed, ville de ovenfor nævnte svagheder ved metoden dog udelukke sikre konklusioner om arv og miljø, fordi det heller ikke her er lykkedes at eliminere forekomsten af miljøforskelle. Og hermed ville heller ikke arveligheden af *specielt kriminelle* eller antisociale tilbøjeligheder være bevist. Man måtte regne med muligheden af at stå overfor et menneskemateriale med psykiske abnormiteter af mere almindelig karakter.

Metodisk mere interessant er *Roe's* undersøgelse af pleje- og adoptivbørn med drikkældige, resp. ikke-drikkældige forældre, se i det følgende, s. 109. Jfr. ligeledes *Jonsson's* foran, s. 90 f. og s. 95, nævnte arbejde.

13. PSYKISKE ABNORMITETER I LOVOVERTRÆDERES SLÆGT

Sindssygdom

Indenfor kredsen af sindssygdomme (psykoser) forekommer såvel arvelige som ikke-arvelige sygdomme. Til de sidste hører sindssygdomme fremkaldt af forgiftninger, infektioner, hjernebeskadigelser eller indre-sekretoriske anomalier. Til de arvelige hører først og fremmest skizofreni og manio-depressiv psykose. Epilepsien behandles ofte i sammen-

hæng med psykoserne, se nærmere s. 158 ff.; arvelighedsspørgsmålet er her mere tvivlsomt.

Risikoen for *skizofreni* angives til omkring 1%. Sygdommen anses for delvis arveligt betinget, arvegangen formentlig recessiv. Om de miljøfaktorer, der spiller en rolle, ved man praktisk taget intet. Se *Fremming* (1947, s. 150 f.) og *Strömngren* (1967, s. 142 og s. 155 ff.), og *Gottesman and Shields'* resultater (*Shields*, 1967).

Sygdomsrisikoen for *manio-depressiv psykose* antages at være henimod 2%. Også denne lidelse anses for arveligt betinget, arvegangen dominant. Se *Fremming* (1947, s. 150 f.) og *Strömngren* (1967, s. 124 ff.).

Den samlede psykoserisiko angives af *Fremming* (1947, s. 152) til ca. 4%. Han anslår risikoen for en gang i livets løb at blive ramt af en psykisk lidelse eller afvigelse, der er så udpræget, at den har praktisk betydning, til 12%.

I den noget ældre kriminologi var det en almindelig og stærkt understreget antagelse, at der i stor udstrækning forekom *sindssygdom* i forbryderes slægt, og at der bestod en nær arvelig sammenhæng mellem denne slægtsbelastning og kriminaliteten.

Begrebet *sindssygdom* havde imidlertid ikke samme afgrænsning som i senere psykiatri, og resultaterne af de foretagne undersøgelser var stærkt afvigende.

Efterhånden blev det omtalte synspunkt trængt mere i baggrunden, men det er dog stadig dukket op på ny, og der foreligger også fra nyere og nyeste tid undersøgelser, hvis resultater går i den anførte retning.

Hartmann (1904-05) fandt i en undersøgelse af 132 vaneforbrydere *sindssygdom* (tallene omfatter dog også „angeborener Blödsinn“ og døvstumhed) hos mindst én af forældrene i 8 forældrepar (6,1%), medens det tilsvarende tal for 59 lejlighedsforbrydere var 2 (3,4%).

Enkelte tyske undersøgelser fra de senere år viser betydelige forskelligheder i slægtens *sindssygdoms*frekvens for henholdsvis lejlighedsforbryderes og recidivisters slægt, se navnlig *Schmid's* og *Schnell's* undersøgelser af førstegangs- og tilbagefaldsforbrydere (1935 og 1936). For de førstnævntes vedkommende fandt Schmid mindst en *sindssyg* forældrepart hos 1,6%, medens det tilsvarende tal ved Schnell's tilbagefaldsforbrydere var 6,8%. Når forbrydernes søskende og øvrige nære slægtskabskreds medtages, forekommer *sindssygdom* i 12,1% af førstegangsforbrydernes familier og i 17,7% af tilbagefaldsforbrydernes familier. Hos de som „uforbederlige“ karaktere-

risede recidivister var slægtsprocenten af sindssygdum noget højere end hos de øvrige recidivister.

I modsætning til de nu omtalte arbejder foreligger der en række mere indgående og metodisk forbedrede undersøgelser af nyere dato, som i det store og hele afkræfter påstanden om en forhøjet sindssygdomsfrekvens i de groft kriminelle personers slægt. Den vigtigste af disse undersøgelser er foretaget af *Stumpfl* (1935).

Stumpfl's udgangsmateriale er som tidligere nævnt 195 svært-kriminelle (recidivister) og 166 let-kriminelle (éngangsforbrydere). De af forf. foretagne undersøgelser viser, at recidivisternes søskende ikke er stærkere belastet med psykose end éngangsforbrydernes søskende. Tallene er henholdsvis 0,69% og 1,56%, altså størst psykoseprocent i søskenderækkerne til de let kriminelle (s. 54). Samme resultat fremkommer ved undersøgelse af de to gruppers fætre og kusiner, henholdsvis 1,04% og 1,39%. For fædrene i de to grupper fandt *Stumpfl* derimod et noget højere tal af psykoser i recidivistgruppen end hos éngangsforbryderne, henholdsvis 5,9% og 3,4%, men han anser bl. a. på grund af de absolutte tals ringe størrelse ikke en merbelastning hos recidivisterne for indiceret (s. 55).

Det kan tilføjes, at *Stumpfl* fandt en noget større hyppighed af sindssyge forældre hos sædelighedsforbrydere end i de øvrige tilfælde (s. 55). Den samme iagttagelse er i et engelsk materiale af unge lovovertrædere gjort af *Norwood East*, hvis statistik viser en signifikant større forekomst af sindssygdum hos seksualforbryderes slægt end hos andre kriminelle (1942, s. 47 og s. 65).

Hvad særlig angår skizofreni, hvor man mest har regnet med en arvelig sammenhæng med kriminaliteten, fremhæver *Stumpfl*, at det af hans undersøgelser fremgår, at der ikke hos de svært-kriminelles søskende, fætre eller kusiner er fundet noget i forhold til gennemsnitsbefolkningen eller de let-kriminelle forhøjet tal. Blandt fædrene til de svært-kriminelle er der ikke fundet et eneste tilfælde af skizofreni, hos mødrene kun et enkelt tilfælde af mistænkt skizofreni (s. st. s. 289). – Se hertil også *Korn and McCorkle* (1959, s. 252).

Ved siden af undersøgelser over psykoser i de kriminelles slægt har man også efterforsket spørgsmålet om *kriminalitet i de sindssyges slægt*. Efter tidligere opfattelse ventede man navnlig højere kriminalitetstal end det gennemsnitlige i de skizofrenes slægt, men ifølge en undersøgelse af *Kallmann* af over tusind skizofrenes slægter fandtes der ikke forhøjede kriminalitetstal i disse (ref. ef. Exner, 1949, s. 118).

Sammenfattende kan det siges, at de sidst refererede undersøgelser i almindelighed *har borttaget grundlaget for at antage en nærmere sammenhæng mellem kriminalitet og psykose i slægten.*

Det afgørende spørgsmål, „om der for en sund person, der stammer fra en med sindssygdom belastet familie, består en større risiko for at blive kriminel end for en sund person af sund familie“, *Exner* (1949), må efter disse undersøgelser besvares benægtende.

Særligt om epilepsi

Risikoen for epilepsi er omkring $\frac{1}{2}\%$. Visse former (genuin epilepsi) antages at være arveligt betinget, formentlig beroende på den forenede virkning af flere gener med forskellig arvegang, *Strömgren* (1967, s. 181 f.).

Ifølge *Lombroso* var epilepsi og kriminalitet tæt forbundne fænomener. Under indflydelse af denne teori har talrige ældre kriminologiske arbejder beskæftiget sig med forekomsten af epilepsi i de kriminelles slægt, og spørgsmålet har også i nyere undersøgelser været genstand for interesse.

En oversigt over ældre undersøgelser giver *Hallager* (1906, s. 78 ff.). Tidligere høje talangivelser – op til 15% epileptikere blandt slægtningene – har ikke kunnet stå for grundigere prøvelse. En dansk fangeundersøgelse af henved 4000 fanger indsat i danske strafanstalter i årene 1894–1904 viste epileptiske forældre for godt 2% af fangernes vedkommende, jfr. *Hallager* (s. st.), hvor det tilføjes, at de således belastede fanger ikke havde udvist en særpræget kriminalitet.

I nyere tyske undersøgelser er der fundet en noget forhøjet forekomst af epilepsi i visse forbrydergruppers slægt. Der er dog ikke tale om en bekræftelse af *Lombroso's* generelle teori, men om sammenhæng af speciel og i øvrigt ret tvivlsom karakter.

Stumpfl (1935, s. 89 ff. og s. 290) angiver blandt recidiverende *voldsforbrydere* af ren type at have fundet epilepsi i slægten i mere end gennemsnitlig målestok. Den gruppe udgangspersoner, der her er tale om, består dog kun af 16 personer, og de forefundne tal af sikre epilepsitilfælde i slægterne er sikkert for små til at tillade statistisk signifikante slutninger.

Ved en undersøgelse med modsat udgangspunkt, idet den beskæftiger sig med forekomsten af *kriminalitet i epileptikeres* slægt, har *Conrad* fundet forhøjede kriminalitetstal hos børn, hvis forældre lider af arvelig epilepsi, i

modsatning til tilfælde, hvor epilepsien er traumatisk (ref. ef. Exner, 1949, s. 118-19).

På grundlag af disse undersøgelser mener *Exner* at kunne fastslå, at der i genuine epileptikeres afkom overgennemsnitligt forekommer karakterer med særlig kriminell risiko, specielt i retning af *eksplosiv volds- og sædelighedskriminalitet* (s. st.).

De ovenfor nævnte tvivlsomme undtagelsestilfælde giver ikke grundlag for at antage en arvebiologisk begrundet sammenhæng mellem kriminalitet og forekomst af epilepsi i lovovertræderes slægt, jfr. usikkerheden med hensyn til epilepsiens arvelighed.

Åndssvaghed og andre intelligensdefekter

Nyere danske undersøgelser angiver åndssvaghedsfrekvensen til 1-2% og synkefrekvensen til 2-10%. Tallenes størrelse afhænger i nogen grad af de anvendte kriterier. *Strömberg* (1967, s. 292) antager, at Fremming's tal for sinker (1947, s. 150 f.) på 2% vil tredobles, hvis problemfri tilfælde medregnes. — Se i øvrigt *Rasmussen og Andersen* (1943), *Bredmose* (1944), *Rasmussen og Christiansen* (1947), *Torpe* (1948), *Kemp* (1960). *Berg* (1966) angiver åndssvage-prævalensen til ca. 1% for mænd og ca. 2/3 % for kvinder.

De lettere tilfælde er som regel arvelige, arvegangen dominant. Tvillingundersøgelser støtter stærkt denne opfattelse (*Shields*, 1967). De eksogent betingede tilfælde (fødselstraumer, sygdomme under graviditet, uheldig kombination af blodgrupper, røntgenbestråling m. v.) angives beliggende mellem 20 og 50% af samtlige (*Kemp*, 1960, s. 190).

Heller ikke med hensyn til åndssvaghed støtter nyere forskning ældre hypoteser om sammenhæng mellem kriminalitet og psykisk defekt i slægten. Ganske vist er åndssvaghed, navnlig i de lettere grader, i vidt omfang en arvelig defekt, og det bestrides ikke, at lettere åndssvaghed medfører en særlig kriminalitetsrisiko, der for så vidt er arveligt betinget. (Denne risiko reduceres i nyere tid dog væsentligt gennem skolevæsenet, åndssvageforsorgen og den almindelige sociale for-
sorg). Derimod bestrides det, at der i groft kriminelle persongrupper slægt skulle forekomme en væsentlig forøget hyppighed af åndssvaghed, sammenlignet med, hvad tilfældet er i let kriminelle personers slægt eller i gennemsnitsbefolkningen. Det må dog herved bemærkes, at vanskelighederne ved i større slægtsundersøgelser at bestemme tilstedeværel-

sen af lettere tilfælde af åndssvaghed og hertil grænsende tilfælde af svag begavelse er meget betydelige, og at de resultater, der meddeles, allerede af den grund er behæftet med en ikke ringe usikkerhed.

Den mest indgående undersøgelse er atter her foretaget af *Stumpfl* (1935, s. 101 ff. og s. 290 f.). Han fandt kun ganske ringe, absolut ikke signifikante forskelle i antallet af åndssvage (debile og imbecile) i tilbagefaldsforbrydernes og éngangsforbrydernes slægt. I den første gruppe var procenten blandt søskende 3,11 og blandt fætre og kusiner 2,3. I den anden gruppe blandt søskende 2,08 og blandt fætre og kusiner 1,9. – Efter *Stumpfl*'s opfattelse kan der kun tales om en middelbar sammenhæng mellem åndssvaghed og kriminalitet i den forstand, at sådanne karakterabnormiteter, som betinger svær kriminalitet, i reglen kan iagttages hos ringe eller udpræget svagt begavede (s. 105).

Derimod fandt *Riedl* (1933) et betydeligt større antal svagtbegavede hos de tidligt-kriminelles søskende end hos de sent-kriminelles søskende, nemlig blandt 918 søskende i førstnævnte gruppe 13,6% og blandt 809 søskende i sidstnævnte gruppe 3,8%. Herved bemærkes, at denne forfatter til 'Schwachsinn' medregner tilfælde, hvor der er konstateret væsentlige vanskeligheder i folkeskolen (s. 126). – For fædrenes vedkommende konstateredes kun uvæsentlig difference (henholdsvis 4,5 og 3,0% svagt begavede).

Psykopati

Hyppigheden af psykopati angives stærkt varierende, og tallene er i høj grad usikre på grund af de definatoriske og diagnostiske vanskeligheder, der knytter sig til begrebet, se i det følgende s. 194 ff. Efter danske angivelser varierer de mellem 3%, *Fremming* (1947, s. 150 f.), og 6–7%, *Dickmeiss* (1942–43).

Da psykopatien ikke er nogen sygdom, men en personlighedsafvigelse (se nærmere i det følgende s. 153 f.), kan der ikke være tale om en arvebiologisk enhed. *Strömngren* (1967, s. 268) antager dog, at der eksisterer et anlæg til psykopati i almindelighed, snarere end til en bestemt klinisk type; arvegangen er ukendt. Miljøet spiller under alle omstændigheder en afgørende rolle for tilpasningen.

Medens nyere kriminologi som overfor omtalt tager afstand fra teorien om arvesammenhæng mellem kriminalitet og slægtsbelastning med sindssygdom, epilepsi og åndssvaghed, antager den, at en sådan sammenhæng muligvis eksisterer for psykopatiens vedkommende.

Som repræsentant for denne opfattelse kan nævnes *Exner*. På grund-

lag af en række undersøgelser – hvoraf de vigtigste refereres straks nedenfor – hævder han, at der utvetydigt („eindeutig“) er ført bevis for en arvesammenhæng mellem psykopati og kriminalitet. Tilbagefaldsforbryderne har nemlig en overordentlig høj direkte belastning med psykopati, lejlighedsforbryderne derimod en væsentlig lavere. Det kan kun tydes således, at forældrenes psykopati arvemæssigt manifesterer sig i børnenes hårdnakkede kriminalitet (1949, s. 119 ff.).

Mod opfattelsen i denne absolutte skikkelse må der dog tages kritiske forbehold.

Exner bygger navnlig på to sæt undersøgelser, nemlig 1) *Schnell's* og *Schmid's* undersøgelser over slægtsbelastningen hos henholdsvis 502 tilbagefaldsforbrydere og 502 førstegangsforbrydere og 2) *Stumpfl's* undersøgelser.

Schnell (1935, s. 43 ff.) sidestiller psykopati og selvmordstilfælde ud fra det synspunkt, at den sjælelige forfatning, der fører til selvmord, meget ofte må betegnes som psykopatisk. Spørgsmålet om psykopati i slægten besvares i den foreliggende undersøgelse på grundlag af et meget usikkert materiale, nemlig probandernes og de lokale myndigheders oplysninger om, hvorvidt der hos forældre og søskende er konstateret „påfaldende egenskaber“, såsom brutalitet, hidsighed, ødselhed, social uduelighed etc. Forf. bruger derfor også typiseringen 'påfaldende karakter', i stedet for 'psykopati'. Den af *Schmid* (1936, s. 20 ff.) foretagne undersøgelse af kontrolgruppens 502 førstegangsforbrydere arbejder med et tilsvarende aktmateriale og bygger altså diagnosticeringen af psykopati i slægten på samme tvivlsomme grundlag. Resultaterne af undersøgelseerne sammenfattes således:

Tabel 7. „Påfaldende karaktertræk“ og selvmord hos forældrene til tilbagefalds- og førstegangsforbrydere, efter *Schnell* og *Schmid*

	Tilbagefaldsforbrydere	Førstegangsforbrydere
Påfaldende karaktertræk	175 fædre, d.v.s. 35 % 99 mødre, d.v.s. 20 %	41 fædre, d.v.s. 8,1 % 29 mødre, d.v.s. 5,7 %
Selv mord	15 fædre, d.v.s. 3,0 % 3 mødre, d.v.s. 0,6 %	5 fædre, d.v.s. 1,0 % 2 mødre, d.v.s. 0,4 %

Stumpfl (1935, s. 145 ff. og s. 293–94) meddeler følgende tabel over forekomsten af abnorme personligheder (psykopater) i éngangsforbrydernes og tilbagefaldsforbrydernes slægt:

Tabel 8. Abnorme personligheder (psykopater) hos slægtninge til éngangs- og tilbagefaldsforbrydere, efter *Stumpfl*

	Samlet antal	Deriblandt abnorme personligheder	
		absolut	i procent
Éngangsforbrydernes fædre	149	10	$6,7 \pm 2,05$
Tilbagefaldsforbrydernes fædre	169	53	$31,4 \pm 3,57$
Éngangsforbrydernes søskende	560	39	$7,0 \pm 1,08$
Tilbagefaldsforbrydernes søskende	336	116	$34,5 \pm 2,59$
Éngangsforbrydernes fætre og kusiner	1256	50	$4,0 \pm 0,55$
Tilbagefaldsforbrydernes fætre og kusiner	627	56	$8,9 \pm 1,07$

Tallet efter $\pm$ er middelfejlen.

Til disse tal følger forfatteren dog selv den bemærkning (s. 146), at en eksakt optælling af psykopater principielt ikke er mulig, da der mellem psykopati og normal karakterbeskaffenhed i alle retninger er flydende overgange. „Dog forekom det os ønskeligt at anlægge en, om end vilkårlig og utvivlsomt også subjektiv målestok på materialet for nogenlunde at anskueliggøre iagttagelserne gennem tal“.

Det kan nævnes, at *Lund* (1918, s. 84) – der også påberåbes af *Exner* – regnede med betydeligt lavere psykopatital i slægterne til sine udgangspersoner, men dog konstaterede væsentlige differencer i samme retning som *Stumpfl*: i gruppen af vanrøgtede og kriminelle børn hørte en af forældrene til gruppen psykisk påfaldende eller hysteriske personer i 10,1% tilfælde, i den ikke-kriminelle kontrolgruppe var den tilsvarende procent kun 1,8.

Som det fremgår af det allerede anførte, hviler de diagnoser, der ligger til grund for de anførte tal, til dels på usikre oplysninger og har i det hele en noget subjektiv karakter.

Selv om man imidlertid godtager de foretagne skøn og anerkender det som dokumenteret, at forekomsten af psykopati ligger langt over det gennemsnitlige i hårdnakket kriminelle personers nærmeste slægt,

er beviset for den arvelige sammenhæng stadig meget usikkert. Man kan ikke se bort fra, at psykopati er et højest uskarpt fænomen, ved hvis diagnosticering ikke blot rent biologiske kriterier, men tillige sociale vurderinger anlægges, og ved hvis genese omverdenspåvirkninger i høj grad gør sig gældende. Relevansen af den kerne i fænomenet, der overhovedet kan være genstand for arv, lader sig vanskeligt påvise. Efter herskende psykiatrisk og arvebiologisk opfattelse kan det ikke anses for sikkert, at en sådan kerne kan eksistere; arvesynspunktet synes i hvert fald ikke at kunne føres videre end til en erkendelse af, at afkommet af psykopater i et vist omfang også bliver psykopater (psykisk påfaldende), og forbindelsen med kriminaliteten bliver kun indirekte, nemlig for så vidt der ved den pågældende psykopatiform består en øget kriminalitetsrisiko. Stilles problemet på samme måde, som det f. eks. af *Exner* blev stillet vedrørende arvesammenhæng mellem sindssygdom og kriminalitet, idet der spørges, om en ikke-psykopatisk person af psykopatisk familie frembyder større kriminalitetsrisiko end en ikke-psykopatisk person af en psykisk sund familie, ses det ikke, at den hidtidige forskning har givet et blot nogenlunde sikkert grundlag for et bekræftende svar. — Se også hertil *Jonsson's* foran (s. 91) refererede opfattelse af socialarv.

14. ALKOHOLISME I SLÆGTEN

En vanskelighed ved vurderingen af de foreliggende undersøgelser vedrørende sammenhængen mellem alkohol og kriminalitet beror på, at de benytter udtryk som 'alkoholisme', 'kronisk alkoholisme', 'drikfældighed' etc. i uklar og forskellig betydning, se om terminologien nærmere i afsn. 35. Fælles for de varierende begreber, hvormed der opereres, er dog, at de hovedsagelig sigter til varigt og betydeligt alkoholmisbrug. En anden vanskelighed ligger i, at der ikke foreligger sikre oplysninger om frekvensen af alkoholmisbrug i den almindelige befolkning.

Såvel de almindelige alkoholvaner som misbrug af alkohol er stærkt varierende til forskellige tider, fra land til land og indenfor forskellige befolkningsgrupper. I områder, hvor alkoholforbruget (og -misbruget) er lavt, må de personer, der alligevel bliver alkoholister, have meget alvorlige grunde til det. Her vil genetiske faktorer kunne spille en stor

rolle. På den anden side vil alkoholister i en befolkningsgruppe med udbredt alkoholforbrug tælle relativt mange, som ikke har specifikke, individuelle grunde til deres drikkeri, *Strömgren* (1967, s. 63, se også 1962, s. 333–34).

I Sverige har man i 1945-46 beregnet, at den mandlige befolkning tæller ca. 15.000 alkoholister og ca. 35.000 „andre grove misbrugere“, hvilket i byerne, hvor misbruget er størst, skulle svare til en halv procent af den mandlige befolkning over 15 år. Ved en beregningsmetode, der er baseret på amerikanske undersøgelser, har man ud fra dødeligheden ved leverskrumpning anslået antallet af alkoholister i Danmark til 32.000. Nogle sagkyndige anser dog dette tal for at ligge en del over det virkelige. *Skyum-Nielsen* (1966) mener på grundlag af sagkyndiges skøn, at det er for lavt og anslår antallet af alkoholikere til 50.000-100.000 mænd (ca. 3–6% af den voksne mandlige befolkning) og 5.000 kvinder (ca. 0,3% af den voksne kvindelige befolkning), idet dog 'alkoholiker' ikke blot omfatter personer, der *er*, men også personer, der *kan komme* i afhængighedsforhold til alkohol. Denne afgrænsning er så vid og så vag, at de meddelte tal bliver lidet oplysende. På basis af oplysninger fra alkohol- og hospitalsklinikker har man anslået, at 4–5.000 patienter årligt behandles for alkoholisme her i landet. (Se hertil Alkoholkommissionens afsluttende betænkning, 1960, s. 41 ff.).

Nyere arvelighedsforskning stiller sig afvisende eller skeptisk overfor påstande om *arveligt betinget* skizofreni, manio-depressiv psykose, generel parese, præsenile og senile psykoser, epilepsi samt oligofreni hos alkoholikeres afkom. Heller ikke synes der grund til at antage, at en tilsyneladende „arvelig belastning“ skulle kunne skyldes en af alkoholforgiftning forårsaget kim- eller fosterbeskadigelse. Snarere synes der at kunne være tale om, at den ofte konstaterede sammenhæng mellem alkoholiske forældre og kriminelle børn beror på nedarvning af en psykopatologisk insufficiens, oftest bestemte typer af psykopati, for hvilke alkoholismen og kriminaliteten hver på sin måde er symptomatisk; men ved siden heraf må der utvivlsomt regnes med, at den såkaldte „arvelige belastning“ i vidt omfang er et miljøbetinget fænomen, idet børn, der er opvokset i et af alkoholisme præget hjem, naturligtvis i særlig grad er udsatte for socialt handicap og positive miljøskader.

Strömgren understreger, at mange tilfælde af alkoholisme er miljø-

betinget. I de tilfælde, hvor arvefaktoren er af betydning, betragtes sammenspillet mellem arv og miljø i alkoholismens genese som så in-trikat, at det på det nærmeste må anses for uløseligt. Man kan i det højeste gætte på, at fremtidige resultater vil vise, at kun en lille del af alkoholismen kan henføres til specifikke genetiske faktorer, mens hovedparten af de arveligt betingede tilfælde har deres baggrund i genetisk betingede personlighedsforstyrrelser, som kan føre i mange forskellige retninger; kun en enkelt af vejene peger mod alkoholismen, (1962, s. 336–37).

I det følgende skal der gives et kortfattet referat af nogle enkelte undersøgelser.

Geill (1906, s. 84 f.) erholdt oplysning om alkoholisme hos forældre til 600 éngangs-straffede i 110 tilfælde (godt 18%). For de 1142 recidivister var det tilsvarende tal 340 (30%). Forf. anser tallene for pålideligst for de kun én gang straffede, da „ikke faa Recidivister utvivlsomt forsætlig her som ved andre Oplysninger, der daarligt kan kontrolleres, giver urigtige Besvarelser“. Han tillægger ikke desto mindre (s. 90) forskellen, der er væsentlig større end ved andre belastningsfaktorer i hans undersøgelse, en vis relevans: „skal der tales om en særlig til Forbrydelse ledende Degeneration, maa det ... væsentlig være den, som har sin Rod i Forfædrenes Alkoholisme“.

Lund (1918, s. 62 ff.) oplyser, at 36% af hans samlede materiale af kriminelle børn, 40% af 175 drenge på opdragelsesanstalten Hall havde drikfældige fædre, medens procenten i den ikke-kriminelle kontrolgruppe var 8,1. Endnu større forskel viste alkoholisme hos mødrene: 7,7% hos Hall-drengene, 0,4% hos kontrolgruppen. Forfatteren anfører til sammenligning resultater af undersøgelser i andre lande og forklarer de store variationer som til dels begrundet i forskellige bestemmelser af begrebet alkoholisme, drikfældighed etc. „Som ubestridelig kendsgerning bliver dog tilbage, at efter samtlige nøjagtigere udførte undersøgelser stammer mindst $\frac{1}{4}$ af de vanrøgtede og kriminelle unge fra drankere“ (s. 66).

Berntsen og Christiansen (1955) har i en undersøgelse af arresthusfanger påvist, at 29% af probanderne havde en drikfældig fader og/eller moder. Der var i øvrigt højere tal for drikfældighed blandt dem, der havde drikfældige forældre, end blandt dem, hvis forældre ikke misbrugte alkohol. På den anden side blev ikke mindre end 60% af de fanger, der voksede op i hjem uden alkoholmisbrug (mod 72% af fanger fra hjem med misbrug), selv misbrugere, i det mindste lejlighedsvis.

Törnquist (1966, s. 116 ff.) meddeler, at blandt de biologiske fædre til de

af ham undersøgte ikke-recidiverede forvarede var 25 af 127, d. v. s. 20%, kroniske misbrugere; blandt de flere gange recidiverede fandtes 49 af 153 eller 32% kroniske misbrugere.

Jonsson (1967, s. 85) fandt 41% alkoholmisbrugere blandt fædrene til de asociale drenge på Skå mod 18% i en ikke-kriminel kontrolgruppe.

Resultaterne af disse undersøgelser er sammenfattet i tabel 9.

Tabel 9. Oversigt over resultaterne af ældre og nyere undersøgelser vedrørende alkoholmisbrug hos forældrene til kriminelle og ikke-kriminelle

	Drikk. fædre %	Drikk. mødre %	Mindst én drikk. forældrepart %
Geill, 1906, éngangsstraffede recidivister			18,33 30,47
Hartmann, 1904-05, lejlighedsforbr. vaneforbrydere	11,9 27,3	1,7 6,8	
Lund, 1918, ikke-kriminelle børn kriminelle børn	8,1 39,6	0,4 7,7	
Stumpfl, 1935, éngangsforbrydere recidivister	10,0 34,7	1,2 2,1	
Schmid, 1936, førstegangsforbrydere	14,7	0,0	
Schnell, 1935, recidivister	39,4	2,4	
Riedl, 1933, sent-kriminelle tidligt-kriminelle	23,0 48,5	1,0 3,5	
Berntsen og Christiansen, 1955, arresthusfanger			29
Törnquist, 1966, ikke-recidiverede, løsladt fra interneringsanstalt	20		
fleregangsrecidiverede	32		
Jonsson, 1967, kriminelle drenge ikke-kriminelle drenge	41 18		

Det billede, som undersøgelser som disse giver af betydningen af den direkte belastning med alkoholisme for den hårdnakkede kriminalitet, bekræftes ved undersøgelser af alkoholisme hos de kriminelles *søskende*.

Således viser *Schnell's* og *Schmid's* undersøgelser, at procenten af

alkoholikere blandt tilbagefaldsforbrydernes brødre er langt større end hos førstegangsforbrydernes brødre, nemlig henholdsvis 7% og 1,2%.

Interessant er en indgående undersøgelse af *Roe* (1945, s. 115 ff.), hvor 36 plejebørn af svært belastede alkoholister sammenlignes med 25 plejebørn af normale forældre. I ingen af de to grupper forekom der omkring 30-års alderen alkoholisme, skønt man blandt alkoholistbørnene – efter amerikanske erfaringer – skulle have forventet omkring 20%. Der er heller intet, der tyder på en forøget psykosehyppighed i denne gruppe. En del af alkoholistbørnenes naturlige fædre var kriminelle, og nogle havde løsagtige mødre. Ingen af de drenge, der i den tidligste ungdom havde begået tyverier, havde dog haft kriminelle fædre, og ingen af de piger, der omkring puberteten havde været løsagtige, havde haft løsagtige mødre.

Kaij (1960) fandt ved undersøgelse af 174 tvillingpar, hvoraf 48 énæggede og 126 toæggede, at alkoholismens nedbrydende virkninger, specielt på det intellektuelle område, ikke var korreleret med mængden af den daglige alkoholnydelse. Man måtte snarere omvendt antage, at de psykiske defekter i visse tilfælde kunne være årsag til misbruget. Det samme gjaldt organiske defekter. Han konkluderer, at genetiske faktorer spiller en vis rolle for drikkevanerne og en betydelig rolle for forekomsten af kronisk alkoholisme, se særlig kap. VI, VII og XI.

Partanen, Bruun and Markkanen (1966) har på et finsk tvillingmateriale bestående af 902 mandlige par i alderen 28-38 år undersøgt arvefaktorens og miljøets indflydelse på bl. a. alkoholvaner, alkoholisme og de sociale konsekvenser af misbrug (herunder anholdelser for beruselse). Ved en faktoranalytisk vurdering af materialet finder de sammenhæng mellem anlæg og alkoholvaner klassificeret i afholdenhed, normalt forbrug og stort forbrug, det sidste defineret lavt, nemlig mere end 7,5 cl ren alkohol ved begge de to sidste tilfælde, hvor den pågældende har drukket. Anholdelse for beruselse, sociale komplikationer og alkoholisme synes uafhængige af arv. „Lack of control“, et komplekst begreb, der bl. a. indeholder „loss of control“, og „inability to stop“, men også data vedrørende forbrugets størrelse, synes hos yngre at være arveligt betinget, medens dette ikke gælder hos ældre. Det antages derfor, at miljøfaktorer spiller en med alderen voksende rolle for udviklingen af alkoholforbrug og -virkninger (se særlig afsnit IV samt s. 128 ff.). I øvrigt fandtes ingen tegn på, at addiktivt drikkeri, d. v. s. et drikkeri, hvor den pågældende er *afhængig* af alkoholen, var arveligt betinget.

Alt i alt giver den lange række af foretagne undersøgelser sikre vidnesbyrd om en meget betydelig frekvens af alkoholisme hos kriminelle personers slægtninge, navnlig hos forældrene og først og fremmest hos fædrene. Den er gennemgående langt større for recidivistgruppernes end for éngangsforbrydernes vedkommende. Ved sammenligning af tallene fra ældre og nyere undersøgelser må det dog erindres, at drikkeriet tidligere var af væsentlig større omfang, end tilfældet er nu. *Blandt minusfaktorerne er forældrealkoholismen en af de vigtigste, uden at der dog herfra kan drages nogen slutning om en arvelig sammenhæng med kriminalitet.* – Se i øvrigt om alkoholens betydning for kriminaliteten i bind II.

15. TVILLINGFORSKNING

Problem og metode

Navnlig i nyere tysk kriminologi har man ment at kunne føre afgørende bevis for arvefaktorens relevans i forhold til miljøfaktoren gennem *jævnførelse af énæggede og toæggede tvillingers kriminalitetsforhold*. Bevisførelsen beror i korthed på følgende betragtning: énæggede tvillingers arveanlæg (kombination af gener) er identiske, medens toæggede tvillinger arvemæssigt ikke frembyder større lighed end søskende i almindelighed. I henseende til miljøforhold må begge arter af tvillinger antages at have indbyrdes nogenlunde lige vilkår. Viser erfaringen, at der indenfor énæggede tvillingpar består en væsentlig større overensstemmelse (konkordans) med hensyn til kriminalitet, end tilfældet er for de toæggede pars vedkommende, må kriminaliteten i overvejende grad være arvemæssigt betinget. Gennem undersøgelser, som nedenfor skal refereres, har man hævdet at have tilvejebragt sikkert erfaringsmateriale i nævnte retning.

Tvillingmetoden er af kriminologien overtaget fra den arvebiologiske forskning, hvor dens betydning først er påpeget af *Francis Galton* i en artikel i 1875 og senere systematisk udbygget i „*Inquiries Into Human Faculty*“ (1883). Siden er den navnlig udviklet af *Siemens* (1924). Med hensyn til biologiske processer, navnlig udviklingen af legemlige sygdomme, har man ved sammenligning af rækker af énæggede og toæggede tvillinger kunnet påvise en væsentlig højere grad af overensstemmelse hos de førstnævnte end hos de sidstnævnte, og det

samme gælder med hensyn til visse mentale defekter og sygdomme. Overensstemmelserne eller konkordansen antages at stå i sammenhæng med det pågældende forholds arvelighed. Navnlig tidligere har man været tilbøjelig til at drage den slutning, at hvor der konstateres gennemgående konkordans med hensyn til et vist fænomen hos tvillinger, der ligner hinanden særdeles meget, da taler dette for fænomenets udelukkende eller overvejende arvelige natur, *Lange* (1929, s. 12).

Her i landet er én af hver 80 fødsler en tvillingfødsel, hvilket svarer til et antal af sådanne fødsler på godt 1000 årligt. Ca. en fjerdedel af parrene antages at være énæggede (identiske, monozygotiske – MZ). Énæggede par er altid énkønnede. Ca. tre fjerdedele af parrene er toæggede (ikke identiske, dizygotiske – DZ). Toæggede par er for ca. halvdelen vedkommende énkønnede. Tvillingdødeligheden er noget større end for enkeltfødte og større for énæggede end for toæggede. 1 af hver 50-60 personer i den samlede danske befolkning antages at være en tvilling.

Énæggede tvillinger er udviklet af én ægcelle befrugtet med én sædcelle. Ægget spaltes på et tidligt tidspunkt, i almindelighed indenfor 1 til 3 dage, men undertiden op til ca. 3 uger efter befrugtningen. Tidspunktet er bl. a. bestemmende for forekomsten af en eller flere fælles fosterhinder. Sådanne „siamesiske tvillinger“ har delt sig relativt sent. Endnu senere delinger medfører dobbeltmisdannelse. De tidligt adskilte énæggede tvillinger har to choria (chorion er betegnelse for den mellemste af fosterhinderne).

Toæggede tvillinger opstår ved, at to æg befrugtes med hver sin sædcelle. De har altid to choria.

Nogen absolut pålidelig metode til sontring mellem énæggede og toæggede tvillinger findes ikke. Tidligere regnede man med, at diagnosen kunne stilles sikkert ved undersøgelse af fosterhinderne. Dette slår ikke til, men én chorion forekommer kun hos énæggede. Diagnosen efter denne metode kræver specialundersøgelser, der kun kan foretages ved fødslen. I praksis er det bedste kriterium udtømmende undersøgelser af blodgrupperne, der antages at give ca. 98% sikkerhed for diagnosticeringen af de énæggede. Ved at inddrage visse andre kendetegn kan diagnosen stilles med praktisk taget 100% sikkerhed (*Kemp*, 1956, s. 238). Ved anvendelsen af nogle få kendetegn kan man opnå en sikkerhed på énæggethedsdiagnosen på mere end 90%.

Princippet i sådanne sammenligninger er, at man arbejder med arveligt betingede kendetegn med stor manifestationsgrad og stor miljøresistens. Blodgrupperne er opstillet efter forekomsten af sådanne arvelige egenskaber (100% manifestationshyppighed og – så vidt man ved – absolut miljøresistens). De vigtigste andre kendetegn, som man tillægger vejledende be-

tydning, er øjenfarve, hårfarve og fingeraftryk, hvor små forskelle dog ikke giver absolut sikkerhed for, at de pågældende tvillinger er toæggede.

Ved diagnosticeringen går man frem på den måde, at man efter udskillelsen af de tokønnede, der nødvendigvis må være toæggede, sammenligner tvillingerne med hensyn til de ovenfor nævnte træk, idet en hvilken som helst forskel ved blodgruppernes egenskaber medfører, at man betragter det pågældende par som toægget. Når hensyn tages til manifestationshyppighed og miljøresistens hos de andre egenskaber, kan man opnå en noget forøget sikkerhed i tvivlstilfælde. Processen medfører altså, at man får identificeret en gruppe af sikkert toæggede par. Tilbage bliver en restgruppe, som, hvis blodgruppesammenligningerne er gennemført omhyggeligt, indeholder alle de énæggede samt højst 1–2% toæggede, jfr. *Harvald and Hauge* (1965).

En meget simpel metode består i sammenligning af hårfarve og øjenfarve samt indhentning af oplysninger om, hvorvidt de to tvillinger er blevet forvekslede af deres nærmere pårørende som børn, dog ikke som spæde. Ved at udskille de forvekslede med samme hår- og øjenfarve kan man regne med at finde mindst 90% af de énæggede.

Transplantation af væv (f. eks. hud) fra en tvilling til den anden kan kun gennemføres hos énæggede. Lykkes en sådan operation, får man derigennem fuld sikkerhed for, at parret er énægget.

Med hensyn til de énæggede tvillingers udviklingsforløb anføres en række slående ligheder fra sygehistoriernes område, jfr. de til dels kuriøse eksempler hos *Thomsen* (1930, s. 90 ff.).

Resultater

Den første systematiske undersøgelse af kriminelle tvillinger er den tyske læge *Johannes Lange's* i 1929 publicerede „*Verbrechen als Schicksal*“.

Lange's materiale omfatter – efter udskillelse af nogle få tilfælde (s. 12 ff.) – 30 tvillingpar, i hvilke mindst den ene partner (udgangspersonen) er straffet. Materialet stammer fra den kriminalbiologiske aktsamling i München, fra bayerske fængsler og fra „*Deutsche Forschungsanstalt für Psychiatrie*“. Oplysninger om tvillingforholdet stammer fra den pågældende institution og som regel også fra udgangspersonen selv. Efter konstatering af tvillingforholdet stilledes æggethedsdiagnosen, og eventuel kriminalitet (frihedsberøvelse) hos partneren blev undersøgt. Af de 30 par var de 13 énæggede, de 17 toæggede af samme køn. Af de 13 énæggede par var også partneren undergivet frihedsstraf

i de 10 tilfælde; af de 17 toæggede par gjaldt det kun 2 af parrene (s. 14). Lange drager heraf følgende konklusion:

„Enæggede tvillinger forholder sig overfor forbrydelse ganske overvejende konkordant, toæggede derimod ganske overvejende diskordant. I overensstemmelse med tvillingmetodens betydning må vi deraf slutte, at anlægget spiller en ganske overvejende rolle blandt forbrydelsesårsagerne“ (s. 14).

Det må bemærkes, at der blandt Lange's konkordanstilfælde findes flere, hvor overensstemmelsen med hensyn til kriminalitet er begrænset, idet broderen vel er straffet, men frembyder en efter art og omfang ganske anden kriminalitet end udgangspersonen (jfr. s. 83 f.). På den anden side giver forf. særlige forklaringsgrunde for de tre tilfælde, hvor der trods (formentlig) énæggethed foreligger diskordans. I hvert fald i to af disse antages den kriminelle partner at have haft en alvorlig hjernebeskadigelse, som har været kausal for kriminaliteten (s. 73 ff.).

Efter offentliggørelsen af Lange's arbejde er der foretaget en række undersøgelser vedrørende kriminelle tvillinger af forskellige forskere. En oversigt over disse undersøgelseres resultater gives i tabel 10.

Tabel 10. Oversigt over resultater af de hidtidige kriminologiske tvillingundersøgelser

		Enæggede				Toæggede, énkønnede			
		I alt	Konk.	Disk.	Konk. %	I alt	Konk.	Disk.	Konk. %
Lange	(1929)	13	10	3	76,9	17	2	15	11,8
Legras	(1932)	4	4	0	100,0	5	0	5	0,0
Rosanoff									
m. fl.	(1934)	37	25	12	67,6	28	5	23	17,9
Stumpfl ¹	(1936)	18	11	7	61,1	19	7	12	36,8
Kranz ¹	(1936)	31	20	11	64,5	43	23	20	53,5
Borgström	(1939)	4	3	1	75,0	5	2	3	40,0
Yoshimasu ²	(1961)	28	17	11	60,6	18	2	16	11,1
I alt		135	90	45	66,7	135	41	94	30,4

1. 1 par findes hos såvel Kranz som Stumpfl; det er kun medregnet hos Stumpfl.

2. Tallene stammer fra to undersøgelser (1941 og 1947) vedrørende henholdsvis 33 og 13 tvillingpar, publiceret samlet på engelsk, 1961.

Bortset fra *Legras'* arbejde, der viser fuldstændig konkordans for de énæggede og fuldstændig diskordans for de toæggede tvillinger, men som på grund af udvælgelsesmetoden er mindre indicerende, viser de senere undersøgelser et mindre klart helhedsbillede end *Lange's* (gennemgående flere diskordante tilfælde blandt de énæggede og gennemgående langt flere konkordante tilfælde blandt de toæggede). Men de peger dog i samme retning, og af hensyn til *den principielle diskussion* stilles resultaterne af alle undersøgelserne sammen. De omfatter i alt 270 tvillingpar ligeligt fordelt mellem de to arter af tvillinger, og opstillingen viser, at *medens nøjagtig to trediedele af de énæggede forholdt sig konkordant med hensyn til kriminalitet og kun en trediedel diskordant, var forholdet for de toæggede tvillingpars vedkommende 30% konkordante og 70% diskordante.*

Imidlertid er *den videnskabelige værdi* af denne sammenstilling dog ret anfægtelig, da de forskellige forskere opererer med forskellige udvalgskriterier og forskellige kriminalitets- og konkordansbegreber. Af større interesse er derimod en gennemgang af de enkelte undersøgelser. Her skal der gøres rede for de metodisk interessante arbejder fra 1936 af *Stumpfl* og *Kranz*. En ny dansk undersøgelse af *Christiansen* skal kort omtales.

Stumpfl's materiale omfatter 65 tvillingpar med en kriminel partner som udgangsperson. Udgangsmaterialet tæller imidlertid 550 par fra fængsler og fra den kriminalbiologiske aktsamling i München. Den meget væsentlige reduktion af dette materiale er bl. a. sket af rejsetekniske hensyn. De 65 par fordeler sig således: 18 énæggede (deraf 3 kvindelige par), 19 toæggede (deraf 2 kvindelige) af samme køn, samt 28 toæggede af forskelligt køn (s. st. s. 16). Forf. har personlig opsøgt samtlige tvillingpar, men har dog i „enkelte undtagelsestilfælde“ kun set den ene og har da stillet énæggethedsdiagnosen „med fuldkommen sikkerhed“ på grundlag af fotografier (s. 17).

Hvad angår konkordansspørgsmålet sonderer undersøgelsen mellem *forskellige grader af konkordans*. Den *første grad* beror på det rent formelle kriterium, om begge partnere ifølge strafferegistret er straffede eller ej. Dog vil forf. bortse fra rene bagatelforseelser (og derved udøve et ikke helt kontrollabelt skøn, jfr. s. 18). På den anden side må konkordans af *første grad* til en vis grad bero på tilfældigheder. Dette kommer særlig frem hos *Stumpfl*, når han i to tilfælde lader tvillingpar gælde som diskordante, fordi den ene ikke er indført i strafferegistret, uanset at det beror på en fejltagelse, idet han i virkeligheden er straffet (s. 20). Som det vil ses af tabel

10, er forskellen mellem de énæggede og toæggede tvillingers forhold ikke nær så stor som hos Lange, hvilket kan bero på, at Lange's oplysninger om kriminalitet hos de toæggede er mindre sikre (s. 19).

På grundlag af en nærmere gennemgang af de enkelte tvillingpars levnedsløb opstiller Stumpf dernæst højere grader af konkordans (s. 171 ff.). Ved *konkordans af 2. grad* sigtes til lighed i henseende til kriminalitetens sværhedsgrad, og som kriterium sættes her, hvorvidt begge partnere er straffet én gang eller flere gange. *Konkordans af 3. grad* angår begåelsesmåden. Lighed statueres her, når begge partnere overvejende er straffet for forbrydelser af samme art. *Konkordans af 4. grad* foreligger, når tvillingernes almindelige sociale adfærd, uafhængigt af strafforfølgning, men sikkert oplyst, stemmer overens. Endelig betyder *konkordans af 5. grad* „fuldkommen lighed mellem tvillingerne med hensyn til karakterens dybere væsensmærker og dens abnormiteter“. Det bemærkes, at 4. og 5. konkordansgrad intet har med kriminalitet at gøre.

I øvrigt forudsætter konkordansgraderne kun delvis hinanden. Konkordans af første grad er en forudsætning for grad 2 og 3, men 2 behøver ikke at foreligge, for at der kan være lighed af 3. grad. De to sidste grader forudsætter ingen af de forudgående.

Forf. angiver på grundlag af sit materiale en stadig stigende konkordans hos de énæggede fra de lavere til de højere trin. I grad 4 er overensstemmelsen ca. 84% og i *grad 5 fuldt ud 100%* (s. 172). Omvendt er diskordansen for de toæggede på såvel 4. som 5. trin 100% (s. 173).

Side om side med denne inddeling opdeler forf. sit materiale af énæggede tvillinger i grupperne: svært- og let-kriminelle, tidligt- og sent-kriminelle (første gang straffet efter det 25. år) samt mandlige og kvindelige kriminelle (s. 91 ff.), og kommer til det resultat, at mandlige énæggede tvillinger med grov og tidlig kriminalitet uden undtagelse har konkordante partnere, medens let-kriminelle, sent-kriminelle og kvindelige tvillinger altid er diskordante uanset æggetheden (s. 98).

Kranz (1936, s. 25) arbejder med 4 forskellige rækker af tvillinger, udvalgt på lidt forskellig måde, men alle fra preussiske straffeanstalter. Udgangsmaterialet tæller 552 par. Af disse blev ikke mindre end 426 udskudt, deriblandt 127, fordi de overhovedet ikke var tvillinger, og ca. 100 par, fordi æggethedsdiagnosen eller konkordansbestemmelsen ikke kunne fastslås. Det er derfor usikkert, om materialet er repræsentativt.

Som udgangspunkt bruges et formelt konkordansbegreb, defineret som „begge tvillinger er straffede“. Kranz undersøger herefter, i hvilken grad kriminaliteten er ensartet hos de to tvillinger, idet hyppigheden af forbrydelser, straffens størrelse, forbrydelsens art og alder ved kriminalitetens begyndelse sammenlignes.

Kriminalitetshyppigheden beregnes efter følgende formel:

$$\frac{1/2 \times \text{DIFF} \times 10}{M}$$

hvor DIFF betegner forskellen i antallet af pådømte forbrydelser og M det gennemsnitlige antal forbrydelser hos de to tvillinger. Forskellen i straffehyppighed varierer herefter mellem 0 (hvis antallet er det samme) og 10 (hvis parret er diskordant). Resultaterne klassificeres i følgende grupper: 0-3,3; 3,4-6,6; 6,7-10.

På tilsvarende måde beregnes ligheden med hensyn til straffens størrelse. Der gøres ikke nærmere rede for, hvordan forskelligartede straffe er gjort ensbetydende, men det anføres, at det er sket ved hjælp af et „Punktzahlsystem“.

Ligheden med hensyn til forbrydelsens art kan ikke uden videre udtrykkes i tal. Der opstilles tre kategorier. 1) Stærk lighed, hvor tvillingerne i det væsentlige har begået samme slags lovovertrædelser; enkelte uvæsentlige lovovertrædelser kan dog være forskellige. 2) Nogenlunde lighed, hvor arten af lovovertrædelser delvis er den samme hos de to tvillinger. 3) Ringe lighed, hvor lovovertrædelserne i alt væsentligt er forskelligartede hos de to tvillinger.

Ved en vurdering af forskelle eller ligheder med hensyn til tidspunktet for kriminalitetens begyndelse benyttes aldersforskellen målt i år med følgende tre grupper: aldersforskellen 0-3 år; 4-10 år; over 10 år.

Den samlede vurdering af ligheden foretages ved, at der for hvert par beregnes et tal ud fra de fire nævnte forhold. Dette tal varierer mellem 4 og 0. Herefter opdeles i følgende grupper: 4,0-3,0 (stærk lighed); 2,5-1,5 (middel lighed); 1,0-0,0 (ringe lighed). Kranz' resultater (s. st. s. 28) er anført nedenfor, hvor k = konkordant; MZ = énæggede; DZ = toæggede, én-kønnede; MF = tokønnede; n = antal.

Tabel 11. Konkordansgrad i forskellige tvillinggrupper, efter Kranz

	n	Stærk lighed	Middel lighed	Ringe lighed
kMZ	21	11 = 52 %	6 = 29 %	4 = 19 %
kDZ	23	5 = 22 %	10 = 44 %	8 = 34 %
kMF	7	0	3 = 43 %	4 = 57 %

Det ses, at konkordant kriminalitet ikke betyder det samme hos énæggede som hos toæggede. De konkordant énæggede tæller godt og vel dobbelt så mange med stærk lighed som de konkordant toæggede, medens de konkordant toæggede har væsentlig flere med middel og ringe lighed. Kranz

tilføjer, at statistikkens døde tal trods alt kun giver et groft billede af virkeligheden. Der er mere forskel på de én- og toæggede, end tallene tyder på. Eksempelvis fandtes der blandt de fire konkordant énæggede med ringelighed ét par, hvis kriminelle „Wertigkeit“ faktisk måtte anses for nogenlunde lige store.

Kranz indrømmer, at omverdensligheden hos énæggede og toæggede ikke er den samme. Den synes i betydelig udstrækning bestemt af arveanlæggene. Dermed sættes der en vis grænse for tvillingforskningen; men som udgangspunkt accepterer Kranz dog *Lange's* problemstilling og antager, at de énæggede og toæggede par vokser op under *tilnærmelsesvis ensartede* omverdensbetingelser. Men hans konklusion er mindre kategorisk: man må tilskrive de arvelige anlæg en større – men ikke overvejende – rolle ved forbrydelsens genese, end man hidtil har antaget.

De diskordante og de kun i ringe grad konkordante énæggede tvillinger beviser imidlertid, at den skæbne, der består i en kriminel eller en ikke-kriminel løbebane, i de enkelte tilfælde også afhænger af andre forhold end de arvelige anlæg. „*Forbryderen*“ findes ifølge Kranz ikke. Derimod eksisterer der mennesker, der i kraft af deres personlighed er udstyret med tilbøjelighed for ganske bestemte handlinger. Men disse tilbøjeligheder er ikke blot af forbryderisk karakter, nogle af dem må betegnes som socialt højst værdifulde egenskaber (s. st. s. 251).

I samarbejde med Institut for human arvebiologi har *Christiansen* (1967) undersøgt et materiale bestående af samtlige tvillinger født på øerne i Danmark mellem 1881 og 1910. De vigtigste (foreløbige) resultater bringes her.

Tabel 12. Konkordanshyppighed m. h. t. kriminalitet, der har medført frihedsstraf hos énkønnede, efter æggethed og køn, meddelt af Christiansen

	Énæggede		Toæggede	
	Antal par	Konkordans %	Antal par	Konkordans %
Mandlige	67	35,8	114	12,3
Kvindelige	14	21,4	23	4,3

Konkordanshyppigheden er hos énæggede mandlige tvillinger kun ca. halvdelen af, hvad der er fundet i tidligere undersøgelser taget under ét, for kvindelige énæggede er den 21,4%. For de toæggede ligger disse tal væsentlig lavere. Den høje diskordanshyppighed hos de énæggede tvillinger viser, at kriminaliteten kun i begrænset omfang kan være betinget af arv eller

overhovedet af det for énæggede karakteristiske tvillingforhold. Der er dog også i denne undersøgelse en betydelig overvægt af konkordante énæggede i forhold til de toæggede.

Det er i samme undersøgelse påvist, at den betingede konkordanshyppighed, d.v.s. sandsynligheden for, at den ene tvilling er straffet, hvis den anden er det, varierer for forskellige typer af lovovertrædelser og i forskellige miljøer hos såvel énæggede som toæggede, herunder også tokønnede.

Betegner man forholdet mellem den betingede konkordanshyppighed og den almindelige eller forventede sandsynlighed for kriminalitet i den pågældende mandlige eller kvindelige tvillingpopulation som *tvillingkoefficienten*, finder man – ligeledes som et foreløbigt resultat – at tvillingkoefficienten er større ved lovovertrædelser, der har medført frihedsstraf, end ved smålovovertrædelser, større for kvinder end for mænd, større for tvillinger født på landet end for tvillinger født i byen, større i de højere sociale lag end i de lavere, og større, hvis den ene tvilling er dømt før 25-års alderen, end hvis ingen af dem er det. Til illustration gengives i tabel 13 de betingede og de forventede hyppigheder samt tvillingkoefficienten for tvillinger født i byen og på landet, idet énkønnede kvindelige par på grund af deres ringe antal er udeladt.

Tabel 13. Betingede og forventede konkordanshyppigheder samt tvillingkoefficienter m. h. t. frihedsstraf, efter fødested, meddelt af Christiansen

	By			Land		
	Konk.hypp.		Tvillingkoeff.	Konk.hypp.		Tvillingkoeff.
	betingede	forventede		betingede	forventede	
MMZ	0,552	0,110	5,02	0,485	0,081	5,99
MDZ	0,214	0,110	1,95	0,227	0,081	2,80
MF	0,061	0,063	0,97	0,078	0,047	1,66

Tidligt adskilte, énæggede tvillinger

Sammenligninger af tvillinger, der er adskilt tidligt og opvokset i hver sit miljø, giver – hvis miljøforskellene er tilstrækkelig store – særlige muligheder for at belyse den relative betydning af arv og miljø for forekomsten og udviklingen af legemlige og sjælelige ejendommeligheder.

Newman m. fl. (1937) har undersøgt 50 énæggede, ikke adskilte og 19 énæggede, adskilte par. Af de adskilte, der var i alderen 11 til 59 år, var de 7 mandlige og 12 kvindelige. De finder større forskel med hensyn til intelligens hos de adskilte end hos de ikke-adskilte par, hvilket dog hovedsagelig skyldes fire par, hvis uddannelse var meget forskellig, men ingen væsentlige forskelle med hensyn til personligheden.

Shields (1962) har i England sammenlignet de to tvillinger i 44 énæggede par, der i barndommen var blevet adskilt; som kontrolgruppe har han anvendt 44 énæggede par, som var opvokset sammen. I hver af de to grupper var der 15 mandlige og 29 kvindelige par. Han konkluderer på basis af sin undersøgelse, der er overvejende psykologisk og socialpsykologisk orienteret, bl. a. at a) intelligensen kun påvirkes lidt af miljøforskelle; dette gælder dog ikke, hvis skolegangens art og omfang er forskellig, jfr. *Rasch* (1947), se også *Prien* (1967); b) de personlighedsmæssige forskelle er størst hos de adskilte tvillinger, men de er beskedne og ikke statistisk signifikante; tidlig adskillelse og mangel på kontakt giver sig ikke udslag i større personlighedsmæssige forskelle end en senere adskillelse; derimod var der en næsten statistisk signifikant forskel på „mental health rating“, defineret ved den sociale tilpasning og forekomsten af neurotiske træk; c) det tidlige familiemiljø spiller ikke så stor en rolle for intelligensens og personlighedens udvikling som tidligere antaget; andre faktorer, især genetiske, er af større betydning.

Forfatteren diskuterer indgående de indvendinger, der kan rejses mod undersøgelsesmetodikken og materialet; de adskilte har meldt sig frivilligt efter almindelig opfordring med henvisning til spørgsmålets betydning, og miljøforskellene hos de adskilte tvillinger er gennemgående små. *Shields* mener dog at kunne formulere sin hovedkonklusion således:

1. Familiens miljø kan variere temmelig meget uden at tilsløre den fundamentale lighed hos énæggede tvillingpar.

2. Selv énæggede tvillinger, der er opvokset sammen, kan være temmelig forskellige.

Fortolkningen af resultaterne vil iflg. forfatteren afhænge af, hvor stor vægt man lægger på den ene eller den anden af disse sætninger.

I Danmark har *Juel-Nielsen* (1965) sammenlignet tvillingerne i 12 énæggede, tidligt adskilte par (9 kvindelige og 3 mandlige). Hans resultater peger stort set i samme retning; men på enkelte punkter, som

er af særlig interesse for den kriminologiske forskning, afviger de væsentligt fra den engelske undersøgelse (se bl. a. s. 123 ff.).

Med hensyn til intelligens svarer de to forfatters resultater til hinanden; det er ikke opvækstmiljøet i snævrere forstand, men skolegangen, der spiller en rolle. Derimod lægger Juel-Nielsen vægten lidt anderledes ved afvejningen af arvefaktorenes og miljøets betydning for personligheden. De *klinisk påviste forskelle* i personligheden var størst ved de træk, der var af betydning for interaktion og omgang med andre: samarbejdsevne, kontaktbehov, form for kontakt og holdning til omgivelserne, specielt til kulturelle, religiøse og sociale spørgsmål, samt til seksuelle, ægteskabelige og andre familieproblemer. Der var andre væsentlige karakterologiske forskelle, som viste sig med hensyn til ambitioner og aggressioner samt spontane emotionelle reaktioner. Endelig var tvillingerne meget forskellige med hensyn til erhvervsvalg, interesser og personlig smag. – Forskellene var umiddelbart forståelige ud fra de to tvillingers psykologiske og interpersonelle relationer i barndommen eller senere. – Forskellene i de personlighedstræk, der var defineret på basis af *tests*, var mindre fremtrædende.

Juel-Nielsen konkluderer, at miljøfaktorer spiller en afgørende rolle for personlighedsudviklingen. Samspillet mellem miljø og arv bliver ikke mindre kompliceret ved de pågældende anlægs poly-gene natur.

Kriminelle par. Antallet af kriminelle énæggede tvillingpar, hvor de to partnere er opvokset hver for sig, er kun ringe.

Lange (1929, s. 60 ff.) har i sit materiale af énæggede konkordante par ét, der blev adskilt i 8-års alderen (nr. 6); de skulkede begge fra skole, vagabonderede, var senere drikfældige, og begge havde børn udenfor ægteskab. Begge tvillinger blev straffet, den ene adskillige gange med ret langvarige straffe, den anden kun ubetydeligt i ungdommen med en uges fængsel for „skulkeri“. I 33-års alderen var den sidste veltilpasset, ædruelig, en respektabel arbejder, hjemmemenneske og kirkegænger, hvilket ifølge Lange skyldtes en udmærket og viljestærk kvinde, han ægtede i 25-års alderen. Den første fortsatte sin asociale levevis, præget af drikkeri og forhold til løsagtige kvindfolk. Begge karakteriseres som holdningsløse.

Newman m. fl. (1937) omtaler et diskordant par (Case no. XVIII), hvor den ene efter beskrivelsen må antages at være vedvarende asocial eller kriminel, medens den anden synes at have været socialt veltilpasset. *Den første* voksede op hos en primitiv familie, hvor det var skik at undgå re-

gelmæssigt arbejde; han gik kun i skole, når han havde lyst, kunne ikke lide „slavearbejde“ i en fabrik; i øvrigt finder forf. det ikke fair at gå nærmere ind på hans mindre hæderlige job og erfaringer. *Den anden* voksede op hos stabile og flittige mennesker i en lille by, gennemgik „high school“, arbejdede regelmæssigt og holdt af at læse oplysende litteratur.

Schwesinger (1952) har fundet et énægget, konkordant, kvindeligt par, adskilt 9 mdr. gammel, den ene blev hos moderen, medens den anden blev hos stedfaderens stedmoder, fra 9-års alderen i hver sin by. De to opdragere var personlighedsmæssigt vidt forskellige.

Tvillingerne syntes godt tilpasset til omkring puberteten. Begge pigerne forlod, uafhængigt af hinanden, deres hjem; de impliceredes hurtigt i ungdomskriminalitet, var flere gange anbragt på institutioner, i 17–18-års alderen samme sted. Efter dette ophold vendte *den første* tilbage til moderen og giftede sig kort tid efter; *den anden* havde planer om giftermål, som ikke blev til noget. Begge syntes nu at være faldet til ro. *Den første* forlod dog hurtigt sit hjem, sluttede sig til en gruppe narkomaner og blev nogen tid senere fundet død på sit hotelværelse efter en stor dosis morfin. *Den anden* klarede sig på undersøgelsestidspunktet godt; men observationsperioden efter institutionsopholdet var kun kort. Den første viste mindst udtalte og senest indtrædende adfærdsforstyrrelser; hendes IK lå 11 points over søsterens, hun var mindre aggressiv, mere moden og mindre følelseslabil, men mere usikker og spændt. (Ref. efter Shields, 1962, s. 17 ff.).

Yoshimasu (1961, s. 132 ff.) beretter om to par énæggede tvillinger, det ene konkordant, det andet diskordant.

Det konkordante par (Case XVI) blev opdraget hos forskellige slægtninge, i 16–19-års alderen dog sammen, og gik i samme skole. Den ene var tyvagtig som dreng, men begyndte dog først sin egentlige kriminelle karriere omkring 18-års alderen; han var i fængsel fire gange og snød og narrede sin familie flere gange, var drikkædlig, ustabil og følelseskold, døde i fængsel 25 år gammel. *Den andens* kriminalitet begyndte først efter krigen, som han deltog i 1 års tid; i 35-års alderen, på undersøgelsestidspunktet, var han kun straffet én gang; var skilt og vagabonderede. Han omtales inden krigen godt af slægtninge og naboer, bortset fra en onkel, der på et sent tidspunkt, da Yoshimasu endelig kom i forbindelse med ham, fortalte, at brødrene havde samme upålidelige karakter.

Mere interessant er tilfældet Kazuo og Takao Sano (Case XXIV). De to tvillinger blev adskilt tidligt efter fødslen, idet Kazuo, der var svagelig, blev hos forældrene, mens Takao blev sendt til plejeforældre i den samme by.

Takao voksede op i et dårligt miljø, kom i dårligt selskab allerede i barndommen. Navnlig efter plejemoderens død rapsede han hjemme, begyndte at vagabondere og blev inddraget under forsorg. Omkring 15-års alderen boede de to tvillinger sammen et års tid i forældrehjemmet. Senere anbrag-

tes Takao igen i pleje, havde forskellige pladser, som han løb fra, gjorde sig i forbindelse hermed skyldig i underslæb. I 17-års alderen fik han sin første dom, blev dømt fire gange i alt for tyveri (2, 1, 2 og 3 års strafarbejde), inden han døde 24 år gammel af tuberkulose. Han betragtedes som uforbederlig.

Kazuo opvoksede hos forældrene i et kultiveret miljø. Da han var 14 år, døde moderen, hvilket var et alvorligt chok. Han led af tuberkulose, stak efter nogen tids forløb af hjemmefra og var borte et år, indtil faderen fandt ham og bragte ham hjem. Faderen havde i mellemtiden giftet sig med en from, kristnet japanerinde. Hun kom til at betyde meget for Kazuo, der begyndte at studere teologi. Han blev præst, giftede sig, og da Yoshimasu traf ham, levede han et lykkeligt familieliv med hustruen og tre børn. Efter krigen blev han gymnasielærer i Tokio. Han omtaltes godt af alle, men karakteriseredes dog af Yoshimasu som viljesvag ligesom broderen.

Shields (1962, s. 168 ff. og 176 ff.) omtaler ligeledes et konkordant og et diskordant par.

Det første par (S m 4) blev skilt straks efter fødslen, men var i 5-års alderen sammen i mindre end 1 år. Den ene voksede op hos sin bedstemoder, den anden blev bortadopteret. Begge led som børn af ufrivillig vandladning, og de stak gentagne gange ild på, begge skulkede fra skole. De viste sig begge tyvagtige fra puberteten. På grund af kriminaliteten kom den ene på opdragelsesanstalt, den anden under tilsyn og anbragtes senere på en institution. – Hos begge udviklede der sig tidligt en skizofreni; men tydeligt ensartede, præmorbide karaktertræk kunne iagttages hos dem, hvilket formentlig var en væsentlig medvirkende årsag til deres konkordans med hensyn til asocialitet og kriminalitet.

Det andet par (S m 8), Edward og Keith, var diskordant. Forældrene var begge alkoholikere. Børnene blev anbragt på en spædbørnsinstitution, men adskilt omkring 2-års alderen, fordi de altid var i klammeri med hinanden. Nogle gange blev de forsøgt anbragt sammen; men de måtte hurtigt flyttes på grund af deres skænderier og slagsmål. Endnu i 20-års alderen sloges de; efter krigen har de dog set hinanden hvert eller hvert andet år.

Begge har drukket meget. Begge karakteriseres som iltre, har kontaktvanskeligheder, vil helst være alene. Keith er instabil arbejdsmæssigt, Edward i sit familieliv. Begge er gift, Edward for anden gang; Keith's kone er meget beskyttende.

Keith, der var stammer som barn, hvilket senere bedredes tydeligt, har haft hjernerystelse i 2-års alderen og har i sin barndom og også i perioder senere været præget af sygdomme; Edward så dog på undersøgelsestidspunktet ud til at være fysisk dårligere udrustet, led af hypokondri. Keith har arbejdet meget på landet, Edward overvejende i byen, har klaret sig bedre, været formand på en fabrik.

Edward siger selv, at han altid har opført sig dårligt, stak af hjemmefra, skulkede fra skole, søgte slet selskab. 19 år gammel betinget dom for indbrudstyverier, sigtet for biltyveri, men sagen sluttet; han har aldrig været i fængsel, sagde, at han gerne ville se et fængsel indefra, „try anything once“. Senere ustraffet. Keith var aldrig straffet.

Shields lægger i sin vurdering af parret vægt på Keith's stammen og på hans kones indflydelse, samt på deres forskelligartede erhvervsmæssige karrierer.

Juel-Nielsen (1965, II, s. 115 ff.) giver en indgående redegørelse for et énægget, diskordant par (case V) adskilt kort efter fødslen og opvokset fjernt fra hinanden i temmelig forskellige miljøer, mødtes først i 40-års alderen. Den ene fik 19 år gammel en dom på 8 mdr.s fængsel for indbrud og tyveri i hjemmet; havde tidligere vist sig arbejdsmæssigt ustabil og tyvagtig. Senere sager for tyveri, værnemageri, underslæb, tyveri af 5000 kr. m. m., alle sluttet på bevisets stilling, dog bøde for overtrædelse af rationeringsbestemmelserne. – Tvillingbroderen er ustraffet.

Juel-Nielsen understreger væsentlige lighedspunkter i deres livsmønster; om begge fremhæves, at de har haft svært ved at tilpasse sig arbejdsmæssigt, begge gift 3 gange. Hovedforskellen beskrives således: den kriminelles konflikter var overvejende „ydre“, den andens overvejende „indre“. Begges personlighed kan dog beskrives som svingende, fantasifuld, ustabil og upålidelig. Den kriminelle var mere „psykopatisk“, den anden mere „neurotisk“ eller „karakterneurotisk“. Forskellene forklares ved væsentlige forskelle i opvækstmiljøet.

Materialet af énæggede adskilte tvillingpar, hvori der forekommer kriminalitet, omfatter således efter det foreliggende kun 8 par, hvoraf det ene (Lange, nr. 6) dog først blev skilt i 8-års alderen. Af disse 8 par er 4 klassificeret som konkordante, 4 som diskordante.

Konkordansen i Lange's par er nærmest af formel karakter. I *Yoshimasu's* ene par er den ligeledes begrænset. Hos det ene af *Shields'* beskrevne par er den nært sammenkoblet med skizotyme personlighedstræk, og der sker for begge tvillinger en hurtig udvikling til en klart diagnosticeret skizofreni. Mest interessant for belysningen af kriminalitetens sammenhæng med arvefaktorer er *Schwesinger's* par, hvor den totale adskillelse af parret dog først synes at ske i 9-års alderen og en gensidig, formentlig direkte kriminogen påvirkning sætter ind, da de er 17 år.

På den anden side finder man i *de diskordante par* hos den ene tvil-

ling klart manifesteret kriminalitet i *Yoshimasu's* andet par og i det af *Juel-Nielsen* undersøgte par. I *Shields'* andet par er den registrerede kriminalitet beskeden. Parret hos *Newman m. fl.* kan vanskeligt vurderes.

Opvækstmiljøerne hos disse par synes ikke radikalt forskellige, selv om der kan peges på personlighedsmæssigt meget forskelligartede konstellationer i de enkelte pars primærgrupper, ligesom nogle af de mere almene baggrundsfaktorer adskiller sig klart fra hinanden.

Fejlkilder og metodeproblemer

De foreliggende undersøgelser er behæftet med forskellige fejlkilder. Nogle af disse, således den usikkerhed, der kan ligge i materialeudvælgelsen, æggethedsdiagnosen og opsporingen af begge partners virkelige kriminelle fortid, lader sig næppe helt eliminere, selv om fejlrisikoen kan reduceres væsentligt.

Luxenburger (1930) har opstillet det krav til tvillingundersøgelser, at man arbejder med ikke-udvalgte, fuldstændige rækker af tvillinger. Dette kan principielt gøres på to måder: 1) Enten kan man som udgangsmateriale have en gruppe tvillinger, der omfatter alle par født indenfor en bestemt periode og et bestemt geografisk område; heraf udtages de par, hvor en eller begge tvillinger lider af en bestemt sygdom eller repræsenterer en bestemt social afvigelse. 2) Eller udgangsmaterialet kan være patienter med en bestemt diagnose eller afvigelse, som i en given periode i et givet område har været indlagt på hospital eller registreret på anden måde; heraf udtages tvillingerne. Dette kan erfaringsmæssigt ikke gøres ved en simpel udspørgen; det er nødvendigt at rekvirere fødselsattester for de pågældende fra de officielle fødselsregistre.

Luxenburger illustrerer sit synspunkt ved følgende eksempel: Hvis man tager alle typer af sygdomme og afvigelser og alle de i 1930 undersøgte tvillingrækker under ét uden hensyn til diagnosen, finder man 80% konkordante og 20 % diskordante. I en ikke-udvalgt række af tvillinger var forholdet vendt om. *Slater* (1953) betragter *Luxenburgers* krav om ikke-udvalgte, fuldstændige rækker af tvillinger som det kriterium, hvorefter man må vurdere et tvillingmateriales videnskabelige holdbarhed.

Det er formentligt kun det danske tvillingmateriale, der udgør en ikke-udvalgt, fuldstændig række i Luxenburgers forstand. Den lavere konkordanshyppighed i denne undersøgelse kan nok – i det mindste delvis – forklares herved.

Lange og *Stumpfl* har, så vidt man kan se, ikke tilstræbt opstillingen af sådanne rækker. *Kranz* indleder med at referere Luxenburgers krav. Den store reduktion af hans materiale gør det imidlertid usandsynligt, at de 32 énæggede og de 43 toæggede par, som han til slut opererer med, skulle være et tilfældigt udsnit af udgangsmaterialet. *Rosanoff's* materiale er blevet stærkt kritiseret af *Conrad*, der hævder, at det overhovedet ikke er repræsentativt. *Slater*, der også er skeptisk overfor materialets repræsentativitet, mener dog, at *Conrad's* kritik går for vidt. *Yoshimasu* har prøvet at finde en fuldstændig, ikke udvalgt serie, men anfører selv, at det næppe er lykkedes. *Borgström's* udgangsmateriale omfatter 29 par, hvoraf 19 er én-kønnede og de 10 tokønnede. Af de 19 én-kønnede udelades de 10, og af de tokønnede de 4, fordi forfatteren ikke har haft mulighed for personligt at undersøge dem. Denne reduktion viser, at materialet ikke længere udgør en fuldstændig række. Det forekommer i øvrigt efter materialets størrelse usandsynligt, at det skulle dække samtlige i løbet af $2\frac{1}{2}$ år i finske tugthuse indsatte tvillinger.

Fordelingen af énæggede og toæggede, én-kønnede tvillingpar i de hidtil undersøgte kriminelle materialer viser da også, at rækkerne ikke kan være fuldstændige. Ser man bort fra *Yoshimasu's* undersøgelser i Japan, hvor énæggede er væsentlig hyppigere end i europæiske materialer, viser en beregning, at mellem 33 og 40% skulle være énæggede og resten toæggede. Talforholdene er imidlertid tæt ved 50 : 50. Det er usandsynligt, at dette udelukkende skyldes fejl i tvillingdiagnosen. Allerede heraf kan man se, at et ikke helt ringe antal toæggede, én-kønnede tvillingpar må være faldet ud.

Selv om al tænkelig forsigtighed og grundighed er anvendt ved énægghedsdiagnosen og konstateringen af kriminalitet, ligger der, som det klart fremgår af *Stumpfl's* og *Kranz's* undersøgelser, en væsentlig uklarhed i kriminalitetsbegrebet og en deraf følgende uklarhed og fejlkilde med hensyn til det konkordansbegreb, hvormed der arbejdes, og hvorfra der sluttes. Lægges der alene vægt på det blotte faktum, om partneren er straffet i formel forstand, opnår man konkordans mellem f. eks. en hårdnakket tilbagefaldsforbryder og hans gennemgående hæderlige tvillingbroder, der en enkelt gang er faldet for fristelsen til ikke at oplyse politiet om en ting, han har fundet, d. v. s. man

„beviser“, at en kriminalitet, der efter alle øvrige erfaringer typisk er begrundet i en særlig situationsfristelse, er udslag af et arvet kriminalitetsanlæg. Og vil man undgå denne urimelige konsekvens, fristes man til at forlade det tilsyneladende så objektive kriminalitetskriterium og til at begive sig ud på vurderinger, der hos *Stumpfl* ender i en sammenstilling af personlighedstyper, hvor undersøgerens subjektive skøn spiller og må spille en betydelig rolle, og hos *Kranz* i vilkårligt valgte og vilkårligt kvantificerede kriterier for kriminalitetens grovhed. Jfr. i øvrigt kritikken af *Rosanoff's* resultater hos *Sutherland and Cressey* (1960, s. 101 ff.).

Som karakteristisk for bedømmelsens subjektivitet kan anføres, at *Stumpfl* i sine sammenfattende udtalelser om resultatet af sine tvillingundersøgelser fremhæver, at „det stærkeste og stadig tilbagevendende indtryk er indtrykket af en simpelt hen fuldkommen væsenslighed hos énæggede tvillinger i alle karakterens grundtræk“ (s. 91). Cfr. heroverfor *Newman, Freeman, Holzinger's* amerikanske tvillingundersøgelse (1937), der både i de enkelte case studies og i de statistisk bearbejdede undersøgelsesrækker konstaterer væsentlige forskelle i personligheden hos de énæggede tvillingpartnere (se f. eks. Case I, II og VIII) og i det hele påviser, at der med hensyn til den gruppe af træk, som klassificeres under „personlighed“ og „temperament“ ikke foreligger større lighed mellem de énæggede end mellem de toæggede tvillinger (s. 350 ff.). Det bemærkes, at dette resultat er bygget på en undersøgelse af 50 par énæggede og 50 par toæggede tvillinger (s. 27) og er støttet på særlig indgående tests.

Den mest afgørende indvending er imidlertid, at man ikke ud fra lighed med hensyn til kriminaliteten kan slutte på samme måde som ved rent biologiske fænomener. Miljøet er af langt større betydning for kriminalitetens genese end for udviklingen af de legemlige træk, som den medicinske arvelighedsforskning beskæftiger sig med.

Materialet vedrørende de tidligt adskilte par ændrer som helhed intet ved den almindelige konklusion af sammenligninger af énæggede og toæggede tvillinger. Kriminalitet som sådan er ikke arvelig, og det samme synes i det store og hele at gælde de, overvejende biologiske, kriminalitetsfaktorer, som disse undersøgelser har kastet lys over.

I den ovenfor nævnte undersøgelse af *Newman m. fl.* viste de énæggede tvillinger væsentlig større lighed med hensyn til fysiske mål og med hensyn til intelligens, end tilfældet var for de toæggedes vedkommende. Men når

man kom frem til individets adfærdsformer af mere kompliceret natur, blev differencerne hos de énæggede gennemsnitlig lige så store som hos de toæggede (s. 332 ff.). Medens f. eks. håndskriften hos et par af de énæggede tvillinger viste samme karakteristiske rysten (muskeltremor), var der ikke overensstemmelse med hensyn til selve håndskriften; her, siger forf., er der tale om personligheden, som den er blevet formet gennem vekselvirkning mellem den givne organisme og omgivelserne. Det samme viste sig ved de tests, der angik den følelsesmæssige reaktion (emotions). Her står man over for et adfærdstrin (level of behavior), hvor individets væremåde formes under indflydelse af omverdenen.

Ved en vurdering af undersøgelsesresultaterne må man navnlig tage i betragtning, at énæggede tvillinger gennemgående vokser op under mere ensartede omverdendindflydelser end toæggede. Det er således godtgjort, at énæggede tvillinger tilbringer mere tid sammen og hyppigere har fælles kammerater end toæggede. De énæggede har ingen venner, få fælles venner eller – hyppigst – mange overfladiske kontakter. De toæggede har hyppigst forskellige venner, sjældent mange, men deres venskaber er mere varige og dybe. De énæggede har, navnlig som børn, nok i sig selv. De føler sig mere knyttet til hinanden og strides så godt som aldrig. Hvis den ene er førende, er førerskabet ubestridt. De toæggede kæmper om at være leder. Samlivet virker hos énæggede mere uniformerende, hos toæggede mere differentierende. Der kan i højere grad forekomme „identifikationsoplevelser“ hos énæggede, fordi deres særlige lighed fremmer ensartede reaktioner hos omgivelserne. En gennemgang af den social-psykologiske tvillingforskning findes hos *Østlyngen* (1946, s. 29 ff.). Hans egne resultater (s. 125–32) bekræfter hovedparten af de anførte konklusioner. Se i øvrigt *Lehtovaara* (1938, Kap. VII), der kommer til tilsvarende resultater. Han finder det således også bevist, at miljøforskellene er mindre hos énæggede end hos toæggede (s. st. s. 299 f.). – Til disse betragtninger kan føjes, at tvillingforholdets betydning varierer fra miljø til miljø, se *Christiansen* foran s. 118.

Ingen af de hidtidige undersøgelser giver holdepunkt for at antage en i anlægget liggende skæbnebestemt udvikling til kriminalitet hos det enkelte individ. I virkeligheden er sammenligninger af diskordante, énæggede tvillinger de mest bevisende af samtlige tilfælde, fordi den forskellige sociale adfærd hos tvillingpartnerne her, hvor anlægsfaktoren er konstant, med sikkerhed kan sættes i relation til miljøfaktoren.

Denne metode er med udbytte anvendt af *Kaij* (1960) i en undersøgelse af alkoholisme blandt tvillinger, se foran s. 109.

De diskordante tilfælde, der er refereret i tvillinglitteraturen, viser på overbevisende måde, at der er mulighed for at tilpasse en antisocial natur til en legal tilværelse, og for at en i og for sig skikkelig person lider skibbrud og udvikler sig til en kronisk forbryder.

Her kan nævnes det hos *Stumpfl* (1936, s. 125 ff.) omtalte énæggede brødrepar Santer. Begge brødre var straffet mange gange for tyveri m. v. i alderen fra 15 til 21 år. Men derefter kom den ene af brødrene, Heinrich, til fremmedlegionen, hvor han gjorde tjeneste i 10 år. Efter at være blevet fremmet i tjenesten vender han hjem og holder sig nu fuldkommen straffri. Den anden broder, Leopold, har derimod uafbrudt fortsat sin kriminelle løbebane.

Et andet eksempel findes hos *Stumpfl* (s. 143 f.). Det drejer sig om et kvindeligt énægget tvillingpar. Barbara begynder tidligt med tyverier og usædelighed. Maria, der er opvokset under samme forhold, får ophold hos en ugift, uberygtet søster, og denne familietilknytning i forbindelse med en af sygdom forårsaget hæmning (tunghørighed) holder hende, skønt hun har samme seksuelle tendenser som tvillingsøsteren, fra et vildt liv, og hun forbliver ustraffet.

Kranz (1936, s. 124) omtaler tvillingparret Korf. Den ene af de énæggede brødre er en ofte straffet voldsforbryder, den anden holder sig straffri som kelner og udsmider på en knejpe (ækvivalent for kriminalitet).

En række eksempler på tilfælde, hvor indgribende sygdom ændrer livsbanen og den sociale adfærd hos den ene af de énæggede tvillinger, giver *Kranz* (1935, s. 312 ff.). Fra samme afhandling kan yderligere refereres følgende tilfælde:

To 31-årige énæggede tvillinger, Oskar og Horst K., opviser væsentlige overensstemmelser: samme sygdomme som børn, samme skolebegavelse, samme sportslige og filosofiske tilbøjeligheder, samme erhvervsvalg som bankfunktionærer. På grund af en tilfældig sygdom bliver Horst afskediget fra banken, da han er 19 år, men ansættes i en udenlandsk bank, der oprettholder skarp kontrol med sine funktionærer. Oskar bliver derimod i en tysk bank. To år efter sætter inflationen ind. Oskar kommer ind på en række bedragerier, bliver straffet, pådrager sig syfilis og går i hundene, medens broderen bevarer sin sociale livsretning.

16. SAMMENFATTENDE BEMÆRKNINGER OM ARVELIGHED OG KRIMINALITET

Den nu foretagne gennemgang af arvelighedsspørgsmål i forbindelse med kriminalitet har ført os fra en analyse af begreberne *anlæg og omverden* og en redegørelse for de mere almindelige teorier om eksistensen af „*kriminelle anlæg*“ og deres betydning til en fremstilling og kritisk vurdering af de vigtigste af de metoder, der er blevet bragt i anvendelse for at bestemme arvefaktorens relative vægt med henblik på kriminaliteten: den *konkrete familieforskning* (studiet af „forbryderfamilierne“), den *statistiske slægtsforskning* og *tvillingforskningen*.

Det har vist sig, at anlæg og omverden er indbyrdes afhængige og langt mere komplicerede begreber end i almindelighed antaget. Allerede denne analyse har gjort det klart, at der ikke kan være tale om en rent arvemæssig, anlægsbetinget kriminalitet.

Problemstillingen har derefter alene været, i hvilket omfang den hidtidige familieforskning overhovedet har bevist eller sandsynliggjort, at arvelige faktorer spiller en rolle for kriminalitetens tilblivelse. Der er taget afstand fra at bygge noget arvelighedsbevis på de tidligere stærkt overvurderede beretninger om *bestemte forbryderfamilier*, allerede under henvisning til upålideligheden af de oplysninger, de indeholder for de ældre generationers vedkommende.

Hvad angår den *statistiske slægtsforskning*, er denne gennemgået med henblik på tre grupper af mulige belastningsfaktorer: *kriminalitet*, *psykiske abnormiteter* og *alkoholisme* i lovovertrædernes slægt.

For *kriminalitetens* vedkommende er det blevet understreget, at de forskellige undersøgelser arbejder med varierende og uskarpe kriminalitetsbegreber. Undersøgelserne viser gennemgående forhøjede kriminalitetstal i svært-kriminelle lovovertræderes slægt eller på anden måde korrelation mellem kriminalitet hos undersøgte grupper og disse gruppers slægt; men som regel er det et åbent spørgsmål, om der her er tale om en (overvejende) arve- eller miljømæssig sammenhæng. Enkelte undersøgelser, der har forsøgt at udskille miljøfaktoren fra arvefaktoren, er kommet til resultater, der uden solidt grundlag antages at støtte arvelighedssynspunktet; værdien og pålideligheden af disse undersøgelser er højst tvivlsom, cfr. hertil *Roe's* undersøgelse (1945) om alkoholistbørn i plejefamilier og *Jonsson* (1967).

Med hensyn til *psykiske abnormiteter* som slægtsbelastning er der

efter nyere undersøgelser næppe grundlag for at antage, at der i de kriminelles – eller specielt de svært-kriminelles – familier forekommer en særlig høj frekvens af *sindssygdom* eller *åndssvaghed*. Derimod viser disse undersøgelser (navnlig *Stumpfl*, 1935) en stærkt forhøjet frekvens af *psykopati* i recidivisternes slægt, og det er almindeligt heri at se et bevis for arvelig sammenhæng mellem kriminalitet og psykopati i slægten. Heroverfor peges dog på, at fejlkilderne og svaghederne i de nævnte undersøgelser er uoverskuelige, og det fremhæves, at der ikke kan drages slutninger om et direkte anlæg til kriminalitet.

Med hensyn til *alkoholisme* erkendes det, at forfaldenhed til alkoholmisbrug forekommer i særlig vid udstrækning i de groft-kriminelles slægt, men der ses heri ikke noget bevis for direkte arvelige følger af alkoholforgiftning, hvorimod der måske kan regnes med en sammenhæng mellem anlæg, der under visse omstændigheder kan være med til at betinge alkoholisme, og anlæg, der under visse omstændigheder kan medbetinge kriminalitet. Miljøets indflydelse, der gør sig gældende på flere måder, må dog anses for væsentligt (*Jonsson*, 1967).

Endelig er der givet en ret indgående gennemgang af *tvillingforskningen* og dens resultater på det behandlede område. Det bestrides, at denne metode har givet bevis for en ved arveanlæg så at sige skæbnebestemt kriminalitet.

Alt i alt kan den hidtil foretagne mere eksakte forskning ikke siges på noget punkt at have ført afgørende *bevis* for arvefaktorerers dominans over miljøfaktorer ved kriminalitetens genese. Den lader fuld plads åben for den på forhånd – efter den almindelige karakter af faktorerne anlæg og omverden – nærliggende antagelse, at arv og miljø altid indgår i et dynamisk samspil ved tilvejebringelsen og formningen af kriminell adfærd, og at det indbyrdes samspil og den indbyrdes styrke af de to faktorer svinger over alle grader fra person til person og fra situation til situation. Det er forbeholdt den fremtidige forskning at fastslå den nærmere sammenhæng på dette område.

Generelt må det altså fastholdes, at kriminalitet defineret som et socio-legalt begreb kun kan studeres fra et genetisk synspunkt, såfremt den er fast forbundet med en *veldefineret* somatisk eller psykologisk tilstand, hvilket ikke er tilfældet. Hertil kommer, at den rolle, anlægget under visse omstændigheder vil kunne spille, ikke kan fastlægges i enkeltheder, bl. a. fordi det er udelukket, at virkningen beror på et enkelt gen (jfr. *Penrose*, 1955).

Kriminalsomatologi

17. KRIMINALANTROPOLOGISKE UNDERSØGELSER

Medens den kriminologiske arvelighedsforskning, der er omtalt i det foregående kapitel, søger at belyse de arvelige faktorerers betydning for kriminaliteten gennem påvisning af ligheder mellem forskellige grupper af beslægtede i henseende til kriminalitet og kriminogene forudsætninger, retter den kriminalantropologiske forskning sig direkte på spørgsmålet om forekomsten af medfødte, ofte nedarvede, ejendommeligheder hos kriminelle. Forskningen angår i første række legemlige (somatiske, anatomiske, morfologiske) forhold, der kan måles, vejes og tælles, men beskæftiger sig dog i forbindelse hermed også med psykiske egenskaber.

Kriminalantropologien spillede en afgørende rolle for den kriminologiske forskning i årene omkring 1870 til 1900, se foran s. 44 ff. Efterhånden som uholdbarheden af *Lombroso's* teorier blev fastslået, kom kriminalantropologien i miskredit, og det blev almindeligt at frakende den al betydning. Der foreligger imidlertid enkelte nyere arbejder, der viser, at den endnu ikke helt har udspillet sin rolle.

Den belgiske kriminolog *de Greef* (1946, s. 134 ff.) fremhæver i overensstemmelse med sin landsmand *Louis Vervaeck* en række anatomiske afvigelser hos de kriminelle, deriblandt navnlig „la grande envergure“ (afstanden fra fingerspids til fingerspids, når armene udstrækkes; hvis den er mere end 10 cm længere end højden, anses det som et alvorligt degenerationstegn), iøjnefaldende asymmetrier i kraniet (plagiocephali), alvorlige øremisdannelser m. v. Som almindeligt synspunkt fremhæves, at degeneration indiceres ikke af et enkelt mærke (tare), men af en kombination af mange mærker, hvad jo allerede var fremhævet af *Lombroso*. Forfatteren lægger vægt på den grundige undersøgelse af forbryderens fysiske forhold i det hele taget. „Man skal vogte sig for at tro, at man kan negligere en detalje, men også for at tro, at en detalje forklarer en forbrydelse.“

I belgisk kriminalantropologi har man i øvrigt udarbejdet et særligt indeks for den fysiske styrke, baseret på forholdet mellem højde, vægt og brystomfang (Vervaeck's 'index de robusticité'). *de Greef* (1946, s. 138) betoner de kriminelles typiske underlødighed i relation til dette indeks. Som konklusion af undersøgelserne vedrørende forbrydernes fysiologi og morfologi hævder denne forfatter, at kriminaliteten beror på inferioritet: „man konstaterer næsten regelmæssigt, at fysiologisk eller erhvervet underlegenhed er en betingelse for kriminaliteten“ (s. 153).

Medens *Goring* (1919) ganske afviste læren om betydningen af specielle degenerationstegn som kendemærker for en kriminel type, viste hans undersøgelser af forbryderne sammenholdt med kontrolgrupperne en tydelig fysisk inferioritet hos hovedparten af de kriminelle. Hele det undersøgte forbrydermateriale med undtagelse af gruppen af bedragerere viste statistisk signifikante differencer med hensyn til højde og vægt, og tyvene (der udgjorde 90% af materialet) var tillige inferiorer i den almindelige legemlige udvikling (s. st. s. 121).

Side om side med det generelle fysiske undermål fandt *Goring* i gruppen af kriminelle en signifikant defekt i almindelig begavelse (se i det flg. s. 181). Hans konklusion (s. 184) er, at (engelske) forbrydere har et fysisk og mentalt særpræg, der dog ikke står i indbyrdes sammenhæng; det fysiske træk, der har forbindelse med kriminalitet, er „a generally defective physique“, den afgørende mentale faktor i forbrydelsens ætiologi er en defekt i intelligens, cfr. derimod nedenfor s. 180 ff., spec. s. 194.

Dette undersøgelsesresultat har spillet en betydelig rolle i nyere kriminologi, hvor man ofte har ment at kunne tillægge *Goring's* konklusioner generel gyldighed. Det går imidlertid ikke an at drage vidtgående slutninger på grundlag af det af *Goring* undersøgte fangemateriale, navnlig ikke efter, at *Norwood East* i 1942 har fremlagt resultaterne af en undersøgelse af 4000 unge engelske lovovertrædere og påvist, at de *Goring'ske* konstateringer ikke holder stik overfor dette materiale.

East fandt ingen konneks mellem recidivisme og legemsforhold. Der var ingen statistisk signifikant forskel mellem gennemsnitshøjderne for førstegangs lovovertrædere og tilbagefaldsforbrydere. Ej heller viste det kriminelle materiale nogen tendens til at differere nedad i højde og vægt i forhold til den ikke-kriminelle kontrolgruppe i samme aldersklasser. Tværtimod viste der sig en noget højere vægt for unge lovovertrædere med flere domfældelser (1942, s. 167 ff., s. 201 ff.). *East* mener, at uoverensstemmelsen

med Goring's resultater måske kan bero på, at Goring's materiale indeholdt en del åndssvage forbrydere med ringere fysik.

I 1939 udsendte *E. A. Hooton* første bind af et stort anlagt værk, „*The American Criminal*“, baseret på målinger og statistiske analyser af et omfattende materiale af amerikanske lovovertrædere. Hovedresultaterne peger i retning af et antropologisk særpræg for kriminelle i almindelighed og for enkelte forbrydergrupper (tyve, mordere, sædelighedsforbrydere m. v.), og Hooton's grundsynspunkt kan betegnes som en neo-Lombrosiansk lære i moderne amerikansk udgave; „hovedårsagen til kriminalitet er biologisk inferioritet“ (1939 II, s. 130).

Hooton går ud fra, at menneskets adfærdstendenser hænger sammen med dets fysiske kendetegn. Hans resultater kan kort resumeres således: De kriminelle er gennemsnitligt tydeligt under de ikke-kriminelle i legemsvægt (også efter korrektion for aldersforskelle), af mindre statur, inferiøre i skulderbredde, brystdybde og -bredde og i hovedomfang, ansigtshøjden er signifikant lavere, ligeså næsehøjden, ørene er kortere, næsebredden større, ørene bredere i forhold til deres længde, ansigterne kortere i forhold til deres bredde. Den kriminelle gruppe har vistnok mindre skægvækst og kropsbehåring, men rigeligere hovedhår. Der er overgennemsnitlig forekomst af rødbrunt hår, af meget lyse og meget mørke øjenfarver. De morfologiske iagttagelser bekræfter den italienske skoles påstand om, at de kriminelle oftere har lave og tilbagevigende pander, næsen er kort og relativt bred, næsetippen snarere tyk eller tynd end middel. Derimod bekræfter undersøgelsen ikke påstanden om hyppig forekomst af ekstremt degenererede eller misformede ører eller af unormalt stærkt udviklede kæber (1939 I, s. 197 ff., s. 247 ff.).

Hooton betoner stærkt, at der alene er tale om statistisk iagttagelige gennemsnitsforskelle, ikke om mærker, hvorpå en individuel diagnose kan støttes. Tanken om at genfinde gruppe-typiciteten hos det enkelte individ afvises, eller som forf. udtrykker det: „An accurate description of an average gangster will not help to catch a Dillinger“ (1939 I, s. 309).

Ud fra udførlige statistiske analyser mener Hooton endvidere at kunne påvise forekomsten af specielle antropologisk særprægede forbrydertyper ved de forskellige forbrydelsesarter (s. 116 ff., s. 128 ff., s. 188 ff.). Eksempelvis kan nævnes, at mordere er tungere og højere end forbrydere som helhed; de har større brystdiameter, bredere kæber, relativt smallere skuldre (s. 271). I 9 af samtlige 10 grupper, hvori forbrydelsesarterne er inddelt, viser der sig signifikante særtræk. Også her fremhæves dog, at der kun er tale om gennemsnits-typiseringer.

Endelig foretager Hooton en gruppering efter legemstyper (body build types). Således er ifølge de statistiske beregninger høje svære mænd den førende legemstype ved deliktsgruppen mord af første grad; høje tynde mænd førende type ved mord af anden grad (drab) og røveri; små tynde mænd ved tyveri; små svære mænd ved sædelighedsforbrydelser og vold (tabel IX – 34, I, s. 178).

Hooton's synspunkter har været genstand for modstridende bedømmelser; men den overvejende opfattelse er dog præget af stærkt kritisk afstandtagen. Kontrolgruppematerialet anses for at være for spinkelt og i øvrigt inadækvat, bl. a. fordi en del af det består af fysisk særlig kvalificerede personer (brandmænd m. v.). Også den statistiske teknik er blevet kritiseret. Yderligere henvises der til undersøgelser (i U. S. A.), der er kommet til negative resultater med hensyn til de af Hooton påståede sammenhæng. Særlig har man vendt sig mod påstanden om kriminelles biologiske underlegenhed, hvilket hos Hooton er et højest uklart begreb, og den dermed sammenhængende hypotese om en arvelig basis for dette mindreværd. – Se i øvrigt kritikken hos *Abrahamsen* (1945, s. 41), *Tucker* (1940, s. 437 ff.), *Sutherland and Cressey* (1960, s. 103 f.).

Skarpest er den udtrykt hos *Wallerstein and Wyle* (1947): „Professor *Hooton* foregav at tro på biologisk inferioritet, da han begyndte sin undersøgelse. Han fortsatte med at tro på biologisk inferioritet, da han var færdig. For den lærde antropolog, der én gang havde godtaget en teori, var øjensynligt uvillig til at lade sig overbevise af de blotte kendsgerninger, selv om det var resultatet af hans egen forskning“ (cit. efter *Tappan*, 1960, s. 88).

Sammenfatter man resultaterne af den kriminalantropologiske forskning, må det erkendes, at de er særdeles spinkle. De oprindelige påstande om legemlige degenerationsmærker fremtrædende som kendetegn for den enkelte forbryder af virkelig kriminel type er aflivet. Om tilstedeværelsen af blot statistisk påviselige særmærker for kriminelle i almindelighed og for enkelte kriminelle undergrupper hersker der strid. De undersøgelser, der konkluderer i en bekræftende besvarelse, har modstridende resultater med hensyn til vigtige enkeltheder. Tilbage bliver kun en mere almindelig enighed om, at en del af de undersøgte kriminelle grupper har vist sig ringere end normalbefolkningen i vægt og højde; men de påstande, der er fremsat om et herigennem konstateret biologisk, arveligt betinget mindreværd, er ubekræftede og

modsagte. Når det tages i betragtning, at langt den største del af de individer, der er gjort til genstand for kriminalantropologisk undersøgelse, er socialt slet stillede berigelsesforbrydere, ligger det i hvert fald lige så nær at formode, at det statistisk påviste fysiske mindreværd hos kriminelle beror på ernæringsforhold under opvæksten og andre ydre faktorer, som at antage en arvebiologisk forklaring, hvorefter defekten er begrundet i forbryderklienteletets „natur“. — *Jonsson* (1967, s. 194) fandt ingen signifikant forskel på kriminelle og ikke-kriminelle m. h. t. sundhedstilstand.

18. KONSTITUTIONSFORSKNING

Medens antropologien i snævrere forstand særlig er blevet betegnelsen for den forskning, der har de enkelte dele af legemet (i første række kraniet) til genstand, sigtes der ved konstitutionsforskningen til studiet af mennesketyper som legemlig-sjælelige helheder.

Begrebet *konstitution* benyttes i forskellige betydninger hos forskellige forfattere. Nogle, f. eks. *Kretschmer* (1944), vil til konstitution kun henregne individuelle egenskaber, som beror på arv. *Strömgren* definerer konstitution som „det arvelige reaktionsberedskab“ (1967, s. 29). Andre afgrænser videre. Således lader *Kinberg* (1949, s. 327 ff.) konstitutionsbegrebet omfatte de reaktionstilbøjeligheder, der er et produkt af individets anlæg og normale (ikke-patologiske) miljøfaktorer. Vi har her nærmet os til fænotypen, specielt da det ofte vil være umuligt at afgøre, om en reaktion foruden af de arvelige anlæg yderligere er bestemt af normale eller patologiske miljøpåvirkninger. Giver man konstitutionsbegrebet et så vidt indhold, at det omfatter den samlede helhed af individets nedarvede og erhvervede egenskaber (*Goldkuhl*, ref. ef. *Stürup*, 1950, s. 35 ff.), bliver begrebet identisk med fænotypen, hvilket på det nærmeste gør det overflødigt. Som ved en hel del andre biologiske og psykologiske grundbegreber gælder det her, at det er umuligt at give en definition, som vil blive godkendt fra alle sider (*Kemp*, 1956, s. 197). I nærværende fremstilling bruges begrebet nærmest som betegnelse for reaktionsberedskabet, for så vidt det er forankret i (iagttagelige) legemlige forhold, hvad enten det er et resultat af arv eller miljø. Om begreber, der har en vis sammenhæng med konstitutionsbegrebet, som f. eks. anlæg, individualitet, personlighed, karakter, tem-

perament, intelligens m. fl., se foran og i det flg. s. 75, s. 180 ff. og s. 194 ff.

I de teorier, der skal refereres her, er udgangspunktet typiseringer, der angår legemsbygningen. De (psykologiske) personlighedsbeskrivelser, der i denne forbindelse arbejdes med, antages da i almindelighed også at have et betydningsfuldt korrelat i legemlige forhold, som kan gøres til genstand for iagttagelse.

Kretschmer's typologi og dens anvendelse i kriminologien

Ernst Kretschmer's hovedværk „Körperbau und Charakter“ udkom første gang i 1921. Hans typer er opstillet på basis af undersøgelser af patienter på et sindssygehospital. De betegnes som den *leptosome* (senere også kaldet den *asteniske*), den *atletiske* og den *pykniske* type. En række mindre grupper er sammenfattet under betegnelsen de *dysplastiske* typer, karakteriserede ved forskellige misforhold i de legemlige proportioner, som ofte synes at bero på forstyrrelser i den interne sekretion. Den statistiske analyse har – som i *Hooton's* typologi – medført, at typerne må opfattes som „gennemsnitlige idealbilleder“, som man kun relativt sjældent finder helt rent repræsenterede i virkeligheden.

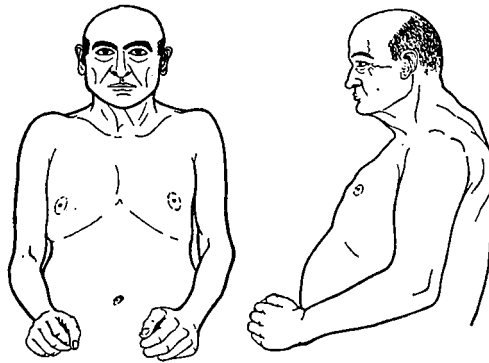
Den leptosome type kendetegnes groft udtrykt ved ringe tykkelsesvækst i forbindelse med uformindsket længdevækst; den mandlige atletiske type ved den stærke udvikling af skelettet og muskulaturen; den pykniske type ved den stærke omfangsudvikling af legemets hulrum (stort hoved, bryst og bughule) og tilbøjelighed til fedtansamling. Se illustrationen s. 137. Alle tre typer er „normale“; ingen af dem er generelt bedre udrustet til livskampen end nogen af de andre.

Den pykniske type er ifølge Kretschmer (og mange senere forskere) langt den almindeligste blandt de manio-depressive patienter, medens de leptosome og atletikerne (samt en del af dysplastikerne) overvejende findes blandt de skizofrene patienter. På den anden side forekommer pyknikerne kun sjældent blandt skizofrene.

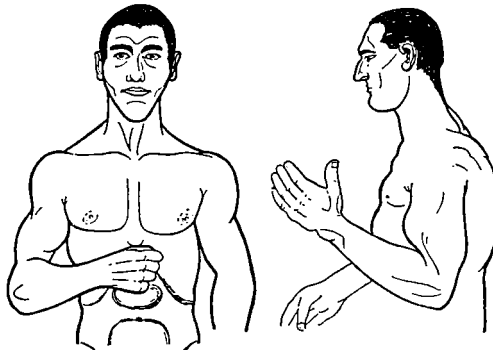
Heraf drages følgende slutninger: 1) Der består en tydelig biologisk forbindelse mellem det manio-depressive sjælelige anlæg og den pykniske legemstype. 2) Der består en tydelig biologisk forbindelse mellem de skizofrene sjælelige anlæg og de leptosomes og atletikernes legemstyper (samt visse dysplastiske legemstyper), se *Kretschmer* (1951, s. 36).

Kretschmer antager videre, at der er sammenhæng mellem legemsbygning og personlighed. Grundlaget er undersøgelser af normale og

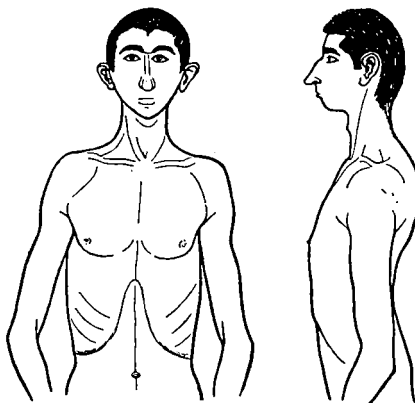
Figur 6. Kretschmer's legemstyper

Pyknisk type

Atletisk type

Astenisk type

sindssyges nærmere slægtninge. Til den pykniske type svarer normalt en *synton* eller *cyklotym*, normal personlighed, karakteriseret ved mindre fremtrædende, ikke-patologiske stemningssvingninger, kontaktsøgen, udadvendthed, hjælpsomhed, godmodighed, jovialitet, blød følsomhed stigende til tungsindighed, men undertiden også et noget overfladisk følelsesliv, optimisme og opportunisme. De er ukomplicerede naturer og i almindelighed ikke svære at blive klog på. Til den leptosome og atletiske type svarer en *skizotym* personlighed, karakteriseret ved tilbageholdenhed stigende til uselskabelighed, menneskeskyhed, særhed, udadtil ro og en tilsyneladende upåvirkelighed, kølighed og mistænksomhed, indadtil følsomhed til overfølsomhed og sårbarhed, hvorfor man undertiden ser helt uventede, voldsomme følelsesudbrud; her til kan føjes en lige så paradoksals sammenblanding af usikkerhed og generthed, viljestyrke og fanatisme, af kontaktbehov og kontaktangst. „Mange af dem er som romerske huse med bare facader, villaer, der har lukket deres skodder for den stærke sol, men hvor der fejres fester i det dæmpede lys indenfor“ (1951, s. 169). Selv oplever de verden som set gennem en glsrude, der udelukker enhver direkte kontakt.

Senere er den atletiske types normale personlighed søgt udskilt og betegnet som *ixotym* (hos Kretschmer: viskøs), karakteriseret ved tilbøjelighed til forstemninger og eksplosivitet, personlighedstræk, der i forstærket grad findes hos epileptikere (ixofreni).

Imellem de normale og de klart patologiske personligheder indskyder Kretschmer overgangs- eller grænsetilfælde, der betegnes som henholdsvis cykloide, skizoide og ixoide. Man får derefter de i nedenstående, stærkt forenklede skema anførte undergrupper:

	Normale	Grænsetilfælde („Psykopater“)	Sindssyge
Pyknikere	cyklotyme	cykloide	manio-depressive
Leptosome og atletikere	skizotyme	skizoide	skizofrene
Atletikere	ixotyme	ixoide	ixofrene

I den danske befolkning antages der at være 20–25% pyknikere, omtrent lige så mange leptosome og 5–10% atletikere; resten er blandings-typer eller ukarakteristiske (*Strömngren*, 1967, s. 31). Sammensætningen varierer fra land til land. Legemstypen kan i øvrigt påvirkes af miljø-

forhold og af sygdomme. Kretschmer betragtede da heller ikke sine beskrivelser som udtømmende, men fremhævede, at *en flerdimensional diagnostik* var nødvendig.

Kretschmer's lære gav stødet til en omfattende forskning, hvorunder også kriminologiske problemer blev behandlet. Resultaterne af de kriminologiske undersøgelser er dog beskedne. For det første har man ment at kunne påvise en forhøjet kriminalitetshyppighed og en mere vedvarende kriminalitet hos de leptosome og – mere tvivlsomt – hos atletikerne med skizoid-skizotym personlighed, samt en tilsvarende underrepræsentation af kriminelle blandt pyknikerne med cykloid-cyklotym personlighed. For det andet findes der en række mere eller mindre velunderbyggede eksempler på sammenhæng mellem de til legemstyperne svarende personlighedstyper og de derhenhørende kriminelles motiver, begåelsesmåden ved forbrydelsen m. v.

Exner (1939, s. 182) meddeler en oversigt over resultaterne af en række tyske undersøgelser, der omfatter i alt 566 kriminelle. Af disse var 40% leptosome, 50% atletikere og kun 10% pyknikere, men ingen blandingsstyper. – *Schwab* (1941, s. 213 ff.) har i tugthuset Ludwigsburg foretaget en undersøgelse af 3052 fanger, hvis legemstype er blevet bestemt efter Kretschmer's skema. Han giver følgende oversigt over typernes procentuelle fordeling på fangematerialet: pyknikere 9,7, leptosome 33,7, atletikere 13,4, dysplastikere 7,1, blandingsformer 36,2. De leptosome begynder tidligere på kriminaliteten og har flere domme end pyknikerne.

Til de anførte resultater må dog bemærkes, at den lave procentsats af pyknikere i fangematerialet ikke uden videre kan tages som indicium for, at pyknikerne skulle være gunstigere stillet med hensyn til kriminalitetsrisiko end andre konstitutionstyper. Det må tages i betragtning, at pyknikerne i den befolkning, hvorfra fangerne hidrører, måske ikke udgør en væsentlig højere andel end i den kriminelle gruppe (*Gruhle*, 1939, s. 230 ff.), og endvidere må hensyn tages til, at diagnosticeringen af legemstypen, foretaget af forskellige forskere, rummer betydelige fejlkilder.

Flere forskere har ment at kunne påvise en bestemt sammenhæng mellem konstitutionstypen og den dominerende forbrydelsesretning. Det hævdes således, at atletikere i særlig grad tenderer til at begå voldsforbrydelser, røveri og drab, medens de leptosomes karakteristiske forbrydelsesart er simpelt tyveri, og pyknikerne er relativt hyppige blandt bedragerne.

Böhmer meddeler i sin redegørelse for en undersøgelse af 100 fanger (1929, s. 193 ff.), at fordelingen af legemstyperne på de forskellige forbrydelsesarter viser „påfaldende sammenhæng“. Samtlige røvere og indbrudstyre var atletiske; der fandtes hverken pyknikere eller pykniske blandingsformer mellem disse kategorier af forbrydere. Af atletikerne var 20% tidligere straffet for råhedsforbrydelser, af pyknikerne ingen.

Forsøg på at bestemme sammenhængen mellem konstitutionstype og den kriminelle adfærds psykologi åbner rige muligheder for cirkelslutninger og har da heller ikke vist sig særlig frugtbare.

Eksempelvis kan her nævnes *Böhmer's* redegørelse (1928, s. 207 ff.) for tre manddrabsforbrydelser begået af henholdsvis en leptosom, en atletisk og en pyknisk gerningsmand. – Den *leptosome* morder arbejder med stor forsigtighed, planlægger og udfører forbrydelsen (rov-mord på en 82-årig rentier) med kold beregning, efterlader intet spor og forsvarer sig under retssagen med stor behændighed. – *Atletikeren* – der i det af *Böhmer* anførte eksempel har skudt på en vejfarende i berigelseshensigt og har dræbt en af sine forfølgere – har også til at begynde med handlet efter en bestemt plan, men hans temperament er snart løbet af med ham; han dræber rå og hensynsløst, sætter sig voldsomt til modværg mod anholdelse, viser ingen angst og tilstår frimodigt, da spillet er ude. – *Pyknikeren* er i *Böhmer's* fremstilling en mand, hvem ægteskabelige vanskeligheder er vokset over hovedet, og som i en pludselig affekt dræber begge sine drenge og skyder på sig selv. Handlingen er ikke rå i samme forstand som de to andre drabsmænds. Den er ikke udslag af aktiv energi, men af en passiv indstilling til livet, som han ikke magter. – I samme retning går en af den russiske kriminolog *Blinkov* (1929, s. 212 ff.) offentliggjort redegørelse for undersøgelsen af 100 mordere.

Williams (1932) har uddybet og suppleret denne lære i en undersøgelse af 177 unge hvide sydafrikanske lovovertrædere. Indenfor den leptosome personlighed sondres mellem asteniske og steniske varianter. Astenikerne er påvirkelige, selvsikre og passive. Deres kriminalitet er „fej“, snu og omhyggeligt beregnende; karakteristiske delikter: tyveri og dokumentfalsk. Atletikerne er aggressivt voldsomme, egocentriske, beregnende; deres kriminalitet er præget af frygtløshed. Blandt pyknikerne finder man kværuleanter, kolerikere med lejlighedsvis alvorlige voldshandlinger, eventyrere og bandededere; kriminaliteten er i almindelighed et direkte produkt af deres personlighed: pludselige voldshandlinger, tyveri af motorkøretøjer, bandekriminalitet, bortødslen af fremmede penge, seksuelle ekscesser, alkoholkriminalitet etc.

Som det vil ses, er der ikke større sammenhæng mellem de anførte iagttagelser og hypoteser.

Nyere amerikanske legemstypeteorier

Den amerikanske antropolog *W. H. Sheldon* har allerede i 1927, med udgangspunkt i Kretschmer, opstillet et system, hvor der arbejdes med tre „komponenter“ til beskrivelse af legemstypen: *Endomorfi* er karakteriseret ved veludviklede fordøjelsesorganer og „blød rundhed“, hvilket præger legemets hele fænotypiske fremtoning. Det svarer omtrent til den pykniske type. *Mesomorfi* er karakteriseret ved kraftigt udviklede muskler, knogler og bindevæv, tyk hud med et fremtoningspræg bestemt af hårdhed, vægt og firskåren soliditet som hos atletikerne. *Ektomorfi* er karakteriseret ved spinkel bygning, lige linier, stor legemsoverflade i relation til vægten, veludviklet centralnervesystem og stor hjernen, svarende til den leptosome type. – Se hertil og til det følgende *Sheldon m. fl.* (1949).

Hvert enkelt individ kan ifølge Sheldon placeres på en syv-skala indenfor hver af de tre dimensioner, hvor 7 betegner den maksimale grad af en komponent og 1 den minimale. En person karakteriseret ved tallet 711 vil således være maksimalt udviklet med hensyn til endomorfi, men minimalt med hensyn til mesomorfi og ektomorfi, medens 444 karakteriserer en person, der med hensyn til alle tre legemsvariable er placeret i midten.

Til disse tre komponenter svarer tre psykiske variable.

Den endomorfe personlighedstype beskrives som afslappet, selskabelig, harmonisk i følelsesliv, madkær og tolerant. Mesomorfe mennesker karakteriseres ved trang til legemlig anstrengelse og personlig kraftudfoldelse, eventyrlyst, selvhævdelse, trang til at dominere, aggressivitet. Ektomorfe typer er præget af omtanke og reservation i holdning, de virker ofte hæmmede, kontaktsky, spændte, vanebestemte, men i øvrigt uberegnelige.

Disse psykiske variable forekommer iflg. Sheldon i samme blandingsforhold som de legemlige komponenter.

Sheldon har i Boston undersøgt 200 unge asociale mænd (problem youth), hvoraf de fleste (195) var lovovertrædere, og fundet omtrent det forventede antal endomorfe, overvægt af mesomorfe, men kun få ektomorfe typer, svarende til et gennemsnitsindeks for hele gruppen på 3,5 – 4,6 – 2,7. En gruppe på 16 „obviously serious delinquents“ viste få fysiske og psykiske afvigelser, men var mere udtalt mesomorft og endnu svagere ektomorft prægede. Sheldon konkluderer, at kriminelle enten er mesomorfe eller endomorfe, ikke ektomorfe. Hvorvidt de herved afviger fra ikke-kri-

minelle unge fra tilsvarende miljøer vides ikke. Psykiatrisk er de karakteriserede ved visse „dionysiske“, d.v.s. manio-depressive, træk eller ved et paranoidt reaktionsberedskab, hvor det mest fremtrædende synes at være, at de mangler de ektomorfes evne til køligt overlæg, jfr. det lave indeks for ektomorfi. Disse fund anser Sheldon ikke i sig selv for at være udtryk for kausalitet; de betegner kun sammenhæng. Også Sheldon's typologi har været gjort til genstand for stærkt divergerende bedømmelser, jfr. blandt andre Gerle (1955, s. 108 ff.) og Tappan (1960, s. 90 ff.).

Sheldon and Eleanor Glueck har i „Unraveling Juvenile Delinquency“ (1950) anvendt Sheldon's typologi ved en sammenligning af 500 kriminelle og 500 ikke-kriminelle drenge i alderen fra 10 til 17 år. De to materialer, der stammer fra de samme slumprægede byområder, er „matchede“, d. v. s. opstillet i par, bestående af en kriminel og en ikke-kriminel dreng, der svarer til hinanden med hensyn til alder, intelligens, race, nationalitet og forholdene i deres bykvarter. Resultaterne er nærmere analyseret i „Physique and Delinquency“ (1956). Ved siden af de tre forannævnte typer opstilles der en fjerde blandingstype. Mesomorfe træk forekommer hyppigere blandt de kriminelle (60%) end i kontrolgruppen (31%), medens ektomorfe komponenter forekommer hyppigere i den ikke-kriminelle gruppe (40%) end blandt de kriminelle (15%). For de endomorfe er forholdene lidt mere komplicerede, idet ekstrem endomorfi er mest almindelig blandt ikke-kriminelle; men bortset herfra tegner de endomorfe træk sig relativt stærkere i de kriminelles gruppe. Totaltallene er dog omtrent ens: blandt lovovertræderne 12% og i kontrolgruppen 15%.

Den nære sammenhæng mellem kriminalitet og *mesomorfi* ytrer sig omtrent således: de mesomorfe er kraftigere, har haft færre børnesygdomme, har større håndstyrke, mindre fantasi og sensitivitet, er mere praktiske, mere tilbøjelige til at give udtryk for deres spændinger i handling end til at undertrykke dem (*Glueck*, 1956, s. 219). At de *ektomorfe* er mindre kriminalitetstruede, skønt de er mere destruktive og mindre følelsesmæssigt stabile, skyldes, at de har større tilbøjelighed til emotionelle konflikter, til fantasieren og sensitivitet samt – navnlig – at de er mere hæmmede i deres aktivitet (s. 236 f.). De mangler det „stof“, hvoraf kriminalitet skabes, medens de mesomorfe har det i rigt mål. Sammenhængen betragtes ikke som tegn på et ufravigeligt forhold mellem legemstype og (ungdoms-)kriminalitet eller mellem visse med legemstypen nært korrelerede fysiologiske processer og kriminalitet. Det væsentlige i *Glueck*'ernes hypotese er udtrykt omtrent således: de nævnte med legemstypen sammenkoblede biolo-

giske faktorer skaber et kriminalitetspotentiale, som kan føre til kriminalitet, *hvis* det optræder sammen med visse andre kriminalitetsfaktorer (s. st. s. 268).

Der er dog her sket et klart brud med Sheldon's grundsynspunkt, idet der er foretaget en væsentlig forenkling af hans system. Hver af de undersøgte er klassificeret efter det træk, der forekommer stærkest hos ham (s. 8 f.). Dermed vender man i realiteten tilbage til en typologi, der er vanskelig at skelne fra *Kretschmer's*.

Udgangspunktet for forfatternes betragtninger er den antagelse, at hvis man i den ikke-kriminelle gruppe finder en signifikant sammenhæng mellem kropstype og et bestemt individuelt træk, må dette træk være konstitutionelt betinget eller – som det hyppigere siges for at antyde, at sammenhængen kan være indirekte – „konstitutionelt orienteret“ (s. 12 f.). Denne antagelse er dog ikke begrundet yderligere (jfr. *Wolf*, 1957, s. 426).

I analysen af kropstypernes kriminogene betydning er inddraget 67 individuelle træk og 42 sociokulturelle faktorer; de sidste skal omtales i bind II. Sammenhængen med de individuelle legemlige variable og personlighedstrækkene kan (jfr. bogens kap. VII) kort beskrives således:

9 af disse træk er overhovedet ikke korreleret med kriminalitet. Det gælder f. eks. sensitivitet, overvægt af introversive træk, intuition og følelsen af at være uønsket eller ikke holdt af.

3 af trækkene er ikke korreleret med kriminaliteten som helhed, men med visse af legemstypernes kriminalitet. Det gælder cyanose, stor praktisk intelligens og følelsen af mangel på omsorg.

38 af de individuelle træk er korreleret med kriminalitet i almindelighed, men ikke specielt med legemstypernes kriminalitet. Eksempelvis enuresis, dårligt helbred i barndommen, usikkerhedsfølelse, følelse af hjælpeløshed, isolation, fjendtlighed, stædighed, neuroticisme, psykopati, masochistiske tendenser, uhæmmede motoriske reaktioner på stimuli.

17 træk er korreleret med kriminaliteten, såvel når den betragtes i det hele som indenfor de enkelte legemstyper. Det gælder bl. a. stor håndstyrke, destruktive og destruktivt-sadistiske tendenser, tendens til emotionelle konflikter, ekstrem rastløshed i barndommen, lav verbal intelligens, god overfladekontakt med andre, ambivalens overfor autoriteter.

Blandt de individuelle træk er der 24, der antages at være konstitutionelt orienterede, og 43, hvor en konstitutionel baggrund ikke kan påvises.

Nogle af de væsentligste indvendinger mod Glueck'ernes resultater vedrørende sammenhængen mellem kropstype og kriminalitet skal nævnes, jfr. herved *Hurwitz* (1951), *Christie* (1952) og *Wolf* (1957).

Den generelle kritik mod undersøgelsen har, navnlig fra sociologisk side, været hård. Den retter sig *for det første* mod udvalget af lovovertrædere, der er udtaget, mens de var anbragt på en ungdomsinstitution. *For det andet* har man indvendt, at kriteriet „samme nabolag“ er alt for groft, og derudover peget på, at Glueck'erne overhovedet ikke diskuterer det faktum, at 55% af lovovertræderne mod 32% af de ikke-kriminelle hører hjemme i „underprivileged neighborhoods“. *For det tredje* er forfatterernes grundsynspunkt karakteriseret som ensidigt individualpsykologisk. I et materiale, hvor så mange som 56% af lovovertræderne og kun 1% af kontrolgruppen er bandemedlemmer (gang members), medens 98% af de første mod 7% af de sidste har haft tilknytning til kriminelle kammerater, ville et socialpsykologisk synspunkt nok være mere frugtbart. Endelig *for det fjerde* er de kausale lovmæssigheder, som Glueck'erne har forsøgt at formulere, kritiseret såvel ud fra erkendelsesmæssige synspunkter som i realiteten, idet der f. eks. er peget på det lidet rimelige i generelt at karakterisere lovovertrædere som aggressive, når dette kun gælder 15% af dem (mod 5% i kontrolgruppen).

Den mere specifikke kritik af legemstypeundersøgelsen føjer hertil *for det første*, at der ikke er skabt et teoretisk tilfredsstillende grundlag for sondringen mellem, hvad der er konstitutionelt betinget eller orienteret, og hvad ikke, hvilket bl. a. hænger sammen med, at begrebet konstitution er uskarpt afgrænset. Det forekommer f. eks. ejendommeligt, at 'mangel på oplevet afhængighed af andre' er konstitutionelt, mens 'følelsen af at kunne klare sig selv' ikke er et konstitutionelt orienteret træk. *For det andet* beror analysen på en grov og ukontrollabel forenkling af Sheldon's mere differentierede systematik. *For det tredje* er der ikke foretaget tilbundsgående undersøgelser af de relevante kriminalitetsfaktors indbyrdes korrelation. *For det fjerde* er signifikansgrænsen sat til 0,10, mens der i hovedværket er arbejdet med en signifikansgrænse på 0,01. *For det femte* er konklusionerne ud fra de foreliggende talmaterialer ikke altid overbevisende; de synes af og til at bero på mere eller mindre subjektivt farvede common sense-betragtninger eller forfatterens almindelige syn på kriminalitetens årsager.

Der findes imidlertid også eksempler på en mere positiv indstilling til Sheldon's og Glueck'ernes seneste arbejder, se f. eks. Fox (1961, s.65-91), såvel som på kritisk neutrale, men ingenlunde afvisende vurderinger, se Tappan (1960, s. 97 f.) og Reckless (1955, s. 90 ff.).

Af interesse er den *hypotese*, at den mesomorfe (atletiske) legemstype er korreleret med visse typer af ungdomskriminalitet. Hvilken plads man, såfremt hypotesen bekræftes, må give legemstypen i det kompleks af faktorer, der er sammenkoblet med kriminalitet, synes dog usikkert. Flere forskellige, herunder også sociologiske, fortolkninger er tænke-

lige. Erindres bør det også, at resultaterne af de lidt ældre europæiske undersøgelser af voksne kriminelle, har vist en stærk overrepræsentation af leptosome og en ligeså udtalt underrepræsentation af pyknikere (jfr. foran s. 139).

19. ENDOKRINOLOGISK FORSKNING

I nær sammenhæng med den i det foregående omtalte konstitutionsforskning står den kriminalbiologiske forskning, der beskæftiger sig med betydningen af de endokrine (lukkede) kirtlers funktion for det menneskelige temperament og specielt for udslag af dette i kriminel retning. Denne forskningsgren, der ligesom nyere kriminalbiologi i det hele taget kan føres tilbage til impulser fra *Lombroso*, er særligt blevet dyrket i italiensk og i de senere år til dels også i amerikansk kriminologi. I nordisk litteratur er dens betydning blevet stærkt understreget af *Kinberg* i hans bøger fra 1930 og 1935, til hvis redegørelse for italiensk og spansk litteratur der henvises i det følgende.

Endokrinologien eller læren om de lukkede kirtler har godtgjort, at der tilkommer disse kirtlers funktion en overordentlig betydning for såvel vitale fysiske som de fleste af de mere komplicerede psykiske processers forløb.

Den kriminalistiske interesse i forbindelse med endokrinologien retter sig særligt mod følgende problemer: 1) hvorvidt anomalier i de interne kirtlers sekretion er af kausal betydning for den kriminelle adfærd; 2) hvorvidt der med støtte i den endokrinologiske forskning kan tilvejebringes en typeinddeling, som er af værdi for den kriminologiske klassificering af forbrydere; 3) hvorvidt indgreb i kirtelfunktionen, specielt fjernelse af de mandlige testikler ved kastration, kan komme i betragtning som strafferetlig sikkerhedsforanstaltning eller terapeutisk foranstaltning med det formål at afværge en særlig indiceret kriminalitet.

Med hensyn til spørgsmål 2 skal her blot bemærkes, at der foreligger en række forsøg på at opstille forskellige temperaments typer på endokrinologisk grundlag, men at disse typologier hidtil ikke har tilvejebragt noget inddelingsgrundlag af værdi for kriminologien.

De andre spørgsmål skal behandles noget nærmere i det følgende.

Oversigt over lukkede kirtler og deres funktion

De vigtigste lukkede kirtler er *hypofysen* (hjernevedhængen), *glandula thyreoidea* (skjoldbruskkirtelen), *glandulae parathyreoideae* (biskjoldbruskkirtlerne), det hormonproducerende væv i *pankreas* (bugspytkirtelen), *glandulae suprarenales* (binyrerne) samt de hormonproducerende væv i *glandulae sexuales* (kønskirtlerne), hos kvinden *ovarierne* (æggestokkene), hos manden *testes* (testiklerne).

Bugspytkirtelen producerer bl. a. insulin. For lidt insulin i blodet medfører forøget sukkerindhold, der udskilles i urinen (sukkersyge). For meget insulin reducerer mængden af blodsukker, hvilket i udprægede tilfælde skal kunne medføre irritabilitet, beslutningsløshed, undertiden forvirringstilstande, i katastrofale tilfælde kramper eller bevidstløshed. Statistisk er der sammenhæng mellem sukkersyge og den manio-depressive psykose. *Strömgren* (1967, s. 84) antager, at sammenhængen opstår via den psykiske konstitutionstype.

I binyrernes marv produceres der adrenalin, som man har kaldt „et katastrofehormon“ (*Jacobsen*, 1941), der sætter mennesket i stand til under særlige omstændigheder, f. eks. en faresituation, at yde det maksimale. Psykisk ledsages den forøgede adrenalinmængde i blodet i almindelighed af skræk og vrede eller raseri. Binyremarven kan på sin side påvirkes fra centralnervesystemet.

Skjoldbruskkirtelen producerer thyroxin, der indeholder jod; dette hormon virker på organismens udvikling og på stofskiftet. Sygdomme som kretinisme (dværgvækst) forbundet med åndssvaghed, den basedowske syge, som bl. a. er ledsaget af symptomer som nervøsitet, irritabilitet, rastløshed og adspredthed, og myxødem med energiløshed og sløvhed beror på forstyrrelser i skjoldbruskkirtelens funktion.

De mandlige kønshormoner, androgener, og de kvindelige kønshormoner, østrogener og gestogener, udvikler og vedligeholder de mandlige og de kvindelige „sekundære“ kønskarakterer. Omvendt kan produktionen af kønshormoner – via nervesystemet – påvirkes af psykiske forhold.

I hypofysens forlap produceres mindst 6 forskellige hormoner, hvoraf de fleste påvirker og regulerer flere af de andre lukkede kirtlers funktion, bl. a. i høj grad kønskirtlernes; den er „symbolet på selve samarbejdet mellem de hormonproducerende organer“ (*Jacobsen*, 1941). Når hertil føjes, at forlappens funktion kan reguleres nervøst-kemisk fra mellemhjerne, og at de andre lukkede kirtlers hormoner også virker tilbage på hypofyseforlappen, forstår man, at der er tale om et stærkt integreret system, hvor selv små ændringer et sted i eller udenfor systemet kan medføre væsentlige ændringer andre steder i organismen, indtil en ny balancetilstand er

oprettet. Enkelthederne i dette komplicerede samspil er endnu langt fra klarlagt.

Forstyrrelser i kirtelvirksomheden og kriminalitet

Ifølge *Kinberg's* referat (1935) har *Vidoni* undersøgt 116 unge lovovertrædere og fundet (sygelige) forandringer ved skjoldbruskkirtelen i 56% tilfælde. *Brandino* har undersøgt 605 fanger og fundet manifesterede endokrine forstyrrelser i 99 tilfælde (16%). *Pende* (1941) har hos visse forbryderkategorier (referatet angiver ikke hvilke) fundet legemlige forandringer svarende til dem, som forekommer ved forstyrrelser i kirtelsekretionen. I tilslutning til andre undersøgelser oplyser han, at han hos mordere har fundet uregelmæssig funktion af hypofysen, nedsat funktion af kønskirtlerne og forhøjet funktion af binyrerne, medens han hos røvere og tyve vil have konstateret nedsat funktion af hypofysen og uregelmæssig funktion af skjoldbruskkirtelen. Der angives intet om, hvilke af de nævnte kirtlers hormoner det drejer sig om.

Mjöen og *Brantenberg* (1939, s. 105 ff.) anfører, at forstyrrelser i kirtelvirksomheden resulterer i en psykisk abnorm tilstand, der „selvsagt må give sig udslag i unormale handlinger, hvoraf de mest kendte er forbryderiske“. Som eksempler på endokrint betingede forbrydelser nævnes lystmord (uden nærmere definition) og fetichisme. Der henvises videre til, at *Berman* (1928) har angivet forstyrrelser i hypofysen som årsag til løgnagtighed og tyveri, og forfatterne nævner selv frygt og raseri som udslag af endokrine forstyrrelser, uden dog at ville hævde som ligefrem bevist, at herved foranledigede forbrydelser kausalt beror på en endokrin lidelse. I det hele anser *Mjöen* og *Brantenberg*, i modsætning til f. eks. *Berman*, det ikke for muligt at påvise bestemte forbryderiske træk ved mentaliteten og knytte disse til bestemte anomalier i kirtlerne. Men de antager en generel sammenhæng mellem forbryderes psykiske abnormitet og endokrine lidelser.

Det indtryk af spinkelhed og løshed, man gennem de citerede forfattere må få med hensyn til det foreliggende erfaringsgrundlag for den påståede snævre konneks mellem kriminalitet og kirtelfunktion, forstærkes ved en gennemgang af visse amerikanske værker, der søger at gøre anomalier i de lukkede kirtlers sekretion til den grundlæggende kausale faktor for al kriminalitet. Karakteristisk er et arbejde af *Schlapp and Smith* (1928) med den betegnende titel: „The New Criminology“. Det hævdes her, at „de fleste forbrydelser skyldes forstyrrelser i de lukkede kirtler eller mentale defekter forårsaget af endokrine lidel-

ser hos lovovertræderens moder“, nemlig under svangerskabet (s. 28). Til støtte for denne vidtgående påstand anføres i hele bogen faktisk intet erfaringsmateriale af vægt, men kun løse, ukontrollable generalisationer.

Podolsky (1955) fremhæver særligt den kriminogene betydning af en for lav sukkerkoncentration i blodet. Af forbrydelser begået under en sådan tilstand nævnes „gade- og værtshusuorden, overfald, slagsmål, forsøg på selvmord og drab, grusomhed overfor børn og ægtefælle, forskellige seksuelle perversioner og aggressioner, falsk brandalarm, beruselse, underslæb, småtyverier, hærværk, ildspåsættelse, bagtalelse og trafikforseelser“. Han citerer yderligere en række eksempler på grove voldsforbrydelser, der formodes at skyldes for lavt blodsukker. Også calciumunderskud i blodet tillægges en afgørende kriminogen betydning, særlig for den mere voldsprægede kriminalitet (s. st. s. 675 f.).

Podolsky refererer en psykiatrisk og endokrinologisk undersøgelse af fanger i Sing-Sing. Man fandt her bl. a., at røvere og indbrudstyve i almindelighed manglede pituitrin (ældre fællesbetegnelse for en række ikke nærmere definerede hormoner fra hypofysen med forskellige virkninger) og parathyrin (fra biskjoldbruskkirtelen). Det samme gjaldt ved andre tyverier af grovere karakter, men her var der samtidig overskud af thyroxin (fra skjoldbruskkirtelen) og af et hormon fra brisselen, hvis eksistens ganske vist bestrides af andre. Ved småtyverier prægedes billedet af de samme former for hormonunderskud plus forøgelse af brisselsekret. Mordere havde i almindelighed for svag produktion af parathyrin og brisselsekret (s. 678). Forfatteren fastslår, at den biokemiske analyse af den kriminelle personlighed og af kriminel adfærd i en ikke for fjern fremtid vil blive en meget vigtig metode for forståelse og behandling af kriminelle handlinger.

Den her omtalte retning synes at have kulmineret i 1920'erne, men er altså ikke ganske uddød. Det er dog betegnende for udviklingen, at den endokrinologiske forskning overhovedet ikke gøres til genstand for en selvstændig omtale i *Kinberg's* „Les problèmes fondamentaux de la Criminologie“ (1957), der i det væsentlige er en oversættelse af bogen fra 1935. Mange amerikanske kriminologer stiller sig stærkt kritisk og har navnlig fremhævet det utilstedelige i den oversimplificering af kausalitetsprocessen for de kriminelle handlinger, som de vidtgående endokrinologiske teorier gør sig skyldige i. Se f. eks. *Wood and Waite* (1941, s. 255), *Taft* (1956, s. 115 f.) og *Sutherland and Cressey* (1960, s. 107). En mere positiv vurdering findes hos *Tappan* (1960, s. 101), der betegner en del af kritikken som overdreven.

Trods det foreliggende materiales spinkelhed og mangelen på eksakt behandling af dette har man ikke alene draget de nu omtalte kritisable slutninger med hensyn til kriminalitetens årsager i almindelighed og indenfor specielle forbrydelsesgrupper, men man har også ment på grundlag af de foreliggende erfaringer at kunne rette et afgørende slag mod hele det herskende strafferetlige tilregneligheds- og ansvarssystem. Denne opfattelse kommer stærkt frem bl. a. hos *Mjöen og Brantenberg*, se f. eks. s. 111: „det virker nærmest grotesk, at det eventuelt er de lukkede kirtler, som skal skræmmes til at fungere normalt – at hormonerne skal tage hensyn til forandringer i en på forhånd ufuldkommen straffelov“.

Det siger sig selv, at denne opfattelse og argumentation er uholdbar, når den generaliseres til at omfatte kriminaliteten i almindelighed eller bredere områder deraf. Den forudsætter, at den hormonale faktor er eneafgørende for forbrydelsens tilblivelse, og overser det faktum, at et menneskes reaktion i en given situation aldrig er ensidigt hormonalt betinget. Afgørende for reaktionen er det nervesystem, hormonerne virker på. „... det må ikke glemmes, at en tilskyndelse til en eller anden handling i lige fuldt mål lader sig hæmme af moral eller samvittighed, uanset om den er fremkaldt af en hormonal eller af enhver anden impuls“ (*Jacobsen*, 1941, s. 259).

Et helt andet spørgsmål er, om der i bestemte enkelttilfælde kan foreligge en endokrin lidelse med sådanne psykiske effekter i relation til en begået lovovertrædelse, at der strafferetligt bør anerkendes at have foreligget en abnormtilstand af diskulperende karakter.

Særligt om kastration

I denne forbindelse må nævnes fjernelse af kønskirtlerne ved kastration som legalt middel til pacificering af seksualforbrydere. Om det legale grundlag for indgrebet, se *Sand* (1935, s. 31 ff.), *le Maire* (1946), *Hurwitz* (1952, s. 647 ff.), Betænkning om sterilisation og kastration, nr. 353/1964. De gunstige virkninger på tidligere ofte straffede sædelighedsforbrydere, som denne operation efter erfaringerne medfører, skyldes utvivlsomt for en væsentlig del fjernelse af den hormonale faktor, der beror på kønskirtelens funktion. Men om en rent hormonalt betinget afkriminalisering synes der dog selv i disse tilfælde ikke i almindelighed at være tale. Resocialiseringen må som regel tillige antages at være medbetinget af de umiddelbare psykiske virkninger af indgrebet og af en psykoterapeutisk behandling sigtende til at oparbejde normale hæmninger mod seksualkriminelle tilskyndelser. Tilfælde, hvor indgrebet har været virkningsløst, specielt overfor homoseksuelle, demon-

strerer, hvor komplicerede forholdene er, jfr. foran s. 146 f., og hvilken rolle psykiske komponenter spiller for et individs seksualvaner.

Det her omtalte specielle indgreb i kirtelfunktionen kan ikke tages til indtægt for mere almindeligt holdte påstande om en snæver kausalsammenhæng mellem endokrine forstyrrelser og kriminalitet. Kastrationsindgrebet fjerner radikalt en afgørende legemlig forudsætning for ikke blot abnormt, men også normalt seksualliv. Det regulerer ikke en kirtelanomali, forudsætter ikke engang en sådan, idet indgrebet bringes i anvendelse også i tilfælde, hvor kirtelfunktionen er normal, og hvor kriminaliteten i første række må antages at bero på svigtende psykiske hæmninger overfor kriminelle seksualimpulser. Kastrationen er for så vidt et invaliderende indgreb af speciel beskaffenhed. Dens virkninger i kriminalistisk henseende synes i det væsentlige begrænset til seksualsfæren.

De påstande, der i ældre tysk litteratur er fremsat om en videre resocialiserende virkning af kastration, særlig med henblik på berigelseskriminalitet, finder ingen støtte i det danske erfaringsmateriale. – Jfr. nærmere om spørgsmålet *le Maire* (1946, s. 169 ff.) med henvisninger til tysk litteratur, *Bremer* (1953, s. 212 f.). – En tilsyneladende gunstig alment resocialiserende virkning af kastrationen på sådanne blandede tilfælde synes i stor udstrækning at være et aldersbetinget fænomen. På den anden side synes en direkte ugunstig virkning kun at forekomme i de alleryngste aldersklasser og kun forholdsvis sjældent. Se hertil den meget indgående analyse hos *Langelüdeke* (1963, s. 61 ff.).

Kastrationen anvendes kun i meget begrænset udstrækning overfor seksualkriminelle.

På grundlag af *le Maire's* materiale kan man beregne, at 3,3% af samtlige dømte sædelighedsforbrydere i perioden 1. juni 1929 – 1. juni 1939 er blevet underkastet denne operation. Ved de homoseksuelle sædelighedsforbrydere er kastrationsprocenten 14,3; men beregningsgrundlaget er et andet, således at tallet skal reduceres noget, dog ikke til mindre end 10,8%. Kun voldtægt har en næsten lige så høj kastrationsprocent; ved alle andre sædelighedsforbrydelser er den meget mindre.

Sand (1939) opgør *resultaterne* således: Det samlede antal af kastrationer i de første 10 år efter den første kastrationslov (1929–1939) har været 190, 189 mænd og 1 kvinde. 3 mænd er afgået ved døden 3–9 mdr. efter operationen. I det ene tilfælde var dødsårsagen lungebetæn-

delse, i de to andre selvmord. 31 af de kastrerede – det er hovedsagelig åndssvage – havde ikke begået nogen lovovertrædelse forud for kastrationen. Af de kastrerede lovovertrædere var 113 løsladt ved 10-års periodens udløb. Af disse 113 havde kun 2 påny begået sædelighedsforbrydelser, og der var i begge tilfælde tale om mindre alvorlige forseelser. Det samlede resultat af kastrationen må altså fra et kriminalpolitisk synspunkt betegnes som godt, jfr. *Strömgren* (1967, s. 278).

Ifølge *Stürup* (1952, s. 29) er af 106 kastrerede seksualforbrydere, hvoraf en del indgår i det af *Sand* (1939) undersøgte materiale, udskrevet fra Psykopatanstalterne i Herstedvester, 4 blevet genindsat for „ny seksualkriminalitet eller truende seksuel aktivitet“. Alle 4 var tidligere dømt for uterlighedshandlinger overfor drenge. Af 56 ikke-kastrerede udskrevne blev 21 genindsat for ny seksualkriminalitet. De var tidligere dømt for uterlighed overfor drenge, uterlighed overfor piger, uterlighed overfor drenge og piger samt ekshibitionisme. Observationsperiodens længde er mindst 5 år. Om tilsvarende resultater vedrørende recidivet hos kastrerede og ikke-kastrerede seksualkriminelle, se *Bremer* (1959, s. 283), *Langelüdeke* (1963, s. 16 og s. 109).

Sand (1964) angiver de samlede resultater for de første 30 års kastration i Danmark (1929–1959), der omfatter 900 mandlige kastrerede, væsentlig sædelighedsforbrydere, til 1,1% „ægte seksuelle recidiver“ og 1,1% „irregulære grænsetilfælde“. Den sidste kategori omfatter „en vis seksuelt farvet *adfærd*, som *biologisk* har kunnet alludere til recidivbegrebet“; men recidiv i *juridisk* forstand foreligger ikke, „idet der ikke har været tale om retslig forfølgelse eller retslige sanktioner“. Total asekualisering indtraf for 97%, i over halvdelen af tilfældene indenfor ½ år, hos 87% indenfor 3 år efter kastrationen.

Jensch (1944, s. 14 f.) er på grundlag af en i Tyskland foretaget efterundersøgelse af bl. a. 158 løsladte kastrerede homoseksuelle kommet til samme resultat som *Stürup* (1952). Blandt disse faldt 17 (11%) tilbage i homoseksuel kriminalitet. På dette grundlag konkluderer forfatteren, at de homoseksuelle – i modsætning til andre seksualforbrydere – viser en særlig tilbøjelighed til tilbagefald i ny kriminalitet af samme art. Det må dog understreges, at „kun få“ af denne gruppe har ladet sig operere frivilligt. Det store flertal er blevet tvangskastrerede.

Langelüdeke (1963, s. 11) refererer i det hidtil mest omfattende arbejde vedrørende kastration af sædelighedsforbrydere resultaterne af en lang række udenlandske undersøgelser; de svarer stort set til de danske, når bortses fra et par mindre grupper, om hvilke oplysningerne er meget sparsom-

me. I et af ham selv undersøgt tysk materiale (s. 53 ff.) bestående af 1036 kastrerede sædelighedsforbrydere recidiverede i løbet af en observationsperiode på 9-12 år 24, svarende til en recidivprocent på 2,3. I materialet var der 184 dømt for strafbare homoseksuelle forhold. Heraf recidiverede 11, d. v. s. 5,9%, mod 1,7% i den øvrige del af materialet. Alligevel fremhæves det med rette, at tilbagefaldet også i denne kategori er stærkt reduceret. Efter samme arbejde (s. 108) anføres nedenstående oversigt vedrørende udenlandske undersøgelser:

Tabel 14. Recidiv efter kastration, efter Langelüdeke

	Antal kastrater	Recidiveret	
		Abs. tal	%
Tyskland, forsk. unders.	1618	46	2,8
Finland, Rottenberg	70	1	1,4
Holland, van Rossum	237	3	1,3
Norge, Bremer	41	3	7,3
Sverige, Loberg	66	0	0,0
Schweiz, forsk. unders.	83	6	7,2

Ved en almindelig vurdering af kastrationen som et middel til bekæmpelse af visse former for seksualkriminalitet må man huske på, at dette indgreb kun anvendes i et meget begrænset antal tilfælde, og at det i disse tilfælde hovedsagelig drejer sig om farlige og som regel hårdnakket recidiverende lovovertrædere, hvis hele tilværelse gennem mange år har været præget af deres seksualabnormitet. – Fra kastration ved tilfælde af mindre grov kriminalitet må man ubetinget tage afstand.

Tvangskastration er aldrig anvendt i Danmark, hvilket må antages at være af betydning for behandlingsresultaterne. Lovovertræderens positive – eller i det mindste ikke afvisende – indstilling til operationen giver forøget mulighed for, at såvel de umiddelbare psykologiske virkninger af indgrebet som virkningerne af den psykoterapeutiske og forsorgsmæssige behandling kan gøre sig gældende.

Seksualrecidiv forekommer yderst sjældent, skønsmæssigt kun hos et par procent af de opererede, bortset fra de lovovertrædere, der er dømt for homoseksuelle forhold til drenge. Også her kan dog recidivet betegnes som *forholdsvis* sjældent: af størrelsesordenen 10% mod sandsynligvis ikke under 50% for ikke-opererede med en tilsvarende social og psykologisk baggrund.

Se i øvrigt om seksualabnormiteter s. 209 ff.

Psyriske abnormiteter betydnin for kriminaliteten

Sygdoin og abnormitet

Udtrykkene 'psyriske abnormiteter' og 'psyriske afvigelser' benyttes her som en samlebetegnelse, der omfatter såvel egentlige *sygdoinne*, f. eks. neuroser og sindssygdoinne, som de *abnormtilstande*, navnlig åndssvaghed og psykopati, der ikke går ind under *sygdoinnsbegrebet*.

Sygdoinnsbegrebet i den medicinske eller specielt psykiatriske viden-skab kan ikke betragtes som skarpt afgrænset eller definitivt fastlagt. Det har i nyere tid gennemgået en udvikling henimod en større beto-ning af de ætiologiske faktorer fremfor de symptomatologiske og funk-tionelle. Sygdoinnsbegrebet forudsætter altid en afvigelse fra det nor-male, men ikke enhver normafvigelse kan betegnes som sygdom. Ej heller kan det forhold, at patienten lider legemligt eller sjæleligt, op-stilles som almindeligt kriterium, hvad dog ofte sker i den populære op-fattelse. Det må erkendes, at sygdoinnsbegrebet til en vis grad er kon-ventionelt og beroende på en social vurdering. Man har for at give det en fastere afgrænsning fordret, at det knyttes til bestemte organproces-ser og som konsekvens heraf hævdet, at der på det psyriske område kun bør tales om sygdom, når tilstanden er betinget af sygelige foran-dringer i hjernen, se f. eks. *Schneider* (1929). Denne fordring er dog ikke gennemført i den almindelige psykiatri, hvor man i vidt omfang henfø-rer processer, der ikke ledsages af påviselige hjerneforandringer, under begrebet sindssygdoin. Negativt afgrænses sygdoinnsbegrebet ved at modstilles de såkaldte *abnormtilstande*. Herved sigter man i psykiatri-en til varige, stationære afvigelser fra det normale sjæleliv, jfr. f. eks. *Wyrsh* (1946, s. 13, s. 44, s. 197). Disse som regel medfødte eller kon-stitutionelle tilstande adskiller sig fra sygdoinnsprocesser ved principielt ikke at udvikles henimod forværring eller helbredelse (hvilket ikke ude-lukker, at en social pacificering kan finde sted). Herhen hører intelli-gensdefekter (oligofrenier) og de psykopatiske karakterer i modsæt-ning til de psyriske sygdoinnsformer: sindssygdoinnene (psykoserne), neuroserne og de patologiske enkeltreaktioner, jfr. *Strömgreen* (1967, s. 23 f.).

Om de enkelte psykiske abnormiteters væsen og fremtræden og om deres betydning for den strafferetlige vurdering og behandling af begåede forbrydelser må der i det væsentlige henvises til de strafferetlige fremstillinger, *Hurwitz* (1967–68), psykiatrien, *Strömghren* (1967), specielt retspsykiatrien, *Helweg* (1949). Her kan kun gives en kortfattet og for en dybere forståelse utilstrækkelig oversigt over de vigtigste abnormitetsformer med vægten lagt på deres kriminologiske relevans. Med denne oversigt kombineres en redegørelse for, i hvilket omfang disse abnormiteter må antages at begunstige forekomsten af (objektivt) kriminelle handlinger.

20. PSYKOSER

Skizofreni

Skizofreni er betegnelsen for en sindssygdomsgruppe, der som væsentlige fællestræk har emotionel kontaktsvigt (autisme), påfaldende ændringer i følelseslivet, oftest af paradoksalt karakter og en – i hvert fald tilsyneladende – usammenhængende tankegang. De almindelige associationslove synes ophævet, og ordenes betydning ændres ofte, bliver til symboler, som ikke forstås af andre. Undertiden består sygdommen hovedsagelig i en svigtende integration af i og for sig intakte enkeltfunktioner.

I ældre psykiatri og endnu i nyere retspraksis rubriceres en del tilfælde, som nu henregnes til skizofrenien, som *paranoia* (forrykthed). Denne betegnelse anvendes i moderne psykiatri som selvstændig diagnose kun for visse specielle tilfælde, hvor vrangforestillinger opstår relativt sent, undertiden formentlig på basis af en sent indtrædende skizofren udvikling, i andre tilfælde med psykogent grundlag hos abnorme personligheder. Her tales der ofte om parafreni, se *Strömghren* (1967, s. 112 f. og s. 201 f.).

Den tidligere almindeligt anvendte betegnelse *dementia praecox* (*Kraepelin*) eller *ungdomssløvsind* er senere afløst af den af *Bleuler* formede betegnelse skizofreni (af græsk: spaltning af sindet). Hvad der holder gruppen sammen som en enhed, er mere ligheder i forløbet af sygdommen end i tilstandsbilledet, der frembyder de største forskelligheder. Karakteristisk for forløbet er udviklingen henimod en personlighedsforandring med autismen som et væsentligt symptom.

Årsagerne til sygdommen er ukendte; organiske hjerneforandringer kan ikke påvises; men arvefaktorer synes at spille en vis rolle, se foran s. 98. Sygdomsrisikoen er under 1%, jfr. *Strömgren* (1938) og *Fremming* (1947). Dette svarer til resultaterne af en lang række europæiske undersøgelser, se f. eks. *Wiersma* (1966, s. 170).

Undersøgelser over skizofreniens *kriminalistiske* betydning har givet stærkt divergerende resultater, hvilket i første række synes at hænge sammen med tilsvarende store variationer i afgrænsningen af dette sygdomsbegreb. Navnlig i amerikansk psykiatri synes skizofreni at være blevet et samlebegreb for næsten enhver form for personlighedsafvigelse, ikke mindst ved indførelse af diagnosen 'latent skizofreni' (*Zilboorg*, 1938), som omfattende alle typer af bizar adfærd, der må antages at være af patologisk oprindelse. Trods denne udvidelse af begrebet virker det alligevel overraskende, når *Podolsky* (1963) finder, at der blandt 3 millioner studenter er 24,6% skizofrene (ref. ef. *Wiersma*, 1966, s. 169). Mange nyere amerikanske undersøgelser opererer dog med en skizofrenidiagnose, der bedre lader sig sammenligne med den indledningsvis beskrevne.

Europæiske undersøgelser, der gennemgående bygger på det ovenfor nævnte skizofrenibegreb, har i alt væsentligt givet meget lave tal for forekomsten af skizofreni *blandt kriminelle*. Talmæssigt spiller farlige voldshandlinger og mordforbrydelser begået af skizofrene en meget ringe rolle. Dog vil forekomsten af disse forbrydelser *indenfor grupper af skizofrene* som regel være forhøjet (*Kaila*, 1940–41, s. 17 ff.). *Helweg* (1949, s. 202) betegner på grund af den psykologiske sammenhæng voldshandlingen som den typiske skizofrene forbrydelse, særlig i initialstadiet. „Den forekommer i alle afskygninger. Ved pludselige udbrud af raseri og voldsomhed, således som de særlig forekommer ved visse katatone former, kan det dreje sig om en mere planløs rasen uden bestemt sigte ... Men i mange tilfælde har den skizofrene arbejdet sig ind i en forestillingsverden, der giver hans vrede en bestemt retning, ikke sjældent mod ganske sagesløse og intetanende personer“. Det kan da komme til mord eller mordforsøg, som regel kendetegnet ved en fuldkommen meningsløshed. Om to usikre grænsetilfælde, se *Arnfred* (1946, s. 1 ff.) og fra retspraksis eksempelvis UfR 1940, s. 1006 (H).

De lettere, mere stationære eller til dels helbredte skizofreniformer synes at spille en større rolle for visse kriminalitets- og asocialitetsformer. De sociale vanskeligheder, som de let skizofrene ofte kom-

mer ud for, fører dem hyppigt ind i småtyverier og småbedragerier, jfr. *Helweg* (1949, s. 205). Navnlig blandt vagabonder antages der at være et forholdsvis stort antal skizofrent defekte eller syge personer, der netop på grund af skizofrene væsensforandringer er kommet i socialt forfald og dermed på landevejen.

Wiersma (1966) konkluderer på grundlag af en omfattende gennemgang af den foreliggende litteratur og egne undersøgelser i Holland: 1) Kriminaliteten blandt skizofrene er ubetydelig. 2) Skizofrenes kriminalitet kan være, men er ikke nødvendigvis af en meget alvorlig art.

Han beskriver sammenhængen således: a) Kriminaliteten kan udspringe af patientens centrale skizofrenisymptomer: autisinen og den emotionelle apati, der iflg. forf. særlig viser sig ved, at emotionerne ikke (længere) influerer på bevidsthedslivets andre sider, specielt ikke på tankevirksomheden. Dette fører ikke til aggressivitet; men ligegyldigheden overfor omverdenen (og omgivelsernes reaktion herpå) kan føre til vagabondage, småtyverier og mindre alvorlige seksualforseelser, som udgør hovedparten af de skizofrenes lovovertrædelser. b) Der forekommer også en kriminalitet, som er et direkte resultat af skizofreniens sekundære symptomer, som f. eks. vrangforestillinger, imperative hallucinationer, det bizarre tankeforløb og angsttilstande. Den forekommer forholdsvis sjældent.

Behandlingsmulighederne og sindssygevesenets effektivitet synes at spille en afgørende rolle for kriminalitetshyppigheden blandt sindslidende. Ved svære akutte psykosier vil den syges tilstand i almindelighed blive så påfaldende, at han vil blive hospitalsindlagt, før han får tid til at begå nogen forbrydelse. Og blandt de mange, der går frit omkring med deres paranoid ideer uden at vække opsigt, omsættes disse ideer yderst sjældent i alvorligt kriminelle handlinger.

Af denne grund vil angivelser af kriminalitetshyppigheden blandt skizofrene være mindre oplysende med hensyn til kriminalitetens genese. De små tal i nyere undersøgelser peger dog i samme retning som de ovenfor anførte resultater. Således angiver *Conrad* (1958), at der blandt 107 skizofrene var 3 eller 4 patienter, der var blevet dømt, før psykosien blev manifest (ref. ef. *Wiersma*, s. 174). I Sverige fandt *Johanson* (1948, s. 78 ff.) 11 kriminelle blandt 138 hospitaliserede skizofrene mellem 1938 og 1942, medens det forventede, ifølge den almindelige kriminalitetshyppighed, var 9–10. 9 havde begået ejendomsforbrydelser, 4 af disse også andre lovovertrædelser, 1 havde gjort sig skyldig i vold, 1 i en anden lovovertrædelse og ingen i seksualkriminalitet.

Ingen af de begåede lovovertrædelser var særlig alvorlig. – På et engelsk materiale af „habitual prisoners“ fandt *West* (1963, s. 52 f.), at 10% var eller havde været psykotiske, hovedparten lidende af en paranoid skizofreni.

Manio-depressiv psykose

Den *manio-depressive psykose* (eller cirkulære sindssygdom) er betegnelsen for en sindssygdomsgruppe, der omfatter en række former, som tidligere blev opfattet og beskrevet som selvstændige enheder (mani, melankoli og periodisk sindssygdom), men som allerede i 1896 af *Kraepelin* blev sammenfattet under ét sygdomsbegreb. Af dansk litteratur henvises særlig til *Helweg* (1949, s. 195 ff.), *Strömberg* (1967, s. 118 ff.).

Grundtrækket i den herhen hørende formkreds er en sygelig stemningsforskydning, nedad mod en depressiv eller melankolsk pol, opad mod en manisk pol. Sygdommen kan med kortere eller længere mellemrum svinge fra depressive til maniske faser og omvendt, eller den kan holde sig til det ene eller det andet af de to lejer. Den gennemsnitlige varighed af et anfald er et halvt år. Mellem de sygelige faser i de cirkulære forløbsformer er der ofte mangeårige mellemrum med normal psyke.

Den maniske fase er præget af løftet grundstemning med hævet selvfølelse (eufori), idéflugt, optimisme, rastløs handletrang og tilbøjelighed til indblanden. Den melankolske eller depressive fase viser det modsatte billede. Patienten lider af et ubestemt tungsind, nedsat selvfølelse, pessimistisk livsholdning, hypokondri og er hæmmet i tanker og bevægelser. Med denne tilstand er ofte forbundet angstfølelser og vrangforestillinger, herunder navnlig sygelige skyldforestillinger og forfølgelsesideer. Intellektuelt er disse patienter velbevarede. Tegn på organisk hjernelidelse foreligger ej heller; men sygdommen er overvejende arveligt betinget, arvegangen dominant (se foran s. 98), men også eksogene faktorer er af betydning. Sygdomsrisikoen er mellem 1 og 2% (*Strömberg*, 1967, s. 124 ff.).

Kriminalistisk spiller ingen af de nævnte sygdomsformer nogen betydelig rolle. Maniske eller hertil grænsende tilstande (hypomaniske tilstande) vil dog ikke helt sjældent kunne føre til mere eller mindre alvorlige kriminelle handlinger, ofte i forbindelse med alkohol. I den løftede stemning uden selvkritisk kontrol er der en forhøjet risiko for

begåelse af ærekrænkelser, forseelser mod den offentlige orden, volds-handlinger m. v. I det maniske eller hypomaniske stemningsleje kan en ellers hæderlig person også foretage letsindige pengetransaktioner, der objektivt har karakteren af bedrageri eller underslæb. Ligeledes forekommer sædelighedsforbrydelser, undertiden af pervers karakter, eks-hibitionisme m. v. Alle disse forhold har dog nærmest karakter af til-fældige uforsætlige udglidninger.

I den melankolske forstemning er der størst fare for selvmord. Den samme psykologiske mekanisme, der ligger til grund for denne ikke strafbare handling, kan imidlertid i sjældne tilfælde føre til drab på familiemedlemmer og da som regel i forbindelse med selvmord eller selvmordsforsøg (familiemord, udvidet selvmord, „Mitnahmemord“).

Af mere end historisk interesse er en ejendommelig forordning af 18. december 1767 om „melankolske mordere“, der var foranlediget af en række tilfælde af mord begået med selvmordsmotiv, idet drabs-manden ønskede at dø, men af religiøse grunde foretrak henrettelse fremfor selvmord. Ifølge den nævnte forordning skulle der i sådanne tilfælde i stedet for dødsstraf anvendes livsvarigt strafarbejde under særlig strenge former kombineret med legemsstraf.

Epilepsi

Det er omstridt, hvorvidt epilepsien kan henregnes til psykoserne, bl. a. fordi diagnosen *epilepsi* omfatter en række ætiologisk vidt forskellige, omend symptomatologisk ensartede sygdomsbilleder. I centret af disse står det epileptiske anfald, dels det store krampeanfald (grand mal), dels det lille anfald (petit mal, absence), der ytrer sig i et øjeblikks bevidst-hedstab uden krampe. Blandt de psykiske abnormiteter, der forekom-mer ved epilepsi, må særlig nævnes absencer, forvirringstilstande, forstemninger (dysforier) og tågetilstande af forskellig art. Disse til-stande (og visse forstemninger) betegnes undertiden som epileptiske ækvivalenter. Se til dette og det følgende *Strömgren* (1967, s. 173 ff. samt 1936, s. 637 ff.), *Teglbjærg* (1947, s. 124 og s. 126).

Under sygdommens vedvaren kan der udvikle sig en såkaldt *epilep-tisk karakter* præget af en vis træghed eller sejhed, følelsesklæben, pirrelighed og pedanteri. *Rylander och Bendz* (1947, s. 41 ff.) antager, at varige psykiske forandringer forekommer hos 30–40% af alle epilep-tikere udenfor anstalt. Tildels af denne grund, tildels traditionelt be-stemt, behandles spørgsmålet om epilepsi og kriminalitet på dette

sted. Om sygdommens afhængighed af arvefaktorer eller af organiske hjerneforandringer se *Strömgren* (1967, s. 169), samt foran s. 100 f.

Den kriminalistiske betydning af epilepsien blev som tidligere nævnt voldsomt overdrevet af *Lombroso*. Med den noget fastere afgrænsning, som dette sygdomsbegreb trods al endnu herskende usikkerhed har fået i nyere psykiatri, er der intet grundlag for at hævde, at epileptikerne frembyder nogen væsentlig større kriminalitetsrisiko end befolkningen i almindelighed. Det er dog også i nyeste tid hævdet, at de former af epilepsi, der er ledsaget af mere indgribende psykiske forandringer i bestemte perioder, særlig under tågetilstande forbundet med angsttilstande og under forstemningsperioder, medfører en særlig tendens til voldshandlinger, undertiden af farligste art, jfr. *Kjørboe* (1954, s. 35 ff.). I disse perioder forekommer også en særlig tilbøjelighed til brandstiftelser og sædelighedsforbrydelser. Se f. eks. det i Politiet, 10. årg. 1949, s. 179 ff., refererede tilfælde (sædelighedsforbrydelse under epileptisk tågetilstand). *de Haas* (1963) bestrider, at patienterne viser øget kriminalitet i sådanne perioder, hvis de er forårsaget af et petit mal-anfald. Aggressiv kriminalitet kan derimod forekomme efter de egentlige (epileptiske) krampeanfald, specielt hvis man søger at hindre patienten i hans omflakken. De forekommer imidlertid yderst sjældent, og en specifik sammenhæng mellem epilepsi og kriminalitet kan ikke påvises.

For disse kriminalitetsformer spiller det utvivlsomt en væsentlig rolle, at epilepsi ikke sjældent er forbundet med alkoholmisbrug, og at der hos epileptikere kan forekomme en særlig alkoholintolerans med fare for patologisk rus. De epileptiske karakterforandringer antages ligeledes at kunne medføre fare for kriminelle handlinger, igen navnlig vold. Se f. eks. UFR 1948, s. 1045 (H): epileptisk karakterforandring med pirrelighed, upålidelighed og følelsesafstumpning, og *Kjørboe* (s. st. s. 44). Sidstnævnte forfatter anfører på basis af undersøgelser af 54 mandlige og 6 kvindelige kriminelle epileptikere, at der i dette danske materiale fandtes 25% voldsforbrydere, men kun ca. 2% sædelighedsforbrydere og ingen brandstiftere. Hovedparten havde dog begået en ikke påfaldende berigelseskriminalitet, der ikke syntes at adskille sig fra, hvad man kunne forvente at finde i et almindeligt materiale af lovovertrædere.

Opfattelserne med hensyn til epileptikeres kriminalitet har dog som nævnt svinget stærkt, og nogen endelig løsning af problemet er ikke fundet. Til illustration af den mangel på fasthed, der har gjort sig gældende ved diagnosticeringen af epilepsi blandt kriminelle, anfører *Sutherland* (1947, s. 108), at medens der af én fængselslæge blev angivet at være 19% epileptikere blandt de fanger, der blev indsat i Elmira Reformatory i 1919, var tallet for dem, der blev indsat i 1929 og undersøgt af en anden læge, sunket til 0,8%.

Alström (1950, s. 90 ff.) har undersøgt kriminalitetshyppigheden hos svenske, mandlige epileptikere over 25 år; den synes ikke for de psykisk uændrede patienters vedkommende at være højere end i en kontrolgruppe undersøgt af 1944 års *nykterhetskommitté*; men den var noget forhøjet for de psykisk afvigende epileptikere, selv om forskellen ikke var statistisk signifikant. Selv om der i materialet forekommer et forhøjet antal ikke særlig grove voldsforbrydelser (19% af de i undersøgelsen registrerede lovovertrædelser), stiller forfatteren sig dog skeptisk overfor en nær kausalsammenhæng mellem epilepsi og voldskriminalitet. Lige så kritisk bedømmes sammenhængen med andre kriminalitetsformer; problemet er snarere, hvorfor netop epilepsien er kommet i retspsykiaternes søgelys og beskrevet som en fremtrædende kriminalitetsfaktor. Forfatteren indrømmer, at forklaringen herpå utvivlsomt må være højst kompliceret, men peger på den overtro, der navnlig tidligere knyttedes til forestillingerne om det epileptiske krampeanfald (s. st. s. 99 ff.).

Juul-Jensen (1964, s. 127 ff.) fandt i et dansk materiale bestående af tæt ved 1000 epileptikere, behandlet ambulant eller indlagt på Århus kommunehospitalers neurologiske klinik i 1959–61, at 9,5% af mændene og 1,9% af kvinderne havde begået lovovertrædelser, for hvilke de var idømt højere straf end bøde. Kun 1,2% af samtlige var idømt mere end 5 mdr.s fængsel. Disse tal er, som forfatteren fremhæver, identiske med, hvad man har fundet i befolkningen som helhed; men de oplyser intet om kriminaliteten hos *institutionsanbragte* epileptikere.

Gudmundsson (1966, s. 107 ff.) har undersøgt praktisk taget alle islandske epileptikere, som var i live i begyndelsen af 1960'erne. Blandt 373 mandlige epileptikere var der 31, der var dømt for straffelovsovertrædelser (8%), 95 for trafikforseelser (26%), 80 for overtrædelser af alkohollovgivningen (21%) og 39 for politiforseelser, told- eller prisbestemmelser (11%). Frekvensen af straffelovsovertrædelser antages at være tre gange så høj som i den øvrige del af befolkningen. Oplysnin-

ger om arten af den begåede straffelovskriminalitet foreligger ikke. For kvindernes vedkommende var tallene: knap 1% var dømt for straffelovsovertrædelser, 4% for trafikforseelser, 2% for overtrædelser af alkohollovgivningen og knap 2% for politiforseelser m. v.

Alkoholiske sindssygdomme

Strengt taget er enhver rus en psykisk abnormtilstand, fremkaldt af den af alkoholen forårsagede forgiftning. Af praktiske grunde holder man imidlertid både i strafferetten og psykiatrien de i almindelighed forekommende tilfælde af beruselse udenfor det abnormes område, og også her i kriminologien vil det være naturligt at holde alkoholens almindelige kriminogene virkninger udenfor den del af fremstillingen, der beskæftiger sig med de psykiske abnormiteter. Her skal derfor kun nævnes de reaktioner og tilstande, der anses for patologiske.

De *akutte* alkoholpsykosser spiller ikke nogen større rolle kriminalistisk set, da de som regel vil føre til øjeblikkelig hospitalsindlæggelse. Den abnorme alkoholreaktion, der betegnes som *patologisk rus*, undertiden som kompliceret rus, kan imidlertid antage former, som indeholder en stærkt øget risiko for lovovertrædelser.

Wimmer (1936, s. 58 ff.) beskrev tre former: 1) En exciteret tilstand med uro, bevidsthedsuklarhed, desorientering og undertiden forfølgelsesforestillinger og hallucinationer. Patienten bliver ofte voldsom og kan under beruskergang begå grove voldsforbrydelser. 2) En delirant eller subdelirant tilstand, der udvikler sig mere gradvis end den første, som den i øvrigt ligner i flere henseender; den adskiller sig navnlig fra denne ved at være mindre voldsom; dog forekommer klammerier, ekshibitionisme, tyverier og brandstiftelse. 3) Alkoholiske tågetilstande, hvor patienten med søvngængeragtig sikkerhed kan gennemføre komplicerede handlinger trods dyb bevidstløshed; her forekommer alle mulige former for kriminalitet, også grove voldsforbrydelser. – Den patologiske rus betragtes ikke længere som en veldefineret sygdomsenhed. Ætiologisk spiller psykiske abnormiteter en væsentlig rolle; „den patologiske rus er oftest den invalide hjernes reaktionsmåde overfor alkoholen“ (*Wimmer*, 1936, s. 57). De forskellige tilstande anses for at være „reaktionsformer af uspecifik karakter, såkaldte exogene reaktionsformer“ (*Sørensen*, 1965, s. 154). Vejledende for diagnosen er a) misforholdet mellem den indtagne (ringe) mængde alkohol og den (ringe) legemlige påvirkethed på den ene side og den svære psykiske forandring på den anden side, samt b) den massive amnesi, se *Strömberg* (1967, s. 54).

Retspsykiatrisk lægges hovedvægten på forekomsten af bevidstløshed under handlingsforløbet. Tilfælde af patologisk rus og ikke mindst de voldsomme former synes tidligere at have været hyppigere, se *Sørensen* (1965, s. 147 f.). Grunden hertil kan være såvel en kvantitativ som en kvalitativ ændring af drikkevanerne, men sociale faktorer, herunder navnlig den almindelige holdning til alkoholmisbrug, har antagelig også spillet en rolle.

I de senere år har spørgsmålet om den patologiske rus særlig været fremme i forbindelse med sager om motorkørsel i spirituspåvirket tilstand; men det er kun i sjældne undtagelsestilfælde, det tør statueres, at der har foreligget en egentlig patologisk reaktion. Se i øvrigt *le Maire* (1949, s. 121 ff.), *Helweg* (1949, s. 183 ff.). – Angående retspraksis se domme i UfR 1935, s. 967, Juristen 1940, s. 168, 1947, s. 239, *Krabbe* (1947, s. 167, s. 177 f.) samt *Sørensen* (1965, s. 154 ff.).

Af større kriminalistisk betydning er *de kroniske alkoholpsykoser*, navnlig den på alkoholisk basis udviklede jalousiforrykthed, der ikke sjældent fører til hustrumishandling og undertiden til drab. Her må også nævnes den *Korsakowske alkoholpsykose*, der først er beskrevet i 1887. Den hører til de alvorligste former for alkoholisk sindssygdom. Legemligt ledsages den af en udbredt nervebetændelse (polyneuritis). Den snigende forringelse af indprentningsevne, ordens- og ansvarssans begunstiger regnskabsuorden og underslæb. – Se nærmere *Helweg* (1949, s. 186 ff.) og *Strömngren* (1967, s. 50 ff.).

Om sammenhæng mellem kriminalitet og alkoholmisbrug udenfor de tilfælde, der i almindelighed henregnes til de alkoholiske sindssygdomme, henvises til fremstillingen i Bind II.

Hyppigheden af alkoholisme er som tidligere nævnt usikker. Sikre oplysninger om alkoholpsykosernes hyppighed eller deres (talmæssige) kriminalistiske betydning foreligger ej heller.

Andre forgiftningspsykoser

De fleste af de herhen hørende tilfælde, navnlig en række erhvervsygdomme med forgiftning af nervesystemet, er uden synderlig kriminalistisk interesse. Derimod er visse forgiftninger ved misbrug af lægemidler og stimulanser, specielt kronisk *morfin-* og *kokainmisbrug*, af en vis kriminologisk interesse. – Forholdet er dog ikke det, at der i de herved fremkaldte abnormtilstande hyppigt begås forbrydelser.

Derimod kan trangen til morfin under den gældende recepttvang lede til receptfalsknerier og andre ulovlige handlinger for at komme i besiddelse af stimulansen, og efter omstændighederne må det antages, at disse handlinger udspringer af en ved stimulansmisbruget udviklet – som regel med en psykopatologisk disposition kombineret – abnormtilstand. *Helweg* (1949, s. 190) anfører, at man på grund af den med morfinismen følgende, snigende moralske depravation skulle forvente en betydelig kriminalitetsrisiko. Det er dog ikke tilfældet; morfinismens kriminogene betydning er langt ringere end alkoholmisbrugets. Under kokainrus er der en vis fare for voldshandlinger, uagtsomhedsdelikter m. v.; men *Helweg* fraskriver dog også kokainismen selvstændig kriminalistisk betydning (s. 192). – Om disse og andre narkotika se desuden *From-Hansen* (s. 235 ff.), *Helweg* (s. 257 ff.) og *Møller* (s. 289 ff.) i „*Stimulanser*“ (1945), samt *Strömngren* (1967, s. 69 ff.).

Brugen af nye euforiserende og hallucinogene stoffer synes at spille en stigende rolle blandt unge. Det gælder særlig *cannabis* (marihuana, hashish), hvis farlighed er omtvistet. I Danmark, hvor disse former for misbrug er mest udbredt blandt yngre personer, synes deres kriminogene betydning dog begrænset til overtrædelser i forbindelse med fremskaffelse af stoffet. Signifikant forhøjede psykosetal blandt marihuana-rygere m. v. skulle ikke forekomme (*Murphy*, 1963, s. 23 ff.); men spørgsmålet kan ikke betragtes som endelig klarlagt, se i øvrigt *Jørgensen* (1967). Væsentligt anderledes forholder det sig med det nye og farligere stof, LSD-25, der kan fremkalde fantastiske pseudohallucinationer og deliriumlignende tilstande. Navnlig i U.S.A. er der rapporteret en del tilfælde af paranoide psykosker i forbindelse med LSD-misbrug, specielt under den akutte påvirkning.

Om disse stoffers mere indirekte kriminogene betydning se i Bind II.

Alderdomspsykosker og andre organiske psykosker

Af kriminalistisk interesse er særlig *senil demens* (alderdomssløvsind), der psykologisk er karakteriseret ved indprentningssvækkelse, svækkelse af den kritiske sans og ikke sjældent karakterforandringer, f. eks. i retning af gnavenhed, mistroiskhed, grovkornet ublufærdighed og – navnlig for mændenes vedkommende – en vis seksuel aktivitet, ofte efter en periode, hvor den seksuelle trang har været borte. Den for-

øgede seksualtrang i forbindelse med den formindskede potens giver ofte anledning til lettere uterlighedshandlinger, særlig overfor småpiger, ofte uden klar bevidsthed om, at handlingen overskrider det lovlige grænse. Ikke så sjældent spiller pigebørnenes mere eller mindre bevidste aktivitet som forførere en væsentlig rolle. Ekshibitionisme forekommer også, og undertiden bedragerier og underslæb i forbindelse med en af demensen betinget kasse- eller regnskabsuorden. – Se hertil *Helweg* (1949, s. 222 ff.) og *Strömgren* (1967, s. 107 ff.).

De i forbindelse med præsenile psykoser forekommende melankoliltilstande eller forfølgelsesforestillinger giver sjældent anledning til alvorlig kriminalitet.

Den syfilitiske sindssygdom, *dementia paralytica*, har navnlig i begyndelsesstadiet kriminogen betydning. De indtrådte hjerneforandringer kan, før sygdommen endnu har givet sig kendelige udslag overfor omgivelserne, ophæve hæmninger og kontrolfunktioner, og det kommer da let til planløse berigelsesforbrydelser, navnlig forbrug af betroede midler, og undertiden også til blufærdighedskrænkelser, iflg. *Wimmer* (1927) ofte „undladelsessynder“ og lignende lette sædelighedsforbrydelser. Undertiden kan den svækkelse i moralsk henseende, der præger initialstadiet, vise sig også efter indtrædt helbredelse, når denne dog har efterladt spor af den skete hjernebeskadigelse (defekthelbredte paralytikere). – *Wimmer* (1927) fandt iflg. *Helweg* (1949, s. 211) blandt 1212 psykiatrisk observerede lovovertrædere kun 38 paralytikere. Se om sygdommen endvidere *Strömgren* (1967, s. 90 ff.).

Kronisk encefalitis (hjernebetændelse) og *meningitis* (hjernehindebetændelse), der kan opstå i tilslutning til visse infektionssygdomme (sovesyge, difteritis m. v.), kan medføre karakterforandringer med træthed, psykisk labilitet med uberegnelige affektudbrud, psykoinfantilisme, men i visse tilfælde også hæmningsløshed, impulsivitet og moralsk opløsning. Man taler her undertiden om postencefalitiske personligheder eller psykopater. I lettere tilfælde er der en hældning til asocialitet, mindre alvorlige ejendomsforbrydelser, ekshibitionisme og uterlighed overfor børn, men der kan også være fare for den alvorligste kriminalitet som drab, voldtægt m. v.

Traumatiske hjernelæsioner

Om betydningen af mekaniske eller traumatiske hjernelæsioner (beskadigelser af hjernen ved fald, stød eller anden ydre vold) for fremkomsten af karakterforandringer i kriminel retning er meningerne delte. Det er vel almindelig anerkendt, at *sværere hjernelæsioner* kan medføre varige karakterforandringer, men der hersker en del tvivl med hensyn til spørgsmålet om kroniske virkninger af *hjernerystelse* (commotio cerebri) og andre mindre hovedtraumer. Undersøgelser fra den nyeste tid peger i retning af, at traumatiske hjernebeskadigelser lige så vel som infektiøse beskadigelser (tilsammen betegnet som læsionelle beskadigelser) kan spille en vis rolle for udvikling af psykopatiske karakterejendommeligheder, af nogle betegnet som pseudo-psykopatier i modsætning til psykopatier på medfødt grundlag. Se nærmere *Stertz* (1931, s. 320 ff.), *Reiter* (1946, s. 79 ff.), *Helweg* (1949, s. 217 ff.) og *Strömgren* (1967, s. 87 ff.).

Ved nogle undersøgelser har man fundet en særlig høj frekvens af hjernerystelser og kraniebeskadigelser hos *psykopater* i forhold til andre grupper af sindslidende, og man har endvidere hos de som psykopater diagnosticerede personer i særlig stort tal fundet sygelige organiske forandringer, der peger på tilstedeværelsen af læsionelle hjernelidelser.

I svensk psykiatri tillægges de læsionelle hjerneskader og specielt encefaliterne en afgørende betydning for opkomsten af adfærdsforstyrrelser m. v., specielt hos børn, men også hos voksne. Et ekstremt standpunkt indtoges af *Sjöbring* (1938). Han mente, at man i praktisk taget alle tilfælde af reel psykisk insufficiens og kriminalitet kan finde symptomer på læsionelle årsager. Konstitutionelle faktorer og miljøpåvirkninger er af underordnet betydning. Noget tilsvarende gælder også visse former for tilpasningsvanskeligheder, specielt dem, der giver sig udtryk i asocialitet og kriminalitet. — *Gerle* (1955, s. 144 ff.) er mindre kategorisk, men understreger dog om årsagerne til kriminalitet, at *Sjöbring* har ret i, at en læsionelt betinget svaghed gør det vanskeligere for individet at reagere adækvat i en måske ikke særlig kompliceret eller usædvanlig situation. Som kriminalitetsårsag er den lette læsionelle defekt i høj grad blevet overset. — På den anden side finder *Törnquist* (1966, s. 151 ff.) i strid med sine egne forventninger ikke højere frekvens af hjernesygdomme, hovedtraumer med påfølgende hospitalisering eller mistænkt eller sikkert diagnosticeret hjernelæsion i sin gruppe af flere gange recidiverede end i gruppen af ikke-recidiverede forvarede. Han anfører i øvrigt som et argument i diskussionen om betydningen af visse

undersøgelers påvisning af et forhøjet antal hjerneskadede lovovertrædere, at det kan tænkes, at kriminelle med dårlig prognose løber en større risiko for at pådrage sig hovedtraumer.

I forskellige undersøgelser af kriminelle har man i Danmark fundet hovedtraumer påvist i ca. 10% af tilfældene, *le Maire* (1946, s. 104, note 42) og *Christiansen og Stürup* (i et utrykt arbejde); men kun i sjældne tilfælde er en direkte kriminogen betydning af disse traumer blevet anerkendt eller påvist, se som eksempler på sådanne tilfælde Retslægeraadets Aarsberetning, 1928, s. 3, og 1935, s. 148.

Psykogene psykoser

Ved *psykogene psykoser* forstås sindssygdomme, der opstår som følge af psykiske traumer (svær psykisk belastning), ofte, men ikke ubetinget, i forbindelse med en forhåndsdisposition til psykisk lidelse. De traumer, der kan være tale om, er navnlig familiekonflikter, seksualkonflikter, dødsfald, chok ved katastrofale begivenheder, psykisk overbelastning ved den pågældendes sociale sammenbrud, fængsling etc. Medens en langvarig konfliktsituation snarere er tilbøjelig til at fremkalde en neurose, fremkaldes de psykogene psykoser fortrinsvis af chok eller af en tilspidsning af en konflikt, som godt kan have eksisteret gennem længere tid. De karakteristiske symptomer består i emotionelle syndromer (f. eks. depressioner, eksaltations-tilstande, emotionslammelse), bevidsthedsforstyrrelser (f. eks. tågetilstande, delirier, hysteriske symptomer) eller paranoide syndromer (kværlant-forrykthed, overdreven sensitivitet m. v.). Se nærmere *Strömgren* (1967, s. 192 ff.) og *Færgeman* (1945).

Af kriminalistisk interesse er navnlig de psykogene depressioner, der i ekstreme tilfælde kan føre til familiedrab af typen „udvidet selvmord“ og i lettere tilfælde til mindre alvorlige kriminelle handlinger (tyveri, brandstiftelse m. v.), der har karakter af abnorme afspændingsreaktioner, jfr. herom straks nedenfor. Her må også nævnes de særlig under varetægtsfængsling (og undertiden senere) opdukkende fængselspsykoser, der dog som regel ikke kan give anledning til kriminelle handlinger. En vis kriminalistisk interesse har antagelig også emotionslammelserne, der af og til synes at kunne opstå i tilslutning til begåelsen af en grovere kriminalitet, f. eks. drab, se *Stiirup* (1964).

*Undersøgelser, hvor psykosediagnosen
ikke er specificeret*

Sammenfattende kan det efter det foregående anføres, at sammenhængen mellem sindssygdommene og kriminaliteten statistisk set er svag. Konklusionen ændres ikke, når man ser på mere alment holdte angivelser af psykosehyppigheden blandt kriminelle eller kriminalitetshyppigheden blandt psykotikere. *Sutherland and Cressey* (1960, s. 121) anfører, at ud fra den nyere amerikanske litteratur om emnet må procenten af psykotikere i amerikanske fængsler og andre institutioner for kriminelle antages ikke at være over 5, i mange institutioner under 1. Også *Hooton's* konklusion vedrørende sammenhæng mellem psykose og kriminalitet er negativ (1939, s. 382). *Exner* angiver antallet af psykosier, der er opstået i tyske fængsler, så lavt som til 1–2% (1949, s. 197). *Hoff und Schinko* (1962) fandt blandt 1000 patienter (500 mænd og 500 kvinder) 4,5% af mændene og 3,2% af kvinderne, som måtte karakteriseres som „farlige“. Blandt 220 patienter havde kun 2 begået en kriminel handling, medens 3 – hidtil ustraffede – „viste en tendens til at blive kriminelle“. Nogen diagnose er ikke angivet for disse patienter, ref. efter *Wiersma* (1966, s. 174). – *Gibbens* (1963, s. 94) fandt blandt Borstal-drenge 4% med organiske, præpsykotiske eller epileptiske personlighedsforstyrrelser.

21. ABNORME ENKELTREAKTIONER

Medens de reaktive psykosier til en vis grad er præget af et sygdomsforløb, der berettiger, at de henføres under sindssygdomsbegrebet, forstår man ved abnorme eller patologiske enkeltreaktioner kortvarige foreteelser, hvor der i en særlig situation reageres abnormt. Symptomerne ligner ofte de forstyrrelser, der optræder ved de psykogene psykosier. Optræder de hos neurotikere eller psykopater som en ud fra deres psyke forståelig reaktion, taler man nødigt om en abnorm enkeltreaktion (*Strömberg*, 1967, s. 322). En række forskellige reaktionstyper er beskrevet som herhen hørende tilfælde: tankeløse reaktioner, impuls-handlinger, kortslutningsreaktioner, panikreaktioner, afspændings-handlinger, affektreaktioner, tvangshandlinger, paranoide og hysteriske reaktioner. – Se f. eks. *Wiirsch* (1946, s. 17 ff.), *Helweg* (1949, s. 227 ff.).

Som karakteristisk for de *impulsive handlinger* fremhæves, at de umiddelbart realiserer en impuls, uden at de i almindelighed optrædende hæmningsforestillinger får lejlighed til at forme sig. Handlingen føles af den handlende selv som en ham fremmed handling, se *Helweg* (1949, s. 231), hvormed kan sammenholdes følgende definition af *Würsch* (s. 17): Impulshandling er en driftshandling af abnorm art, der udføres uden overvejelse og uden klart bevidste motiver, men som korresponderer med en mere eller mindre bevidst stræben hos gerningsmanden og står i en indre relation til formålet. – Rene impulsforbrydelser antages at være sjældent forekommende.

Kortslutningsreaktionen adskiller sig ifølge *Helweg* (s. 232) fra impuls-handlingen ved, at „den ved impulsen vakte energistrøm springer over på et helt andet, og i og for sig uvedkommende område ...“ Den er i særlig høj grad betinget af den øjeblikkelige situation, et øjeblik forvirring under forhold, hvor et individ ser sig trængt op i en krog, og i en „psykisk indespærring“, som han sprænger ved en desperat, meningsløs handling. Som en overgang til *panikreaktionen* refererer *Helweg* et tilfælde, hvor en ung mand, der drev nøgenkultur, tilfældigt mødte en kvinde, som han i et øjeblik indskydelse, måske af frygt for, at hun skulle anmelde ham for blufærdighedskrænkelser, greb om halsen og kvalte, jfr. *UfR* 1947, s. 973 (H).

Af samme type som kortslutningsreaktionen i den akutte situation er den *udbrudsreaktion*, der fremtræder som afslutning på en længerevarende affektspænding, *Helweg* (s. 233). Den afspændingshandling, der her er tale om, kan dels have en specifik relation til den foreliggende konflikt, som når f. eks. en seksuel spænding udlades i en sædelighedsforbrydelse, dels være uspecifik i forhold til den affekt, der fremkaldte den, hvilket navnlig ofte vil være tilfældet med hensyn til tilsyneladende motivløse brandstiftelser og – sjældnere – ved visse tyverier med atypisk motiv. Den sidstnævnte type svarer til, hvad *Würsch* (s. 17) definerer som 'Dranghandlung': Udladning af en genstandsløs forstemning i en tilfældig handling mod et tilfældigt objekt, se f. eks. det af *Sundet* (1949, s. 54 ff.) refererede tilfælde (flyvepassagers skud mod pilot over Oslo fjord). – Afgørende er, at afspændingsreaktionen giver en subjektiv oplevelse af lettelse, „således at den nye situation, der objektivt måske forekommer håbløst forværret, subjektivt kan føles mere tålelig“ (*Strömngren*, 1967, s. 323). Dette ses ikke sjældent ved planlagte drab og selvmord, hvor drabet medfører en sådan lettelse, at selvmordsplanerne ikke gennemføres. I stedet afventer lovovertræderen med sindsro politiet eller melder sig selv.

Affekthandlingen foregår under stærk sindsbevægelse; men den udladning, der her finder sted, har ikke den personlighedsfremmede karakter, som præger den impulsive handling eller den mangel på adækvans, som er karakteristisk for kortslutningsreaktionen og lignende afspændingshandling.

I modsætning til affekthandlingen sker *den automatiske handling* uden bevidsthedens medvirken, og individet føler sig som fremmed og uansvarlig for den.

Tvangshandlingen foretages imod, hvad den pågældende vil og erkender som ønskeligt; den handlende føler, at han ligger under for en tvangsmæssig tilskyndelse, men anser dog den handling, han udfører, som sin egen, ikke som en fremmed handling.

De nævnte sondringer er ikke alle lige klare; ofte vil de bero på et subjektivt skøn, hvor observatørens indlevende forståelse i forudsætninger, situation og reaktion er afgørende for klassifikationen. *Helweg's* begreber 'indespærring' og 'afspænding' er utvivlsomt frugtbare og kan formentlig også bruges til en vis forenkling i beskrivelsen. Et andet vigtigt moment er reaktionens adækvans i relation til situationen. Normale reaktioner kan måske opfattes som kvantitativt og kvalitativt adækvate. De abnorme enkeltreaktioner er enten kvantitativt eller kvalitativt inadækvate. Undertiden skydes der over målet, f. eks. overfald eller drab som reaktion på en ubetydelig forulempelse (*Helweg*, 1949, s. 237). I andre tilfælde er handlingen karakteriseret ved „forkert“ valg af objekt, f. eks. drab på barn som reaktion på langvarig konflikt med manden (*Helweg*, 1949, s. 23), eller ved uspecifik reaktion, f. eks. tyveri eller voldshandlinger som reaktion på en forstemning (*Christiansen*, 1946, s. 202); se i øvrigt *Helweg* (1949, s. 234).

22. NEUROSER

Med de i det foregående omtalte abnorme enkeltreaktioner, som undertiden er en følge af en længerevarende sjælelig konflikt, har vi nærmet os til *neurosernes* område. Betegnelsen blev oprindelig brugt om enhver nervelidelse, herunder også organiske lidelser, men er senere blevet indskrænket. En egentlig definition er vanskelig at opstille. Hele neuroseterminologien har, som *Strömberg* (1967) anfører, været håbløst skiftende, og den varierer stadig. Visse elementer i begrebet ligger dog forholdsvis fast.

Neurosernes afgrænsning og opståen

Der synes at være almindelig enighed om, at neuroserne er sygdomme, ikke abnormtilstande, men det må tilføjes, at disse sygdomme – som andre sygdomme – kan have et kronisk forløb. Karakterneuroserne (se nedenfor) kan overfladisk set minde om psykopatierne; de fleste psykologer og psykiatere betragter dem dog som væsensforskellige, se i det følgende navnlig s. 196 f. og s. 199. Fra psykoserne adskiller de sig ved, at de ikke medfører nogen egentlig og gennemgribende personlighedsforandring; det er kun enkelte af personlighedsfunktionerne, der er lidende; „den egentligt psykotiske er et andet menneske, end han var, før sygdommen begyndte, medens neurotikerens stadig er det samme menneske, der kan forholde sig mere eller mindre objektivt overfor de lidende partialfunktioner“ (*Strömberg*, 1967, s. 216). I øvrigt betragtes neuroserne i almindelighed som sygdomme uden påviselige, relevante anatomiske ændringer.

Stürup (1945, s. 88) definerer neurotikere som „de, der lider af psykiske forstyrrelser af den type, der optræder i tilslutning til konflikter, svære psykiske belastninger, pubertetsvanskeligheder og lign.“, jfr. samme forf. (1948, s. 16 f.), hvor neuroser karakteriseres som udtryk for emotionelle konflikter, hvis natur eller relation til symptomerne ikke bevidst forstås af patienterne. De karakteriseres positivt ved et bestemt klinisk billede. Negativt afgrænses de overfor psykoser ved, at der ikke er relevant organisk patologi, demens, eller primær stemningsforskydning, eller væsentlige og varigere forstyrrelser af den ydre realitetsoplevelse.

Sachs (1946, s. 704 f.) vil kun benytte betegnelsen 'neurose' for de mere overfladiske neurotiske syndromer, der ikke afficerer personligheden dybere, f. eks. anankastiske (tvangsmæssige) syndromer; dernæst også neurose eller nervosismus for kortvarige nervøse forstyrrelser med klart defineret forløb. – Senere har dog denne forfatter revideret sin opfattelse af neurosebegrebet og givet det et væsentligt videre indhold, således at det også kommer til at omfatte psykopatierne, se i det flg. s. 199.

Sjöbring og hans elever (f. eks. *Gerle*, 1944, s. 144) har opgivet diagnosen 'neurose' som „umulig og intetsigende“. De taler i stedet om psykisk insufficiens, hvoraf mange tilfælde antages at bero på læsionelle hjerneskaeder, se i øvrigt foran s. 165 f.

Vanggaard (1963, s. 1163 f.) skriver, at man, „om man vil“, kan definere neuroserne som „lettere psykiske forstyrrelser, uskarpt og rent kvantitativt afgrænset fra den normale psyke, at opfatte som rent funktionelle

integrationsanomalier, karakteriseret ved neurotiske symptomer og karaktertræk, ved primær og sekundær sygdomsgevinst og ved begrænset tab af realitetstilpasningen“.

Neurasteni betegnede oprindeligt en konstitutionel organisk svækkelse af nervesystemet, måske på basis af en infektion. Man regner imidlertid også med, at der forekommer tilstande af irriterabel udmattelse og ydelsessvækkelse, der næppe er konstitutionelt begrundet. Disse henføres til de såkaldte asteniske neuroser.

Ved *nervosismus* (*Wimmer*) sigtes til mere universelle former af nervøsitet i modsætning til psykiske lidelser, der er koncentreret om enkelte områder. Begrebet er dog ret ukendt udenfor dansk psykiatri; se *Strömberg* (1967, s. 218) og om inddelingen *Færgeman* (1945, s. 35).

Pseudoneuroser er neuroselignende tilstande, der kan optræde hos skizofrene, særlig i psykosens initialstadier. De adskiller sig fra neuroserne ved mere skiftende symptomer, ved at deres symptomer har et mere bevidst præg og ved, at de ikke giver nogen sikker primær eller sekundær sygdomsgevinst (se straks nedenfor). Se i øvrigt *Vanggaard* (1958, s. 112 f.).

Arsagsforholdene er ikke helt afklarede; men de fleste psykiatere går ud fra, at neuroserne er opstået på grundlag af en mangelfuld tilpasning i en øjeblikkelig eller langvarig konfliktsituation. Den af *Freud's* synspunkter stærkt inspirerede, moderne neuroselære kan i stærkt forenklet form beskrives således: Mennesker er udstyret med én eller to grunddrifter, *libido*, som betegner en drift til kærlighed, holden-af, sympati *i videste forstand*, og ifølge nogle forfattere tillige en *dødsdrift*, en trang til aggression, ligeledes *i videste forstand*, spændende fra normal selvhævdelse og magtstræb til vrede, had, ødelæggelse, eventuelt også af en selv. Andre anser aggressionen for en reaktion på bremsning af libidoen.

Samfundet sætter en række begrænsninger for tilfredsstillelse af drifterne, ikke blot i ydre hindringer og modstand, men også i det, sociologerne ofte beskriver som internaliserede normer, indre forbud, der i den psykoanalytiske litteratur betegnes som *overjeg'et*, i daglig tale som samvittighed.

Jeg'et er en sammenfattende betegnelse for de dannelser og processer, som udøver en integrerende virksomhed i dette samspil. Det er forudsætningen for vor oplevelse af identitet, og et væsentligt led i det,

vi kalder personlighed. Det er jeg'ets opgave at integrere drifterne i mennesket som socialt væsen, således at de i miljøet eksisterende muligheder for deres tilfredsstillelse kan udnyttes.

Bremser driftstilfredsstillelsen på grund af ydre modstand, f. eks. faktiske hindringer, moralsk fordømmelse (gruppemodstand) eller legale forbud, reagerer jeg'et med usikkerhed og angst. Ofte vil jeg'et da med held kunne beherske driften og binde dens energi, hvorved angsten forsvinder. Også længerevarende hæmning af driftstilfredsstillelsen kan lykkes, hvis driften *sublimeres*, d. v. s. får udløsning i driftsmæssig neutral aktivitet, f. eks. legemlig virksomhed, indlæring, tænkning, kunstnerisk skaben o. s. v.

Bremser driftstilfredsstillelsen af overjeg'ets forbud, kan den blotte bevidsthed om eksistensen af sådanne ønsker medføre angst og skyldfølelse. Denne tilstand, der kan være højst pinefuld, kan afværges ved en *fortrængning*, hvorved driften udelukkes fra den bevidste del af jeg'et, men fortsætter sin tilværelse i den ubevidste del af sjælelivet. Sker der herefter en sublimering, kan også denne proces lykkes, idet der etableres et sæt af afværge- og forsvarsmekanismer – det, vi kalder *karaktertræk*. Som eksempel kan nævnes, at aggressive tendenser, der i barndommen er fortrængt af strenge krav om ikke at blive vred, men være „sød“ og „god“, kan forblive totalt ubevidste og give sig udslag i en hensynsfuld, overbærende, tolerant, måske til det yderste eftergivende karakter.

Neurosen er udtryk for, at integrationen ikke er lykkedes fuldstændig. De fortrængte driftsimpulser er hverken blevet neutraliserede eller sublimerede, men fortsætter deres tilværelse i en varig, ubevidst konflikt med fortrængningsmekanismerne. Herved stiger driftsenergien, hvilket nødvendiggør, at „fortrængningen styrkes og sikres gennem ekstraordinære – neurotiske – afværgeforanstaltninger“ (*Vanggaard*, 1963, s. 1158). Den neurotiske mekanisme er imidlertid heller ikke fuldkommen. Det store energitryk medfører ofte en partiel og indirekte udladning gennem de neurotiske symptomer, hvis indhold og mening *tilsyneladende* ligger den oprindelige driftsimpuls fjernt; en nøjere analyse viser som regel, at de er mere eller mindre let gennemskuelige symboler for de forbudte ønsker.

Neurosernes funktion kan altså beskrives som et forsøg på – som det mindste af to onder – at undgå den usikkerhed, angst og skyldfølelse, som et driftsgennembrud ville have medført. For så vidt det lykkes, medfører neurosen en *primær sygdomsgevinst*. En *sekundær sygdoms-*

gevinst taler man om i de tilfælde, hvor symptomerne giver anledning til særlig interesse og omsorg fra omgivelsernes side. Se nærmere *Vanggaard* (1963, s. 1160 f.), *Strömgren* (1967, s. 226 ff.).

De såkaldte *angstneuroser* er kendetegnet ved symptomer, der går fra utryghed, usikkerhed og ængstelse til en voldsom, genstandsløs angst, ofte dog knyttet til hypokondre forestillinger, specielt om hjertelidelser, stigende til heftig dødsangst. Den må ses som udtryk for, at det, der primært tilstræbes igennem neurosen, ikke er opnået, idet angsten ikke er elimineret, omend den ikke opleves tilknyttet den drift, der har fremkaldt den. Til gengæld opnår netop denne gruppe af neurotikere ofte en ekstra stor sekundær sygdomsgevinst gennem den omsorg, deres tilsyneladende alarmerende symptomer kan give anledning til.

Også i *fobierne* (pladsangst, angst for lukkede rum o. lign.) er den undertiden yderst pinefulde angst et væsentligt symptom, men her er den knyttet til bestemte omverdensfænomener, aldrig til forestillinger om legemsfunktionerne eller patientens hele eksistens, og den er aldrig genstandsløs; fobikeren ved godt, hvad han (bevidst) er bange for.

Ved andre neuroseformer lykkes det at undgå eller meget væsentligt begrænse angsten. I de *hysteriske neuroser* erstattes den så at sige af de hysteriske symptomer som f. eks. muskelspændinger eller lammelser, krampeanfald, taleforstyrrelser, sensibilitetsforstyrrelser m. fl. I de *anankastiske neuroser* opleves ingen angst; forsvarsmekanismen består i tvangstanker (obsessioner), undertiden, men langtfra altid af obscønt indhold, eller af mere eller mindre let gennemskuelige, oftest ganske harmløse tvangshandlinger (kompulsioner). Hertil hører måske også nogle tilfælde af såkaldt „kleptomani“.

De neurotiske symptomer er altid af infantilt indhold, enten fordi den neurotiske mekanisme er etableret i barndommen, som regel før 6-års alderen, og derefter *fikseret* til det pågældende udviklingstrin, eller fordi der er sket en *regression* til en periode med „følelsesmæssig resonans“ til den aktuelle konflikt.

Neurosernes kriminologiske betydning

Bortset fra de formentligt sjældent forekommende kleptomanier af tvangsneurotisk oprindelse har neuroserne kriminologisk interesse af to grunde. For det første fører det forhøjede driftstryk undertiden til et *gennembrud*, hvor der *kan* være risiko for farlige kriminelle handlinger som voldtægt, grove voldsforbrydelser eller drab, begået af pæne, skikkelige, fredsommelige, „aggressionshæmmede“ mennesker. Ikke sjældent beskrives de som værende „så gode som dagen er lang“, „ikke

i stand til at gøre en kat fortræd“ o. lign. Oftest er de ikke straffet tidligere.

Et andet kriminogent moment af neurotisk oprindelse er den *fortrængte skyldfølelse*, der antages at være sammenkoblet med et ubevidst strafbehov. Herom foreligger der en omfattende litteratur, se dette værks 2. udg. s. 223 ff. – De mekanismer, der her antages at gøre sig gældende, hænger sammen med, at det neurotiske symptom i sig selv giver en vis begrænset, forbuden tilfredsstillelse af den fortrængte drift. Formentlig gennem læreprocesser under opdragelsen er der etableret en forbindelse mellem overtrædelse af forbud, skyldbevidsthed og straf, hvor straffens psykologiske funktion er at eliminere eller i det mindste reducere følelsen af skyld. De fleste mennesker føler en vis lettelse, når de har fået deres (velfortjente) straf, „betalt deres skyld“. I de fleste neurotiske symptomer, der altså indeholder en symbolsk overtrædelse af et forbud, er der også indbygget et moment af straf, de er ubehagelige, hvilket er den pris, man må betale for den symbolske driftstilfredsstillelse (*Alexander*, 1927, Vorlesung 1–2). *Menninger* (1963, s. 170 f. og s. 185) synes ligefrem at operere med et fundamentalt behov for at straffe sig selv på linie med de erotiske og aggressive behov.

Hvis imidlertid en ubevidst skyldfølelse ikke kan aflastes på denne måde, fordi den er for stærk eller det neurotiske symptom ikke ubehageligt nok, kan den give sig udslag i kriminelle handlinger. Disse begås i de typiske tilfælde på en sådan måde, at de nødvendigvis må føre til opklaring og straf, der ubevidst kommer til at stå som straf for de ubevidste, forbudte ønsker, hvilket for en tid, men kun for en tid, aflaster skyldfølelsen. Gerningsmanden efterlader i sådanne tilfælde tit under en eller anden form sit „visitkort“ på gerningsstedet. Således vil man forklare de hyppigt forekommende forbryderuheld, forbryderens tilbagevenden til gerningsstedet, som er psykologisk indgående behandlet i *Dostojewski's Raskolnikof*, tyves efterlader af ekskrementer (*grumus merdae*) o. s. v. Om et muligvis herhen hørende tilfælde i dansk retspraksis (*Saxogademordet*) se Retslægeraadets Aarsberetning for 1943, s. 159 ff.

Denne hypotese, som man allerede finder spor af hos *Freud* (1915, s. 389 ff.), er særlig uddybet hos *Reik* i en bog med den betegnende titel „Geständniszwang und Strafbedürfnis“ (1925), hos *Alexander* (1927) og *Alexander und Staub*, „Der Verbrecher und seine Richter“ (1929). I nyere psykoanaly-

tisk præget litteratur finder man stadig nye eksempler, men ikke nogen egentlig ny behandling af emnet, se f. eks. *Healy and Bronner* (1939), *Reiwald* (1948, s. 125 f.), *Kielholz* (1948, s. 304 f.), hvor det understreges, at denne mekanisme også findes hos psykopater og psykotikere, *Levinson* (1951, s. 402 ff.), *White* (1956, s. 386 ff.), *Abrahamsen* (1964, s. 33, s. 186, s. 305).

På den anden side synes *Stott* (1950, s. 30 f., s. 280) at stille sig skeptisk. Han refererer et par tilfælde, der for en umiddelbar betragtning kunne tyde på, at mekanismen skyldfølelse-strafbehov kunne være af væsentlig betydning. Dette afvises imidlertid af forfatteren, der opfatter kriminaliteten som betinget af bl. a. savn af eller usikkerhed med hensyn til forældre-kærlighed, af hævn eller af trang til at komme hjemmefra.

Hele teorien om det ubevidste strafbehov som et alment kriminologisk fænomen savner stadig tilstrækkelig underbygning. Den synes at bero på en utilladelig generalisering ud fra mere specielle neurosetilfælde. Det forekommer på den anden side sandsynligt, at irrationelle motiver, der ofte har deres rod i neurotiske udviklinger, spiller en større rolle end almindelig antaget i det kompleks af kriminalitetsfaktorer, som indgående undersøgelser af enkelttilfælde i almindelighed afslører. Det må i denne forbindelse erindres, at påvisningen af et berigelsesmotiv – hvad enten udtrykket anvendes i dets juridiske eller psykologiske betydning – ikke udelukker, at andre, mindre rationelle mekanismer samtidig kan have gjort sig gældende, i nogle tilfælde måske med større styrke (*Christiansen*, 1946). Dette gælder iflg. nogle forfattere også skyldfølelsen, se f. eks. *Reiwald* (s. st.): „Den ubevidste skyldfølelse *medvirker* (fremhævet her) ved et stort antal, sandsynligvis flertallet, af de straffbare handlinger“. – Systematiske undersøgelser på materialer af såvel psykisk afvigende som normale lovovertrædere er tiltrængt.

Også udenfor den psykoanalytiske opfattelse i snæver forstand har læger og psykologer mere i almindelighed fremdraget konflikter og fortrængninger som utvivlsomt virksomme mekanismer bag kriminaliteten, navnlig ungdomskriminaliteten.

Her kan særlig nævnes den amerikanske læge *William Healy's* undersøgelser af unge lovovertrædere. I en lang række tilfælde fandt han en nær forbindelse mellem barnets eller den unges skolevanskeligheder, vagabondage, tyverier etc. og en psykisk konflikt som følge af forskellige forhold, f. eks. dårligt forhold til stedfader eller stedmoder, svigt af tillid (usandfærdighed og lignende) fra forældres eller opdrageres side,

seksuelle oplevelser, for streng behandling, falske beskyldninger, drillerier på grund af talefejl, enuresis o. s. v. — *Healy* (1925) refererer en lang række tilfælde.

Hos *Burt* (1957) er refereret adskillige tilfælde af beslægtet karakter. Se endvidere *Kjems* i „Ungdomskommissionens betænkning om Den tilpasningsvanskelige ungdom“ (1952, s. 209 ff.) og samme betænkning (s. 15 ff.). Endvidere *Stott* (1950), der også gør rede for mange herhen hørende tilfælde.

Healy and Bronner (1939, s. 133 f.) fremhæver følgende om den psykologiske baggrund for børns og unges lovovertrædelser:

1. Kriminalitet (delinquency) kan for et barn betyde flugt fra en spændt og ubehagelig situation. Det gælder i almindelighed skulkning og løben hjemmefra.

2. Flugten gøres mere effektiv ved den spænding, som ledsager kriminaliteten. Ulykke og bitterhed kan druknes i den intense ophidselse og ved, at man løber en risiko.

3. Hvis kriminelle handlinger udføres i gruppe, kan opnåelsen af anerkendelse og status i gruppen være deres vigtigste formål.

4. Den kriminelles rolle er en temmelig let måde at overbevise sig selv om, at man er både modig og maskulin. Ungdomskriminaliteten kan således tjene som et dementi af afhængighed, underlegenhed og kvindagtighed. For piger har seksuelle overtrædelser en tilsvarende mening. Følelse af underlegenhed og af at være kasseret kan druknes eller benægtes i promiskuitet.

5. Ungdomskriminalitet kan betyde hævn over forældrene. Deres liv gøres vanskeligere, og der bringes skam over dem gennem børnenes opførsel.

6. Endelig eksisterer der et paradoksalt motiv, der består i, at man søger straffen for at lette en ubevidst skyldfølelse.

Hyppigheden af neurotikere blandt kriminelle

Under den herskende uskarphed i terminologien må statistiske angivelser vedrørende neurose og kriminalitet bedømmes med stor varsomhed. Efter en vidt udbredt opfattelse finder man visse neurotiske træk hos så at sige alle mennesker. Hvornår disse er så fremtrædende, at det er rimeligt at tale om en neurose, er en skønssag. Herved vanskeliggøres en vurdering af talangivelser på dette område. Undersøgelser af hyppigheden af neuroser i ikke-kriminelle kontrolgrupper er forholdsvis sjældne. Det er heller ikke altid ganske klart, hvordan de undersøgte grupper af lovovertrædere er udvalgt og sammensat.

I en periode har man tillagt neuroserne en stigende betydning som kausale for social afsporing og kriminel adfærd. I ganske særlig grad er dette synspunkt blevet betonet af den psykoanalytiske skole i den ovenfor omtalte antagelse af, at mange sjælelige konflikter involverer et ubevidst strafbehov, som kan være en hovedfaktor i kriminalitetens baggrund.

Ud fra psykoanalytiske synspunkter er imidlertid også et andet grundsynspunkt gjort gældende. Den skyldfølelse, der er et mere eller mindre fremtrædende element i de fleste neuroser, medfører ofte, at aggressionerne forarbejdes indadtil og måske „rettes mod personen selv“. I kriminaliteten synes aggressionerne derimod først og fremmest udadrettede. Nogle går ud fra, at en af de væsentligste forskelle på neurose og psykopati netop er en forskel mellem „acting-in“ og „acting-out“. *Vanggaard* (1958, s. 115) fremhæver, at karakterneurosen medfører unødvendige hæmninger og indskrænkninger i evnen til harmonisk udfoldelse, medens psykopatien er karakteriseret ved mangelfulde bremsninger overfor drifter og behov. Se også *Abrahamsen* (1960, s. 108 ff.), der betragter neuroser og kriminalitet som to forskellige måder til løsning af psykiske konflikter, samt *Philip und Wilschke* (1966).

Indeholder denne opfattelse noget rigtigt, må man forvente, at neurotikere viser mindre kriminalitet end psykopater og måske også mindre end normalbefolkningen. Dette støttes af *Glueck* (1950, ch. 19), der finder flere neurotikere (36%) i den ikke-kriminelle kontrolgruppe end blandt lovovertræderne (25%). *Healy and Bronner* (1927, s. 180) tillagde som anført mentale konflikter en væsentlig kriminogen rolle. De fandt dog kun sådanne konflikter i 6,5% af 4000 tilfælde, men anså det for sandsynligt, at mange forblev uopdagede. De måtte opfattes som direkte årsager til udviklingen af kriminelle tendenser. *Bromberg* (1965, s. 86) angiver antallet af neurotikere i en undersøgelse af 71.300 lovovertrædere dømt for „felonies“ i New York 1934–58, så lavt som 4,5% til trods for, at det drejer sig om lovovertrædere, der var henvist til domstolens psykiatriske klinik. *Cavan* (1962, s. 7) antager, at de fleste kriminelle ikke er mere neurotiske end hovedparten af befolkningen. *Guttmacher* fremhæver, at det er vanskeligt at danne sig et sikkert skøn over hyppigheden af neuroser blandt kriminelle, fordi de sjældent observeres tilstrækkelig indgående. Han skønner, at tallet ved omhyggelige studier ville vise sig at ligge omkring 10% (*Guttmacher and Weihofen*, 1952, ref. efter Tappan, 1960, s. 131). – *Jonsson* (1967,

s. 195 ff.) påviser betydelige og signifikante forskelle på kriminelle og ikke-kriminelle drenge med hensyn til psykosomatiske symptomer (søvnforstyrrelser, nervøse mavetilfælde, nervøs hovedpine), enuresis, forstoppelse og andre psykopatologiske symptomer (tics, neglebidning, tommelfingersutning, stammen, fobier, tvangstanker).

De her nævnte generaliserende opfattelser af neurosernes kriminogene betydning, hvoraf den ene nærmest sætter lighedstegn mellem neurose og kriminalitet, medens den anden nærmest ser neurosen som en kriminalitetshæmmende personlighedsfaktor, indeholder sandsynligvis begge noget af sandheden. For nogle – men antagelig en mindre gruppe – neurotikere vil kriminalitetsrisikoen være forhøjet, for andre vil den være lavere end i normalbefolkningen. De resultater, man kommer til ved en undersøgelse, vil afhænge af, hvad man i diagnostikken inddrager under begrebet neurose. Her som på andre områder, se i det flg. s. 198 f., kan det af og til være svært at frigøre sig for det indtryk, at selve den kriminelle adfærd, som man ønsker at forstå eller forklare, spiller en for dominerende rolle blandt de iagttagelser, hvortil neurosediagnosen støtter sig. I de hidtil foretagne undersøgelser finder man imidlertid ikke megen støtte for den antagelse, at neuroserne som helhed i særlig grad fremmer kriminaliteten.

I forbindelse med neuroserne må også nævnes de såkaldte *monomani*: kleptomani (stjæledrift), pyromani (ildspåsettelsesdrift), poriomani (vandredrift), ktinomani (drabsdrift) m. v. Betegnelsen 'mani' går tilbage til en nu forladt psykiatrisk monomani-lære, der opfattede de herhen hørende fænomener som udslag af isolerede, partielle abnormiteter i driftslivet hos i øvrigt sjælssunde individer. Den almindelige opfattelse er derimod nu, at der ved de pågældende handlinger er tale om forskellige former for psykoneurotiske forstyrrelser af mere almen patologisk karakter, og bortset fra „kleptomani“ bruges de pågældende udtryk næppe mere af fagfolk.

Kleptomani karakteriseres som en tvangsmæssig impuls til tyveri-handlinger uden berigelsesmotiv, undertiden med baggrund i en tvangsneurose, som kleptomanien dog ikke helt skulle kunne ligestilles med. Det er navnlig kvinder, der begår tyverier af denne type, hyppigt i selvbetjeningsbutikker og stormagasiner, uden trang til eller særlig interesse for de ting, der tilegnes; men lignende tyverier med atypisk motiv ses også hos mænd. Butikstyverier begået af kvinder under indflydelse af forstemninger og følelsesmæssig uligevægt i den præmenstruelle periode eller i klimakteriet skulle høre hjemme her. I andre tilfæl-

de synes der snarere at være tale om en vanemæssigt fikseret afspændingshandling (*Christiansen*, 1946, s. 202). Om begrebet 'kleptomani' som psykiatrisk begreb vil blive opretholdt i fremtiden, må forekomme tvivlsomt, jfr. *Wootton's* kritik (1959, s. 234 f.). Grænsen mellem disse, efter hvad der antages, ret sjældne tilfælde og tyverier med overvejen- de normal motivation kan i praksis være meget vanskelig at drage. – Se nærmere hos *Helweg* (1949, s. 155 ff.), *Dickmeiss* (1946, s. 217 ff.), *Strömghren* (1967, s. 221).

Healy (1915, s. 770 ff.) sonderer således: 1) Patologisk tyveri, hvor der „stjæles for stjælingens skyld“; der er her en sammenhæng med sjælelige konflikter, menstruation, svangerskab m. v.; sådanne tyverier karakteriseres dog også som „a sort of relief phenomenon for repressed elements in mental life“, hvilket leder tanken hen på en afspændingshandling. 2) Tilfælde, hvor der stjæles for spændingens skyld, eller for spændingen plus besiddelsen. 3) Tilfælde af fetichisme, hvor tingen tilegnes i seksuelt øjemed. Kun for den første gruppe af tilfælde bør der ifølge *Healy* tales om kleptomani. Se endvidere *Prytz* (1934, s. 1 ff.) om psykoanalytisk behandling af en kvindelig kleptoman, og *Christiansen* (1946, s. 195 ff.), der refererer en række eksempler på tyverier med atypisk motiv.

En særlig *ildspåsettelsesdrift* antages som ovenfor nævnt *ikke* i nutidens psykiatri. Derimod har denne i høj grad interessen fæstet på hele det kompleks af psykiske abnormiteter, der spiller en rolle ved brandstiftelser. Blandt disse psykiske abnormiteter er det særlig de nu som afspændingsreaktioner og lignende karakteriserede fænomener, der tidligere henførtes til pyromani-læren. Undertiden synes ildspåsettelsen at have karakter af en seksuel surrogathandling, jfr. f. eks. *Geill* (1918, s. 123 f.), *Stürup* (1943, s. 246), *Tappan* (1960, s. 133), *Bromberg* (1965, s. 237 ff.).

Gerle (1943) har undersøgt et materiale af brandstiftere og fundet, at 76% af assurancesvindlerne og 89% af resten var psykisk abnorme. Blandt assurancesvindlerne var der 35% oligofrene, 6% skizofrene, 24% psykopater og 6% med senile og præsenile psykoser. De tilsvarende tal var for resten af brandstifterne 30% oligofrene, 24% skizofrene, 14% psykopater, 9% præsenile og senile (s. 72 ff.). Motiverne (se kap. V) inddeles i tre grupper:

1. Logiske handlinger med normalpsykologisk forståeligt motiv – forekommer hos 64% af de undersøgte.

2. Handlinger, hvor den sygeligt forandrede sindstilstand er den dominerende faktor – hos 26% af de undersøgte.
3. Inadækvate handlinger, hvis motiv næsten altid er ukendt for gerningsmanden, udladningsreaktioner – 10%.

Gerle fremhæver (s. st. s. 113 ff.) følgende om ældre og nyere opfattelse af baggrunden for ildspåsættelserne: „Gennem skabelsen af pyromanibegrebet fæstnedes diskussionen ved selve forbrydelsen, ildspåsættelsen, og man drog den forkerte slutning, at der forelå en drift til at forårsage brand. I virkeligheden kan man ved disse forstemningstilstande kun tale om en underbevidst impuls eller drift til at foretage en hvilken som helst handling for at tilvejebringe en forandring af den pinagtige og utilfredsstillende situation. Også andre handlinger kan tjene som hjælpemiddel ved disse afspændingsreaktioner, såsom tyveri, voldsforbrydelser og seksuelle overgreb og også uskyldigere handlinger som vagabonderinger, alkoholexcesser og lignende ... Hvis man ser ildspåsættelsen som en afspændingsreaktion, er det ikke uforklarligt, at den underbevidste, for os ukendte psykiske mekanisme, som fører til forbrydelsen, gentagne gange vælger den samme handlemåde for at tilvejebringe en afspænding ...“ – Se også *Geill* (1918, s. 101 ff., særlig s. 123 f.) og *Nordbeck* (1946, s. 245 ff.), der giver en oversigt over motiver hos en gruppe åndssvage eller svagt begavede brandstiftere. Materialet peger i retning af, at seksualitet i forbindelse med brandstiftelse ikke har spillet nogen væsentlig rolle. Fra psykoanalytisk side belyses pyromanispørgsmålet bl. a. af *Simmel* (1949, s. 90 ff.). – Eksempel på brandstiftelse på en tilfældig gård som erstatningshandling for en planlagt hævnbrandstiftelse på en anden gård forekommer i dansk kvindeligt psykopatmateriale, *Berntsen* (utrykt arbejde, 1948). Se i øvrigt om ildspåsættelse, *Helweg* (1949, s. 157 ff.).

23. OLIGOFRENIERNE

Under betegnelsen ‘oligofreni’ sammenfattes *åndssvag*hed og de *intelligensdefekter af mindre grad*, der forekommer hos de såkaldte sinker. For sammenhængens skyld medtages nedenfor yderligere nogle bemærkninger om variationer indenfor det intelligensområde, der betegnes som normalt. – Om det almindelige intelligensbegreb henvises til

Jørgensen (1942–46, s. 587 ff.), Husén (1948, s. 175 ff.), Torpe (1966), samt Strömgren (1967, s. 283 ff.). Som eksempel på en afgrænsning skal nævnes Stern's definition af intelligens som *den almene evne* til ved hjælp af bevidst tænkning at tilpasse sig nye opgaver og livsbetingelser (1912); men det skal tilføjes, at kritikken har fremhævet, at helt nye livssituationer kun yderst sjældent eller aldrig foreligger, hvorfor også hukommelsen kommer til at spille en væsentlig rolle ved opgaveløsning, se f. eks. Torpe (1966, s. 140 ff.). Nogle sonderer med Spearman (1904) mellem en generel intelligensfaktor, g-faktoren, der indgår i alle intelligenspræstationer, og specielle faktorer, s-faktorer, der varierer med de forskellige arter af intelligenspræstationer, jfr. Strömgren (s. st.), Torpe (s. 93 ff.). Selz (1922) følger Spearman, men tilføjer den organiserede hukommelse en afgørende betydning og regner desuden med, at det er muligt at hæve intelligensniveauet (se Torpe, s. 140 ff.). – Nogle foretrækker at definere intelligensen operationelt som „det, vi måler ved prøverne“ (Woodworth, 1937; se også Husén 1948).

Navnlig under indflydelse af englænderen Goring og amerikaneren Goddard har det været en udbredt opfattelse, at intelligensdefekter – i første række åndssvaghed, men også mindre udprægede defekter – var en hovedfaktor i kriminaliteten. Men denne opfattelse har i den seneste tid måttet vige for mere kritiske synspunkter, der bygger på en forbedret undersøgelsesteknik og – navnlig – sammenligninger med adækvat definerede kontrolgrupper.

Goring (1919, s. 162 ff.) antog en nøje sammenhæng mellem intelligensdefekter og kriminalitet. Han opstillede den vidtgående påstand, at defekt intelligens var den afgørende psykiske faktor i forbrydelsens ætiologi. Men det statistiske grundlag, hvorpå påstanden støttes, er meget spinkelt. Det beror i det væsentlige på en sammenstilling af prævalensen af åndssvaghed i den voksne gennemsnitsbefolkning og fangebefolkningen i England. De tal, han har regnet med, henholdsvis 1/2% og 10 à 20%, kan ikke længere anses for holdbare.

Goddard har bl. a. på grundlag af fangeundersøgelser, der viste mere end 50% åndssvage blandt fangerne, i en enkelt undersøgelse helt op til 90%, og andre undersøgelser af lovovertrædere og asociale personer, hævdet, at „the greatest cause of delinquency and crime is low-grade mentality, much of it within the limits of feeble-mindedness“; se bl. a. Goddard (1920, s. 73, 1926, s. 9). Se hertil også Exner (1939, s. 229).

Om intelligensbestemmelser og intelligensdefekter

De intelligensdefekte kan groft inddeles i åndssvage og sinker. Åndssvaghed er som tidligere nævnt ingen sygdom, men en abnormtilstand i den foran angivne betydning eller rettere *en gruppe af forskellige abnormtilstande*, hvis fælles karaktermærke er en betydelig intelligensdefekt. Der er ingen skarp grænse, men kun flydende, dels gradsmæssige, dels kvalitativt forskellige overgange mellem, hvad der her betegnes som abnormt og som normalt, og det samme gælder med hensyn til de forskellige trin indenfor det abnormes område. Overgangen mellem åndssvaghed og normal begavelse betegnes som *sinkestadiet*. Demensen, hvis kliniske billede overfladisk set ofte kan minde om en intelligensdefekt, adskiller sig fra oligofrenierne ved at være erhvervet og som regel fremadskridende.

Der skelnes mellem fire trin af oligofreni: *sinkestadiet*, *debilitet*, *imbecilitet* og *idioti*. Definitionerne varierer noget. En tilsyneladende eksakthed opnås, når hvert af disse trin afgrænses til bestemte dele af en skala af *intelligenskvotienter*. I dansk psykiatri, se f. eks. *Ström-gren* (1967, s. 286 f.), regner man nu i almindelighed med følgende inddeling:

Idioter	IK 0-35
Imbecile	IK 35-55
Debile	IK 55-75
Sinker	IK 75-90

Det må imidlertid fremhæves, at de intelligensmålinger, der ligger til grund for beregningen af intelligenskvotienterne, ikke isoleret giver nogen sikker målestok for åndssvaghed eller dens grader, og at de anførte tal derfor ikke må betragtes som præcise indikatorer, men kun som orienteringspunkter. Diagnoserne bør aldrig stilles på grundlag af intelligensprøver alene. Det samme gælder *intelligensalderen*, hvorudfra intelligenskvotienten beregnes. For at undgå en ofte vildledende henførelse af de intelligensdefekte til nøjagtigt angivne, talmæssigt udtrykte intelligensgrader eller til aldersstadier for normale børn med en i virkeligheden inkommensurabel intelligens, foretrækker nogle psykiatere helt at opgive inddelinger af den nævnte art og sonderer i stedet mellem åndssvaghedsgrader bestemt efter personens evne til at opfylde almindelige livsfordringer.

Jfr. f. eks. *Würsch* (1946, s. 45), der bestemmer åndssvaghedsgraderne på følgende måde: Debilitet: den pågældende er trods intellektuel defekt i stand til at gennemgå folkeskolen, om end med oversiddelse; imbecilitet: han kan ikke følge med i folkeskolen; idioti: han er fra først af ude af stand til at lære folkeskolens elementæreste færdigheder.

Om de ved intelligensundersøgelser anvendte testmetoder må henvises til speciallitteraturen, jfr. *Helweg* (1949, s. 113 ff.) og *Strömgren* (1967, s. 284 ff. og s. 303 ff.), samt *Torpe* (1966). Her skal blot gives en forklaring af begreberne 'intelligensalder' og 'intelligenskvotient'.

Intelligensalderen bestemmes ved undersøgelsespersonens evne til at løse en række opgaver, ordnet gruppevis i et intelligensschema, hvor hver gruppe er standardiseret som norm for, hvad børn i en bestemt alder erfaringsmæssigt kan klare. Prøverne indeholder mange forskellige opgavetyper, fordi man vil undgå at teste et begrænset antal specielle evner eller konstatere tilstedeværelsen af en bestemt sum af skoleviden; det er dog næppe lykkedes helt at eliminere vidensmomentet i prøverne. Efter den *Binet-Simon'ske prøve* er intelligensschemaet inddelt i alderstrin fra 3 til 15 år, og i hver aldersgruppe er der 5 prøver. Ved intelligensalder forstår man den alder, som svarer til antallet af rigtigt besvarede prøver i intelligensschemaet. *Intelligenskvotienten* er intelligensalderen divideret med probandens faktiske alder (levealderen) multipliceret med 100. For personer over 15 år sættes levealderen i denne prøve til 15. Man standser ved dette alderstrin, fordi man har antaget, at intelligensudviklingen ophørte omkring det tidspunkt. For en person på 20 år med en intelligensalder på 10 år bliver intelligenskvotienten (IK) altså $10/15 \times 100 = 67$. – Ved andre prøver sættes grænsen højere, og der må regnes med individuelle variationer; i almindelighed når de velbegavede deres maksimale intelligens senere, åndssvage tidligere end de normalt begavede (*Torpe*, 1966, s. 75 ff.). På den anden side sker der allerede fra omkring 25-års alderen en svag reduktion af visse sider af intelligensen (*Strömgren*, 1967, s. 105, *Torpe*, 1966, s. 79 f.).

Navnlig ved bestemmelser indenfor de normale eller højere intelligensstrin er *Binet-Simon-prøven* utilstrækkelig. Tidligere blev en ikke på dansk materiale standardiseret udgave af den amerikanske *Wechsler-Bellevue-test* meget anvendt i klinisk psykologi og psykiatri; den er nu afløst af to specielle prøver, én for børn og én for voksne, konstrueret af Wechsler (*Torpe*, 1966, s. 203 ff.). I militærpsykologien har man i årene efter krigen benyttet den engelske *Raven-matrix-test*; nu anvendes mest den danske *BPP-prøve*, der er standardiseret på et stort „sessionsmateriale“. I de her nævnte prøver beregnes der ikke nogen intelligenskvotient; men nogle af dem er standardiserede særskilt for de enkelte alderstrin. Indenfor dansk åndssvageforsorg har man i mange år anvendt en særlig prøve, „Brejning III“.

Sammenstillinger af forskellige undersøgelses resultater må, navnlig når

der er tale om en forskellig metodik i forskellige lande, foretages med stor varsomhed, selv om man ikke går så vidt i sin skepsis som *Sutherland and Cressey* (1960, s. 118), der om forskellighederne i resultaterne af undersøgelser vedrørende åndssvaghed udtaler: „these variations are much more likely to reflect the methods of the testers than the intelligence of the criminals.“ Hertil kommer, at terminologien kan variere stærkt, navnlig i ældre litteratur. Således henføres en del af sinkerne undertiden til de lettere debile.

Intelligensdefekternes kriminologiske betydning

Den *kriminalistiske* interesse knytter sig særlig til de åndssvage i lettere grad, de debile, samt sinkerne. De, der er åndssvage i højere grad, vil som regel være undergivet forsorgsforanstaltninger, der gør dem samfundsmæssigt ufarlige. Får de undtagelsesvis lejlighed til at begå forbrydelser, vil disse ofte være af driftsmæssig eller affektbestemt karakter, herunder sædelighedsforbrydelser.

De *debile* og de bedst begavede af de imbecile frembyder næppe nogen større kriminalitetsfare alene i kraft af deres intelligensdefekt. Denne defekt kan ofte socialt kompenseres gennem den pågældendes følelses- og viljesliv. Men hvor intelligensdefekten er kombineret med karakterdefekter, der hindrer en sådan kompensationsproces, opstår en særlig kriminalitetsrisiko. Det antages af nogle, at dette ret ofte er tilfældet, se f. eks. *Leikvam* (1950, s. 65) og i det følgende s. 185. En sådan forhøjelse af frekvensen af psykopater blandt svagt begavede er dog ikke sikkert påvist. *von Fieandt* (1950, s. 41 ff.) konkluderer på basis af en undersøgelse af 194 unge mandlige kriminelle, at psykopater forekommer med omtrent samme hyppighed indenfor de forskellige intelligensgrader.

Blandt de forbrydelser, som de lettere åndssvage med karakterologiske defekter tenderer til, må først og fremmest nævnes tyverier, særlig lejlighedstyverier. Der er også en vis, dog langt ringere, fare for brandstiftelser med (normal-psykologisk) utilstrækkelig motivation, sædelighedsforbrydelser af som regel lettere karakter, incest m. v. En del af denne gruppe personer havner i asocial småkriminalitet (betleri, løsgængerier etc.), som regel parret med alkoholisme. *de Greef* (1946, s. 186) betragter debiles kriminelle handlinger som reaktioner på drillerier og ydmygelser eller som nødhandlinger under en vagabondage, den sociale underlødighed har ført ud i.

Sinkernes intelligensdefekt giver sig i barnealderen til kende ved, at de har svært ved at følge med i normalskolen. Når de kommer ud i livet, kan de i almindelighed ikke klare en faglig uddannelse, og de står som regel også tilbage for normalt begavede med hensyn til rent manuelle færdigheder og arbejdstempo. Det er omtvistet, hvorvidt sinkerne tillige er præget af karakterdefekter. *Nørvig's* erfaring er, at dette sjældnere er tilfældet end hos de åndssvage (1942–43, s. 111), cfr. *Reiter* (1942–43, s. 137). Selv om der ikke foreligger medfødte karakterdefekter, må man – som fremhævet af *Jonsson* (1944, s. 131) – regne med, at det ofte ikke er forstandsbristen i sig selv, som forårsager tilpasningsvanskeligheder, men den følelses- og viljesmæssige fejlindstilling, som fremtvinges hos den, der står som dumpepeter i alle mulige forhold.

Der kan næppe være tvivl om, at sinkerne er udsat for en særlig kriminalitetsrisiko, dels som følge af nedsat evne til at overskue og overveje følgerne af deres handlinger, dels som følge af ringe social placering med svigtende muligheder for lønindtægter på højde med kammeraterne. Det sidste kan føre til karakterbrist og fejludviklinger i totalpsyken, hvilket i sig selv kan influere på kriminalitetsrisikoen. Ved bedømmelsen af sinkernes kriminalitetstal må imidlertid tages i betragtning, at opdagelsesrisikoen for de dårligt begavede er større end for de bedre begavede.

Hvad angår arten af sinkernes kriminalitet, viser en af *Nørvig* (1942–43, s. 114) foretagen undersøgelse omfattende 272 tilfælde af sinkekriminalitet, der har været forelagt retslægerrådet i årene 1933–42, at ejendomsforbrydelser i dette materiale spiller en relativt noget mindre rolle end i de normale lovovertræderes kriminalitetsfordeling, medens sædelighedsforbrydelser spiller en noget større rolle i forhold til den normale fordeling. Dette materiale kan imidlertid ikke anses for repræsentativt for sinkekriminaliteten taget under ét. I de for retslægerrådet forelagte tilfælde sætter kriminaliteten tidligere ind end hos de normale kriminelle, og tilbagefaldsprocenten for unge sinker er overordentlig høj (af sinker straffet første gang før det 21. år recidiverede ikke mindre end 80%). Disse erfaringer stemmer med det almindelige indtryk i praksis med hensyn til sinkers tidligere kriminalitet og ringe strafegnethed. Det må herved tages i betragtning, at der for sinker savnes en forsorg i lighed med åndssvageforsorgen. De forholdsregler, der kan træffes vedrørende sinkers undervisning og indenfor den egentlige børneforsorg, er næppe endnu tilstrækkeligt udbygget.

Hjælpeskoler og hjælpeklasser er kun oprettet i København og de fleste købstadskommuner, og børneforsorgens foranstaltninger (tilsyn, anbringelse i institution) kan som regel ikke udstrækkes ud over det fyldte 21. år. Heller ikke i det gældende strafsysteem findes der særforanstaltninger, som sigter til at imødegå den særlige recidivfare for sinker. – Iflg. Fængselsvæsenets årsberetninger for årene 1961–64 viser sinkerne dog kun en svagt forhøjet recidivhyppighed, f. eks. recidiverede 49% af de i 1959 fra statsfængsler m. v. løsladte sinker inden udgangen af 1964, medens samtlige løsladte viste en recidivprocent på 43, se beretningen vedr. 1964.

Det har været omtvistet, hvorvidt sinkernes kriminalitet er overvejende endogent eller eksogent betinget. Nyere undersøgelser har påpeget, at sinkerne gennemgående stammer fra socialt meget ringe stillede befolkningslag, indenfor hvilke også de normalt begavede børn viser en forhøjet kriminalitetsfrekvens i forhold til gennemsnitsbefolkningen, se i det følgende s. 193.

Den såkaldte *psykoinfantilisme* er karakteriseret ved en mangelfuld udvikling, en umoden, barnlig psyke, men uden intelligens- eller karakterdefekt. Tilstanden kan disponere til uterlighedshandlinger og undertiden også til andre strafbare handlinger af umodent præg.

Hyppigheden af intelligensdefekter blandt kriminelle

Ser vi på resultaterne af danske undersøgelser, møder vi i de lidt ældre stadig forholdsvis høje tal for forekomsten af åndssvaghed. *Schrøder* (1927, s. 112) fandt således blandt forbedringshus- og tugthusfanger i Vridsløselille og Horsens 10% åndssvage. I nyere fangeundersøgelser har man fundet væsentlig lavere tal for intelligensdefekter.

Christiansen og Stürup angiver hyppigheden af sinker til 9%, men fandt ingen sikkert åndssvage blandt 335 statsfængselsfanger undersøgt i 1941–42 (utrykt arbejde). *Fremming* (1946) anfører, baseret på en undersøgelse af et lille, men repræsentativt materiale, bestående af 57 kriminelle på Bornholm (undersøgt 1939–44), hyppigheden af intelligensdefekte, åndssvage og sinker, til knap 10%.

Kjems (1952, s. 263 f.) fandt i en for Ungdomskommissionen foretaget undersøgelse af 197 børn (121 drenge og 76 piger), der var fjernet fra hjemmet på grund af kriminelle forhold, den i tabel 15 anførte procentfordeling efter evner.

Tabel 15. Intelligensen hos 121 drenge og 76 piger, fjernet p.gr.a. kriminelle forhold, efter Kjems

	Drenge %	Piger %
Velbegavede	6	1
Normalt begavede:		
over middel	16	13
middel	39	44
under middel	19	21
Sinker	18	17
Debile	1	4
Uoplyst	1	0
I alt ...	100	100

Undersøgelsen viste, at en del af de børn, der måtte placeres i de normalt begavedes gruppe 'under middel', med urette blev anset for sinker. Det drejede sig ofte om tilfælde, der var prægede enten af en „flugt ind i dumhed“, d. v. s. en neurotisk forsvarsmekanisme overfor omgivelsernes krav, eller af udpræget psykisk umodenhed i forhold til alderen (psykoinfantilisme). Disse børn virkede ofte umiddelbart som sinker, men var i virkeligheden „kun“ pædagogiske sinker, hvis fremtidsudsigter måtte anses for bedre end de egentlig intelligensdefekte børns.

Berntsen og Christiansen (1955, s. 52) fandt blandt 126 arresthusfanger, der afsonede straffe af maksimalt 4 mdr.s varighed, 2% sinker og 28% i underkanten af normalområdet.

Tabel 16. Intelligensen hos 126 arresthusfanger, efter Berntsen og Christiansen

	abs. tal	%
Velbegavede	12	10
Overkanten af normalområdet	20	16
Normalområdet	56	44
Underkanten af normalområdet	35	28
Sinker	3	2
I alt ...	126	100

Om de velbegavede anføres det, at der blandt dem er „en del, hvor man kan iagttage en indirekte sammenhæng mellem begavelsen og kriminaliteten, idet der er et misforhold mellem deres uddannelse eller deres erhvervsmæssige placering og deres intelligens; på grund af ensformigt og uinteressant arbejde, der ikke har lagt tilstrækkeligt beslag på deres anlæg og evner, er de blevet rastløse, ustadige og utilfredse, hvilket synes at have været en medvirkende årsag til, at de er kommet ud i kriminalitet eller asocial livsførelse“.

Direktoratet for fængselsvæsenet angiver i sin årsberetning for 1963 incidensen af sinker blandt indsatte i statsfængsler eller særanstalter til 6,2% ; i 1964 var det 5,3%.

Kemp (1936, s. 128) angiver på basis af en undersøgelse af 523 registrerede prostituerede kvinder prævalensen af åndssvage til 7–8% og af sinker til 42%, nemlig 19% med en IK på 75–85 og 23% med en IK på 85–90.

For de åndssvages (og sinkernes) vedkommende er det en almindelig antagelse, at en væsentlig del af deres kriminalitet har forbindelse med *puberteten*, der her ofte forlænges ud over den normale pubertetsalder. Således anfører *Bredmose* (1944), at de debiles pubertet – der ofte virker som en katastrofe – som regel er forlænget til og med det 21.–22. år; ved 20–21-års alderen indtræder ikke sjældent en modning, hvorved den pågældende rykker op fra åndssvage- til sinkeklassen.

I en undersøgelse af *Nordbeck* (1946, s. 232 ff.) anses sammenhængen mellem oligofrenes kriminalitet og pubertet dog for noget tvivlsom. I undersøgelsen, der omfatter 256 mandlige oligofrene lovovertrædere (åndssvage og sinker) og en af den almindelige kriminalstatistik uddraget kontrolgruppe, påvises en betydelig kongruens mellem kurverne for aldersfordelingen blandt de oligofrene og normale overtrædere. Ifølge forf. er de faktorer, der betinger de unge oligofrenes delikter, snarest sådanne forhold som nedsat arbejdsevne og derfor større fristelser til ejendomsforbrydelser, vanskeligere kontakt med voksne unge kvinder, meget ringe socialt miljø. Med hensyn til ildspåsættelse antages dog større sammenhæng med overgangsalderen, om end denne forbrydelse sjældent er direkte seksuelt begrundet.

Helweg (1939, s. 103) konkluderer i første udgave af „Den retslige Psykiatri“ efter at have refereret resultaterne af en række danske og udenlandske undersøgelser: „Alt i alt kan man med tilbørlig hensyntagen til de varierende grænsebestemmelser sikkert gå ud fra, at vi blandt det samlede antal lovovertrædere vil finde ca. en fjerdedel med

en intelligens liggende under det normale, selv om der i nogle statistikker er regnet personer for åndssvage, som andetsteds regnes for sinker“. – Ved denne udtalelse må der, som det vil ses af det foregående, sættes et spørgsmålstegn, og den er da heller ikke gentaget i anden udgave (1949).

Fra udenlandske undersøgelser skal ligeledes refereres nogle resultater. – *Burt's* materiale på 200 unge lovovertrædere viste ca. 8 % åndssvage (IK 50–70) mod 1 à 2% i hele befolkningen (1957, s. 294). Nyere sammenlignende undersøgelser mellem fangers og soldaters intelligens har ikke bekræftet påstandene om et særligt lavt intelligensniveau, endsig en udbredt åndssvaghed, hos de kriminelle i modsætning til gennemsnitsbefolkningen, se f. eks. *Murchison* (1924, s. 239 ff., s. 435 ff.) – Den mest omfattende undersøgelse af denne type er foretaget af *Tulchin* i 1939; den omfatter over 10.000 fanger, der klassificeredes i forskellige typer efter kriminalitetens art. Forf. konkluderede, at fangerne klarede hærens intelligensprøver bedre end soldaterne, *Tulchin* (1939) refereret efter *Abrahamsen* (1945, s. 45). – I en undersøgelse af *Sondén* (1948, s. 9 ff.) fandtes i et fangemateriale på 200 personer i skånske straffeanstalter, dømt til frihedsstraf i mindst 6 måneder, intet udvalg nedad i intellektuel henseende sammenlignet med den almindelige befolkning; tværtimod fandtes et stort antal (20%) overgennemsnitligt begavede. – *von Fieandt* (1950, s. 23 ff.) påviser i en undersøgelse af intelligensen hos ca. 200 unge finske lovovertrædere og en kontrolgruppe af ikke-kriminelle, at der er fundet en høj korrelation mellem tilpasning i skolen og kriminalitet, men ikke nogen væsentlig sammenhæng mellem begavelse og kriminalitet. – Se endvidere *Leikvam* (1950) og *Ekblad* (1948).

Ægteparret *Glueck* (1945, s. 13) har fundet en betydelig højere frekvens af intelligensdefekter blandt kriminelle end i ikke-kriminelle kontrolgrupper; blandt kriminelle børn var der 59 % med en begavelse under det normale mod kun 21 % i kontrolgruppen (skoleelever fra tre forskellige byer i Massachusetts), og blandt lovovertræderne 13 % „definitely feebleminded“ mod kun 1,5% i kontrolgruppen. – Blandt de unge voksne lovovertrædere fandtes de 67% at have under normal intelligens, og 20% henførtes til gruppen „mentally defective“ (åndssvage).

Med hensyn til *ryske undersøgelser vedrørende kriminalitet og intelligensdefekter* henvises til oversigten hos *Exner* (1949, s. 163 f.). Procenten af 'Schwachsinnige' – herunder både åndssvage og personer med lettere intelligensdefekter – svinger i de forskellige undersøgelser fra 8 til 65, med særlig høje tal for tidligt-kriminelle og tilbagefaldsforbrydere.

Zeleny (1932-33, s. 564 ff.) har foretaget en kritisk sammenstilling af 20 års amerikanske undersøgelser over åndssvaghed og kriminalitet. I 13 af

undersøgelserne var der ikke angivet noget kriterium for åndssvaghed; her betragter Zeleny en intelligensalder på 11 år eller en intelligenskvotient på 70 som grænse. Grænsen for åndssvaghed varierede i øvrigt hos forskellige forfattere fra en intelligensalder på 8 år til en intelligensalder på 13 år. De 163 undersøgelser, som sammenstillingen omfatter, tæller tilsammen 61.999 kriminelle. Blandt disse var der 18.613 (30%), der blev klassificeret som åndssvage. Men der var meget store variationer, idet tallene i de enkelte undersøgelser varierede fra 5,5% til 100% åndssvage forbrydere.

En af grundene til de store variationer lå i de tests, der blev anvendt. Af 7.558 lovovertrædere, der blev prøvet med *Goddard's test*, var 48% åndssvage. Blandt de resterende 54.441 kriminelle, der blev prøvet med andre tests, blev kun 28% betegnet som åndssvage. For de mandlige kriminelles vedkommende var forholdet følgende: efter *Goddard's test* blev 38% betegnet som åndssvage; efter *Stanford-Binet's* var 28% åndssvage; efter *Yerkes-Bridge Point Scale* var 25% åndssvage, og efter *Army-Alpha*-testen var 24% åndssvage. Selv om det er forskellige grupper af lovovertrædere, der er undersøgt, må forskellene i hvert fald delvis skyldes, at prøverne er forskellige. Om *Goddard's test* har *Yerkes* (1921) ifølge Zeleny påvist, at hvis den blev anvendt på amerikanske rekrutter, ville 47% blive klassificeret som åndssvage.

Andre grunde til de store variationer hang sammen med de undersøgte lovovertræderes køn og kriminalitetens art. Blandt mandlige kriminelle var åndssvaghedsprocenten 28, blandt kvindelige var den 44. Af de kvinder, der udelukkende var dømt for usædelighed, var 52% åndssvage, af resten af de kvindelige lovovertrædere var det 38%.

Endvidere synes tidspunktet for undersøgelsen at have spillet en rolle i mere end én forstand. Den gennemsnitlige procent af åndssvage fordelte sig indenfor periodens 20 år som anført i tabel 17.

Tabel 17. Åndssvaghed blandt kriminelle i årene 1911–30, efter Zeleny

	1911–15	1916–20	1921–25	1926–30
Gennemsnitsprocent for åndssvaghed	49,2	30,0	27,1	28,0
Antal undersøgelser i den pågældende periode	43	78	26	16

Zeleny forklarer denne nedgang ved forskelle med hensyn til de anvendte tests og den forannævnte forskelligartede afgrænsning af begrebet åndssvaghed.

Det kan imidlertid også tænkes, at forskellen i nogen grad er reel, idet åndssvaghed tidligere kan have spillet en større rolle som kriminalitetsfaktor, end tilfældet er i dag. De sidste årtiers forbedringer på ånds-

svageforsorgens område og socialforsorgens udbygning kan have medført, at svagt begavede, der tidligere ikke havde større chancer for at klare sig på hæderlig vis, nu gennem en forøget direkte og indirekte støtte bliver i stand til at klare sig uden at komme i konflikt med loven. Specielt må man ved vurderingen af tallene for åndssvaghed blandt kriminelle være opmærksom på, at effektiviteten af det pågældende lands åndssvageforsorg er af direkte kriminalitetsforebyggende betydning. Jo bedre udbygget åndssvageforsorgen er, desto mindre er chancerne for at støde på egentlige åndssvage blandt forbryderne, idet de fleste allerede på et tidligt tidspunkt af deres liv inddrages under åndssvageforsorg, sådan at mulighederne for kriminalitet helt bortfalder eller væsentlig reduceres. Undertiden sker dette, før de har begået noget kriminelt. Undertiden bliver det følgen af deres første lovovertrædelse. Når tallene for åndssvaghed blandt danske fængselsfanger i dag er meget små, må det tages som et tegn på, at vi har en åndssvageforsorg, der kriminalistisk set fungerer ganske tilfredsstillende. På den anden side medfører dette forhold også, at incidensen af åndssvaghed blandt kriminelle, der idømmes fængselsstraf, ikke giver noget virkeligt indtryk af åndssvaghedens betydning for kriminaliteten. Hvis ikke samfundet af andre grunde placerede de åndssvage under åndssvageforsorg, måtte man regne med, at flere af dem ville blive forbrydere.

Det, der gælder om åndssvageforsorgen, hvis effektivitet er medbestemmende for antallet af kriminelle åndssvage i det frie samfund udenfor institutionerne, gælder utvivlsomt også om andre sociale institutioner. Skolevæsenet, arbejdsanvisning, specielt for erhvervshæmmede, hvoriblandt der vil være en del sinker, arbejdsløshedsforsikring, socialhjælp og adskillige andre former for forsorg, vil – selv om der ikke direkte sigtes mod dette mål – medføre en nedgang i antallet af svagtbegavede kriminelle.

Belysende for problemstillingen er også *Zeleny's* analyse af tre af periodens bedste amerikanske undersøgelser over sammenhængen mellem intelligens og kriminalitet.

Murchison (1926) konkluderer på grundlag af sine undersøgelser, at kriminelle med hensyn til intelligens er ikke-kriminelle overlegne, idet forholdet mellem kriminelles og ikke-kriminelles hyppighed af åndssvaghed var som 0,88:1. *Erickson* (1929) fandt, at hyppigheden af åndssvage blandt kriminelle var mange gange større end hyppigheden blandt ikke-kriminelle, idet

forholdet beregnedes til 15,0:1. *Adler and Worthington* (1925) påviste, at der ikke var nogen sammenhæng mellem åndssvaghed og kriminalitet, idet det tilsvarende talforhold blev 1:1.

Gennemgangen af *Murchison's* resultater afslører, at han har sammenlignet hvide kriminelle født i U. S. A. med de i U. S. A. fødte hvide rekrutter samt de i udlandet fødte rekrutter. Dette kan korrigeres ved til hans kriminelle gruppe at lægge de i udlandet fødte kriminelle. Herved bliver talforholdet mellem åndssvaghedshyppigheden hos kriminelle og ikke-kriminelle 1,26:1; lovovertrædere må altså anses for at være ikke-kriminelle let underlegne med hensyn til intelligens.

Erickson har ikke nogen kontrolgruppe. Han fandt ved sin undersøgelse af lovovertræderne 30,0% åndssvage, idet han brugte en intelligensalder på 12 år som et kriterium for åndssvaghed. I sin vurdering af resultaterne bygger han på et skøn, hvorefter der er 2% intelligensdefekte og åndssvage i den amerikanske befolkning. Hans undersøgelse kan gøres sammenlignelig med de andres, hvis hans kriterium for åndssvaghed forandres til en intelligensalder på 11 år, og hvis man som kontrolgruppe bruger rekrutter fra Wisconsin, hvor hans kriminelle hører hjemme. Efter disse korrektioner beregner *Zeleny* åndssvaghedshyppigheden hos kriminelle sammenlignet med ikke-kriminelle til 1,26:1. Lovovertrædere må altså også ifølge denne undersøgelse anses for at være ikke-kriminelle let underlegne med hensyn til intelligens.

Adler havde i sin gruppe af kriminelle mange kvinder og mange negre, og han brugte som sammenligningsgrundlag samtlige rekrutter i U. S. A. I hans undersøgelse må man eliminere de institutioner, hvor der er mange kvinder og negre, og som kontrolgruppe bruge rekrutter i Illinois, hvor han foretog sin undersøgelse. Man finder så, at åndssvaghedshyppigheden hos kriminelle sammenlignet med ikke-kriminelle bliver 1,22:1; lovovertrædere er også her lidt dårligere begavede end de ikke-kriminelle.

Ved vurderingen af disse resultater må man yderligere tage hensyn til, at de lovovertrædere, der pågribes af politiet, sandsynligvis er dårligere begavede end lovovertræderne som helhed, jfr. *Lunden* (1964, s. 87), der forsigtigt konkluderer, at de fundne tal kun siger noget om de lovovertrædere, der pågribes. Ringe begavelse vil på flere forskellige måder forøge opdagelsesrisikoen for intelligensdefekte kriminelle. – *Jonsson* (1967, s. 199 ff.) påviser en signifikant forskel på intelligensniveauet hos kriminelle og ikke-kriminelle drenge til ugunst for de kriminelle, men advarer mod at drage afgørende slutninger heraf uden en nærmere analyse af de pågældende hjemss socio-kulturelle baggrund.

Hyppigheden af kriminalitet blandt oligofrene

Om kriminalitetens omfang blandt de åndssvage savnes der her i landet sikre statistiske oplysninger. *de Greef* (1946, s. 186), der stærkt fremhæver betydningen af den foran omtalte kompensationsproces, mener, at ikke én af ti debile bliver kriminel.

For sinkernes vedkommende foreligger der et par skandinaviske undersøgelser.

Christiansen og Rasmussen (1946, s. 48 ff., s. 79 ff. og s. 93 ff.) redegør for en efterundersøgelse af 912 tidligere hjælpeskoleelever, født mellem 1907 og 1914, sammenholdt med et kontrolmateriale bestående af 679 normalskoleelever af samme årgange og fra samme (dårlige) kvarterer. Af hjælpeskolens drenge havde 28% begået kriminelle handlinger, af normalskolens drenge 20%. For pigernes vedkommende var tallene henholdsvis 9% og henved 1%, altså en betydelig større forskel, der kunne tyde på, at de intelligensdefekte piger er særlig udsat for miljøskadelige indflydelser. Med hensyn til forbrydelsens art viste undersøgelsen overvægt af seksualkriminalitet, idet 17% blandt de senere kriminelle hjælpeskoledrenge var straffet for seksualforbrydelser, medens 18% af pigerne var registreret for utugt eller udbredelse af venerisk smitte. Kun 5% af de senere kriminelle normalskoledrenge havde begået sædelighedsforbrydelser. Derimod havde normalskolens elever højere tal for vold. — Forf. anser sinkernes højere kriminalitet for overvejende miljøbestemt.

Den af *Ramer* (1946) foretagne undersøgelse af svenske hjælpeskoleelever har med henblik på sinkernes kriminalitetsrisiko ført til resultater, der på visse punkter afviger fra *Christiansen og Rasmussen's* undersøgelse. I *Ramer's* materiale af tidligere hjælpeskoledrenge viste godt 11% sig at være blevet straffet for alvorligere lovovertrædelser; men dette tal oversteg ikke kontrolgruppens kriminalitetsprocent nævneværdigt. For kvindernes vedkommende var kriminalitetstallene både i hjælpeskole- og kontrolgruppen minimale (henholdsvis 0,84 og 0,44%). En nærmere opdeling af sinkematerialet viste imidlertid en betydeligt forhøjet kriminalitetsfrekvens hos de hjælpeskoleelever, der på et tidligt tidspunkt havde demonstreret tilpasningsvanskeligheder (rapserier, skulkerier m. v.). Forskellen med hensyn til visse af resultaterne i den danske og den svenske undersøgelse kan hænge sammen med forskelle i den måde, hvorpå elever udtages til særundervisning, og i øvrigt med forskelle i det københavnske og det stockholmske miljø.

Se nærmere om sinkeproblemet: NKA 1942–43 (s. 104 ff.) og *Rifbjerg* (1953).

Sammenfatning

Man har tidligere tillagt intelligensdefekterne en væsentligt større kriminogen betydning, end tilfældet er i dag. Forskellen beror antagelig på flere forhold. Dels har en forbedret undersøgelsesteknik med anvendelse af stadig bedre konstruerede og bedre standardiserede intelligensprøver spillet en rolle. Dels kan de være udtryk for, at der i løbet af dette århundrede er sket en reel ændring i sammensætningen af de registrerede lovovertrædere. Hertil kommer, at en forbedret forsorg vil medføre, at intelligensdefekter, specielt åndssvaghed, bliver en mindre fremtrædende kriminalitetsfaktor.

Resultaterne af nyere undersøgelser kan sammenfattes således:

1. Der er en noget forhøjet frekvens af intelligensdefekte blandt lovovertrædere.
2. Der er en noget forhøjet kriminalitetsfrekvens blandt intelligensdefekte.
3. Forhøjelsen overstiger næppe væsentligt, hvad der kan forventes på grund af de svagt begavedes forøgede risiko for registrering.
4. Der er et i forhold til den samlede kriminalitet forøget antal seksualkriminelle og – mindre udpræget – brandstiftere blandt de intelligensdefekte lovovertrædere.
5. Efter strafafsoning viser sinkerne et svagt forhøjet recidiv i forhold til samtlige løsladte.

24. PSYKOPATI

Begrebsafgrænsning

Betegnelsen 'psykopati' har særlig vundet udbredelse siden 1920'rne. Den har afløst tidligere gængse betegnelser som 'degeneration', 'psykopatisk mindreværdighed' og 'moralisk sindssygdom'. Begrebets indhold har været noget svingende gennem årene og ligger endnu ikke ganske fast.

Som grundlægger af psykopatilæren i mere moderne forstand anses den tyske psykiater *J. L. A. Koch*, der allerede i 1888 og senere udførte i en monografi, „Die psychopathischen Minderwertigkeiten“ (1891–93), har givet en sammenfattende fremstilling af psykopatierne. Nævnes

bør også *Schneider's* bog „Die psychopathischen Persönlichkeiten“ (1923). Se om psykopatibegrebets historie i øvrigt *Stürup* (1950).

Som det centrale i begrebet psykopati, således som det nu i almindelighed forstås, fremhæves: *psykopatien er en varig, betydelig karakterabnormitet*, ikke nogen fremadskridende sygdom som psykosen og ikke en intelligensdefekt som åndssvagheden, med hvilken den i øvrigt har det tilfælles, at den – i sin typiske form – er en stationær defekttilstand. Når psykopatien defineres som en *karakterdefekt* betyder dette, at den (overvejende) berører viljes- og følelsessfæren samt driftslivet, men ikke behøver at være kombineret med væsentlige brist i forstandssfæren, om end dette af og til vil være tilfældet.

Gerle (1955, s. 125) antager, at der er et nært slægtsskab mellem psykopatierne og psykoserne, idet en del af de første iflg. en svensk kommissionsbetænkning „ganske enkelt er – symptomfattige psykoser“. Derimod fremhæver *Strömghren* (1967, s. 264), at visse psykopatiformers lighed med psykoserne, jfr. *Kretschmer's* foran s. 136 ff. omtalte typelære, ikke må tages som udtryk for, at alle psykopatier kan opfattes som varianter af den manio-depressive psykose, skizofrenien og epilepsien. For hovedparten vil en sådan beskrivelse ikke kunne gennemføres.

Spørgsmålene om de definitoriske og diagnostiske problemer vedrørende psykopatibegrebet skal nærmere uddybes i det følgende.

1. Indtil for nylig fremhævedes i almindelighed som led i psykopati-definitionen, at abnormiteten skulle være *arvet* eller medfødt. Men som bemærket, se foran s. 102 ff., er det tvivlsomt, hvor langt arvelighedssynspunktet her kan strækkes, og omvendt vides det positivt, at patologiske karakterudviklinger kan finde sted som følge af erhvervede hjernesygdomme, hovedtraumer, skadelige indflydelser i fostertilstanden eller ved fødslen m. v. Når hertil kommer, at man under alle omstændigheder må regne med miljøfaktorer som medvirkende ved karakterdannelsen, uden at det er muligt at udskille disse faktorer sikkert fra eventuelle arvefaktorer, må det i længden anses for uholdbart og upraktisk at optage arvelighedskriteriet som et afgørende moment i definitionen af psykopati. I hvert fald i kriminalpsykopatologien er der trang til at operere med et begreb, der sammenfatter væsentlige karakterabnormiteter uden at tage stilling til det tvivlsomme spørgsmål om disse abnormiteters ætiologi.

Strömghren (1967, s. 259) opdeler psykopatierne i 1) de *anlægsbetingede* og 2) de *kårbetingede*, og de sidste i a) de fysiogene og b) de psykogene. De fysiogene skyldes hjernebeskadigelser i barndommen

af traumatisk eller betændelsesagtig karakter, undertiden betegnet som encefalopatier. De psykogene, der også kaldes 'karakterneuroser', beror på uheldige miljøpåvirkninger i den tidlige barnealder. Anlægsbetingede psykopatier kaldes også 'ægte psykopatier', de kårbetingede også 'pseudopsykopatierne'. Det erkendes imidlertid af mange psykiatere, at spørgsmålet om „anlæg eller ... miljø i videste forstand, er det, trods omhyggelige undersøgelser og oftest årelangt kendskab til den pågældende, sjældent muligt at afgøre éntydigt“, *Stürup* (1950, s. 10). Om man så vil benytte betegnelsen psykopati eller 'personlighedsdefekt', 'karakterinsufficiens' (*Stürup*) eller en anden neutral betegnelse, er et spørgsmål om terminologi. Undertiden betegnes en undergruppe, de sociale minusvarianter, som *sociopater* (*Birnbaum*); udtrykket bruges stadig, jfr. *Dalgard og Noreik* (1966), der sonderer mellem 'sociopater' og 'andre psykopater'. Indtil videre vil det formentlig ikke i dansk litteratur være praktisk at afskaffe det nu indarbejdede udtryk psykopati, der ikke behøver at sige noget om ætiologien, jfr. *Strömngren* (1967, s. 260 ff.).

Angående den ovenfor omtalte infiltration af arve- og miljøfaktorer kan bl. a. henvises til *Sachs* (1946, s. 699 ff., samt 1965, s. 135 ff.). Jfr. i denne forbindelse *Schwalbe-Hansen's* efterundersøgelser af børn, der i årene 1920–32 var blevet diagnosticeret som psykopater på Kommunehospitalet; det viste sig, at flertallet af disse børn alene havde været miljøskadede og senere kunne karakteriseres som fuldt normale (1938, refereret af *Dickmeiss*, 1941, s. 74). Disse og andre erfaringer taler imod overhovedet at stille en psykopatidiagnose, når det drejer sig om børn. Se hertil også *Egsgaard* (1955, s. 189 ff.), hvor det fremhæves, at også en stor del af voksenalderens psykopatier i virkeligheden ser ud til at måtte tilbageføres til børneneuroser opstået i en meget tidlig alder. Men også hos voksne vil det ofte være et åbent spørgsmål, om man står overfor en anlægsbetinget psykopati eller en adfærdsanomali, der overvejende skyldes sociale eller psykiske misforhold, jfr. *Stürup* (1950). Som oplysende i diskussionen om anlæg eller miljø kan nævnes et af *Karpman* (1946, s. 305 ff.) refereret tilfælde, hvor det ifølge denne forf. viste sig, at en gangster, der bestandig var blevet opfattet som udpræget, ægte psykopat, i virkeligheden led af en neurose (bundende i hadreaktioner overfor moderen), der formentlig efter den af *Strömngren* anvendte terminologi ville blive diagnosticeret som en karakterneurose. *Rylander och Bendz* (1947, s. 102) anfører: „Genom extremt dåliga barndomsförhållanden ... kun-

na även hos normala barn grundläggas bestående tendenser til abnorma reaktioner av samma art som hos psykopater“. – Kritikken af det gængse psykopatibegreb er kommet til udtryk hos *Gerle* (1947, samt 1955, s. 121 ff.), *Stürup* (1950, samt 1960–61, s. 46 ff.). *Törnquist* (1956) påviser en række inkonsekvenser hos *Gerle*, der trods sin egen kritik af begrebet fortsætter med at anvende betegnelsen ‘psykopati’, om end oftest let omskrevet. Det bruges, iflg. *Törnquist*, dels om en restgruppe af karakterdefekter, der ikke synes at kunne tilbageføres til læsionelle skader, dels i mere bred almindelighed.

2. Hvad angår kravet om defektens *varighed* eller stationære karakter, er der sket en udvikling fra at betragte psykopatien som uhelbrede-
lig til at antage en betydelig større mulighed for pacificering eller til-
pasning af psykopater – der tænkes her specielt på kriminelle psy-
kopater – til samfundets krav. Bortset herfra kan symptomernes in-
tensitet variere i tidens løb og manifestere sig på forskellig måde i for-
skellige miljøkonstellationer. Men forholdet er dog stadig det, at psy-
kiske abnormiteter af mere forbigående karakter falder udenfor psyko-
patibegrebet.

Med hensyn til *behandlingen* af psykopater er det særlig fremhæ-
vet af *Stürup* (1941, s. 138), at der ikke blot er store muligheder for
at påvirke psykopatisk prægede børns udvikling i retning af større har-
moni, men at det også er muligt for mange af de voksne at lære i vid
udstrækning at undertrykke uheldige reaktionsmåder, undgå de vigtig-
ste skær og således nå til at leve et mere normalt liv.

Straffetruhlens motiverende kraft må i øvrigt antages at være til stede i
højere grad end hos psykotikerne. Det er klart, at der ved udstrækningen
af straffelovgivningens utilregnelighedsbegreb må lægges vægt på den her
omtalte forskydning af abnormitetsbegrebet. De grunde, der i almindelig-
hed har talt for at fritage sindssyge for strafansvar, taler ikke uden videre
for at udelukke sådant ansvar for psykopater. Spørgsmålet er her først og
fremmest, hvad der er den mest hensigtsmæssige *behandlingsform* indenfor
sanktionssystemets rammer. – Der synes dog stort set at være enighed om,
at de i neuroseterapien anvendte metoder ikke uden videre lader sig over-
føre til psykopatbehandlingen.

3. I den ovenfor givne definition af psykopati er endelig angivet, at ka-
rakterabnormiteten skal være *betydelig*. Heri ligger for det første
noget rent kvantitativt, et krav til abnormitetens grad. Det er således

ikke enhver lettere karakterdefekt eller -anomali, der berettiger til betegnelsen psykopati. *Helweg* (1949, s. 131 og s. 134) advarer mod at kalde „enhver person, der psykisk er lidt aparte“ for psykopat. Afgrænses normaliteten med for stor nøjsomhed, bliver det kun de allermest banale gennemsnitsmennesker, der ikke er psykopater. Dette fremgår for øvrigt også af selve begrebet abnormitet, der jo ikke omfatter de variationer, der ligger i yderkanten af det normales brede bælte.

4. Men tillige må der regnes med en *kvalitativ* begrænsning. De karakterabnormiteter, der ikke giver sig negative udslag, men er elementer i en personlighed, der som helhed fungerer socialt tilfredsstillende eller endog udmærker sig som plusvarianter, falder i hvert fald udenfor det psykopatibegreb, hvormed der praktisk opereres i kriminologien. I en ofte citeret definition har *Schneider* (1940) formuleret den kvalitative begrænsning således: *psykopater er abnorme personligheder, under hvis abnormitet de selv eller samfundet lider*. For de kriminelle psykopaters vedkommende er det navnlig det sidstnævnte led i denne definition, der er relevant. Det er vigtigt at fremhæve, at der således indgår en *social vurdering* i psykopatibestemmelsen.

Undertiden hævdes, at denne vurdering, for så vidt den skal være af betydning for den strafferetlige behandling af vedkommende person, må foretages af psykiateren *uden hensyntagen til den af den pågældende udviste kriminalitet*. I denne betragtning er der det rigtige, at hvis (alvorlig eller vedvarende) kriminalitet eo ipso tages som udtryk for en psykopatisk karakterabnormitet, giver den psykiatriske diagnose ikke anklagemyndighed og domstol nogen virkelig oplysning, og den gør i så fald heller ikke større nytte i den kriminologiske forskning, fordi den ikke bidrager til at forklare kriminaliteten. Skal der tillægges de psykiatriske diagnoser kriminologisk betydning, må det bygge på en personlighedsundersøgelse, der rækker ud over, hvad der kan udledes af de kriminelle handlinger, som foreligger til strafferetlig vurdering. I modsat fald gør man sig skyldig i en cirkelslutning. En hermed sammenhængende identifikation af kronisk eller professionel kriminalitet og psykopati er skarpt kritiseret af *Sutherland and Cressey* (1960, s. 135), jfr. også *Wootton* (1959, s. 250) og *Mannheim* (1965, s. 264 ff.).

På den anden side kan det hverken være teoretisk rigtigt eller praktisk muligt at se fuldstændig bort fra disse handlinger, når der skal tages stilling til spørgsmålet om psykopati fra psykiatrisk side. Såvel den tidligere straffeliste som det nu begåede forhold er – under forudsætning af tilstrækkeligt bevis – legitime momenter i det helhedsbillede,

hvorpå psykopatidiagnosen, med dens uundgåelige islæt af social vurdering, bygges.

5. Enkelte psykiatere mener ikke blot, at betegnelsen psykopati er uheldig, men også direkte vildledende, idet det i virkeligheden drejer sig om neurotiske udviklinger, der ikke adskiller sig fra andre neuroser. „Det „psykopatiske“ præg, vi undertiden iagttager, er afhængigt af tid og sted og er oftest blot det neurotiske menneskes reaktion på en diskriminerende holdning fra omgivelsernes side“ (*Sachs*, 1963, s. 196, samt 1965, s. 137), hvor det yderligere fastslås, at „psykopati ganske enkelt er at forstå som kroniske neuroser“. Jfr. hertil *Egsgaard's* foran s. 196 refererede opfattelse, som måske delvis kan tages til støtte for det af *Sachs* hævdede synspunkt; imod opfattelsen se *Vanggaard* (1963, s. 1164, og 1958, s. 114 f.), jfr. s. 177 og s. 209. *Vanggaard* nævner dog, at *blandingstilfælde forekommer*. – *West* (1963, s. 71) understreger stærkt, at mange gange straffede personer ofte viser såvel svære psykopatiske som svære neurotiske træk.

Psykopattyper

Selv ved de snævraste definitioner af psykopatibegrebet må det erkendes, at det spænder over en række meget forskellige karakter- og temperamentstyper. I tidens løb er der foretaget talrige typologiske inddelingsforsøg, dels efter teoretisk-systematiske principper, dels efter mere praktiske synspunkter baseret på abnormitetens ydre karakteristika. Nogen helt tilfredsstillende eller almindelig accepteret inddeling er hidtil ikke fundet og kan formentlig ikke findes, da det fra alle sider erkendes, at de forskellige gruppers særtræk, selv om de in abstracto lader sig isolere, i den konkrete virkelighed indgår i allehånde kombinationer.

I den danske psykopatkommissions betænkning af 1931 omtales som hovedgrupper af psykopater: 1) lidenskabelige, 2) eksalterede, 3) stemningsuligevægtige, 4) tillukkede, 5) følelsesflade og 6) moralsk defekte personer, hvilke grupper nærmere karakteriseres i betænkningen. Senere har navnlig en af *Schneider* opstillet, noget mere differentieret typologi vundet indpas i psykiatrien og er også blevet lagt til grund for danske fangeundersøgelser. – En kortfattet beskrivelse af de *Schneider'ske* psykopattyper foreligger på dansk hos *Strömngren* (1967, s. 265 ff.).

Her skal kun refereres de anvendte betegnelser og deres betydning.

Det siger sig selv, at man ikke med et enkelt adjektiv kan give en virkelig karakteristik af en så kompliceret sjælstilstand som den, der præger den enkelte psykopat, endsige en stor gruppe af psykopater. Man må derfor tage de slagord, der angives i det følgende, alene som grove orienteringspunkter. I øvrigt henvises til *Schneider's* egen fremstilling (1940, navnlig s. 47-113).

Schneider betegner sine 10 psykopattyper med følgende hovedbetegnelser: 1) *hypertyme* (med munter grundstemning, som regel også sangvinsk temperament og en vis aktivitet), 2) *depressive*, 3) *selvusikre*, 4) *fanatiske*, 5) *selvhævdende* (geltungsbedürftige), 6) *stemningsuligevægtige* (stimmungslabile), 7) *eksplosive* (impulsive), 8) *følelseskolde* (gemütlose), 9) *viljeløse* (viljesvage, holdningsløse), 10) *asteniske* (nervøse svæklinge).

De fleste af disse typer er atter inddelt i *under-grupper*. Her skal blot nævnes nogle af de vigtigste. Blandt *hypertymikerne* forekommer både uligevægtige, stridslystne og holdningsløse typer, blandt de *selvusikre* psykopater dels sensitive (overfølsomme) samvittighedsmennesker, dels anankastiske personer med tvangsforestillinger og -følelser, blandt de *selvhævdende* (egocentriske eller ambitiøse) findes en undergruppe af pseudologiske eller mytomane, det vil nærmest sige sygelige løgnere og svindlere; i forbindelse med de fanatiske psykopater fremhæves de *paranoide* typer, herunder kværuleanter og jalousiforrykte. – Til disse typer føjer *Rylander och Bendz* (1947, s. 120 ff.): *psykopater med periodiske driftsforstyrrelser*, såsom dipsomani, poriomani, pyromani, kleptomani.

Af *kriminalistisk* interesse er naturligvis i første række, hvad der kan siges om anti- og asociale tendenser knyttet til de forskellige psykopatiformer. I så henseende fremhæves, at de *Schneider'ske* psykopattyper som ovenfor nævnt både omfatter personer, der blot selv lider under deres abnormitet, og personer, under hvis abnormitet (tillige) *samfundet* lider. Kun den sidstnævnte gruppe (*störende Psychopathen*) har umiddelbart kriminalistisk interesse. Af de ovenfor nævnte grundtyper hører iflg. *Schneider* (1940) til denne gruppe navnlig følgende syv: *hypertymikerne* (de stridbare eller holdningsløse undergrupper), *fanatikerne*, *de selvhævdende*, *de stemningslabile*, *de eksplosive*, *de følelseskolde* og *de viljeløse* (holdningsløse).

Vil man forsøge at nævne de deliktsformer, som hver af disse grupper ifølge deres karakter særlig skulle hælde til, kan det skematiserende siges, at de *hypertyme stridbare* navnlig tenderer til ærefornærmelser,

de *hypertyme*, hvis de også er *holdningsløse*, til bedragerier, løsgængerier o. lign., de *fanatiske* til politiske forbrydelser, de *selvhævdende pseudo-loger* til bedragerier og falske anklager, de *eksplosive* til affektforbrydelser af enhver art, de *følelseskolde* til den mere ondartede og farlige kriminalitet (samvittighedsløse mord og røverier, terrorisme m. v.) og de *viljeløse* (holdningsløse) til kronisk berigelseskriminalitet i den mindre stil (tyverier, underslæb, bedragerier o. lign.). – I gruppen *stemningslabile* psykopater forekommer fortrinsvis ikke-kriminelle handlinger som bortløben, drikkeri, ødslen med penge, men undertiden også brandstiftelse og tyveri.

Denne opregning, der i det væsentlige er bygget på *Schneider's* egne angivelser, må dog erkendes ikke at være videre oplysende. For en stor del er der kun tale om en omskrivning af, hvad der allerede ligger i betegnelsen af den pågældende psykopatgruppe. Det viser sig på ny, at psykopatibegrebet er således bundet til sociale kriterier, at en redegørelse for psykopatiens sociale betydning og specielt dens kriminogene betydning i nogen grad bliver en gentagelse af de momenter, der praktisk er afgørende for selve psykopatidiagnosen. – Også her støder man på risikoen for en cirkelslutning, som det er illustreret i den nedenfor refererede oversigt, der er baseret på dansk materiale.

De ovenfor opregnede psykopatigrupper, som er af særlig kriminalistisk interesse, angiver ikke udtømmende de psykopatiformer, der efter omstændighederne kan virke kriminogent. Således kan de *depressive psykopater*, selv om de sjældent er kriminelle, rumme fare for *familiemord* (udvidet selvmord) og for *hjemvé-delikter* (brandstiftelse m. v.). – Hos de *selvusikre* psykopater vil muligvis tvangsmotiver kunne føre til kriminalitet. *Schneider* (1940) refererer (s. 75) efter *Mercklin* et tilfælde, hvor en lærer af rene tvangsmotiver skal have begået en sædelighedsforbrydelse, nemlig for at få besvaret spørgsmålet om en skolepige kunne tænkes at ville hengive sig til en gammel lærer. *Schneider* stiller sig dog meget skeptisk til dette tilfælde.

Blandt de psykopatiformer, der ovenfor er nævnt som kriminalistisk særlig betydningsfulde, antages de *viljeløse* psykopater og de såkaldte *følelseskolde* psykopater at være de med hensyn til kriminalitet henholdsvis hyppigste og farligste typer, jfr. f. eks. *Exner* (1949, s. 185 ff.).

Fra dansk retspsykiatri kan anføres en oversigt, som *Dickmeiss* (1944, s. 312) har opstillet over de i årene 1940–42 diagnosticerede psykopatiformer hos lovovertrædere henvist til mentalundersøgelse hos speciallægen i psykiatri ved Københavns politi og fængsler. Materialet

Tabel 18. Sammenhængen mellem psykopatiform og kriminalitetsart, efter Dickmeiss

	Tyveri, underslæb	Bedrageri, falsk	Overtr. af sædelighedsstilhold og samlejeforbud	Vold, drab m. m.	Forbr. mod kønsædeligheden	Andre forbr.	I alt
Viljesvage	241	33	19	5	17	5	320
Stemningslabile	80	10	5	7	8	8	118
Selvhævdende	38	47	0	8	2	4	99
Hypertyme	13	21	0	2	1	5	42
Følelseskolde	19	0	3	3	1	1	27
Affekteksplorative	5	0	0	13	0	2	20
Nervøse	5	1	0	2	1	5	14
Depressive	2	0	0	0	2	1	5
Sensitive	0	1	0	1	1	1	4
Fanatiske	0	0	0	0	0	0	0
I alt . . .	403	113	27	41	33	32	649

omfatter 649 psykopater. I tabel 18 gengives de forskellige psykopatiformer ordnet i rækkefølge efter deres hyppighed i materialet.

Nært forbundne er ifølge denne oversigt viljesvaghed og stemningslabilitet på den ene side og forskellige former for berigelseskriminalitet, mest tyverier, på den anden; den abnorme selvhævdelse og hypertymien på den ene side og berigelseskriminalitet, mest bedragerier, på den anden; følelseskolde og tyverier; affekteksplorsivitet og vold og drab. Som regel karakteriserer *Retslægerådet* i sine diagnoser ikke en psykopatisk tilstand med en enkelt typebetegnelse, men oftest angives en *kombination* af træk, f. eks. „affektlabil, egocentrisk type med tilbøjelighed til hysterisk reageren“, „stemningsuligevægtig type med tilbøjelighed til affektudbrud“, „stemningsuligevægtige, selvhævdende type“, „affektlabile, moralsk defekte type“, „holdningsløse, impulsive og moralsk defekte type“, „holdningsløse, stemningsuligevægtige type med tilbøjelighed til hysteriforme reaktioner“, „hypertyme type med tendenser til mytomani og svindlerier“, „fantastiske, mytomane og amoralske type“, „selvhævdende, mytomane type“, „depressive, overfølsomme type med

tilbøjelighed til reaktive forstemninger“, „nærtagende og overfølsomme type med tendens til reaktive depressioner, stemningsudsving og hysteriske reaktioner“.

Om den *følelseskolde psykopatt*ype er der – navnlig på grund af dette begrebs sammenhæng med ældre opfattelser – grund til at fremsætte nogle nærmere bemærkninger.

Schneider (1940, s. 99 ff.) skildrer personer hørende til denne type som mennesker uden medlidenhed, skam, æresfølelse, anger eller samvittighed. Det er denne type, der udgør kernen i såvel *Lombroso's* 'fødte forbryder' som i det af *Prichard* allerede i 1835 formede begreb *moral insanity*. Sammenhængen hermed understreges, når man, som det undertiden sker, benytter betegnelsen *amoraliske* psykopater om denne gruppe.

Den oprindelige betydning af 'moral insanity' har formentlig ikke været, hvad der på dansk umiddelbart lægges i moralsk sindssygdom, men ordet 'moral' har fremhævet det følelsesmæssige i modsætning til det intellektuelle (jfr. *Kraft*, 1892, s. 220 ff.). Men i den almindelige opfattelse blev 'moral insanity' et slagord, der angav eksistensen af en sygdom eller defekt, der alene ramte en persons moral. Da den videnskabelige psykiatri nærmere udformede sindssygdomsbegrebet, blev det erkendt, at der i hvert fald ikke med rette kunne tales om en moralsk *sindssygdom*, idet der til dette begreb principielt krævedes en fremadskridende sygdomsproces. Man kom da ind på at tale om *moralsk idioti* eller *moralsk imbecilitet* for at markere, at der var tale om en udviklingshæmning eller medfødt defekt ligesom ved åndssvaghed, blot ikke med hensyn til intellektet i almindelighed, men specielt med henblik på evnen til at skelne mellem godt og ondt, jfr. også det undertiden anvendte udtryk 'moralsk blindhed'. Da det imidlertid ikke blot er erkendelsen, men i høj grad også følelsesmæssige komponenter, der spiller en rolle for samvittighedens udvikling, bliver betegnelsen *moralsk anæstesi* nærliggende (v. *Rohden*, 1933, s. 84 ff.).

Fælles for alle de anførte benævnelser er, at de indicerer en anomali eller defekt specielt med hensyn til den såkaldte moralske sans, samvittigheden eller overjeg'et. Men når det erkendes, at denne ikke er en usammen-sat „evne“, men en kompleks dannelse, hvis funktion beror på et samspil mellem sjælelige faktorer, der spænder over hele bevidsthedslivet, bliver det usandsynligt, at der skulle kunne foreligge en dybtgående moralsk defekt som isoleret foreteelse i en i øvrigt intakt personlighed, endsige at denne defekt skulle kunne lokaliseres til en specielt afficeret hjerneregion. Det er da forståeligt, at opfattelsen er svinget hen til at betragte det, man tid-

ligere anså som en specifik moralsk sindssygdom, som en psykopati med overvejende symptomer i følelseslivet, d. v. s. en følelseskold psykopat.

Tilbage står endnu spørgsmålet, om den såkaldte følelseskulde virkelig er en uhelbredelig afvigelse, der i særlig grad eller endog med biologisk nødvendighed disponerer til kriminel eller antisocial adfærd. Den bekræftende besvarelse heraf, som er kernen i den lombrosianske lære og nogle nyere kriminalbiologiske opfattelser, lader sig sikkert ikke opretholde, jfr. *West* (1963, s. 63 f.). Netop med hensyn til de såkaldte følelseskolde psykopater viser de nyeste erfaringer i praksis, at denne diagnose ofte må revideres, når nærmere kendskab erhverves til den pågældende personlighed og dens udvikling. Helt uden skyldfølelse er de vistnok aldrig. Den kolde ondskab kan næppe nogen sinde med sikkerhed betragtes som et naturprodukt, uafhængig af sociale og psykiske miljøfaktorer i barndom og ungdom og utilgængelig for enhver form for terapeutisk påvirkning. – Tendensen til voldsforbrydelser synes ifølge tabel 18 lidet fremtrædende.

Remvig (1960, s. 124) antager, at følelseskolde psykopater omfatter i det mindste tre grupper: 1) de overfladiske, forjappede, umodne personligheder, der almindeligvis gennemgår en „modningsfase“ og derefter synes at høre hjemme indenfor det følelsesmæssigt „normale“; 2) de svært kontakthæmmede skizotyme personer, „som observator ikke har været i stand til at komme ind på livet af“; 3) personer, hos hvem følelseskulden er et led i en almen afstumpning eller demens (skizofreni, alkoholisk demens, senil demens).

Ved den ovenfor nævnte pseudologiske løgnertype, der af *Schneider* (1940) henføres til de selvhævdende psykopater, drejer det sig altid om personer, der gennem fantastiske svindelhistorier gang på gang narrer og bedrager dem, de kommer i forbindelse med. Deres skuffende evne hænger sammen med, at de selv helt går op i deres rolle, således at man knap kan tale om en bevidst, subjektiv løgnagtighed bag deres historier. Begrebet 'pseudologia phantastica' hidrører fra *Delbrück's* bog, „Die pathologische Lüge“ (1891). Der foreligger i litteraturen refereret en lang række tilfælde, der hører herhen, jfr. eksempler hos *Schneider* (1940, s. 874). Et godt eksempel fra dansk praksis er meddelt i Politiet (1942-43, s. 785 ff.).

Frekvensen af karakterabnormiteter hos kriminelle

Den vaghed, der hæfter sig ved begrebet 'psykopati', og den usikkerhed, der knytter sig til diagnosticeringen, har vist sig i meget forskellige angivelser af psykopatifrekvensen blandt kriminelle, fra nogle få procent til op mod 100. Bortset fra ekstreme opfattelser er der dog enighed om, 1) at man hos lovovertrædere finder en i forhold til gennemsnitsbefolkningen betydelig forøget frekvens af psykopati, 2) at denne frekvens er langt større hos kronisk kriminelle end hos personer med lejlighedsvis kriminalitet, og 3) at psykopatien er den psykiatriske diagnose, der sammenlignet med andre (sindssygdom, åndssvaghed m. v.) kriminologisk spiller den største rolle.

Det må til illustration af de divergerende undersøgelsesresultater være nok at henvise til nogle få tal: Medens psykiaterne i Illinois' statsfængsel, ifølge *Sutherland and Cressey* (1960, s. 125), fandt 98% psykopater, diagnosticeredes kun 5% af de nyindsatte i andre lignende institutioner som psykopater. Det i Amerika anvendte psykopatibegreb er endnu mere vagt end det europæiske. Alligevel finder man i den righoldige tyske litteratur omtrent samme billede. Af en tabellarisk oversigt i et af de tyske arbejder, *Rattenhuber* (1939, s. 54), over en række forfatteres resultater vedrørende psykopati i forskellige forbrydergrupper fremgår, at angivelserne spænder fra 11% (*Fetscher's* 818 barneskændere) til 99% (*Stumpfl's* recidivister). En tabel hos *Exner* (1949, s. 183), der indeholder data, som delvis stammer fra de samme undersøgelser, viser en tilsvarende spredning. Disse store forskelligheder beror til dels på uensartethed i de forskellige forbrydergrupper, der er undersøgt; særlig er forskellene på éngangsforbrydere og recidivister af betydning. Tildels må forklaringen på de meget høje angivelser imidlertid søges i den omstændighed, at den kriminelle adfærd, navnlig hvis den er begyndt tidligt og har et vedvarende forløb, af de fleste psykiatere vil blive anset for et tegn på psykopatisk karakterabnormitet. Se herom s. 198 og s. 201.

I de relativt få danske undersøgelser på dette område er de angivne hyppigheder af psykopati væsentlig lavere end de maksima, som man navnlig finder i førkrigstidens tyske undersøgelser. Isoleret betragtet har tallene imidlertid sjældent nogen stor interesse. Først når de ses i sammenhæng med forekomsten af andre psykiske abnormiteter og sygdomme, kan man vurdere deres betydning. Særlig spiller det en rolle, at man i nogle af de senere danske undersøgelser som et overgangstrin

til det normales område opererer med begrebet 'lettere karakterafvigelser', om hvis placering der ikke altid har hersket klarhed. Der skal derfor her særlig henvises til s. 221 ff., hvor disse spørgsmål behandles i sammenhæng. De efterfølgende tal skal kun opfattes som en foreløbig illustration af problemet.

Schrøder (1927, s. 112) fandt i sin undersøgelse af 677 forbedringshusfanger og 300 tugthusfanger 15-16% psykopater.

Christiansen og Stürup angiver i deres utrykte undersøgelse af statsfængselsfanger hyppigheden af karakterinsufficiente (psykopater) til 25% og af karakterpåfaldende, der anses at ligge indenfor normalområdet, til 24%.

Berntsen og Christiansen (1955) fandt blandt korttidsstraffede i København 17% karakterinsufficiente og 45% karakterpåfaldende.

Direktoratet for fængselsvæsenet angiver i sine årsberetninger tal for fanger med „alvorlige karakterbrist“. Oplysningerne beror på mentalerklæringer (i op mod halvdelen af tilfældene) og fængselsfunktionærernes, herunder lægens og – ved visse anstalter – psykologens, bedømmelse. I 1963 blev 20% og i 1964 19% klassificeret som havende alvorlige karakterbrist.

Som man kan vente, er frekvensen af psykiske afvigelser større hos kriminelle, der gøres til genstand for mentalobservation. Fra sådanne undersøgelser på dansk materiale anføres følgende hyppigheder:

Tabel 19. Psykopati hos mentalundersøgte lovovertrædere

	Antal undersøgte	Psykopati- frekvens i %
Wimmer, 1927	1212	34
Clemmesen, 1934	140	21
Dickmeiss, 1942-43	ca. 3600	28

Spørgsmålet om, hvilken betydning man kan tillægge disse tal, behandles i det følgende.

Større umiddelbar interesse har sammenligninger af abnormitetsfrekvensen hos begyndere og recidivister, resp. én og flere gange straffede.

Ved en vurdering af resultaterne må man dog, særlig når det drejer sig om undersøgelser af tidligt begyndende og vedvarende *recidivister*, erindre, at de høje psykopatital kan være medbetinget af den flere gange nævnte cirkelslutning. Man kan ikke altid væge sig mod den for-

nemmelse, at der her med stort opbud af kraft føres bevis for noget, der er en definitorisk selvfølgelighed.

Hovedparten af sådanne undersøgelser hidrører fra lidt ældre tysk kriminologi. Om resultaterne og en – ikke ukritisk – fortolkning se *Exner* (1949, s. 182 ff.).

Stumpfl (1935, s. 143 ff.) fandt i sin undersøgelse blandt 166 éngangsforbrydere kun 24 (14,5%), der kunne betegnes som psykopater, medens alle 195 tilbagefaldsforbrydere med undtagelse af 2, altså 99%, efter hans diagnose var psykopater i udpræget grad. Der er grund til at referere forf.'s kommenterende bemærkninger: „Hvor meget jeg end i hvert enkelt tilfælde vægrede mig ved at antage karakterabnormiteter, så viste det sig dog regelmæssigt, når aktmaterialet voksede og indblikket i hele levnedsløbet uddybedes, at adfærdsmåderne udsprang af endog svære karakterabnormiteter. Herved byggedes konstateringen af, at det drejer sig om en psykopatisk personlighed, aldrig på tilbagefaldskriminaliteten som sådan; den skete først under hensyntagen til de sjælelige forudsætninger, der atter og atter førte til kriminalitet ... I det overvejende flertal af tilfældene lader de udførlige oplysninger og beretninger såvel som det personlige indtryk ingen tvivl tilbage om, at der hos disse mennesker foreligger svære medfødte karakterabnormiteter“. Af de 195 tilfælde henfører *Stumpfl* de 140 eller 72% til de hypertyme, viljeløse eller følelseskolde psykopater. De fleste tilfælde hører samtidig til mindst to af disse grupper. Der er ingen andre abnormiteter, der er blot tilnærmelsesvis så stærkt udbredt.

Törnquist (1966, s. 154 ff.) fremhæver i sin sammenligning af ikke-recidiverede og flere gange recidiverede forvarede, at han – som en konsekvens af den svenske lovgivning og retspraksis – ikke har kunnet påvise klare psykosetilfælde eller grovere oligofrenier i materialet. Derimod finder han et flertal af insufficiens-, sygdoms- og abnormtilstande af den type, der forekommer i ikke-kriminelle psykiatriske populationer, dog med en stærk overvægt af „karaktärsstörningar“ (psykopati). Ingen af de undersøgte er – ifølge udvalgskriterierne – normale. Forfatteren klassificerer de undersøgte efter „abnormitetssyndromer“, men finder for de fleste syndromers vedkommende ingen væsentlige forskelle på de to grupper. Dog er der signifikant flere med syndromerne *viljesvag*, *uduelig*, *llegeyldig* samt *affektilabil*, *heftig*, *opbrusende*, evt. *med enkelte aggressionshandlinger* og *eksplosiv*, *ofte aggressionshandlinger* blandt recidivisterne end blandt de éngangsinternerede. – De to sidstnævnte syndromer synes – definitorisk og diagnostisk – mere uafhængige af den kriminografiske klassifikation end det første.

Af danske undersøgelser skal nævnes *Christiansen og Stürup's* utrykte arbejde vedrørende 335 statsfængselsfanger. Der konstateredes i denne undersøgelse en tydelig vækst i den procentvise fordeling af psykopaterne fra ældre forbryderbegyndere, via intermitterende til kronisk kriminelle, henholdsvis 5, 19 og 39%. Forf. fremhæver, at den nære sammenhæng mellem forekomsten af psykopati og de mere vedvarende former for kriminalitet kan fortolkes på tre forskellige måder: 1) Den kan betyde, at der er større sandsynlighed for, at en lovovertræder betegnes som psykopat, når hans kriminalitet har manifesteret sig gennem længere tid og har en mere kronisk karakter. 2) Den kan også være udtryk for, at psykopater viser en større kriminalitetshyppighed og ganske særlig en større hyppighed af mere vedvarende, evt. kronisk kriminalitet. 3) Endelig kan den være udtryk for, at i øvrigt normale personer med et længere kriminelt levnedsløb ved undersøgelse under en verserende sag eller under en straffesonding præges af flere af de holdninger og reaktioner, der kan få en psykiater til at betragte dem som karakterologisk afvigende, end de ville gøre under frie forhold. – Jfr. hertil *Schuessler and Cressey* (1949-50), der i det hele bestrider, at der er påvist sikre – af den kriminelles situation og fangetilværelsen uafhængige – forskelle på kriminelle og ikke-kriminelle med hensyn til personlighedstræk.

Også den sidste form for sammenhæng er der grund til at være opmærksom på. I et abnormt miljø kan ellers normale mennesker reagere abnormt, jfr. erfaringerne fra koncentrationslejrene. Ligeledes fandt man ved mentalundersøgelser af landssvigere før dommen ca. 50% psykisk abnorme, hvoraf hovedparten blev betegnet som psykopater, *Reiter* (1946, s. 139). Imidlertid viste undersøgelser foretaget på et senere tidspunkt ikke nogen forhøjet abnormitetsfrekvens i denne gruppe af lovovertrædere, se s. 224. Dette hænger antagelig i nogen grad sammen med, at de under varetægtsfængslingen levede i et miljø, hvor presset var stærkt, bl. a. præget af trusler om strenge straffe og af en betydelig usikkerhed med hensyn til udfaldet af deres sag. At de på så forholdsvis kort tid skulle have ændret sig karakterologisk er vel mindre sandsynligt, men i visse tilfælde ikke aldeles udelukket.

25. SEKSUALABNORMITETER

Systematisk henføres ofte personer med seksualabnormiteter til gruppen af psykopater, se f. eks. *Strömngren* (1967, s. 269 ff.). Men når psykopatien defineres som en betydelig og varig karakterafvigelse eller – med *Schneider's* formulering – som en abnorm personlighed, forekommer det rigtigst at holde de rent seksuelle abnormiteter udenfor psykopatibegrebet som mere specielle eller afgrænsede abnormitetsformer. Nogen skarp grænse mellem psykopatiene og seksualabnormiteterne kan dog ikke drages, se *Helweg* (1949, s. 161 ff.). *Vanggaard* (1963, s. 1164) fremhæver, at både psykopati, perversion og neurose beror på en intrapsykisk konflikt, men repræsenterer *tre væsensforskellige konfliktløsningsforsøg*, som principielt og praktisk bør holdes adskilt fra hinanden, selv om blandingsformer forekommer.

Afgrænsningsproblemet vanskeliggøres derved, at det ikke er muligt entydigt at fastlægge, hvad der er normalt, og hvad der ikke er normalt på seksuallivets område. Geografisk og historisk er variationerne betydelige, og selv indenfor samme samfund kan der i forskellige befolkningsgrupper til samme tid eksistere meget væsentlige forskelle med hensyn til den hyppighed og de måder, hvorpå kønsdriften tilfredsstilles. Visse aldersbetingede variationer, der særlig klart træder frem omkring puberteten, klimakteriet og seniet, er velkendte. Resultaterne af omfattende undersøgelser af befolkningens seksualvaner, se f. eks. *Kinsey* (1948 og 1953), *Auken* (1953), har ført til en væsentlig videre fortolkning af, hvad der må anses for normalt, end selv psykoanalytiske sygehistorier kunne lade formode. Umuligheden af at drage en skarp grænse har hos *Stekel* givet sig et karakteristisk, omend paradoksalt udtryk: „Et normalt seksualliv eksisterer ikke“, cit. efter *Strömngren* (1967, s. 270).

Når man alligevel taler om abnorme seksualpraktikker og – hyppigere – om seksualabnormiteter og abnorme sædelighedsforbrydere, så beror dette på en skønsmæssig vurdering, der har ført til den konklusion, at afvigelsen forekommer i en sådan grad og med en sådan hyppighed, at det er praktisk at have en særlig betegnelse for den. Vejledende ved dette skøn er det også, om en bestemt, ikke almindeligt forekommende praktik er en nødvendig forudsætning for tilfredsstillelse (orgasme), som f. eks. ved sadisme, eller måske ligefrem en erstat-

ning for (normalt) samleje, som ved ekshibitionisme (med eller uden masturbation).

Undertiden hævdes den opfattelse, at praktisk taget al seksualkriminalitet er patologisk betinget. Dette er dog at gå alt for vidt, jfr. nærmere om frekvensen af psykiske abnormiteter blandt kriminelle, s. 221 ff., med resultater fra *le Maire's* undersøgelse.

Det forholder sig tværtimod sådan, at en meget væsentlig del af seksualkriminaliteten må betragtes som situations- eller miljøbetinget og begås af normale personer. På den anden side er kriminaliseringen af seksuelt afvigende adfærd i Danmark ikke så vidtgående, at den medfører, at hovedparten af mennesker med seksualabnormiteter enten til stadighed tvinges til at overskride det strafbares grænser eller til total seksuel afholdenhed. Det gælder f. eks. om hovedparten af de homoseksuelle, at de kan leve i overensstemmelse med deres indstilling uden at begå nogen strafbar handling.

Før spørgsmålet om seksualabnormiteterne og deres klassifikation nærmere behandles, skal der for sammenhængens skyld gives en oversigt over den samlede seksualkriminalitet.

Med hensyn til kriminalstatistikens oplysninger henvises der for de senere år til afsnit 5. Det fremgår yderligere af statistikken, at omkring $\frac{3}{4}$ af de *anmeldte sædelighedsforbrydelser* består i blufærdighedskrænkelser, tæt ved halvdelen begået overfor drenge eller piger under 15 år. Det drejer sig i flertallet af tilfældene om ekshibitionisme. Mindre end $\frac{1}{10}$ udgøres af forskellige former for strafbare homoseksuelle forhold, heraf noget over halvdelen mod børn under 15 år. Voldtægt omfatter kun 6–7% af de anmeldte sædelighedsforbrydelser, blodskamsforhold 3%, hvoraf knap $\frac{1}{3}$ mod børn under 15 år; samlegruppen 'andre forbrydelser mod kønssædeligheden', d. v. s. overtrædelser af de da gældende strfl. §§ 228–230, 233–235, omfatter 7%. En meget væsentlig del af seksualkriminaliteten må altså karakteriseres som lidet farlige lovovertrædelser (jfr. *Lotinga*, 1947, s. 71 ff.).

Alvorligst vurderes i almindelighed voldtægt, blodskam og forbrydelser overfor mindreårige; men den skade, der voldes, varierer fra tilfælde til tilfælde. Strafadmålingen ved sædelighedsforbrydelser overfor børn viser, at de virkelig grove forbrydelser er sjældne; mindre end 2% af dem, der dømmes for forbrydelser mod mindreårige, får over 3 års fængsel. Nævnes bør det også, at tilfælde, hvor halvstore piger bevidst eller mindre bevidst provokerer, særlig ældre mænd, til ulovlige seksualforhold, er velkendte, jfr. *Strömberg* (1967, s. 108). Motivet er for sådanne pige børn ofte helt eller delvis af økonomisk art. – På den anden side må man med den

tidligere indtrædende kønsmodenhed også kunne forvente et forøget antal ulovlige forhold, hvor handlingen også for „ofrenes“ vedkommende er overvejende erotisk betinget.

Ca. 60% af de anmeldte seksualforbrydelser opklares; dette er flere end ved ejendoms kriminaliteten, men færre end ved voldskriminaliteten.

le Maire (1946) har undersøgt 3185 sædelighedsforbrydere, dømt eller meddelt tiltalefrafald i tiåret 1929–39, og hovedparten heraf, 2934 lovovertrædere, er senere efterundersøgt, se *Christiansen m. fl.* (1965, s. 54 ff.).

Tabel 20. Mandlige sædelighedsforbrydere fordelt efter alder (*le Maire*).
Hyppighed per 100.000 mænd i de pågældende aldersklasser

Alder	Krim.	Befolkning 1935*	Krim. per 100.000 mænd
–17	336	98.611	340,7
18–20	366	101.380	361,0
21–25	475	153.649	309,1
26–30	326	150.701	216,3
31–35	348	140.308	248,0
36–40	274	125.648	218,1
41–45	235	114.390	205,4
46–50	175	101.067	173,2
51–55	124	91.316	135,8
56–60	100	77.238	129,5
61–65	73	64.136	113,8
66–70	70	48.732	143,6
71–	32	69.202	46,2

* Interpoleret mellem befolkningen 1930 og befolkningen 1940.

Aldersmæssigt fordeler denne gruppe sig som vist i tabel 20, hvoraf det fremgår, at seksualkriminaliteten som anden kriminalitet kulminerer tidligt, men aftager væsentlig langsommere end berigelsesforbrydelserne. Eksempelvis var i trediverne den samlede kriminalitet i 50–60-års alderen faldet til ca. 1/8 af sit maksimum, medens der for seksualkriminaliteten kun skete en reduktion til ca. 1/3 i denne alder.

Med hensyn til forbrydelsens art finder man uterlighed overfor piger i ca. 25% af tilfældene og ekshibitionisme hos 16%, samleje med mindreårige over 12 år 15%, uterlighed overfor drenge 13%, overfor kvinder 10%, faderincest 6%, søskendeincest 2%, forhold til sted- og plejebørn 5%, voldtægt 3% og samleje med mindreårige under 12 år 2%. Kun en trediedel var tidligere registreret for straffelovsovertrædelser, heraf noget over halvdelen for seksualkriminalitet; blandt de tidligere registrerede seksualkriminelle forekom blufærdighedskrænkelser overfor piger hos 16%, overfor

drege hos 11%, ekshibitionisme hos 16%, blufærdighedskrænkelser overfor kvinder hos 5%, voldtægt hos 3%, se *Christiansen m. fl.* (1965, s. 57).

Indenfor en observationsperiode på 12–24 år recidiverede en fjerdedel, 10% til ny seksualkriminalitet, 14–15% til anden kriminalitet, mest tyverier og andre berigelsesforbrydelser. Af begynderne recidiverede 19%, af de tidligere registrerede 39%. Recidivet blandt berigelsesforbrydere med en tilsvarende aldersfordeling må i en observationsperiode af samme længde anslås til mindst 50%.

Recidivets afhængighed af arten af den tidligere pådømte seksualkriminalitet fremgår af tabel 21. Det ses, at *det samlede recidiv* er størst hos ekshibitionisterne (31%), mænd dømt for uterlighed overfor voksne kvinder (29%) og hos voldtægtsforbryderne (28%). Det er mindst hos lovovertrædere dømt for faderincest (12%), diverse seksualforbrydelser (12%) og søskendeincest (19%). For de øvrige kategoriers vedkommende ligger recidivprocenten omkring gennemsnittets 24%.

Seksualrecidiv optræder ligeledes hyppigst hos ekshibitionisterne (18%), voldtægtsforbryderne (15%) og i samme niveau mænd dømt for uterlighedshandlinger overfor drenge (15%). Det er lavt hos lovovertrædere dømt for søskendeincest (1%), diverse seksualforbrydelser (1%), forhold til sted- og plejebørn (5%), faderincest (5%) og uterlighed overfor kvinder (6%). De øvrige grupper viser et seksualrecidiv, der kun fjerner sig lidt fra det gennemsnitlige (10%).

Homologt seksualrecidiv er størst hos ekshibitionisterne (14%), mænd dømt for uterlighed overfor drenge (14%), samt uterlighed overfor piger (12%). Blandt voldtægtsforbryderne gør 4½ % sig påny skyldig i voldtægt.

Vigtigt er spørgsmålet om risikoen for recidiv til farlig seksualkriminalitet hos dem, der tidligere er dømt for farlig seksualkriminalitet. Definerer man generelt 'farlig seksualkriminalitet' som voldtægt, samleje med mindreårige, uterlighed overfor børn og incest, viser det sig, at kun 5% af de seksualforbrydere, der er dømt for farlig seksualkriminalitet, påny gør sig skyldig i sådan kriminalitet. Hos dem, der er dømt for mindre farlige sædelighedsforbrydelser, er hyppigheden af senere farlig seksualkriminalitet 3%.

Blandt de øvrige konklusioner af denne undersøgelse skal endnu fremhæves to: For det første er sandsynligheden for recidiv til ny seksualkriminalitet i det store og hele uafhængig af alderen, medens sandsynligheden for andet recidiv aftager med alderen. For det andet er sandsynligheden for recidiv til ny seksualkriminalitet ligeledes konstant gennem hele observationsperioden, medens sandsynligheden for andet recidiv er størst i de første år efter dommen (løsladelsen).

Tabel 21. Mandlige sædelighedsforbryderes recidiv efter kriminalitetens art (*le Maire's materiale*)

DOM	I alt i gruppen	Heraf recidiveret til (i %)							Rec. (i %)	
		Vold- tægt	Uterlig- hed over- for børn	Samleje med min- dreårige	Incest	Uterlig- hed over- for kvinder	Ekshibi- tionisme	Div. seks.- forbr., evt. andet	til seks.- forbr., evt. andet	kun til andet
egt	88	4,5	4,5			1,1	3,4	1,1	14,8	13,6
ghed or drenge	398		14,4	0,3			0,3	0,3	15,0	10,1
ghed or piger	708	0,4	9,3	0,3	0,1		0,6	0,1	11,2	13,8
je med eårige	506		8,7	0,9			0,2		9,8	33,3
incest	173		3,5		1,2		0,6		5,2	6,4
til sted- og ørn	141		0,7		4,3				5,0	16,3
ndeincest	80				1,3				1,3	17,5
ghed or kvinder	301	1,0	1,7	0,3	0,3	1,3	1,3		6,0	22,9
ositionisme	461		4,5		0,2		13,7		18,4	12,4
e seks.-forbr. ..	78		1,3						1,3	10,3
.....	2.934	0,3	5,7	0,3	0,4	0,2	2,6	0,1	9,7	14,6

Seksualabnormiteterne kan inddeles efter følgende kriterier: 1) driftens styrke: hyperseksualitet og hyposeksualitet, 2) driftens objekt eller „retning“: homoseksualitet, biseksualitet og andre specielle driftsretninger, 3) måden, hvorpå driften tilfredsstilles: ekshibitionisme, sadisme m. v.

Sådanne *betydelige* afvigelser med hensyn til driftens styrke, som man efter bl. a. Kinsey's undersøgelser må betragte som en forudsætning for at diagnosticere en abnormitet, er relativt sjældne. De kan måske være betinget af hormonale forhold, men hyppigst må man regne med andre organiske eller med psykogene årsager. Er hyperseksualiteten parret med karakterdefekter, alkoholisme el. lign., kan grove seksualattentater blive følgen. Hos mænd i seniets begyndelse fører hyperseksualitet – der optræder som en tydelig kompensationsforanstaltning overfor følelsen af en svigtende potens – undertiden til seksualhandlinger af strafbar karakter, f. eks. overfor børn. – Helweg (1949, s. 173) omtaler i denne forbindelse en *seksuel hyperirritabilitet*, der navnlig forekommer hos let psykopatiske og neurotiske mennesker. Den kan undertiden give sig udslag i uterlighedshandlinger, bl. a. overfor børn; men i almindelighed ytrer den sig ved forskellige former for ikke-strafbar seksuel aktivitet.

Hyposeksualitet, der som regel er af psykogen oprindelse, kan i sjældne tilfælde føre til voldtægt. Den synes relativt ofte at være ledsaget af en overdreven skyhed og generthed, der forringer muligheden for kontakt med kvinder; den deraf følgende driftsophobning kan undertiden give anledning til voldsomme seksualangreb. Også her optræder i visse tilfælde forskellige surrogathandlinger, hvoraf bl. a. uterlighed overfor børn er af kriminalistisk interesse.

Blandt de med hensyn til driftsobjekt afvigende personer udgør *de homoseksuelle* hovedparten.

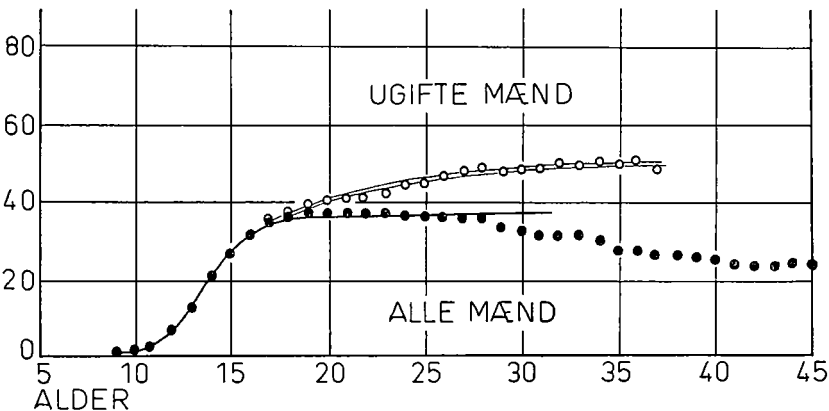
Om homoseksualitetens opståen hersker der megen uklarhed. Det er hævdet, at den kan være konstitutionelt betinget, men også, at den kan bero på tilvænning. Den sidste opfattelse er omstridt. I nyere litteratur om emnet lægges der større vægt på betydningen af forskellige psyko-genetiske forhold.

Før spørgsmålet nærmere behandles, må det understreges, at grænserne mellem homoseksualitet og heteroseksualitet er flydende. Hos de udpræget homoseksuelle mænd vil der som regel være impotens, hos kvinderne frigiditet, i forhold til personer af det andet køn. Begrebet 'biseksualitet' som udtryk for en mellemform, hvor den pågældende

har bevaret potensen overfor begge køn, er et eksempel på, at en skarp distinktion ikke kan gennemføres. *Vanggaard* (1962, s. 1430 f.) beskriver to typer af homoseksuelle, de *normale*, der i forskellige livs-afsnit, f. eks. omkring puberteten og under givne omstændigheder også i moden alder, kan vise en ikke ringe homoseksuel aktivitet, og de *inverse*, der i højere grad har en fikseret homoseksuel indstilling. Hos de normale er både homoseksuel og heteroseksuel udfoldelse mulig, og det vil være situationsbetinget – for eksempel afhængigt af kulturmønsteret eller livsfasen – om det homoseksuelle manifesterer sig. Hos de homoseksuelt inverse er den heteroseksuelle vej til udløsning spærret, så kun den homoseksuelle står til rådighed. Den psykologiske baggrund er, at de inverse er helt ude af stand til „at forarbejde heteroseksuelt konfliktstof, sådan som de normale og neurotikerne kan“.

Nedenstående kurve, fig. 7, fra *Kinsey* (1948, s. 625) illustrerer de i relation til alderen akkumulerede hyppigheder af amerikanske mænd, der har haft homoseksuelle forhold, som førte til orgasme. Som det ses kulminerer hyppigheden for ugifte omkring 50% og for samtlige mænd ved knap 40%. Det er klart, at disse tal ligger væsentlig over hyppigheden af inverse homoseksuelle mænd, der udelukkende har homoseksuelle forhold og er heteroseksuelt impotente. Også dette spørgsmål belyses af *Kinsey*.

Lidt omarbejdet er hans hyppighedstal for homoseksuelle forhold blandt 16–55-årige amerikanske mænd (s. st. s. 650 f.) gengivet i tabel 22.

Figur 7. Akkumulerede hyppigheder af homoseksuelle mænd (med orgasme), efter *Kinsey*.

Tabel 22. Hyppighed af homoseksuel adfærd hos amerikanske mænd, efter Kinsey

Enkeltstående homoseksuelle forhold	7 %
Lejlighedsvis homoseksuelle forhold gennem mindst 3 år	5 %
Mere end lejlighedsvis homoseksuelle forhold gennem mindst 3 år ..	7 %
Homoseksuelle forhold lige så hyppigt som heteroseksuelle gennem mindst 3 år	5 %
Flere homoseksuelle end heteroseksuelle forhold gennem mindst 3 år	3 %
Overvejende homoseksuelle forhold gennem 3 år	2 %
Udelukkende homoseksuelle forhold gennem 3 år	4 %
Udelukkende homoseksuelle forhold gennem hele livet	4 %
I alt 37 %	

Ved hyppighedsangivelser er afgrænsningen altså helt afgørende. *Lo-tinga* (1947, s. 35) anslår antallet af homoseksuelle mænd til ca. 3%. *Vanggaard* (1962, s. 1428) mener, at Kinsey's tal har god gyldighed for danske forhold. Den kategori, der gennem hele livet udelukkende har haft homoseksuelle forhold (4%), svarer til homoseksuelt inverse. *Strömgren* (1967) afstår fra at meddele tal, men skriver, at man som homoseksuelle kun bør betegne personer, hos hvem driften konstant retter sig væsentlig stærkere mod det egne køn end mod det andet. Følges denne definition, vil der i de fleste befolkninger kun være nogle få procent, der kan betegnes som homoseksuelle (s. 272). – Tallet for homoseksuelt inverse kvinder anslås til omkring det halve af tallene for mænd.

Problemet om homoseksualitetens genese har navnlig tidligere givet anledning til en understregning af arvebiologiske synspunkter. *Kallmann* (1952) fandt således ved en undersøgelse af énæggede tvillinger næsten 100% konkordans. Han anfører dog, at andre faktorer end de arvemæssige også spiller en rolle. Materialets repræsentativitet er draget i tvivl. *Strömgren* (1967, s. 273) erindrer om, at *Kallmann's* materiale overvejende består af kriminelle og asociale, psykopatisk prægede personer. Undersøgelser af homoseksuelle, der selv søger psykiater, peger i anden retning. De feminint indstillede, mandlige homoseksuelle er ofte vokset op i et miljø præget af en meget dominerende, viljestærk, ofte hysterisk eller psykopatisk moder; faderen er død tidligt eller eventuelt blot en lidet fremtrædende person, som familien ikke regner med. Sammenhængen er den, at sønnen ikke for nogen pris må binde sig til andre kvinder end moderen, d. v. s. at han, hvis man ser bort fra mu-

ligheden for incest, kun har valget mellem at blive seksuelt inaktiv eller homoseksuel. – *Strömngren* tilføjer, at situationen for udenforstående ofte er klart gennemskuelig, men for de implicerede som regel ikke. – *Vanggaard* (1962, s. 1430) fremhæver, at for den inverse homoseksualitet spiller konstitutionelle, herunder genetiske, faktorer en væsentlig rolle ved siden af de situative. De synes at være af betydning såvel for afsporingens opståen som for dens specielle retning.

Med hensyn til risikoen for at blive homoseksuel gennem tilvæning tyder kultursociologiske undersøgelser på, at den må være ringe, se straks i det følgende. Spørgsmålet er bl. a. drøftet i relation til problemet om den homoseksuelle prostitution. *Jersild* (1957) mener, at forførelse kan skabe en permanent homoseksuel indstilling; men denne opfattelse afvises kategorisk af *Vanggaard* (1962, s. 142 f.). Han henviser dels til tidligere forskere (*Krafft-Ebing*, *Moll*, *Havelock Ellis* og *Kinsey*). Dels anfører han, at han selv ikke har set et eneste tilfælde, hvor der var sandsynlighed for, at inversionen skulle være indtrådt som følge af forførelse. Det er en tro „af samme orden som tidligere tiders tro på, at man skulle kunne få hjernesvind og rygmarvstæring af onani“.

Homoseksualitet bedømmes forskelligt i forskellige samfund. I 49 af 76 primitive samfund blev, iflg. *Ford and Beach* (1953, s. 132 ff.), homoseksuel adfærd under en eller anden form anset for normal. I det klassiske Grækenland, i vore dages Japan og Centralaustralien finder man homoseksuelle praktikker hos heteroseksuelt potente mænd med fri adgang til kvinder, se *Vanggaard* (1962, s. 1428). Normale voksne mænds indstilling til homoseksualitet varierer indenfor visse grænser: 1) nogle erkender den normale homoseksuelle indstilling hos sig selv eller erindrer den fra deres egen ungdom, men *fortier* den; 2) nogle erindrer den, men bagatelliserer den, frakender den betydning, d. v. s. *fornægter* den; 3) nogle *fortrænger* den og garderer sig ved forsvarsholdninger som afsky o. lign. Disse holdninger, der er betegnet som „the conspiracy of silence“ (*Williamson*, 1955), er dog alt i alt af en sådan art, at de begunstiger afstandtagen, afsky og fordømmelse af homoseksualitet. Som et alment træk i vor kultur har denne indstilling dybe rødder (*Vanggaard*, 1962, s. 1432 f.).

Den spiller en væsentlig rolle for forekomsten af psykiske afvigelser blandt de homoseksuelle, og den er afgørende for, hvor vidt kriminaliseringen af homoseksuel adfærd strækkes, ligesom den i nogle tilfælde indirekte kan have betydning som kriminalitetsfaktor.

Homoseksuelle handlinger overfor drenge betegnes som pædofili – udtrykket har dog også en videre betydning som omfattende al seksuel omgang med børn – eller, særlig i de groveste former, som pæderasti. Gerningsmændene udgør en væsentlig del af de strafupåvirkelige sædelighedsforbrydere, overfor hvem kastration anvendes.

Muligheden for gennem straf at begrænse denne form for kriminalitet afhænger iflg. *Vanggaard* (1962, s. 1434) af, om det drejer sig om homoseksuelt normale eller homoseksuelt inverse. De første har et valg. Til dem kan man stille krav om homoseksuel afholdenhed, hvilket ganske vist vil medføre en del overtrædelser; men dette er et spørgsmål om „ulydighed overfor normen“, og flertallet vil i moden alder kunne indrette deres adfærd efter samfundets krav, medmindre de – periodisk – lever i et rent mandssamfund. De homoseksuelt inverse har intet valg. Selv om de måske ønsker det, kan de ikke vælge heteroseksualitet.

Sodomi, seksualforhold til dyr, der tidligere ofte betegnedes som *crimen bestialitatis*, forekommer forholdsvis sjældent, men findes naturligt nok særlig på landet. *Kinsey* (1948, s. 670) finder i den amerikanske landbefolkning, at den aldersmæssigt akkumulerede hyppighed af mænd, der på et eller andet tidspunkt har haft forhold til dyr, ligger omkring 17%. Tallet betragtes af *Kinsey* som alt for lavt. Oftest drejer det sig om enkeltstående eller sporadisk forekommende, lejlighedsvis handlinger; men enkelte har fra puberteten og højt op i årene regelmæssigt forhold til dyr. Til afvigelser hører også de yderst sjældent forekommende tilfælde af *gerontofili* (forhold til gamle) og *nekrofili* (forhold til lig). I de allerfleste tilfælde synes det at dreje sig om erstatnings-handlinger hos mænd, der ikke har adgang til normal tilfredsstillelse hos kvinder, eller om et på grund af svær beruselse eller voldsom affekt ganske ukritisk valg af seksualobjekt. – En del af disse handlinger kan efter omstændighederne være straffbare efter bestemmelserne om dyrplageri, om usømmelig behandling af lig eller – ved gerontofili, når samtykke ikke foreligger – som blufærdighedskrænkelser eller voldtægt.

Blandt de unormale måder til driftstilfredsstillelse indtager *ekshibitionismen* en fremtrædende plads. Det er en overordentlig udbredt afvigelse, der i almindelighed består i blottelse af kønsdelene med det formål at opnå udløsning, ofte ledsaget af masturbation. Betegnelsen er skabt af *Lasègue* i afhandlingen „Les Exhibitionnistes“ (1884). Ekshibitionisme forekommer i de fleste kulturer udelukkende eller helt over-

vejende hos mænd, hvilket formentlig bl. a. hænger sammen med, at kvinder har langt større mulighed for at „ekshibere“ på andre (og le-gale) måder.

Ifølge *Strömgren* (1967, s. 275 f.) drejer det sig oftest om neurotiske, selvusikre mænd, der har svært ved at opnå tilfredsstillelse på normal måde, men undertiden om mænd med hjernelidelse, f. eks. begyndende senilitet. – Hyppighedsangivelser savnes, men ekshibitionistisk adfærd er, hvad enten den forekommer som udslag af en seksualabnormitet eller ej, den hyppigst pådømte sædelighedsforbrydelse i Danmark. At et stort antal strafbare tilfælde ikke anmeldes, bl. a. fordi de pågældende kvinder ikke føler deres blufærdighed krænket, synes også sikkert.

Sadisme er en – efter *Marquis de Sade* opkaldt – betegnelse for en abnormitet, hvor smertetilføjelse mod seksualpartneren enten i sig selv fremkalder eller er en *nødvendig* forudsætning for opnåelsen af orgasme. Hvis sadismen derimod optræder som forspil til eller led i en i øvrigt normal seksualakt, er man udenfor det sikkert patologiskes område. Grænsen mellem normalt og patologisk er imidlertid her særlig vanskelig at drage, og i daglig tale anvendes udtrykket ‘sadisme’ helt misvisende om aggressionsformer, der er blottet for ethvert seksualindhold. – I almindelighed vil selv udtalte former for sadisme ikke føre til kriminalitet, fordi det er muligt at finde masochistisk indstillede seksualpartnere, der ikke blot affinder sig med temmelig grove mishandlinger, men endogså må kræve dem for selv at kunne opnå tilfredsstillelse. Herfra er der imidlertid en gradvis overgang via relativt ufarlige, men strafbare, legemsangreb til det modsatte ekstrem: *lystmordet*. Ved denne benævnelse sigtes alene til tilfælde, hvor drabshandlingen står i direkte relation til en abnorm seksualdrift, idet den enten fungerer som ækvivalent for en seksuel handling eller finder sted som led i en sådan handling i modsætning til tilfælde, hvor en voldtægtsforbryder dræber sit offer, uden at drabet er seksuelt motiveret. Lystmord i den angivne, egentlige forstand er, i hvert fald her i landet, en særdeles sjælden foreteelse. – Af litteraturen kan fremhæves: *Ilberg* (1905–06, s. 596 ff.), *Walter* (1909–10, s. 691 ff.), *Senf* (1911–12, s. 299 ff.), *Lange* (1930, s. 216 ff.). – Se angående et herhen hørende tilfælde i dansk retspraksis Retslægeraadets Aarsberetning for 1935, s. 93 ff.

I modsætning til sadismen betegner den såkaldte *masochisme* – dannet efter navnet på forfatteren *Leopold von Sacher-Masoch* – en sek-

sualabnormitet, ved hvilken lyst til selv at blive tilføjet fysisk smerte (algolagni) og ydmygelse er det fremtrædende træk. I almindelighed er denne abnormitet og dens varianter uden kriminalistisk interesse.

Til den samme kategori hører de ægte *voyeurs*, der søger tilfredsstillelse ved at iagttage andres seksualhandlinger. – Det bemærkes, at „vindueskiggere“, der straffes for blufærdighedskrænkelŸe, oftest kun har en i og for sig normal interesse i at iagttage kvinder under afklædningen el. lign. De kan ikke betegnes som *voyeurs* i ordets egentlige betydning, og de er som regel ikke seksuelt abnorme, men kan være neurotikere eller psykisk abnorme på anden måde.

Med *fetichisme*, der danner en overgangsform mellem forstyrrelser med hensyn til driftsobjekt og måden for driftstilfredsstillelse, forholder det sig på lignende måde. Kun i de udprægede tilfælde, hvor *fetich'en* er nødvendig som objekt eller nødvendigvis må være til stede, for at orgasme kan opnås, vil man tale om en seksualabnormitet. – Af kriminalistisk interesse er næsten udelukkende de tilfælde, hvor abnormiteten giver anledning til tyverier eller andre lovovertrædelser motiveret af ønsket om at komme i besiddelse af den eftertragtede *fetich*. – Nævnes i denne forbindelse bør også *transvestisme*, tilbøjelighed til at gå klædt som det andet køn. Den fører sjældent til kriminalitet, men kan dog under visse omstændigheder give anledning til påtale efter strfl. § 232 eller efter politivedtægten.

Som nævnt er forekomsten af seksualabnormiteter blandt sædelighedsforbrydere af beskedent omfang. *le Maire* (1946, s. 122) meddeler følgende resultater af sin aktundersøgelse af 3185 mandlige seksualkriminelle: 45 var homoseksuelle, 15 pædofile, 44 biseksuelle, 28 hyperseksuelle eller lidende af seksuel hyperæstesi, 13 ekshibitionister, 8 sadister, hvoraf 1 har begået et „lystmord“, 5 *fetichister*, 3 masochister og 1 lidende af urolagni, der vel nærmest kan opfattes som en *fetichisme* med urin som objekt. Det drejer sig om i alt 162 lovovertrædere eller 5%. Det skal dog tilføjes, at der blandt de 46% af materialets lovovertrædere, som ikke er mentalobserverede, antagelig vil være en vis del, som er seksuelt abnorme; men om nogen fordobling af procenten vil der næppe blive tale.

Efterundersøgelsen af dette materiale munder ud i opstillingen af to hovedtyper af sædelighedsforbrydere, se *Christiansen m. fl.* (1965, s. 84 f.). Den ene udgøres af en gruppe af overvejende yngre seksualkriminelle, hvis kriminalitet formentlig i stor udstrækning kan opfattes som pubertetssymptomer. Den anden gruppe omfatter noget ældre sæ-

delighedsforbrydere, hvis kriminalitet må antages at udspringe af faste forankrede tendenser. De første synes med hensyn til seksualrecidiv at have en særlig gunstig prognose. For de sidste er sandsynligheden for ny seksualkriminalitet større, omend prognosen – sammenlignet med andre lovovertrædere – ingeni lunde kan betegnes som slet. – Det er indenfor den sidste kategori, hovedparten af de abnorme findes.

26. FREKVENSEN AF PSYKISKE AFVIGELSER BLANDT KRIMINELLE

I de foregående afsnit er de i kriminologisk henseende vigtigste former for psykiske afvigelser gennemgået enkeltvis. Her skal der gives en oversigt over undersøgelser, der sammenfattende beskriver sammenhængen mellem kriminaliteten og de sjælelige sygdomme og abnormiteter. Dette svarer til den almindelige behandling af problemet i den psykologiske og psykiatriske forskning, hvor interessen kun undtagelsesvis er rettet mod diagnosticeringen af en enkelt lidelse eller defekt.

Almindeligt holdte angivelser om abnormitetsprocenten blandt kriminelle er dog kun lidet vejledende. Ligesom man må sondre mellem forskellige kategorier af straffede personer, må man sondre mellem forskellige sygdomme og abnormtilstande, hvilket dog ikke bør føre til, at de ikke også ses i deres indbyrdes sammenhæng.

Ved de tal, der angives i det følgende, må frekvensen af afvigelser i den almindelige befolkning have for øje. Herom henvises til s. 97 ff. og s. 154 ff.

Hvad angår *nyere danske undersøgelser* har *Kemp* (1946, s. 571) foretaget en sammenfatning af disses resultater, hvorefter der skulle være ca. 50% psykisk abnorme blandt danske kriminelle, nemlig 20–30% psykopater, 5–20% sinker, 5–10% åndssvage og ca. 5% personer med psykoser eller beslægtede tilstande. Denne gennemsnitsberegning, der omfatter både fangeundersøgelser og de nedenfor omtalte undersøgelser af andet materiale, må vurderes med kritisk forbehold under hensyn til de differencer, som de pågældende undersøgelser ved nærmere betragtning frembyder. – *Fremming* (1951, s. 122 ff.) kommer dog til et lignende resultat; han anslår tallene således: psykopater 25–30%, åndssvage og sinker 10–15%, sindssyge 3–4%, kroniske alkoholo-

lister 4–5%, kroniske neurotikere 4–5%. Også han antager, at ca. halvdelen af de kriminelle er psykisk abnorme.

Geill (1906, s. 144) giver en oversigt over resultater vedrørende den „psykiske tilstand“ hos 1845 „voksne mandlige Individer, som i Treaaret 1899–1901 dømtes for egentlige Forbrydelser ved Københavns Kriminal- og Politiret“; heraf var 633 éngangsstraffede og 1212 recidivister. Med afrundinger af anden decimal ser tallene for psykisk afvigende ud som anført i tabel 23.

Tabel 23. Psykiske afvigelser hos mandlige forbrydere, efter *Geill*

Samlede antal forbrydere	Éngangs- straffede 633	Recidivister 1212	I alt 1845
Imbecile	19 (3,0 %)	35 (2,9 %)	54 (2,9 %)
Epileptiske	10 (1,6 %)	35 (2,9 %)	45 (2,4 %)
Hysteriske	5 (0,8 %)	4 (0,3 %)	9 (0,5 %)
Neurasteniske	21 (3,3 %)	22 (1,8 %)	43 (2,3 %)
Simpelt psykisk dege- nererede	11 (1,7 %)	77 (6,4 %)	88 (4,8 %)
Demente	4 (0,6 %)	8 (0,7 %)	12 (0,7 %)
I alt	70 (11,1 %)	181 (14,9 %)	251 (13,6 %)

Heri er ikke medregnet kroniske alkoholister. Af disse var der 38% blandt fanger over 18 år. Det må antages, at en del af de psykisk afvigende er at finde blandt alkoholisterne.

Fangeundersøgelser

Af en lang række indenlandske og udenlandske undersøgelser fremgår, at der blandt straffasonere er et i forhold til gennemsnitsbefolkningen *forhøjet antal med psykiske abnormiteter*. I de ældre undersøgelser ligger tallene, specielt for sindssygdom og oligofreni, væsentligt over, hvad nyere undersøgelser viser. Noget lignende gælder alkoholisme (se s. 107 ff.), medens tallene for lettere defekter, hvis sådanne overhovedet er medtaget, ligger betydeligt lavere i de tidligere end i de senere kriminologiske undersøgelser.

Her skal i korthed refereres nogle undersøgelsesresultater, der vedrører danske fangematerialer:

Schrøder (1927, s. 112) fandt i en undersøgelse af 677 forbedringshusfanger og 300 tugthusfanger 27% med psykiske abnormiteter; her-til kom 18% alkoholikere. Der var ca. 10% åndssvage, ca. 1% sinds- syge (for tugthusfangernes vedkommende dog ca. 10%) og 15–16% psykopater.

Christiansen og Stürup har blandt 335 statsfængselsfanger fundet psykiske abnormiteter hos 48%. De fordeler sig efter levnedsløbstype som vist i tabel 24.

Tabel 24. Psykiske afvigelser hos mandlige statsfængselsfanger efter levnedsløbstype, meddelt af *Christiansen og Stürup*

	Forbr.beg.		Intermit.		Kronisk		I alt	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Psykose	5	6	2	2	3	2	10	3
Karakterinsufficiens . . .	4	5	18	19	63	39	85	25
Psykoinfantilitet	6	8	6	6	20	12	32	10
Intelligensdefekt	5	6	11	12	13	8	29	9
Kron. alkoholisme	0	0	3	3	3	2	6	2
Intet væs. psyk. abn. . . .	58	74	54	57	61	37	173	52
Karakterpåfaldende	(17)	(22)	(21)	(22)	(43)	(26)	(81)	(24)
I alt	78	99	94	99	163	100	335	101

Bemærkelsesværdig er især den klare stigning i hyppigheden af karakterinsufficiens (psykopati), når man bevæger sig fra begynderne til de kronisk kriminelle (fra 5 til 39%). For de øvrige diagnoser er der ingen klar tendens, dog tæller psykoinfantilitet væsentlig flere blandt kronisk kriminelle end i de to andre grupper. – De karakterpåfaldende, der frembyder lettere afvigelser, betragtes *ikke* som psykisk abnorme.

Berntsen og Christiansen (1955, s. 52 og s. 59) har blandt mandlige københavnske arresthusfanger diagnosticeret psykiske afvigelser som anført i tabel 25.

Tabel 25. Psykiske afvigelser hos mandlige arresthusfanger, efter *Berntsen og Christiansen*

Sinker	2 %
Karakterinsufficiente	17 %
Psykoinfantile	7 %
Neurotisk prægede	16 %
Demente	2 %
Intet væsentligt psykisk abnormt ..	56 %
I alt	100 %

Dette svarer til en abnormitetsfrekvens på 44%. Antallet af lettere karakterafvigelser, der af forfatterne *ikke* betragtes som abnormiteter, forekommer hos 45% af de undersøgte. At tallet er højere end blandt statsfængselsfangerne forklares ved diagnosens usikkerhed og ved, at undersøgelsen af arresthusfangerne har været grundigere.

Et fangemateriale af særlig struktur, der ikke tillader slutninger til andre arter af lovovertrædere, udgør de ved retsoppgøret efter besættelsen 1940–1945 for landssvig dømte personer. *Christiansen* (1950) har undersøgt godt 5000 dømte mænd, hvilket materiale dog ikke omfatter den farlige, men talmæssigt ringe gruppe, der udgjorde besættelsetidens groveste forbrydere. Han antager ikke nogen i forhold til den almindelige befolkning væsentlig forhøjet frekvens af psykisk abnormitet hos de efter de ekstraordinære straffelovstillæg dømte personer betragtet under ét. En særlig gruppe, nemlig de for angiveri dømte personer, må dog antages at have forhøjede procenttal af psykopati og andre sjælelige afvigelser. Hovedresultatet er bekræftet på et mindre, men psykiatrisk grundigt undersøgt materiale, bestående af 255 mandlige landssvigere, der tæller 8% karakterinsufficiente, 4% psykoinfantile og 3% intelligensdefekte. 43% er klassificeret som karakterologisk påfaldende, se *Mortensson* (1954). Denne forfatter konkluderer, at undersøgelsen har vist en hyppighed af psykiske afvigelser, der formentlig svarer til gennemsnitsbefolkningens psykiatriske morbiditet.

Resultaterne af mentalobservation o. lign.

Nogle af de statistiske redegørelser, der henvises til i drøftelser af lovovertræderes abnormitet, angår særligt udvalgte materialer, nemlig lovovertrædere, som ved arten af deres forbrydelse eller ved psykisk påfaldende træk har givet anledning til, at de er blevet henvist til men-

talobservation. Man skulle på forhånd tro, at der her ville vise sig en langt større frekvens af psykiske abnormiteter end i fangematerialerne; men dette har dog i nogle af de foreliggende danske undersøgelser vist sig ikke at være tilfældet, hvad der kan bero på, at de pågældende psykiatere har afgrænset abnormitetsbegrebet snævrere.

Wimmer (1927) giver en oversigt over psykiske abnormiteter hos 1212 kriminelle, der i årene 1905–26 har været underkastet observation. Der var i dette materiale 366 åndssvage (30%), 411 psykopater (34%) og 105 tilfælde af alkoholisme (9%) samt et mindre antal tilfælde af forskellige sindssygdomme.

Clemmesen (1934) redegør for 140 ambulante observationer af lovovertrædere, for hvilke betinget dom kunne komme på tale. Det samlede antal § 56-undersøgelser i det pågældende tidsrum var (i København) 754. Lægeundersøgelse har kun fundet sted, hvor særlige omstændigheder talte derfor, hvorfor tallene næppe kan give et gennemsnitsindtryk af disse lovovertræderes mentalitet. Blandt de undersøgte fandtes 53% psykisk naturlige, 13% sinker, 5% åndssvage, 21% psykopater og 3% med psykotiske tilstande (foruden 4% med psykogene depressioner opstået efter forseelsen).

Dickmeiss (1942–43) meddeler, at af ca. 3600 kriminelle, som politiets overlæge i psykiatri har undersøgt for Københavns politi i årene 1936–41, havde ca. 16% intellektuelle defekter (5% åndssvage, 11% sinker) og ca. 28% var psykopater (samme forf. 1944, s. 305 ff.); jfr. foran s. 201 f.

Sammenfattende bemærkninger om psykiske afvigelser og kriminalitet

De oplysninger, der foreligger om hyppigheden af psykiske afvigelser hos kriminelle, der særlig er henvist til mentalobservation som psykisk suspekter, kan naturligvis ikke benyttes som dokumentation for abnormitetsfrekvensen hos kriminelle i det hele taget – hvilket ikke desto mindre undertiden sker. Men heller ikke de tal, der hidrører fra almindelige fangeundersøgelser, kan uden videre tillægges betydning for kriminaliteten i sin helhed, hvilket dog også ofte sker.

På den ene side må abnormitetsprocenten *forhøjes*, hvis man til de abnorme regner de personer, der på grund af utilregnelighed er blevet fri for tiltale eller frifundet for straf, eller som efter at være blevet idømt straf er overført til sindssygehospital eller lignende anstalt.

På den anden side skal den formentlig *nedsættes*, hvis den skal sættes i forhold ikke alene til fængselsfanger, men til alle personer, der idømmes straf, herunder korte frihedsstraffe, betingede domme og bødestrafte, samt lovovertrædere, overfor hvem tiltale frafaldes på grund af alder eller lovovertrædelsens ubetydelighed.

Den omtalte *forhøjelse* må i Danmark blive forholdsvis ringe, da det årlige antal af domfældelser, hvorved sikkerhedsforanstaltninger i medfør af straffelovens § 70 anordnes i stedet for straf, udgør 1–2% af samtlige domfældelser i henhold til straffeloven. Sikre tal for anvendelsen af tiltalefratagelse på grund af psykisk abnormitet foreligger ikke i dansk kriminalstatistik, men også disse tal må være små.

En talmæssigt langt større rolle spiller imidlertid den *nedsættelse* af abnormitetsfrekvensen, der måtte blive en følge af en inddragelse af *småkriminaliteten*, herunder politiovertrædelsernes talmæssigt vigtige område, under det materiale af lovovertrædere, hvorudfra kriminalitetshyppighederne beregnes. Det må ikke glemmes, at kun en lille brøkdel af de straffe, der kommer til anvendelse, er frihedsstraffe. De tal, der omtales i disse, angår med andre ord et talmæssigt forholdsvis ringe, om end kvalitativt væsentligt, udsnit af strafbarhedsområdet.

Ser man imidlertid bort fra bagatelkriminaliteten og holder sig til den *egentlige kriminalitet*, f. eks. således at kriteriet for denne ses deri, at fængselsstraf er idømt for overtrædelse af den almindelige straffelov, kan man gå ud fra, at abnormitetsfrekvensen ligger omkring 50%.

En undersøgelse af abnormitetsfrekvensen i et materiale af kriminelle, der på den ene side ikke omfatter rene småovertrædelser, men på den anden side ikke er begrænset til statsfængselsfanger, bekræfter stort set denne antagelse, *Fremming* (1946, s. 257 ff.).

Udgangsmaterialet for denne indgående undersøgelse er hele den på Bornholm i årene 1883–87 fødte befolkning. Disse årgange fulgtes frem til 1944, og det viste sig, at der blandt i alt godt 4000 udgangspersoner var 57, som havde begået „offences grave enough to be considered as criminal“ (s. 265). Forf. fandt blandt disse de i tabel 26 nævnte tal.

Tabel 26. Psykiske afvigelser blandt samtlige 1883–87 på Bornholm fødte kriminelle, efter *Fremming*

	Abs. tal	%
Normal mentalitet	25	47,2
Sinker	2	3,8
Åndssvage	3	5,7
Psykopater	15	28,3
Psykopatisk mistænkelige (Psychopathic suspect) .	4	7,5
Kronisk alkoholisme	2	3,8
Skizofreni	2	3,8
Ikke undersøgt	4	7,5

Denne undersøgelse er på en måde den mest repræsentative af de hidtil foretagne; men materialets lidenhed gør, at man må advare mod at bygge generelle konklusioner på den. Når det f. eks. viser sig, at procenten af sinker er mindre end procenten af åndssvage, må dette sikkert bero på tilfældigheder i de små tal, der er tale om. Trods alle forbehold må undersøgelsesresultaterne dog betragtes som en vigtig retningsviser.

I tabel 27 sammenfattes resultaterne af nogle af de omtalte danske undersøgelser.

Tabel 27. Hyppigheden af psykiske afvigelser i tre danske undersøgelser af kriminelle

	<i>Schrøder,</i> 677 forbed- ringshus- fanger; 1917	<i>Christiansen</i> og <i>Stürup,</i> 335 stats- fængsels- fanger; 1963 ¹	<i>Fremming, De</i> (57) kriminelle født på Born- holm 1883–87; 1946
	%	%	%
Psykotikere	1	3	4
Åndssvage og sinker	10	9	10
Psykoinfantile . . .		10	
Psykopater	16	25	28
Karakterologisk påfaldende	—	(24)	7
Kroniske alko- holister	18	2	4
Psykisk intet abnormt	55	52	47

1. Karakterologisk påfaldende betragtes ikke i denne undersøgelse som abnorme.

De tilsyneladende ret store forskelle på resultaterne i *Schrøder's* ældre og i de to nyere danske undersøgelser, først og fremmest med hensyn til forekomsten af psykopati, hænger nok i nogen grad sammen med en ændret diagnostik, medens de høje alkoholisttal må ses som en følge af et væsentligt højere alkoholmisbrug før 1917 end senere. Antager man imidlertid, at en ikke uvæsentlig del af den tids alkoholister – som i vore dage – har været psykisk afvigende (først og fremmest psykopater og neurotikere) før alkoholmisbruget, reduceres forskellen væsentligt. – I øvrigt må det erindres, at materialernes sammensætning er af afgørende betydning for hyppigheden af psykiske abnormiteter blandt kriminelle, jfr. *Christiansen og Stürup's* foran s. 223 anførte resultater.